EPISTOLA SIVE ORATIO PII IN CONVENtu Mantuano.

PII SECVNDI PONT. MAX. DE CONVENTV MANTVA NO EPISTOLA SIVE ORATIO PRIMA.

Ius episcopus seruus seruorum dei uniuersis &
singulis Christi fidelibus has nostras litteras in
specturis salutem & apostolicam benedictioné.
Vocauit nos pius & misericors deus ad sacram
beati Petri sedem: uicesq; dilectissimi filii sui do
mini nostri Iesu christi debilib? humeris nostris
cõmisit in terris: pasturam gregis sui credidit: & alto fluctuátem
pelago fidelis populi regere nauiculam iussit. Grauis hæc nobis
sarcina est: nec nostræ uires sunt: quæ tanti regiminis ferre molé
sufficiane. Procellosum est ualde mare atq; infestum: per quod no
bis nauigandum est. Nutat & fatiscit carina: qua uehimur. Trepi
dant ac deficiunt remiges: uentiq; aduersi sunt: & inhorrida tem
pestate iactamur. Nam postea quam Constantino principe pax red
dita est ecclesiis: nunquam dominici gregis ea pressura fuit: quá
modo cernimus: nunquam adeo coartatos catholicæ fidei limites
superior ætas uidit. Exiit olim in omnem terram sonus apostoloꝝ:
& in fines orbis terræ uerba eoꝝ. Subiecerunt omnes reges terræ:
omnes tribus: omnes populi colla sua Christo domíno: & salutaris
fidei sacramentis imbuti gloria in excelsis deo per unigenitum fi
lium eius: & in terris pacem bonæ uolũtatis hominibus acclama
uere. Surrexit deinde ãnos iam supra octingentos Pseudo prophe
ta Mahumetes in Arabia. qui blasphemans sacratissimam trinita
tem: non solum cõtribules suos: sed ægyptios atq; omnem Syriá
a uera & orthodoxa relligione auertit: officinam nostræ salutis; in
qua deus noster pro nostra redemptione [illegible] sanguinem fu
dit: barbarus hostis inuasit: lectum illum purpureum & suauissi
mis fragrãtem odoribus: in quo propter nos uita nostra obdormi
uit ĩ domino: spurcissimæ sarrhacenoꝝ manus obtrectauere atq;
obtrectant: & quæstus tantum causa christianis ostendit. recupe
rauit ea sancta loca christiana uirtus aliquando zelo fidei atq; ar
mis potens: mox desidia atq; ignauia perdidit. Paulatim [illegible]
omnis Asia ẽ amissa: & Libyæ populi defecerunt ecclesiæ [illegible]

rimæ:quæ inuocabát dominum nostrum Iesum christum: illiq; psalmos dies noctesq; decantabant: nunc horridum atq; abhominádum Mahumetis nomen implorant:& relicto ueri dei cultu nefandis imbutæ sacris ofcœnis inseruiunt cærimoniis. Transmissũ est & Gaditanũ fretum: & ad hispanos usq; Mahumetis penetra uere uenena magnaq; pars bethicæ a nobis aliena ẽ:i qua regnũ sarhaceni obtinent:quod granatæ uocãt.nomini christiano appri meinfensum:ex altera parte qua uersus orientem Europa porrigitur:non potuit mare christianã religionẽ tueri.Barbara turcorum gens deo atq; hoibus odiosa ex orientali Scythia progrediens Cappadociam:Pontum:Bithiniam:Troadem:Pisidam:Ciliciam & oẽm quã uocant minorem Asiam occupauit. Neq; cõtenta his impotẽtia & dissensionibus græcorꝝ freta Hellespontum transiuit:oẽsq; ferme græcanicas urbes Atticæ:Boetiæ:Phocidos:Achaiæ:Macedoniæ & Thraciæ occupauit. Restabat regia urbs Cõstantinopolis totius orientis columẽ atq; caput: Patriarchalis atq; imperatoria sedes:unicũ græcæ sapientiæ domicilium: ubi tot magnificẽtissima tẽpla tot sacraria:tot palatia principũ:tot nobilissimæ ciuiũ ædes olim fuere:tot publica & priuata opa sumptu singulari industria constructa: ut exteri eo uenientes admirati splendorẽ urbis nõ tã mortalium q̃ cælestium eam esse patriam dixerint: hanc quoq; diebus nostris dũ latini inter se diuisi græcos deserunt: Turcorꝝ crudelissima natio inuasit:expugnauit: expilauit:fœdauit: deq; ea ur betriũphauit:quæ toti orienti leges dedit. Pelopõnesus quoq; hac urbe deuicta armis capta est:Christianus populus in seruitutẽ ductus. Acarnania nunc uastatur & Epyrus. Seruia quæ quondã superior Mysia dicta est: paucis exceptis oppidis:in potestatẽ hostium uenit. Bosnenses siue Illyrici:& Dardani: & Peones tributa turcis pendunt:neq; hoc mõ quiescit efferata turcorꝝ rabies eiusce gẽtis dominus:tetra potius bellua q̃ rex appellãdus:uirosissimus draco potius dicẽdus q̃ impator sanguinẽ humanũ sitiens coactis ingẽtibus copiis inde hungaros urget.hinc Epirotas Albanosq; uexat: & in mẽns opinione sui sacrosanctũ euãgelium oẽmq; christi legẽ euersurꝝ se iactitat. Christianis uero ubicunq; fuerint uincula uerbera cædes & horribiles cruciatus minatur.non dormit hostis hu

mani generis : ſed circuit quærens quem deuoret . hinc turci premũt.inde inſultant Sarrhaceni.Chriſtiani Principes:quibus Turci nulla ratione pares eſſe poſſent:inter ſe diſcordes ſuas potius iniurias:quam chriſti contumelias ulciſci contendunt: & priuatas utilitates præferũt publicis:alii marcentes otio deliciis indulgẽt:alii cumulandis opibus inhiant.neque ſacerdotes:neque populares ſatis ſuum officium faciũt:cultus diuinus ubique imminutus eſt : neque ſuperiores uirgam iuſticiæ rectã tenent.neq; inferiores obedientiæ colla ſũmittunt . Confuſa omnia & turbata ſunt Blaſphematur paſſim diuina pietas: & in mandatis ſuis : contemnitur deus.nullus timor:nulla reuerentia legum.Hinc nobis iratum cæleſte numen proſperari aduerſus nos Turcorum arma permittit.& qui reliquis gentibus imperare ſolebant : chriſtianos infidelibus barbaris tributarios uectigaleſq; fecit . Ad hæc nos tempora uocati ſumus: ut his malis obuiemus : in romano ſolio collocauit nos deus.Difficilis ſane prouincia cõmiſſa eſt nobis Scimus imbecillitatẽ noſtram:& ſub tanto dignitatis pondere mirum in modũ trepidamus: non tamẽ deficimus animo: nec de cæleſti miſericordia deſperamus:ſed quanto inferior eſt noſtra uirtus dignitate credita:tãto maius ex alto auxiliũ præſtolamur.Et ſi enim iſcrutabilia ſunt magni dei iudicia:& ineſtigabiles uiæ eius: nec poteſt humana curioſitas eius archana pertingere: illud tamen exploratiſſimũ eſt:ueritatem noſtrã quæ chriſtus eſt:nõ poſſe mẽtiri:extant eius oracula:& in euangelio ſancto certa promiſſa quibus futurum ſe dominus uſq; ad conſumationẽ ſæculi cum ſuo grege teſtatus ẽ: confidimus i eius præſentia: quia recta uadẽtibus nõ deerit cælũ & terra tranſibunt:uerba eius promiſſaq; nunquam deficiẽt: neq; a lege ſua præteribit unus Apex. Fluctuat ſæpenumero apoſtolica nauis:ſed non demergitur: concutitˀ:ſed non frangitur.oppugnatur:ſed non expugnatur. temptari ſinit deus electos ſuos:uici nõ ſinit:ob eam rem quãuis tempeſtate noſtra turbidum eccleſiæ ſtatum inuenerimus naufragoſumq;. nimis circa fidelẽ nauigiũ mare non tamen fiducia deeſt:quin eo iuuante:qui de ſuis theſauris producit uentos: & illis imperat:atq; mari ſalutis portũ pertingere ualeamus:non poſſumus certa de futuris polliceri:quæ diuina

maiestas cæca caligine occuluit. Illud nobis fas ē ꝑmittere & palā prædicare: quia non derelinquit deus sperantes ī se. Extāt in sacris litteris exempla pœne inumerabilia spē nobis optimā pollicētia. Prætērimus mirabilia facta Mosei: & qui ei successit Iosue. Trāsimus Gedeonē: Yeptā: Sampsonem: & quos libri iudicū memorāt: parua sæpe manu inumerabiles hostes fudisse cū ad diuinū cōfugissent auxiliū. Adolescētulū Dauid aduersus ferocītē Goliat manus diuina neq̄aq̄ destituit. Ezechiæ regi obsidionis mala ferēti nō defuit angelus domini: q̄ Senacharib potentissimi regis truci daret exercitū. Conclusos in parua Bethuliæ ciuitate iudæos apud superbū Olofernē per manus pauperculæ uiduæ tutatus ē dominus. Machabæi quoq; sæpe deleuerūt numerosas Antiochi copias: quāuis essēt ipsi paucissimi & inermes: affuerunt in domino cōfidētibus diuina præsidia. Nō ē abbreuiata manus domini: q̄uis nostra peccata creuerūt: quæ oculos eius a nobis auerterūt: ꝓpter peccata nostra euenerūt nobis mala: scelera nostra nos odiosos fecere: iniqtates nostræ pessundauere nos. Aggrauata ē manus domini super populū peccatorē: & tradita ē flagellis christiana superbia: more suo agit nobiscū deus: quos diligit corrigit atq; castigat: paterna hæc sunt uerbera: emendationē magis quā pœnam exigentia. Quod si reuertamur ad clæmētiā eius emēdantes opera nostra & dolētes super iniqtatibus pœnitentiā faciāus mutabit & ipse de⁹ sentētiā suā & furorē: quo erat ī nos accensus in amorē & gratiā. Nunquā sua misericordia implorātibus denegat: ꝓnus ē ad ueniam dominus: neque nos æqua lāce cum Turcis expendit. Nos filii adoptiui: illi emācipati. nos suæ ciuitatis ciues: illi hostes. nos ītra ecclesiam: illi extra nos sacramēta sua recipimus: illi cōtemnunt. nihil nobis obstat: nisi quod in diuina lege neglīgētes humana ui cimur fragilitate ad peccandum proni: sæpe timorem dei postpōimus: neque ut obligati sumus: diuina præcepta seruamus. Quod si conuertamur: & corde simplici dei misericordiam imploremus non est dubium quin secunda omnia nobis fiant: & reconciliatus nobis dominus super hostes nostros furorem suum extendat. Factum est periculum superioribus diebus: nam cum intrasset hungariam Turcorum ductor in manu potenti & numerosissimo pe

ditum equitumq; exercitu:& consideret in potentia sua: cunctaq; prosternere non dubitaret: pauci tunc cruce signati & inermis ac nudi sola fide armati & cælesti muniti præsidio tātū exercitum delevere: quod sperādum fuerit: si conuenientes in unū christiani prīcipes pro defensione catholicæ fidei concorditer arma capessant. Non est tanta Turcorum potentia: quanta uulgo creditur: nec pares illorum uires nostris existunt: quippe numero militum robore splendoreq; armorum & rei bellicæ peritia christiani semp supiores fuere quam Turci. Quod si aliquando nostri exercitus uicti sunt: diuina magis permissione id actum ē propter delicta nostra: quam uirtute hostium: nec unquam illis incruenta uictoria euēit: nec nostri totis uiribus: ut illi pugnauerunt: sed pauci ex nostris aduersus omnem illorum potentiam cōmisere certamen: & tamē sæpe felicem exitum inuenere: quemadmodum pauloante in hungaria contigisse rettulimus. Et nunc ergo si oculos nostros dirigamus ī cælū: si renūciātes nequitiæ clipeum fidei sumentes aduersus hostes uiuificæ crucis cum bona fiducia militauerimus: exaltabit dominus uexillum suum: faciet nobiscū signum in bonū: & uictoriam dabit in manu nostra: nec ultra pmittet christianis imperare turcos. Hac nos spe ducti & aīati quæ prædecessores nostri ꝓ defensione catholicæ religionis aduersus turcos cæterosq; barbaros christiani nominis hostes inchoauerunt: totis conatibus prosequi decreuimus: & adiuuante altissimo cōplere ac pficere confidimus. Nam & si fuit illis prudentia maior: consilium perspicacius: experientia diuturniorum: desyderio tamen ac feruore tantæ rei nulli eoꝝ cedimus. Deus qui tribuit uoluntatem bene agēdi potestatem: prosequendi pro sua benignitate non deneget. Bellū aduersus turcos terra mariq; nostri prædecessores indixere: hoc nunc gerere nostꝝ est: neq; detrectamus laborē: nec sumptus fugere aius est. Nihil erit in potestate nostra: quod in expeditionē tam sanctā tam utilem: tam necessariam recusemus profundere: nec nobis expensæ graues erunt: nec tædiosi labores. Veꝝ quia rem magnam sumus aggressuri: & cā cōmunis ē quā prosequmur. Agitᷣ enim de tutela christianæ fidei: ī qua oēs renati sumus: & sine qua saluari nō possumus: necessarium nobis uisum est: quod cōmunibus opi

bus atq; uiribus est agendum: id cōmuni cōsilio tractandum esse. Voluētes igitur animo & sedula meditatione pensantes quo nam pacto christianæ uires ad decernendum tam utile bellum in unū coire possit: nullam expeditiorem uiam reperimus: quam si cristia nos principes: ac potētatus in unū aliquem locum conuocemus: i quo cum ipsis aut eorum oratoribus pleno mandato suffultis per nos ipsos conueniamus: ac de tali expeditione tractemus: & tandē aliquid christiano dignum nomine concludamus. Cogitātibus au tem de conuentionis loco duo nobis occurrunt uix trium dierum itinere inter se distātia: quæ pēsatis rerū ac tempoꝝ conditionibus satis opportuna esse uidentur: Mātua scilicet ad Mincium sita flu uium haud procul a lacu Benaco & Vtinum in agro foroiuliensi Nam Mātua uicina montibus qui Galliam & germaniā ab italia distermināt: eum situm habet: ut facile transalpini Prīcipes & Ita liæ potentatus eo se conferre possint. Ampla insup ē urbs & rerū abundans: quæ ad usum humanū sunt necessaria. Vtinum quoq; insigne oppidum est & magni populi capax fertilitate circumiacē tis agri & maris uicinitate ad conuentus aptissimum celebrandos rei etiam: quæ tractanda est: commodissimum: nāqui ex Italia con tra Turcos terrestri profecturi sunt itinere: his forumiulii primū occurrit. Galliarum quoq; & hispaniarum gentes: ac Rhenani & Theutones hac iterum in eandem expeditiōem haud incōueniēter habuerit. huc accedit: quod hungarii: de quorum salute potissime est agendum: sunt enim præcipui qui tempestate nostra Turcorū uexantur armis. & murum se pro nostra religione cōstituunt: ab hoc oppido non procul absunt: facileq; conuentui christianorum ibidem celebrando suas necessitates exponere poterunt: & deinde consolationem opportunius commodiusq; præcipere. Nec carissi mo in christo filio nostro Frederico Romanorum Imperatori sem per Augusto difficilis in eum locū transitus fuerit: si quemadmo dum de sua in commune bonū optima uoluntate confidimus: eo trāsferre sese uoluerit: cū paterna eius dominia Foroiuliensis terri torio cōtigua sint. Volētes ergo cum diuia ope: sicut ex debito pa storalis officii sumus obnoxii: christianæ plebis saluti cōsulere: ac ꝑ tutela nostræ religionis undiq; auxilia præsidiaq; contrahere de

consilio & assensu uenerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium in altero ex locis prædictis ad proximas Kalendas Iunias pro capienda in hac re defensionis fidei communi deliberatione inter nos & cunctos christi fideles: qui principatu aliquo notabili potiuntur: conueniendi diem constituimus: & harum serie cōstitutam esse decreuimus. Vniuersos igitur & singulos carissimos ac dilectos in Christo filios nostros romanū Imperatorem præfatum cæterosq; Reges:& Principes ecclesiasticos: & seculares: Duces: Marchiones: Comites. Communitates quoq; quæ suis legibus uiuunt: & ad defensiōem fidei aliquid præsidii afferre possunt: per uiscera misericordiæ dei nostri Iesu Christi obnixe hortamur: requirimus: & monemus ut ad præfixam diem in altero dictorum locorum per seipsos: si aliquo mō queant: siniautem per legatos suos uiros graues & auctoritate insignes ac plena potestate munitos prorsus adesse curent: & festinent: nec domi remaneant: nisi necessitas ineuitabilis urgeat: sed nostrum potius sequāť exemplum. Nos enim ne qd ad res bene gerendas ex latere nostro desit: quis ualde necessaria sit nostra præsentia in urbe roma: nec possimus sine magno incōmodo nostro & terrarū Romanæ ecclesiæ subiectarum damno & piculo in alienas migrare prouincias: qa tamen pluris facimus catholicæ fidei defensionē q̄ ecclesiastici patrimonii tutelā. & spiritualia præponimus tēporalibus relinquere ad tēpus almā Romam nostrāq; sedē & carissimā sponsam decreuimus: atq; in die præsignato aut Mantuæ: aut Vtini concedente altissimo cōstituemur: nec recusabimus alia quæuis onera supportabilia nostris humeris: quæ ad psecutionē tā sancti & necessarii opis nobis & his q ad constitutā diem cōuenerint: expedientia uisa fuerint aut quomodolibet opportuna. Neq; enim nos sumus: q pro rebus catholicæ fidei benegerendis pro tutanda religione: pro magnificādo noīe christiano aut sumptus formidemus aut labores. Faxit tantū diuina pietas: ne pio desyderio nostro præstemur impedimētū: quādo ea mēs nostra ē: id stabile propositū ac certū: q̄ eius īcōmoda: q̄ eius picula puifacere: ut necessitati orthodoxæ fidei cū dei honore: & christiani populi salute q teq; cōsulamus. Datū romæ apud sāctū Petrū. Anno īcarnatiōis dominicæ Mille

ſimo quadringenteſimo quinquageſimo octauo. Tertio idus octobres Pontificatus noſtri Anno primo.

Pii Secundi Pont. Max. in uitam & canonizationem beatæ Catherinæ Senenſis epiſtola ſiue oratio Secunda.

Ius epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei uniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem & apoſtolicam benedictionẽ. Miſericordias domini: quas in dies largius experimur: non ſatis explicare poteſt lingua mortalis: uincunt humana eloquia diuina beneficia: nec homini datũ eſt creatorem ſuum abũde collaudare: nec ſi oẽs artus uerterentur in linguas: quando ex nihilo creati de non eſſe producti ſumus in eſſe: nec uel lapides: uel plantæ: uel animalia bruta: ſed rationis participes diuinoꝝq; capaces effecti ſumus: ac non ſolum angelis: ſed ipſi quodãmodo inuiſibili & excelſo deo ſimiles gloria & honore coronati ſuper oĩa opa eius impio potiti Verum ſi nos ipſos rebus cæteris cõparemus: nulla creatura magis ingrata reperta eſt q̃ homo. Si luciferi & ſocioꝝ eius ſuperbiã prætерimus: ſolus inter creata rebellis deo & ingratiſſimus hõ eſt Reliqua cũa diuinam pietatem in ſuo eſſe collaudãt: nec eius unq̃ præceptis aduerſantur: naturæ legibus parent: & ea peragunt ad quæ producta ſunt. Terra aratrum patitur: & ſuſcipiens fæmina tanq̃ ſub uſuris multiplicata reddit: & impio dei obediens culta atq; inculta humano generi conſulit. Saxa in ædificioꝝ uſum recepta præſto adſunt: nec ſciſſa uel excocta reſiſtunt: fructificant arbores in agro uirentis: & poſteaq̃ aruerũt: aut ignẽ nutriunt: aut ædes tecti: q; ſuſtinẽt. Quãta herbaꝝ ſiue in foliis. ſiue i radicibus ſiue in floribus. ſiue in ſeminibus: ſiue in ſucis ineſt utilitas? q̃ta in fluuiis cõmoditas? q̃ta in lacubus ac maribus: quæ dũ nauigia ſubeũt: inter remotiſſimas gẽtes cõmertia præſtãt. Quid aĩalia cætera ſiue aquatia: ſiue terreſtria. In oĩbus laudat̃ deus: dũ naturæ iuſſa capeſſunt. Elementa & ſydera faciunt imperata. Sol peragit curſum ſuum. Nec præſcriptas Zodiaci metas excedit: nec alieno lucens lumine ſuo muneri luna deeſt: nec errantes errant ſtellæ certum ſemper & ſtatutum iter agentes. Omnia in cælo & in terra laudant deum: & in officio manentia benedicunt ei. nec legẽ

resistunt impositæ.grauia deorsum cadunt.leuia sursum feruntˇ Cuncta gratitudinem ostendunt diuinitati: deo parent atq; naturæ. Solus homo ingratus inobediens ac rebellis inter tot creata reptus est: puersi ãgeli ruinã imitatus. Ille in cælo supbiens creatoriq; similis esse cupiens in abyssum præcipitatus meditati sceleris pœnas dedit: Homo de limo factus & in terra positus suæ ibecillitatis immemor:& ipse quoq; alia cupe cœpit: qui de ligno uescés prohibito per boni & mali cognitioné æqualitatem cum diis optauit: propter quod de paradiso deliciaꝝ eiectus in multas ærũnas datus est:& porta regni cæloꝝ clausa mors itroiuit in orbem terraꝝ: quæ nulli hoĩ parceret: quantũ filii Adam ante diluuium aberrauerint: & q̃ procul a diuina uoluntate recesserint. secuta ultio patefecit: quæ oẽm carné aquaꝝ inundatione deleuit. Ea excepta quæ cum pio Noe in arca saluata est. Cæteꝝ neq; in filiis eius nequitia ac pfidia defuit. Mali gnati & ipsi sunt & in oé prolapsi nefas. Turris babel in cõtumeliam domini cepta est:& ibi labium uniuersæ terræ diuisũ. Ab his bella introducta sũt: Rapinæ tumultus: incedia: cædes: adulteria stupra:& Idoloꝝ cultus. & quicqd malorũ libido ac supbia gignit. paucissimi usq; ad Habrahã reperti sunt diuiæ legis amatores. Ille uero unicũ certũq; pietatis exẽplũ adeo uoluntati dei sese summisit: ut propriũ filiu ĩmolare non dubitaret: propter quod in semine eius benedictæ sunt oẽs gẽtes: ex cuius liberis nõ solũ pphetæ orti sunt diuinæ legis prædicatores: sed ipse quoq; saluator christus secũdũ carné nasci dignatus é: qui pro salute humani generis cum in forma dei esset æqualis patri: exinaniuit semetipsum formã serui accipiens: & hõ factus tædia carnis subiit: tormenta & cruciatus ptulit: & ad extremã mortem non secundũ naturã: sed ignominiosam: sed uiolentã: sed acerbissimã & uix hoĩ tolerabilé in ligno crucis sustinuit in quo moriens morté nostrã destruxit:& uitam reparauit. Dispoliauit inferos. abduxit sãctos patres. & uictor mortis ac diaboli triũphator cælũ tã lõgo tẽpore clausum apiens ascẽdit ad patré. nobisq; uiã ostẽdit. p quã seq eũ possemus. Euãgelica lege tradita & baptismo cæterisq; sacramentis apertis: per quæ lapsi repararentur:& saluarentˇ. Nec tamen tot tãtisq; allecta beneficiis nostra proteruitas ac maligni

tas conquieuit: nec gratum exhibuit animum: nec uitia deseruit homo: sed quo maiori præuenti sumus munere gratiarum: eo magis ingrati reperimur & ad illicita procliuiores. Nam quo modo sublimem diligimus. aut honoramus deum. quo modo eius mandata seruamus. quis sacrosancto euangelio paret? quæ subiectio erga superiores? quæ caritas erga inferiores? quis æquitatis? quis iustitiæ cultus? quæ religio? qui mores hominũ? Sunt: qui dicunt in cordibus suis non est deus: alii impia efferunt dogmata: & blasphemias in deum cudunt. alii uolupiatũ serui: nil aliud cogitant: nisi quo modo libidines suas expleant. Illi opibus inhiant alienis. illi humanum sanguinem sitiunt. Rara innocentia est ea quæ parum tuta. Neq; propinquitatis iura prosunt: neq; scriptæ aut sancitæ moribus leges: uiribus ac fraudibus cuncta obediunt. Ita ut neq; ab re princeps mundi huius appellatur diabolus: quãdo pars orbis maior eius arbitrio ducitur: Nam quãtum est: quod pseudo prophetæ Mahumetis insania possidetur? Orientis præcipua portio: & Africæ maxima regna: & in hispania granatenses: & in græcia multæ prouinciæ sub Mahumete Christum blasphemãt. Nec parua est iudæorum natio per orbem terrarũ late dispersa sancti euangelii & christianæ legis inimica. Nec desunt in septentrione atq; in oriente cultores idolorum. In angulum europæ christianitas redacta est. Nam quanuis per Asiam aclybiam christiani non pauci dispersi esse ferantur: non tamen illorũ sincæra est fides: qui procul ab apostolica sede inter infideles habitantes & cum hereticis cõmunicantes improba quædam sapiunt: & multis erroribus scatent: nec christiani: q̃ sunt in Europa: tam re q̃ nomine christiani existunt: adumbrata & ficta est multorũ religio sicut opera ipsa manifestant. Nam quotus est: qui digna christiano faciat opera: a fructibus eorum cognoscetis eos inquit in euangelio dominus. Si uiuimus: ut Christus iubet: christiani sumus. Iohannes apostolus eius filios esse homines asserit: cuius opera faciunt. Si dei mandata seruamus: dei proculdubio filii sumus: Sin diaboli ad eum pertinemus dicente domino: Vos ex patre diabolo estis: dura sententia: & tamen uera. Illius quisque filius est: & ad eum pertinet: cuius mandata sectatur. Quantum autem ingrati chri-

ſtiani a diuinis præceptionibus procul abierint:& quātum diaboli cis ſuggeſtionibus adhæſerint:p ſeſe quiuis intelligit.Interroget quiſque conſcientiam ſuam: & retroactam ante oculos mentis ui tam collocet:& quantum ab officio ueri chriſtiani receſſerit : palā cognoſcet:quæ cum ita ſint:maxima eſt ſummi dei benignitas:& īcredibilis miſericordia : quæ nos tolleratː& uiuere ſinit:expectās ut aliquando conuerſi redeamus in uiam . Sed inuenti ſunt in om ni ætate non nulli deo placētes uiri ſancti : qui uiuentes in carne deſyderia carnis uicerunt:& cæleſtem in terra uitam egerunt: quo rum meritis & interceſſione ſubſtentata eſt mundi machina:& cō minatus ignis retentus:& ira dei ultioq; ſuſpenſa.nec dubitamus quin hodie quoq; aliqui ſint accepti deo : quorum preces cæleſtē nobis regem placatum benignūq; reddant.Inter alios autem qui deo placuerunt:& diuinam nobis clæmentiam placauerunt: urbs Senæ īter Ethruſcos nobilis ætate noſtra Bernardinum aluit:qui qui nobili loco natus in adoleſcentiæ flore mundo renunciauit: & ingreſſus beati Franciſci religionem cum fratres ſui ordinis,pcul abiſſe ab inſtitutis:& regula patrum repperiſſet: eos acriter corre xit:& cum eos omnes in uiā reducere non poſſet:ſequeſtratis plu ribus:quibus regulam ſeruare placuit:cum his cœnobia frequen tauit,quæ multa de nouo erexit:& ſanctiſſimis inſtitutis reforma uit. Circuit Italiam prædicando.uitia fulminauit.uirtutes erexit. mira eius abſtinentia fuit:mira integritas moderatio : grauitas : eloqi multa ſuauitas.multa doctrina. Et quoniam uerus erat pau pertatis cultor: hoſtis pecuniæ & omnium delitiarum inimicus : Semper in eius uultu ingens alacritas enituit : & in mente ſum ma quies:ut qui ſola innocentia gaudebat.Nullius ſibi conſcius criminis ſcandalis compluribus in Italia obuiauit: & multa mira cula ppetrauit: propter quæ adhuc uiuens ſanctus habebatur:& miro plebium colebatur honore:nuſquā ſine populi frequentia & ſingulari reuerentia receptus:qui cum apud Aquilam Marſoꝝ ur bem huius uitæ curſum pegiſſet a Nicolao quinto prædeceſſore noſtro ipſo Iubilæi anno cū chriſtianus orbis ad expugnandas ui tioꝝ ſordes frequēs urbē inuiſeret:inter ſanctos chriſti cōfeſſores relatus ē.Fuerat & in ætate ſupiori parentū noſtroꝝ memoria in

Sancto bernardino

eadem urbe & in sexu fœmineo uirgo Catherina non minoris meriti nec minus accepta deo: cuius preces in conspectu præcelsæ diuinitatis humano generi admodũ salutares: & olim fuisse: & nũc esse. & in posterum fore non dubitamus. Nam sicut peccata malorum hominum ac blasphemiæ iram dei super nos prouocãt: ita & sanctorum opera rogaminaq; auertunt. Verum Catherina quanuis angelicam in terris uitam egerit: & ante annos octoginta decedẽs ad cælum migrauerit: multisq; signis & gloriosis miraculis claruerit: Non tamen adhuc inter sanctas Christi uirgines a militanti ecclesia recepta erat. Neq; enim Romani pontifices: qui ante nos fuerunt: id decreuerant. Voluerat Vrbanus Sextus hunc ei honorẽ impertire: & post eum Innocentius Nonus: ac deinde Gregorius Duodecimus: q huius uirginis & sanctæ conuersationis eius præcipuã habuere noticiam. Sed uexati perturbatione scismatis: quod eorum tempore uiguit: & multis bellorum turbinibus ac molestiis agitati diuino (ut credimus) consilio id omiserunt. ne sæuiente diuisionis procella quod sanctum una obedientia decreuisset: profanum altera censuisset. Dilata est res usq; ad tẽpora nostra: nobisq; huius sacerrimæ uirginis canonizatio reseruata tanquam conterraneæ nostræ atq; conciuis: ut Senensis uirginis sanctitas decreto senensis hominis in Romana sede sedentis prodiret in lucem. In qua re non imus inficias affectum nos aliquem sanctum & pium traxisse. Quis est enim: qui suæ urbis præconia: suæ patriæ laudes: sui generis uirtutes nõ libenter uulgari procuret: cũ id possit & rite & honeste facere? Excellẽtia facta: & illustres uirtute hoĩes in omni genere & in omni parte orbis nemo est: qui non cupide uideat. Libentius tamen & maiori cum iucunditate sua in patria: & in sua gente. Et si nos quidẽ beatæ Catherinæ sublimes dotes: nobile ingenium: diuinam mentem: sacratissimam uolũtatem in omni natione q̃ lætissimi uidissemus: lætiores tamẽ in urbe Senẽsi: quæ nos genuit: siquidem meritorum eius longe magis & magis peculiariter participes esse confidimus: q̃ si uirgo hæc aut in Africa: aut in Scythia: siue ĩ India nata fuisset. Neq; enim fieri potest: quin sanctorum propinquitas aliquid habeat prærogatiuæ. Nihil tamen ob hãc causam plus minusue dicere licet: q̃ uerum est.

huius uirginis abstinentia fuit:& mirabilis uitæ austeritas:Nam cum uini & carnium usum prorsus abiecisset:neq; pulmētariis ul lis uteretur:ad extremum eo deducta est:ut nec legumina ederet: nec pane uesceretur: nisi cælesti: quem uerus christianus in sacra mento sumit altaris. Inuenta est aliquādo a die cinerꝫ usq; in pen tecostē ieiunium perduxisse sola eucharistiæ communione conten ta. Per annos circiter octo minimo herbarum succo eoq; parum re tento:& communione sacra substentata est. Ad cybū quasi ad sup plicium pergebat. Ad communionem altaris: quæ illi fere quotti diana fuit:quasi ad cælestes nuptias inuitata esset: summa cū ala critate ꝓficiscebatur. Cilicio sub ueste utebatur: quo carnē macera bat. Nullæ illi plumæ:nulla puluinaria erant. Lectum sibi ex asse ribus confecerat:atq; in eo iacens breuissimum sopnū accipiebat. Raro enim ultra duas horas īterdiu noctuq; dormiebat. Reliquū omne tempus uigilando: orando:prædicando:opera misericordiæ agendo contriuit. Spinosis cordulis carnem suam macerauit: do lore capitis pene assiduo torquebatur.æstuabat febribus:nec illorꝫ cruciatu carebat. Luctabatur quanfrequentissime cum demōibus multisq; illorum molestiis uexabatur. Sed aiebat cum Apostolo: Cum infirmor tunc fortior sum: nec enim in tantis laboribus de ficiebat:nec caritatis opera negligebat. Assistebat miseris indigni ferentibus:arguebat peccatores:& blandissimis uerbis ad pœnitē tiam reuocabat:præcepta salutis omnibus læta dabat. Quid fectā dum:quid fugiendum esset:alacri uultu ostendebat: dissidentes summo studio componebat: multa extinxit odia:& mortales feda uit inimicicias:pro pace florentinorꝫ qui cum ecclesia dissidebant: & interdicto suppositi erant ecclesiastico. Apenninum & alpes trā sire:atq; usq; in Aduenionem ad Gregorium undecimum Ponr. Max. antecessorem nostrum proficisci non dubitauit. Cui uotum suum de petenda urbe Roma in occulto factum & soli sibi ac deo notum sese diuinitus cognouisse monstrauit. Fuit enim in ea spe cies prophetiæ:& multa prædixit: anteq̄ fierent:& occultissima re uelauit. Rapiebatur sæpe a spiritu:& in aere suspensa diuinis con tēplationibus pascebatur:adeo extra se acta ut expuncta ꝑcussaq; nihil omnino sentiret, idq; frequenter sibi contingebat: cum diui

b

nissima reficeretur eucharistia. Magnum & sanctum erat in plebi bus Catherinæ nomen: undiq; ad eā ægroti & malignis uexati spi ritibus deducebantur: & multi curabant̄ langoribus & febribus: in christi nomine impetrabat: & demones cogebat ab obsessis abi re corporibus: propter quas res duobus romanis Pontificibus Gre gorio: cuius pauloante meminimus: & Vrbano Sexto acceptissima fuit: adeo ut legationibus eorum fungeretur: multisq; & magnis spiritualibus gratiis ab eis donaretur. Eadem cum uitæ agonem iam peregisset: anno ætatis suæ tertio circiter ac trigesimo ī urbe Roma diem suum clausit: de cuius animæ in Cælū assumptione & gloriosa receptione stupendæ & admirabiles reuelatiōes factæ reperiuntur apud eas personas: quæ uirginem dilexere. Maxime uero apud eius confessorem Raymundum Capuanum sacræ theo logiæ magistrum: qui postea generalis totius ordinis prædicatoꝝ pater magister & rector effectus est. Is nanq; cum Genuæ ageret: ea nocte: qua uirgo migrauit: hora matutina intra dormitorium apud imaginem matris domini eam contemplatus est miro splen dore fulgentem & uerba ad se consolatoria dicentē: Corpus aliquā diu seruatum deniq; in ecclesia fratrum prædicatorum: quæ de minerua: ut dicitur: Romæ conditum est non sine maxima populi deuotione ac reuerentia. Cuius tactu plæriq; ægroti salutem con secuti sunt: adeo: ut non nullis saluti fuerit ea tetigisse: quæ sacra ta uirginis membra tetigere. Postea quoq; uirgo ipsa iam cælo re cepta uota supplicantium benigne audiuit: &: ut a sponso & domi no suo christo Saluatore exaudirentur: curauit. Multi enim ex di uersis ægritudinibus curati sunt: qui audita beatæ Catherīæ glo riosissima fama eius patrociniū supplices petiuere: Propterea Ve netiis: ubi nunquā uirgo ipsa fuerat: & multis in locis nomē eius cum ueneratione repertum est: & uota ei plurima fiunt. Hæc & alia quamplurima cū uenerabilis frater noster Episcopus portuē sis in conuentu Cardinalium & præsulum exposuisset: & liquido probata esse affirmasset: rogati singillatim omnes cū Cardinales tum præsules qui plurima affuerūt: sentētiam dicere cunctorum suffragiis beata uirgo digna cælo & astris declarāda uisa est. Nec quisq̄ fuit: qui non magnopere canonizationem eius faciendā pro

bauerit: Quibus ad longum auditis: iussimus in Basilica beati Petri Apostolorum principis suggestum magnum & ornatum apparari: super quo hodie astāte populo & clero sermone de uita & miraculis huius uirginis per nos habito missarum solemnibus celebratis: & consuetis cærimoniis rite peractis: ad canonizationem huius uirginis sub his uerbis duximus procedendum. Ad honorē omnipotentis & æterni dei patris & filii & spiritus sancti ad exaltationem fidei cattholicæ & christianæ religionis augmentum auctoritate domini nostri ihesu christi & beatorū Petri & Pauli apostolorum eius: ac nostra Catherinam Senensem illustris & in delebilis memoriæ uirginem: cuius corpus in ecclesia prædicatorum quæ de minerua nuncupatur hic romæ iacet: & in cælesti Hierusalem inter beatarum uirginum choros quando id sui uirtus diui ni suffragante gratia meruit: iampridem fuisse receptam & æternæ gloriæ corona donatam de fratrum consilio declaramus eamq; retanquam sanctam publice priuatimq; colendam esse decernimus: & definimus: atq; in sanctarum Cathalogo uirginum: quas romana ueneratur ecclesia redigi & ascribi mandamus. Statuentes festum eius singulis annis prima mensis Maii dominica die ab uniuersali ecclesia celebrandum esse: & omnes illi honores præstandos: qui cæteris sanctis uirginibus conuenire noscuntur. & insuper sepulchrum eius in ipso festo uisitantibus septem annos & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentiis in forma ecclesiæ misericorditer in perpetuum relaxamus. Datum Romæ apud sanctum Petrum Anno incarnationis dominicæ Millesimo quadringentesimo sexagesimo primo. Tertio Kalendas Iulias. Pon. nostri anno tertio.

Canonizatio

Pii Secundi pont. Max. ad uniuersos christi fideles in excōmunicationem Sigismundi ducis Austriæ epistola tertia.

IVS episcopus seruus seruorum dei uniuersis Christi fidelibus: ad quos hæc litteræ peruenerint: salutem & apostolicam benedictionem. Iustissima quãuis iudicia & honestissima sint: quæ uis apostolicæ sedis decreta & opera eius

mortalis coarguere nemo possit: quia tamen multi reperiũtur insi quæ mentis homines: qui erecto supercilio tollere os in cælũ non uerentur: & gradiente lingua eorum super terram in christi uicari um iactantes opprobria facta eius damnare sæpenumero audent: & nitidam ueritatis faciem confictis mendaciorum tenebris ob nubilare conantur: opere præcipuum esse censemus: quæ per hos dies aduersus Sigismundum ex principibus Austriæ sua cõtuma cia: & iniquitate requirente per nos & sacrum collegium nostrum statuta ordinata & iudicata sunt ad noticiam uestram his scriptis perducere: ne fama uelox præcurrẽs falsa pro ueris persuadere: ex suo more aut addens gestis aut adimens auditores fallere possit. Rem igitur: sicut gesta est: ante oculos uestræ mentis ponemus. Vos beniuolas aures adhibete: & boni consulentes matris uestræ & omnium fidelium magistræ sacrosanctæ Romanæ primæq; se dis digna & solita reuerentia decretum sententiamq; suscipite.

Cclesia Brixinensis: quæ olim Sabionensis: & aliquando Brixionensis est appellata: in alpibus sita est: quæ Germa niam ab Italia seiungunt admodum insignis. Siquidem Romanorum pontificum priuilegiis cõpluribus honestata: & Im peratorum largitate donata nõ solum prædia: sed arces & oppida munitissima possidet & ipsius Brixinẽsis urbis ciuile dominium habetur diocesis eius: & ad Enum fluuium protẽditur: qui Danu bio in Baioaria apud Pataujam miscetur: & in Athesim respicit: q Tridentem Veronamq; præterfluens insignis urbes: in adriaticũ exoneratur pelagus. Episcopus eius inter principes imperii collo catur: & ab Imperatore absque medio in feudum recipit principa tum ac regalia. In ecclesiasticis negotiis ecclesiæ Saltburgensis suffraganeus est: & metropolico iure illi subiectus: aduocatus eius in temporalibus causis siquid aduersi patiatur. Comes Thirolis ab imperatoribus constitutus est: qui tueatur ecclesiam: non qui oppugnet. Ob eam rem non parum utilitatis quotannis acipiẽs: Nam prædia opulenta & amplissima ab ipsa Brixinẽsi ecclesia no scitur obtinere. Principium autem aduocationis in comite Alber tho fuit: qui primo per Corradum ipsius ecclesiæ pontificem non

ſine pluribus condicionibus aſſumptus:& de ipſa aduocatia: quæ feudum eſt eccleſiæ:inueſtitus ab Imperatore cõfirmationem ob tinuit. Vacanti autem huic eccleſiæ Sedente Nicolao quinto præ deceſſore noſtro : Nicolaus ipſe de fratrum conſilio dilectum fili um noſtrum Nicolaum tituli ſancti petri ad uincula presbyterum Cardinalem in Epiſcopum & paſtorem præfecit : qui & ſi diu con tradicente & reluctante Sigiſmundo : poſſeſſionem tamen pacifi cam & quietam eccleſiæ ſuæ deniq; conſecutus eſt: & utiliter ple bi per plures annos prædicando:monendo : hortando:& pontifica le officium exercendo præfuit.Sed cum ſedēte Calliſto tertio: qui noſter fuit immediatus præceſſor:Cardialis ipſe ac epiſcopus Bri xinenſis more boni patrisfamilias & diligentis atq; attenti præla ti pia loca reformans:& iura eccleſiæ ſuæ exacte pquirens inuenif ſet Sigiſmundum emendationi monaſterii i ſoneburgio ex eo ad uerſum:quod nihil ſine eius aſſenſu fiendum præſumeret:ac cum tanquam Thirolenſem comitem plæraq; magni momenti feuda ab eccleſia ſua obtinere: quæ minime:ut moris eſt:recognouiſſet hortareturq; ſpiritualem iuriſdicionem ne perturbaret:& nouam reciperet inueſtituram:iuſq; iurandum præſtaret. Mox diſſenſio nes ortæ ſunt: & ipſius Sigiſmundi grande odium aduerſus Car dinalem excitatum. propter quod cum ſtatuiſſet Cardinalis ut fi delis Archimandrita ſuas oues diligentius reſpicere:& a noxiis iti neribus retrahere:cunctoſq; malos mores eradicare: & plãtare bo nos:& eliminare uitia:& ſeminare uirtutes : Surrexiſſentq; præte rea maligni quidam homines tam clerici quam laici:quibus ama ra erant præcepta iuſticiæ & aduerſus ſalutiferam Cardinalis re formationem contumaciæ & rebellionis cornua erigerent : cœpit Sigiſmundus malignantium patrocinũ:& quanuis eſſet ipſe quo que ex ouibus Cardinali tanquam epiſcopo Brixinenſi commiſſis in Paſtorem tamen & patrem & magiſtrum animæ ſuæ ſeſe extol lere non expauit:ſed omni ſtudio atq; conatu adorſus eſt: ne ſalu tifera morum reformatio aut in clero: aut in populo Brixīēſi lo cum haberet:adeoq; bonis actibus ipſius Cardinalis obicē ſe præ buit:ut monia'ium quoq; : quarum ſupra meminimus: diſſolute ac turpiſſime:uiuentium ne claudi reformariue poſſent:protectio

nem & tutelam aduersus Cardinalem receperit. Adeoq; ab hone state procul abiit: ut Cardinalem ipsum neq; in sua diocesi neque i ciuitate tutum esse: aut pontificale munus exercere posse permic teret: introductis & persuasis sicariis: qui uitæ eius insidiarentur. quod cum Callistus antedictus accepisset: mox litteras monitorii aduersus Sigismundum decreuit præcipiens ei ne cardinalem i ec clesia sua: in qua pontificio fungeretur: ab executione sui officii quoquo pacto deterreret: eumue suum munus exercentem impe diret: si secus ageret: Anathema esset: pœnas læsæ maiestatis icur reret: & omni territorio suo sacris interdictum ipso facto itellige re Obaudiuit Sigismundus Pontificis maximi uocem: atque con tempsit: & interposita quadam appellatione malo deceptus consi lio a Romano throno: quod nulli permissum est: cōtra ius fasq; p uocauit: & in rebellione sua perseuerans nouis in dies cōtumelüs cardinalem affecit: creuere supra modum Sigismundi odia aduer sus cardinalem: nec poterat ei quicquam pacifice loqui. Ob quas res: cum tuto sibi esse in ecclesia non posse cardinalis animaduer teret: ad nos confugit: per idem tempus iam propemodum accīctī eramus ex urbe recedere Mantuanum conuentum petituri: quem pro tuitione fidei aduersus turcos indixeramus: Eum igitur ab ec clesia sua quodammodo profugum excepimus benigne & pro tē pore consolati legatum de latere: qui uicem nostram in urbe Ro ma & circuniacenti regione impleret: consulentibus fratribus: & cohortantibus reliquimus. Ipsi mantuam pro communi salute cū Romana curia petiuimus. Vbi cum aliquibus mensibus remorati essemus: & Sigismundū ad nos uenientē ītellexissemus: ut cōpone re īter eos cōcordiam & tam atroces inimicicias āputare possemus cardinalem accersiuimus: Quo ueniente. & Sigismundo præsente pluribus diebus modo per cardinales & alias interpositas etiā Il lustrium personas principum modo per nos ipsos reconciliare al teri alterum conati sumus: atque huic pacis negotio summo adni xu operam dedimus. Sed nihil profecimus. Incassum abiere studia nostra: Irriti omnes labores fuerunt: quamuis cardinalis iudicio no stro se submittens & arbitros non suspectos accepturum se dicē uam iuris nunquam recusauerit aut refugerit. Abiit ex Mantua

Sigiſmundus in patriam ſuam infecta pace: minarum plenus & iræ. Et cum paulopoſt nos quoque tranſlato conuentu domum re petere ſtatuiſſemus: Cardinalis ex permiſſo noſtro ad diocesim ſuam ſe traſtulit: aſſerentibus amicis adhuc pacem inueniri poſſe: neque Brixinam petiit: Nihil.n. ibi tutum eſſe ſciebat: ſed in ar cem quandam ſui epiſcopatus munitiſſimam ſe recepit: Vbi cum aliquandiu conſediſſet: hortátibus non nullis non paruæ auctori tatis uiris: qui ſe partibus ambabus amicos oſtendebant: & nihil periculi nihil inſidiarum timendum eſſe dicentibus: ad Brunechã ſe contulit: quod eſt ipſius eccleſiæ Brixinenſis non parui momen ti oppidum: litteris maxime fretus: quibus ipſe Sigiſmũdus ſuo ſigno obſignatis bona fide promittit eccleſiam Brixinẽſem & car dinalem: quoad uixerit: ſed protecturum: Ad quem locum miſit mox Sigiſmundus unum ex conſilio ſuo nobilem uirum inter au licos ſuos primarium: qui Cardinalem in ſuam traheret uolunta tem. Is multa cum cardinali prolocutus cum nihil ei poſſet inau ſtum ſuadere: quia iura eccleſiæ nollet proiicere: concordia tamen in omnibus reperta eſt. Vnico tantum excepto articulo: qui rega lia concernebat: & cum in eo aliter conueniri nõ poſſet: de ſuſpen ſione temporali actum eſt. In qua cum orator Biennales cardinalis uero intuens moram tam diuturnam eccleſiæ ſuæ periculoſam eſ ſe: ſemeſtres tantum treugas afferet. Tandem interueniente capi tulo etiam biennales admiſſurus eſſet. Pendent adhuc tractatu & oratore nundum a Brunecha digreſſo: Sigiſmundus non tam con cordiam: ut opere comprobauit: quam confuſionem Cardinalis & furoris ſui curſum quærens turgidus & nimium tumens non ira cundiam cohibere: non ſeipſum ullo pacto uincere potuit: ceſſit audaciæ: ſuccubuit temeritati: Rancori atq; odio paruit: Iuſſit ac cerſiri milites: exercitum congregri: belli machinas apparari. Quibus expeditis miſſo Phemale: qui bellum Cardinali indiceret quamuis eſſet maior & ſacra ebdomoda: & tempus pœnitentiæ da tum: copias eduxit: & iter faciens ipſa die paſcæ ante brunecham armatas militum acies collocauit. Machinas admouit. Inſultum fecit. Oppidum cœpit. Nec moratus arcem quoq; ſumma ui oppu gnare aggreſſus eſt: in quam cum familia Cardĩalis ſeſe recepat.

pugnatum est aliquandiu non parua contentiōe. Sed cum persua sum esset Cardinali arcem diu defendi non posse: & pereundū om nibus esse: nisi se dederant: interuenientibus mediatoribus cer tis conditionibus conclusa pax est. In quibus nihil erat conuentū: quod uel arx uel Cardinalis in potestatem Sigismundi uenirent: & nihilominus cum iussisset pacem & securitatem publicari: cla ues arcis extorquens & munitiones: & Cardinalem artissima cu stodia seruari iussit. Sicq; per aliquot dies cum summo probro & ignominia & omni contumeliarum genere Cardinalis in potesta te Sigismundi retentus est: Nec libertatem obtinere potuit: nisi remissis iniuriis. Castro quodam ecclesiæ tradito: magno auri pon dere soluto: restituto creditorum chirographo: compluribus aliis extortis conditionibus: præter eas: quibus pax antea fuerat publi cata. Omnibus denique ecclesiæ iuribus & priuilegiis ereptis: Neque his contentus. Sed iniquitatem iniquitati congeminans: cum sacerdotes ob piaculum commissum iuri parentes sacris absti nerent: Non ueritus est necem Cardinali denunciare: nisi ad pro fanationem sacrorum illos compelleret. Temerarius atque infe lix qui talia gerens: nihilominus eius ecclesiæ protectorem se ia ctat: cuius est euersor inuentus. Quæ singula cum nobis ex ordi ne renunciata essent: mirum in modum horruimus: congelatum est illico pectus: & in stuporem sumus conuersi: nec satis detestari aut abominari tam horribile scelus poteramus. In sacerdotem: in pastorem: in episcopum suum: in Cardinalem ecclesiæ Romanæ: in fratrem nostrum: in excellens apostolicæ sedis membrum uiolen tas mittere manus Sigismundi temeritas non exhorruit. Et quo tempore anni hæc patrata sunt? Nempe in die pascæ: in die illa maxima & Sanctissima: In die: qua uictor mortis & triumphator inferni dominus resurrexit: In die qua christiani singuli redempto ri gratias agunt: & expurgato ueteri fermento sacratissimo christi corpori & sanguini communicant: In qua die nemo tam scelera tus est: tam impius: tam immanis: si modo christianus est: qui non sacerdotibus sese subiciat: eosque summis prosequatur honori bus. Sed qua die suarum rectoribus animarū cæteri præcipue ob

sequi student: ea die sacerdotem suum Sigismundus inuasit: coepit: in carcerem coniecit. Inhonestauit: spreuit: turpiter habuit. Fuimus diu anxii & admodum dubii his cognitis: nec satis tenebamus: quid esset agendum: quanuis non dubius rumor: sed certissimus nūcius perpetrati sceleris ad nos peruenisset. Nam hinc atrocissimi sceleris notorium factum ad exigendam ultionem poenamq; inuitabat. Inde uetus beniuolentia: qua quondam Sigismundo coniuncti fuimus: ad clementiam & misericordiam prouocabat: Nos.n. cum in minoribus ageremus: apud Fredericum romanorum Imperatorem tunc dominum: nunc filium nostrum carissimum diu uersati fuimus: & consiliariatus munere honestati multisq; gratiis & fauoribus cumulati plurimos annos in eius curia atq; familia mansimus: nec unquam indignatum: aut nubilosum erga nos ipsius imperatoris uultum meminimus. Semper laeta: semper blanda nobis eius facies fuit: semper benigna & affecta mens & nostri honoris percupida. Sigismundus cum primo Imperatorem adiuimus. puer bonae admodum indolis erat: & sub tutela patruelis sui degens: modestis imbutus moribus amorem in se omnium alliciebat. Alloquebatur nos saepe blando sermone. Quaerebat nostras epistolas: & legebat: ut qui tum bene uiuendi cupidus & litterarum cultor: & nostri amans uidebatur. Dimissus extra tutelam & in adolescentia sua ad regēdam patris prouinciam profectus saepe ad nos litteras dedit: & nostras accepit. Saepe negocia sua apud Imperatorem iuuimus. Cum eo quoq; non nunquam domi suae fuimus. Neque sine honore & singulari gratia ab eo recessimus: & cum gesta eius in Cardinalem non dum cognita nobis essent: ad conuentum usque Mantuanum continuata est: & aucta semper caritas nostra. Ad quem Sigismundus ipse splendidum & magnificum duxit comitatum: ut qui gratias nobis referre statuerat pro pace sui censum bellicosarum & fortissimarum gentium: quas sibi enixis legatis apud Constantiā reconciliaueramus. Vertebantur haec omnia in mente nostra: & tanquam recens gesta essent: ante cordis oculos uoluebantur. Suadebant Imperatoris infinita erga nos beneficia: ut patrueli

Fredericus Imp. Rom

Sigismundus Friderici Imp. patruelis

& sanguini suo ignosceremus: exposcebat ipsius Sigismundi: qua nos longo tempore complexus est: ingens beniuolentia: ut hanc sibi culpam condonaremus: Vrgebat inclytæ domus Austriæ: quæ hunc Sigismundum genuit: ingentia in nos & diu continua ta merita: ut sublimi & alio sanguini ueniam largiremur. Insta
Frid. Imp. re & Alberthus uidebatur alter Sigismundi patruelis & ipse dux Austriæ atque Imperatoris germanus: & cum eo pariter Illustris memoria Ladislai hungariæ ac Bohemiæ regis paulo ante uita de functi proximi eius consanguinei: petere uæhementer ac rogare per ueterem amiciciam: ambo enim aliquando nos dilexerunt: & uerbis ac factis ornaruntne sua ex familia uindictam exigeremus. Occurrebant infinitæ regum: ac magnorum principum facies: qui Australi domui coniunctum sanguine hanc nobis prosapiam summis precibus commendaturi apparebant. Sed dum hæc iam pene uicti & consentiente animo uoluimus: & ad ueniam tracti: iam iam misericordiæ iustitiam cedere mandaturi sumus: excitata in aduersum conscientia nostra: & miris calefacta modis: Quid tu: inquit: Pie pontifex agis? An ignoras quem tenes locum? Quã geris personam? Non tu modo ille Aeneas es: qui Siluio quondã genitus patre Frederico Imperatori seruisti? Mutata est conditio tua, Mutata persona. Nosce teipsum. Tu Pius es Romanæ ecclesiæ militantis Antistes. Te ducem: te magistrum: te doctorem: te iudicem Christiani populi constituit dominus: & claues regni cælorum tibi credidit. Noli quærere fieri Iudex inquit sapiens: nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitatem: Vt timeas faciem potentis: & ponas scandalum in agilitate tua super gentes & regna? te oderat ter cæli & mundi dominus te Christus ordinauit. Vt destruas: euellas ædifices: & plantes. Et quid agis? Quid dubitas malas euellere plantas? Nemo iuste iudicat: qui uel odio: uel gratia: uel metu flectitur. An ignoras Sigismundus quam scelestum: quam atrox: quam terrium & horrendum admisit facinus? In episcopum in Cardinalem in teipsum: si tui corporis Cardinales: ut iura uolunt partes habentur: iniurius & impius fuit? non præsbyteratui: non Episcopatui: non Cardinalatui: non Papatui: non Christo pepercit: cuius sacratissimam diem pugna iniqua;

& Cardinalis captiuitate fœdauit. Et quis clericorum posthac tu tus habebitur: si episcopi: si Cardinales armis atque insidiis capi untur? & quis deinceps uindictam timebit: si uiolatores tantarū dignitatum impune abeunt? Actum de omni clero:deq; omni re ligione fuerit. Si qui tecum unum sunt absque ultionis periculo uiolantur. Summa sacerdotalis dignitas:beati petri auctoritas. Ihe su christi maiestas palam in hoc scelere læsa est: & tu tanti piacu li uindictam assumere dubitas? Putasque uel imperatorem: uel alium quenuis principem ægre laturum:si iudicium feceris? Ab sit ante hic metus. Nihil est:cur hæc nomina timeas. Iustus est Imperator & honesti tenax: Iustus Alberthus: iusti & cæteri prin cipes:qui non consanguineos solum:sed ipsos quoque filios ex se genitos legum uinculis coherceri plectiq;:si peccarint:non indig ne ferent. Magna uis iusticiæ est: quæ uel damnatum iure se passum esse fateri cogit: Nihil Imperatori magis cordi est: quam iusticia communis & sanctissima uirtus. Scit sua mansuetudo: quia iusti cia ~~communis & sanctissima uirtus. Scit sua mansuetudo. quia iu~~ sticia pacem parit: gentem eleuat: solum & regnum confirmat. Læticiam gignit. & amatores suos beatos atq; immortales efficit. Vtilius Imperatori uidebitur infructuosum palmitem amputari quam in perniciem bonæ uitis retineri. Neq; propterea domus Au striæ gloria interibit: quod unus aut alter ex principibus eius iu ste damnetur. Quæ Rodolphos: Alberthos: Fredericos: Leopoldos Ernestros: Vilhelmos & alias quamplures illustres animas pepit: non Austriæ solum ac Sueuiæ: sed Hungariæ: Bohemiæ: & ipsius Romani Impii gubernatrices: æacidarum quippe decus horestis i famia non extinxit: nec splendorem Iuliæ gētis Nerōis turpitudo deleuit: nec frācorū duces hildebrandi obscurauit ignauia: nec se natus apostolici puritatē atq; nitorē impurus & fœditus iudas cō maculare potuit. illustrium familiarū nō habuisse: sed nō texisse: maleficū uera & solida est laus. Rara prosapia est: quæ non aliquā do mōstra peperit: in omni gente & in omni domo Cathelinā iue nies & Cethegum: neq; dauitica stirps: quā suæ plebi dominus re gnaturā elegit: suis blasfemiis caruit: & iter nepotes Habraham Esau reprobatus est: Et si fœminas licet inspicere in genealogia

Domus Austriæ gloria.

ſaluatoris:cum Berſabe & Thamar annumeratur & Rahab.Quid mirum ſi & in auſtriali familia: quæ iam pluribus ſæculis regno potita eſt & imperio: unus inuentus eſt Sigiſmundus: qui maiorum ſuorum exempla refugerit. Generoſi principes aut non aliſuis in domibus ſceleratos ſinunt:aut altos quamprimũ queunt: eliminare nitunt. Caſtigandus eſt omnino hic Sigiſmundus:eiiciendus ab eccleſia niſi reſipiat.Quid ſtas? Quid dormis? An ſuum honorem penſitas: qui tuum minime pēſitauit? Vide quid agas: omnis clerus:omnis eccleſia contra te ſtat:& ſacer cardinalium ſenatus:& omnis apoſtolorum chorus:& ipſe Chriſtus:ut iudicium facias obnixe requirit. Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram:inquit ſapientia: & propheta. Iuſticia & iudicium præparatio ſedis tuæ:Vicem dei geris in terra:& humano more amicum uocare in iudicium titubas? Gentilis homo Torquatus:& gentilis uitæ Brutus filiorum delicta: ſecuribus uindicarunt: & tu Chriſtiani ductor exercitus:cuius dextram iuſticiæ plenam eſſe oportet: uel mediocris amici æſtimationem ledere times? Quid ſi cōtra proprios filios eſſet agendum? An ſacerdotis Heli ruinam ignoras? qui dum filiorum tollerat iniquitatem & ſe ipſum: & illos perdidit: & ſeruatus contra imperium diuinum Agag Saulem regno deiecit:Zelum funes:aut Heliæ feruorem tronus iſte requirit:procul amor procul metus ab hac ſede ſceſſat. Sit quantumuis potens & magnus peccator:ut pœnam pendat:oportet:Cæde meliori ſi locum neſcis tenere: uiros fortes atq; intrepidos cathedra beati Petri requirit.Nunquid legiſti:quantus fuerit prædeceſſorum tuorum in puniēdis ſceleribus calor: in eliminādis malefactoribus ardor: in uendicanda eccleſiæ libertate rigor ac uigor:ſubeant in memoriam Stephani:Leones:Hadriani:Gregorii:Zacchariæ:Alexandri Innocentii:Nicolai:& alii quamplures Antiſtites: qui ante te hoc ſolium tenuerunt.Recole illorum ingentia facta:& magnificos auſus:nec uerearis unius ducis quanuis magni & prænobilis temeritatē audaciāq; cōpeſcere. Cū illi clariſſimos ſæpe reges atq; ipſos ēt imꝑatores quoniā eccleſiæ inſultarēt apoſtolico ferire mucrōe non dubitauerint.Erige aīum:& uſq; ad mortē certa pro iuſticia. Et ubi nā gētium locoꝝq; gubernatrix regnoꝝ expultrixq; uitioꝝ

iusticia domicilium inuenerit:si apostolico fuerit palatio expulsa? Quem deniq; fautrix & adiutrix bonorum uirorum iusticia a potentiorum contumelia uindicabit: si neq; Cardinalem protegere ualet. Caue pontifex:Caue inquam:ne dum saluti unius consultũ uis:& illi noceas & multis aliis. Caue ne dum seruare unius amiciciam studes:multorum ac pene totius christianæ societatis in te odium cócites. Caue atq; iterum caue ne dum hominum inire gratiam paras:indignationem & iram dei omnipotẽtis incurras: Nã nemo tibi amicus eẽ debet:qui Christi sit inimicus. Christus oẽs iniquos odio habet: & te quoq; omnem iniquitatem odisse:perse qui:punire:resecare:ac prorsus eradicare oportet:neq; tolleran dus tibi quispiam est:qui reliquo corpori noceat:qualis est Sigismũdus:qui suo peruerso exemplo totam scandalizat ecclesiam & oui le inficit saluatoris. Putridæ carnes ferro indigent & cauterio. Quin age infectam pecudem ex Christi caulis ac septis excerpito torisq; tãdem cultro putridum reseca:atq; abiice membrum. Illuceat nobis iusticiæ tuæ lumen:& omnis facessat ab ecclesia peruersitas. Hæc cum nostra cõscientia flexa uia aduersus misericordiã retorsisset iacula:rubore quodam perfusi sumus: qui per clæmentiæ speciem tam procul a iusticiæ tramite abiissemus. Remensiq; animo dignitatem nostræ sedis a priuata persona recessimus: & induimus publicam cuius est communi utilitati consulere reiecto quocunq; priuato commodo uel affectu. Non tamen omnem consuetudinis nostræ memoriam abiicere potuimus: Nam quamuis potuissemus e uestigio Sigismundum incidisse pœnas declarare: quas sacri canones in eos decernunt:qui suos põtifices hostiliter capiunt:aut in cardinales uiolentas iniiciunt manus quando de Sigismundo id erat manifestum ac notorium:supsedendum tamen aliquandiu decreuimus: si forsitan ipsum malorũ suorũ pœniteret: operum:& mollitum cor eius ueniam flagitaret. Sed pstitit furor eius:neq; aperti sunt oculi:ut uiderent lumen. Quamuis enim ad nos duos ex consilio suo uiros transmiserat:non timeo errorẽ uĩ recognoscere uoluit: sed ad excusandas excusationes in peccatis illorũ legatio fuit. Nos tamen eos:q̃tum uoluerũt:patienter & benigne audiuimus. In quorũ dictis nihil inuenimus:quod uel delictũ

Sigiſmũdi cõminueret: uel ipſũ de ppetrato malo dolentẽ oſtẽde ret: fatebantur enim ambo rem: ut ſupra narrauimus: geſtam: neque inficiabantur: quin temeraria & inconſulta fuiſſent & Sigiſ mundi opera: id ſolum rogante: ne dure ſecum ageremus: his reſ pondimus nos iudicis locum tenere: facturoſq; quod ſacri canones imperarent: nec tamen ut in tanto & tam atroci delicto actã manifeſto tanquam notorio dignum uidebatur: declarationis ſententiam ſtatim promulgauimus. Sed manſuetudinem manſuetudini cumulantes q̃uis de facto plenam & certam noticiam habere mus: neq; informatione indigeremus ampliori: quo plus tẽporis ad reſpiciendum pœnitendumq; Sigiſmundo tribueretur. Dilecto filio noſtro Iohanni tituli ſanctæ Priſcæ & ſacroſanctæ romanæ eccleſiæ præsbytero cardinali: duobuſq; ſimul epiſcopis com miſimus: ut de ſupradictis Sigiſmundi exceſſibus inquirerent: & nobis cõperta referrent: qui rite & ut tantæ rei grauitas expoſcebat: iſtituto proceſſu: examinatis teſtibus: diſcuſſa & cognita ueritate: duo ex eis: nam tertius certis de cauſis intereſſe non potuit: publicum & notorium nobis eſſe retulerunt: Cardinalem ipſum a Sigiſmundo præfato hoſtiliter inuaſum: uiolenter captum: & turpiter habitum fuiſſe: q̃uis poſtea data pecunia: & multis promiſſis in libertatem exiſſet. Verum neq; hac habita relatione ad declarationem pœnarum & multi ſuadebant: & res uidebatur expoſcere: duximus feſtinandum. Sed monere ipſum Sigiſmundum ſtatuimus per litteras in ualuis eccleſiæ Senenſis & in uicinis ſibi locis affigendas: cum tutus ad eum non pateret acceſſus: ut intra qnq; & quadradinta dies corã nobis propria in pſona cõpareret cauſas ac rationes in medium adducturus: ſi quas haberet: propter quas aduerſus inuaſores epiſcopoꝝ & cardinaliũ inflictas a iure pœnas incidiſſe declarari non deberet. Affixæ fuerunt (ut decreuimus) litteræ: executum monitorium: & ut appellatio: de qua mox ſubiiciemus oſtendit ad Sigiſmundi noticiam deducta: facta eſt relatio. Dies termini tertia Kalendas Auguſti anni præſentis effluxit. pau cis diebus ante terminum acceſſit ad nos doctor qdam ex pruſſia oriũdus noie Laurẽtius: alter ex duobus: ut ſupra retulimus iuſſu Sigiſmundi nos adiuiſſe. Is audientia obtẽta. bis a nobis corã non

nullis cardinalibus auditus eſt: neq; alia dicere nouit quam prius dixerat: quamuis Sigiſmundum metu quodam inani ductum affirmauerit: ut cardinalem interciperet. Cæteꝝ ſubeũdi iudicii aut ueniæ petendæ nullum mandatum attulit: nullam poteſtatẽ: quibus ex rebus & ipſum: qui tã nudus & ieiunus ueniſſet: arguimus & dominum ſuum: qui dare nobis uerba putaſſet: acriter repræhẽdimus. Moxq; die termini adueniente congregato publico cõſiſtorio: ſedimus pro tribunali ex more uetuſto: quo cum accuſata eẽt p aduocatum & procuratorem fiſcalem contumacia Sigiſmundi: affuit laurentius antedictus: & Sigiſmundi uice petiit audiri. Cui reſpondimus: quãuis in hoc purgando crimine rei præſentia requireretur: nos tamen procuratorem audituros: ſi mandatũ ſufficiẽs exhiberetur: & hac uice rigorem canonum noſtra clæmentia lenituros. Renuit aliquãdiu procurator mandatum oſtendere. Sed cũ aliter fruſtra niteretur: tãdem produxit. Quod publice recitatum eſt a nobis: & oĩ circunſtante corona prorſus inefficax: inualidum: atq; inutile iudicatum eſt. In quo nil aliud continebat̃: q̃ accepiſſe Sigiſmundum monitorium apoſtolicum ſub certis pœnis contra ſe miſſum eſſe; atq; idcirco a nobis tanq̃ male informatis ad nos ipſos bene informandos appellare: mittereq; Laurentium doctorẽ qui nobis ex ſacro collegio appellationem ipſam inſinuaret. Atq; in hoc tantum plenam poteſtatem doctori datam. plura fuerunt uerba mandati. ueꝝ effectus non alius q̃ expreſſimus. Quibus ex rebus appellationem friuolam nullamq; eſſe declarauimus: & audientiã quæ nihil ponderis habitura eſſet: denegandã cenſuimus. Moxq; duos ex ordine epiſcoporum prælatos ad ualuas eccleſiæ: in qua conſedebamus: mittẽtes Sigiſmundũ uocari ter iuſſimus. Si uel ipſe: uel alius ſui noĩe adeſſet: plena poteſtate ſuffultus: & dicere q̃ppiam uellet in cauſa epiſcopi iuſſionem noſtram diligenter executi: nullum inuentũ rettulerunt: q pro Sigiſmundo cõparuerit. Inſtante itaq; rurſus procuratore & aduocato fiſcali contumacem Sigiſmundum: ut par erat: pronunciauimus. Nec tamen ulterius ea die duximus procedendũ: ſed ad idus uſq; ſexto Augusti expectare & iteꝝ per litteras alias in eiſdem ualuis affigendas Sigiſmũdũ monere decreuimus: ſi fortaſſe iteꝝ aut ipſe aut alius

ſui uice ſeſe exhiberet qui iudicium ſubire:uel miſericordiam pe tere uellet. Erat enim propoſiti noſtri in utraq; uia Sigiſmundo benignas præbere aures: & ad cor reuerſo more pii patris uitulũ ſaginatum apponere. Dixiſſemus cum ſapiéte peccaſti:ne adiicias iterum. Ecce ſanus factus es:noli peccare. Scimus: quia non eſt hõ qui non peccet. Sed fugienda eſt in malo pſeuerátia:quæ rectius pertinacia dicitur:& indulgendum eſt redeuntibus: ac cum ſalua tore dicendum uade:& noli amplius peccare. Quippe nihil nobis iucundius accidere potuiſſet q̃ Sigiſmundum aut iuſtum inueni ri aut conuerſum. Sed nihil horum experti ſumus. Verum eſt ſcri ptura teſtimonium:quia peccator cum uenerit i profundum ma lorum:contemnit. In ultimo termino nemo eſt inuentus: qui Si giſmundi cauſam tueretur:aut uerbum pro eo faceret. Sedimus igitur ſecundo in hac cauſa pro tribunali: & contumacia Sigiſmũ di iterũ accuſata & iterũ declarata cum ferre ſententiam & admini ſtrare iuſticiam per aduocatum & procuratorem fiſci magnope ro garemur: & omnium circunſtantium oculi in nos cõuerſi iudiciũ tacite poſtularent: differre ſententiam ulterius nõ ualuimus. Mæ ſti igitur & alacres ſententiam: quæ noſtris aliis in litteris cõtine tur:applaudent:& gratias agente prælatorum corona:promulgaui mus. Mæſti propter antiquam damnati hoĩs beniuolentiam: ala cres propter iuſticiam:quam dominus diligit:& cõmunem utilita tem: & quanuis reum amplioribus pœnis premere potuiſſemus: neq; enim ligatus eſt romanus præſul: quin pro ſuo arbitrio no centes affligat:his tamen cenſuris contenti fuimus: quæ ſcripto continentur in iure:neq; Sigiſmundum amplius urgere tulit ani mus: q̃ ſanctiones ipſæ ueteres ac nouæ præcipiunt. Si duri cano nes atq; aſperi ſunt:& nos duri fuimus & aſperi. Sin mollia & fa cilia iura: nos quoq; molliciem & facilitaté prætulimus:quas no ſtri prædeceſſores ſtatuerunt. pœnis nihil addimus: nihil detraxi mus. quantum eſt a ueteribus in hoc delicto ſtatutum:tantũ nos ultionis ex reo ſuſcipiendum eſſe decreuimus. legat ipſe Sigiſmũ dus iura:aut legi corá iubeat. Quod Felix:quod Bonifacius:quod Clæmens noſtri prædeceſſores in hoc crimine ſanxerunt:hoc ſecu ti ſumus: quod ſi criminari & accuſare in hac parte noſtram ſen

tentiam Sigismundus tẽptauerit: similis erit illis: qui uel de adul terio uel de cæde damnati legem Iuliam aut Corneliam accusant de seipso ac suis operibus conqueratur: q̃q̃ si sapiat: ad misericor diam potius recurret: emendationemq; uitæ prætendet: q̃ contra max confugiet ad querelas. Et illud omnino cauebit: ne deo & ho minibus infensus procul ab ecclesia reiectus hiatu terræ cum Da tan: & Abiron infeliciter absorbeatur: quod est illorum suppliciũ: qui ab unitate ecclesiæ contumaciter abeunt. Habetis: qui has le gitis: omnem rei seriem. In hunc modum negotia gesta sunt: ueri tatem ipsam ante oculos uestros posuimus. Si quis aliter suadere uoluerit: deceptor suæ atq; aliorꝝ est animæ. Vos aures auertite: & unitatem ecclesiæ tenentes Sigismundum: & omnes sui consor tes sceleris euitate. Fugite uirulentiam & contagionem eorum: & quasi fel draconum ipsorum unum existimate. Atq; ita deniq; uos gerite: ut in die uisitationis domini cum his mercedem accipia tis: qui sunt de sorte eius & indiscissam in suis cordibus Christi tunicam custodientes unum deum: unam fidem: unum baptisma & unum christi uicarium ecclesiæ caput Romanum præsulem ue nerantur in terris.

Pii Secundi pont. Max. epistola: siue bulla Quarta qua priuat Dietherũ ecclesia Maguntina.

PIUS episcopus seruus seruorum dei & cætera. In apostolicæ sedis specula diuino cõsilio constitutis duo inter alia præcipua sunt: quæ diligentissime a nobis inspici curariq; debent. Alterum ut beneme rẽtes cõdignis præmiis & gratiis prosequamur. Alterum ut diui næ legis cõtemptores contumaces ac rebelles: qui corrigi emẽda riq; nolũt: congruis pœnis ac suppliciis afficiamus: præmio enĩ & pœna respublica continetur. Dura nostri æui condicio: in quo qui populis præsunt: non tã præmiandi: quã puniẽdi curã habere opor tet: quanuis nec superiorum temporum bonorũ numerus malorũ excesserit: & omnis põtifex iter aduersantiũ isidias atq; arma trã siuerit. Rari quippe bõi sũt: & prona ĩ malũ ẽ natura hominis: quæ

si aliquando impunitatem assequitur: tanquam prouocata magis ac magis prolabitur: nectam uenia cōmuni utilitati cōsulit quā uindicta. Cessant enim peccare homines: ubi seueritas delicta cō pescit: facilitas ueniæ innocentinum deliquendi præbet: experti su mus hæc nos in pluribus aliis: sed præcipue in Diethero: qui se Maguntium electum appellat: quem tanto contumaciorem & re belliorem inuenimus: quanto ei clæmentiam & benignitatem ma iorem ostendimus: quemadmodum: ex his: quæ infra dicemus: cui libet intelligere licebit. Vacauit siquidem superioribus tempori bus: cum Mantuam pergeremus: ecclesia Maguntina: quæ admo dum isignis & metropolitica est p obitum bonæ memoriæ Theo derici ultimi eius archiepiscopi. Canonici capitulariter: ut moris ē congregati ad electionem futuri pastoris procedere uolentes: in quosdam arbitros compromisere: qui suo nomine electionem fa cerent. illi simul conuenientes Dietherum prædictum eligerent: quanuis: ut postea nobis innotuit: non sine labe & infamia symo niæ: siquidem unus ex arbitris magna ui pecuniæ corruptus exti tit: cuius uox quarto loco accedens inter septem arbitros cām præ buit: ut dietherus maiorē ptē haberet: & electus diceret̄: q simul cū capitulo pcuratores & decreti electionibus ad nos misit: petēs ut electione huiusmodi cōfirmātes de psona sua Magūtinæ eccle siæ puideremus. nos attēdētes q̄ta est maguntinēsis archiepiscopi apud germanos auctoritas: & quod in cōuentu Mantuano: cui tūc præsidebamus: sua præsentia admodū utilis esset propter ea: quæ contra turcorum perfidiam agere intendebamus, Diethero eidem mandauimus: ut ad nos: sicut iura uolunt: pro confirmatione sese conferret: quia multa pro dei honore & salute populi christiani se cum tractaturi eramus: prorogantes ueniendi tempus: & certissi mam suæ confirmationis spem facientes cum eius promotionem illi ecclesiæ utilē putaremus. Sed homini pertinacis ac duræ ceruí cis nunquam persuaderi potuit: ut nos & conuentum tam necessa rium accedere uellet: modo corporis infirmitatem: modo pauperi em prætendenti: quanuis & ualitudinem bonam eius expecctaui ros nos diceret: quæ mox consecuta est: & aduentū eius cum pra uo comitatu requireremus: cum staret immobile uitiati animi p

positum. Nec flecti ad ueniendum posset.cessimus inferiori supe riores & ad discipuli uoluntatem magistri descendimus : sperantes uincere in bono malum : & duri capitis opinionem clæmenti benignitate mollire. Prouidimus ecclesiæ Maguntinæ de persona sua:litterasq; prouisionis in forma consueta decreuius : neq; enī ea nobis inotuerat de ipso uitia : quæ postea palam emerserunt: & bonum esse arbitramur: quem capitulum Maguntium in pastorē efflagitasset. Procuratores Dietheri eius nomine & in animā eius ea nobis iurauerunt:quæ cæteri Episcopi romanis pontificibus iurare consueuerunt : & ultra hoc uenturum ipsum personaliter infra annum ad præsentiam nostram quocūq; in loco cum romana curia degeremus: ad quæ facienda procuratores prædicti speciale mandatum exhibuerūt. Credidimus bonis uerbis eiusdem Dietheri:qui per litteras & nuncios suos optimum se futurum & obedientissimum filium pollicebatur. Sed cum animo sitienti expectaremus hunc hominem tanquam sedis apostolicæ propugnatorem: & cattholicæ fidei defensorem ea curare : quæ pro tutela christianæ religionis in Mantuano conuentu cōcluseramus : Inuitare homines suæ nationis ad expeditionem contra Turcos obeundā ad obediendum in ea re carissimo in christo filio nostro Frederico Romanorum Imperatori semper Augusto:ad quem idcirco legatum de latere miseramus ad parandos exercitus ad soluendas decimas ad uigesimas & trigesimas cōtribuendas: ad alia præsidia præstāda homo in reprobum sensum datus dei hostis & totius gratitudinis inimicus mox cornua erexit in apostolicam sedem : & mat i suæ maledicere cœpit. Latrauit contra nos pluribus modis legatumq; nostrum calumniatus est : qui decimas conaretur exigere: quibus copiæ contra Turcos armari possent : palamq; dicere non est ueritus:Nos argentum nationis non fidei defensionem quærere. Licet nos decimas ipsas nō nisi consentiente natione exigi mādauissemus & illarum custodiam ac dispensationem in manibus eorum tradi iussissemus:quos natio ipsa delegisset. Inter hæc accidit:ut ad instantiam mercatorum: qui pecunias apostolicæ sedi debitas eidem mutuo cōcesserūt: cum iam satisfactionis tempus præterisset: Dietherus ipse excommunicaretur absque nostra con

ſcientia:Nam id per iudices inferiores i forma cameræ fieri ſolet quod ubi ad eius noticiam peruenit: cenſuris eccleſiaſticis innodatus non quo modo ſe ſolueret:& ad communionem fidelium rediret:ſed quo modo magis ac magis ſe pœnis immergeret:excogitauit:non recurrit ad nos nullam nobis querelam fieri curauit: nullum a nobis præſidium nullum remedium petiit: ſed paſſim clamans & uociferans contra nos indigna ſe pati dicens: & apoſtolicam ſedem blaſphemans: cõfecto quodam infamatorio libello ad futurum concilium cõtra Mantuanam bullam appellauit: excommunicationem ipſo facto a qua niſi a nobis abſolui non poteſt:& alias pœnas contra reos maieſtatis:& hereticæ prauitatis fautores a iure fulminatas incurrens nec animo inreuerenti & infuriato ſatis fuit: primam ſedem his modis contempſiſſe: niſi & diuia quoque contemneret: ill'is ſe publice immiſcens: palam & notorie ex cõmunicatus & irregularitatem incidens. En quæ reuerẽtia canonum? quis timor dei? quæ religionis conſideratio? Bis excommunicatus: bis extra eccleſiam factus: non coactus:non iuſſus: non abſolutus eccleſiam ingreditur:& diuinis officiis ſe ingerit: & ſacroſancta polluere audet: nimia eſt hæc contumacia ac rebellio:& argumenta ſunt hæc hominis de Chriſtiana religione parum bene ſentientis:& omnia iura diuina & humana confundentis:quod in Dietherio manifeſtiſſimum eſt: quem uiolaſſe iuramentum ſuum nobis præſtitum apertiſſime conſtat:Nanq; cum terminus ad nos ueniendi iam ſemel prorogatus inſtaret:non fidei memor:nõ promiſſi tenax: non debiti obſeruator:non iuramenti cultor: ſed excommunicatus: periurus:irregularis & totius religionis expers atq; inimicus.Labi tempus permiſit: nec ad nos uenit: nec quod uenire non poſſet: ſe excuſauit.Quippe qui eleuata facie & arrogãti mente nihil ſe debere romano præſuli exiſtimat: & fortaſſe maiorem eo ſe credit:uerbo & opere ſuperbus & inflatus opiniõe ſui nunc iſtos:nunc illos hortatus eſt:ut appellationi ſuæ damnatiſſimæ adhærerent: ſperans ſuam nequitiam tanto magis inultam eſſe:quanto plures mali conſilii ſui conſortes inueniret. Sed paucisſimi ei adhæſerunt: & illi quidem decepti ac circumuenti: quorum aliqui cognita fraude mox ab eo in ea parte ſequeſtrati ſũt: &

appellationi renunciauerunt : seq; fideles ecclesiæ romanæ filios declarauerunt. Scientes nihil tam perniciosum esse quam in erro re cognito persistere. Diotherus autem feroci animo & mente per uersa quottidie magis ac magis insaniens quãuis capituli sui ad hæsionem extorquere non potuisset : tamen aliarum ecclesiarum capitula ac prælatos in suam dementiam trahere omni studio ni xus est. Indixerat auctoritate sua nationis conuentum apud Fran cfrodiam: quod sibi ex eo licere affirmat : quia Maguntinus præ sul per nationem germanicam romani Imperii Archicancellarius existat: fatemur eum : qui Maguntianæ præsit ecclesiæ Archican cellarium esse imperii apud germanos. Sed uocare nationẽ in unũ aliquem locum inuito imperatore posse aut ei licere nequaquam fatemur: ipse uero nimis multa sibi arrogans nondum sacris pon tificalibus initiatus : nondum episcopus : nondum inuestitus ab Imperatore: nondum regalia consecutus : aduersante & contradi cente Imperatore nationem uocare audet: & conuentum tenere : & quanuis dicat ea se idcirco agere: ut nationi & rei publicæ chri stianæ consulat: quod ad eum non pertinet: nisi quatenus a supe rioribus mandatur: re tamen uera nihil aliud studebat: quam sibi fauores aduersus apostolicam sedẽ in reprobata appellatione sua quærere. Hæc cum nos accepissemus: nuncios nostros uiros præ stantes ad eum misimus : qui maleuadentem retraherent : & in uiam reducerent : monstrarent sibi quantum a recto tramite de cessisset: quantum diuinis legibus aduersaretur: quanto in pericu lo esset: quãtum sibi & nationi suæ: & uniuersæ christianitati eius consilia nocere possent . Sed nihil profuerunt hortamina nostra : multi principes ac prælati eum flectere frustra conati sunt : nõ au diuit genitorem: qui recta monebat: non consiliariis suis ausculta uit. Suffraganeum suum insignem theologũ: qui quãtum aposto licæ sedi quilibet Episcopus obnoxius existat: per sacras litteras fi deliter ostendebat: contumeliis prosecutus est: nemo animum su um potuit immutare: nullum audire nisi seipsum uoluit : & qui prurientes auribus suæ cupiditati consona dicerent : cũque apud franchefordiam: prohibente Imperatore: congregationem habere non posset: nam boni ciues domino paruere: ad Maguntiam cõue

tum transtulit.Ibiq; præsidere præsumpsit : quanuis pauci adue nere:magna pers non ut ei auscultaret : sed ut eius reprimeret au daciam:nec tamen defuere non nulli: qui eius insaniæ cõsentirẽt inter quos Gregorius ambrugensis inuentus est:quem ueriori uo cabulo errorium appellant iniquitatis alũnus : quem quãuis hære ticum publice damnatum:excõmunicatum ac rebellem Diether? ipse non ignoret : ad conuentum admisit: & illi palam communi cauit nostris nunciis:ne id ageret:commonentibus. Sed cur uitet excommunicatus excommunicatum : infidelis infidelẽ: periurus periurũ:aut rebellis rebellem:pares cum paribus facile cõueniũt: & colligatas inter se gerunt perfidi caudas. Gregorius Sigismun di ex principibus Austriæ iã damnati excõmunicati propter iniec tas in Cardinalem sancti Petri manus in eo conuentu nuncius af fuit dignus domini sui orator : & dignus quem Dietherus suæ p fidiæ consortem admitteret. Habitus igitur est conuentus Magũ tiæ multo minor quam dietherus sperauit: in quo ipse plenus mi narum multa contra nos & imperatorem locutus est:audens os in cælum ponere: & de duobus capitibus uilis ouicula maledicere : & quanuis nuncii nostri magnopere eum hortarentur:ne se hostẽ apostolicæ sedi redderet:ne damnatam appellationẽ prosequeret: ne ĩperatori molestus esset:ne Papã ĩpugnaret: ĩtelligeret se nullã habere causam:cũ talia tẽptaret:psuaderet sibi omnia : quæ hone sta essent : facile posse a nobis impetrari recognosceret statũ suũ : neq; altiora se quæreret:se sciret:quãtũ ad romanũ pontificem at tineret:ouẽ esse non pastorẽ:& quãtũ ad Imperatorem uassallũ fu gere non dominũ:& utrũq; sibi iudicẽ esse. impẽderet reuerentiã suis superioribus & deminorũ potius clæmẽtiã quã censurã expe riri uellet. Homo tamen ceruicosus: & qui odio ĩextinguibili con tra romanã sedẽ ardet : nec Imperatoris nomen audire potest nul lis flecti precibus: nullis deterreri comminationibus potuit: quin cõceptũ contra nos uirus euomeret:plura tẽptare ausus: quæ apo stolicæ sedis & Romani Imperii uiribus mirũ in modũ aduersabã tur. Sed noueriũt prudẽtes uiri:qui aderant:macchinamenta eius: nec mãus tãtæ malignitati dederunt:finem habuit conuentus ali um:quã sperauit Dietherus.ruũt eni uana cõsilia: nec temeritatis

diuturna est cum prosperitate societas: fractus animo & desertus ab his:in quibus plurimũ spei collocauerat:Dietherum paululũ n immutatus est:uocatisq; nũciis nostris tanquã resipere uellet:mẽdaci & contumeliosissimæ appellationi suæ renunciauit. Verũ id haud quanq̃ publice:sed in domo corã paucis: quẽ non tam appellasse quam appellationem reuocasse pudebat. Sperauerunt tamen nuncii nostri in uiã uelle redire. Sed cum interius hominẽ tetigere:nihil solidi inuẽtũ est.perseuerabat in austeritate sua:& sibi romanam sedẽ cedere dignũ arbitrabatur:&tanquam nos ab eo: nõ ipse a nobis instrui deberet:arrogantissime loquebatur : non se satisfacturum mercatoribus obtulit:non uitam emendaturũ: non iuramenta seruaturũ aut alia factuꝝ:quæ tenetur.Sed tanq̃ nobiscũ pacisci uellet:hæc atq; illa ꝑmittebat:si nos sibi: quæ ipse cupiebat:ꝑmitteremus: quibus ex rebus animaduertẽtes incorrigibile cor eius esse:nec spectandum quod ad frugem recte uiuẽdi perduci posset:& maxime cum eius electio:sicut ãte diximus: per Symoniacam labẽ celebrata fuerit: de qua nobis postea grauia testimonia sunt exhibita:& hoc in partibus uulgatissimum est. difficile ẽ enĩ ut potestas malis artibus acquisita bonis moribus administretur.Cũq; multæ querelæ ad nos ꝑuenerint de malo ipsius Diétheri regimine:de uiolentia:qua utitur in subditos:de tyrannide : de rapina:de sæuicia:de pluribus aliis excessibus:nõ est uisum nobis hæc ulterius dissimulare:esset enim nimis periculosum: si diethe rum ipsum in ecclesia non sua præsidere & sponsam illam immaculatam ulterius in adulteri potestate permitteremus: quod nihil aliud uideri posset: quã oues lupo deuorandas tradere : & deuotũ ecclesiæ Maguntinum clerum : qui hactenus ab eo corrũpi nõ potuit: in manu hostis dimittere:qui pro sua libidine uindictã sumeret.Et cum ipunita huic tanta rebellio cessisset:facile alioꝝ animi ad audenda similia traherent.Ea propter cum manifestissimũ sit Dietheꝝ præfatũ ad futuꝝ cõciliũ appellasse: easq; pœnas icidisse quæ in litteris per nos Mantuæ æditis cõtinẽtur. Iuramẽtũq; uiolasse non solũ de ueniẽdo ad nos ĩtra præscriptũ tempus: sed etiã de obediẽtia & reuerẽtia præstanda:qui mandata nostra contẽsit: & multa contra nos & statum nostrum molitus est : cum litteras

apostolicas accipe neglexerit : cum intra tempus a iure statutum ne se fecerit promoueri: nec prorogari tempus postulauerit: cum excõmunicatus ac publice denunciatus diuinis se imiscuerit offi ciis: & irregularitatẽ incurrerit. in censuris ita sorduerit: ut de here si uæhementer suspectus uideat᷑: cum eos multis modis psecutus sit: q eum se excõmunicatum uitare uoluerunt: cum multa sibi ar rogauerit: quæ ei nõ cõueniunt de Papa & impatore iudicare præ sumens: cum clero & populo suo grauis & iniuriosus existat: atq; ecclesiam ipsam Maguntinã in spiritualibus & tẽporalibus male gubernet: & multis incõmodis afficiat. Sintq; hæc oĩa ita publica ac notoria: ut nulla possint tergiuersatiõe celari: q̃uis propter præ missa iam cecidisse a iure suo uideri possit: si quod in ecclesia Ma gũtina aut ex lectione: aut ex prouisione nostra præmissis sibi cõ petiit. Nihilominus de uenerabilium fratrum nostroꝝ sanctæ ro manæ ecclesiæ Cardinalium consensu ad maiorẽ cautelã propter huiusmodi tã temerarios ausus: & tã enormia facinora ipsum dicta ecclesia Magũtina: & oĩ iure quod sibi in ea cõpetere posset: priua mus: & priuatũ esse declaramus: atq; admonemus ab eadẽ: & ab oĩ uinculo absoluimus: quo tenerent᷑ eidem: Capitula: Præpositos: Scholasticos: Custodes: Camerarios: Cantores: Thesaurarios: oẽsq; ac singulos quocũq; noĩe censeant᷑: Canonicos: Pastores: Plebanos Vicarios perpetuos ac temporales: Altaristas ipsius ecclesiæ ac to tius diocesanos. Maguntinenses oẽs denicq; ac singulos uassallos Ligios Castrenses ac simplices efficiatosq; oẽs cuiuscunq; status aut conditionis existant. Scabinos ciuitatum ac oppidoꝝ: uillarũ: fortellitioꝝq; oĩum burgi magistros: consules eoꝝq; rectores quo cunq; cẽseant᷑ noĩe & subditos uniuersos & singulos eiusdẽ eccle siæ Magũtinæ eidem Diethero in nulla re obedientiæ uinculo te neri: & iuramẽto: si quod ei præstiterunt: liberos & absolutos esse decernentes : ac mandantes eisdem & eoꝝ cuilibet sub excõmuni cationis pœna quam ipso facto contra uenientes incurrant: ne de cætero ipsi Diethero. aut suis procuratoribus in aliquo respõdeãt parcant uel intendant. Sed ipsum tanquam morbidam pecudem & pestilentẽ bestiam ubiq; deuitẽt. Datũ Tibure ãno icarnationis dominicæ. M.cccclxi. xii. cal. Septẽbres. Pontificat⁹ nostri ãno tertio

Pii Secundi Pont. Max. epistola quinta: qua refellit quædam deinceps a Dierhero in suam excusationem scripta ad collegium Cardinalium.

Ius episcopus seruus seruorum dei uniuersis & singulis Christi fidelibus per Germaniam constitutis salutem & apostolicam benedictionẽ. Dietheri ab ecclesia Magũtina iusto iudicio depositi scripta plæraq; his diebus in manus nostras puenere: quæ ille ĩ excusationẽ suam tum sacro uenerabilium fratrum nostroꝝ collegio: tum nobis & aliis q̃pluribus direxit. Non miramur eum qui facto resistit: apostolicæ maiestati etiam uerbis niti: ut suã cõtumaciam tueat̃. Qui si nihil ad eius dicta respõderemus: possent reꝝ ignari nos qui magna clæmẽtia sumus usi: & a iusticiæ tramite nõ discessimus aut rigidos nimis: aut iniustos credere. Statuimus igit̃ eius obiecta refellere: & suis obscurissimis mendacioꝝ tenebris candidã ueritatis lucẽ opponere: ut intelligãt oẽs iniquã esse uocẽ ouiculæ. quæ in suũ pastorẽ balare audet: nec ferre pmissum esse in eum assurgere: q secat in ea. Audite igit̃ fratres ac filii quæ ab illo dicunt̃: & quæ a nobis: & qua in parte sint calumniæ iudicate: qd ille ? Excusationem suam uerbo & scriptis sese ĩquit fecisse: cum legerent̃ apostolicæ litteræ corã capitulo ecclesiæ Magũtinæ: qbus sua priuatio & dilecti filii Adolsi de nassan promotio declarabat̃. Auditis quod se non ignorat apostolica auctoritate priuatũ: & ecclesiæ Maguntinæ de prælato altero prouisum ? Nec tamen obedit apostolico decreto: & in aĩæ suæ dãnationem ecclesiam Maguntinã uetustate ac sanctitate insignẽ lacerat nec se humiliat quoquo modo. Satis hac in re contumaciæ: satis inobedientiæ cernitis ac rebellionis: quid ulterius? Sine iudiciario processu contra oĩa iura diuina & humana & naturalia: & contra oẽm honestam obseruantiam grauatum se dicit. priuatũ debuerat dixisse: quia priuatus est nõ grauatus. sed iudiciarium processum requirit: & uocationẽ esse necessariam eius qui priuandus est: arbitrat̃: & diuina & humana iura & naturalia uiolata esse cõtẽdit: & honestam obseruantiam spretam. uocari & audiri nolebat: priusq̃

priuaretur:imo uero etiam dignus priuari. nolebat priuari.& moras quærebat: quibus se posset in aliena possessione roborare: & amicos atq; adiutores sibi parare ex mamona iniquitatis:sicut postea Fredericum comitem palatinum data Magūtinæ ecclesiæ nō parua tunicæ parte conciliatum in belli societatem attraxit. Ad hunc effectum quærebantur induciæ & uocationis tempus: & auditionis mora:& iudiciarius strepitus:& terminorum prolyxitas: sed de his postea dicemus. Nunc illud ante omnia uidendum est: an uera & sufficientia crimina sint: propter quæ Dietherus priuatus est: Nam hoc præcipue iudices aduertere debent: ne quid aduersus ueritatem agant:neue pro paruis delictis grauiorem imponant uel pœnam uel mulctam. Cauendum est:ne quis iniuste grauetur. Iniuste autem grauatur qui aut ex non ueris aut nō idoneis plectitur causis. Veritas est iudicii domina. huic seruiant iudices: necesse est. peccauimus in sentētia contra Diether℞ lata. iniqueegimus. in culpa sumus:si quid ei non uer℞ imputauimus:repræhēsibiles nosipsos non negamus: si ex confictis criminibus cōdemnauimus:aut si non fuerunt ad priuationē eius causæ sufficiētes. Sed quid hic dubii est. Interrogemus ipsum reum: atq; ab eo ueritatē exquiramus:non audebit negare:quæ sunt ei obiecta crimina:nec illa non pua dicet Quid ais Diether: Vera ne sunt quæ in nostris litteris cōtinentur: Quas te uidisse affirmas: ueræ ne causæ priuationis an falsæ: Satis idoneæ: an minus sufficiētes: Si ueræ & magnæ:non es grauatus:nec iniusta sententia est: quis ordinarius nō īterceffit processus. Innocentibus.n. nō criminosis iura subueniūt ad subleuamē bono℞: nō ad tutamē malo℞ inuēta sunt talia iudicii. Sin falsas & indignas adduximus tuæ priuationis causas: iusta est querela tua:& nos iniusti:sed affer causas:& falsitatē ostende: & doce:in quo loco ueritati detraximus. Ingratitudinem tibi obiiciemus. An non ingratissimum te præbuisti:qui benigne a nobis Maguntinæ præfectus ecclesiæ & tam excellenti donatus honore obtenta prioris contumaciæ uenia: impetratis quæ uoluisti:a nobis mox recalcitrasti: & in conuentibus germanicis apostolicæ sedis eminētiam & gloriā cōminuere:& p teipsum & p tuos nūcios summo studio conatus es. Nam quo mō legatū apostolicū uenera

bilem fratrem nostrum Bissariõem episcopum Cardinalem pro cõ muni causa tuendæ christianæ religionis in Germaniam ex cõuẽ tu Mantuano missum honorasti? Quo modo legationem eius pro mouisti: qui cõuocando clerum & populum non solum mandatis eius resistendum suasisti: sed contumeliosis & probrosis uerbis ip sum es insectatus: non nostra tantum: sed ecclesiæ uniuersalis: sed fidei catholicæ: sed Iesu christi negocia impediuisti: & cõmuni om nium christianorum utilitati ac saluti teipsum obiecisti. Scis: quia uera dicimus: & multi alii hoc ipsum tecum sciunt: multis & ma ximis beneficiis a nobis præuentus cogitasti: nec quo modo his sa tisfaceres: a quibus accepisti mutuum: pro solutione iurium apo stolicæ cameræ annexus es: sed quo modo non satisfaceres: omnẽ curam adhibuisti: pessimo illo & illaudato Alcibiadis atheniensis: ut uidetur: consilio usus: qui puer adhuc Pericli meditãti & anxio quo pacto rei publicæ de rebus administratis redderet rationem: conandum esse ait: ne ratio redderetur: quod ille dictum arripiens non minoribus calamitatibus patriam suam inuoluit: quã tu mo do tuam inuoluisti. An hæc ingrati animi sint. tu ipse iudica. non poteris non inobedientem: non rebellẽ: non ingratissimũ te nega re: Quid ultra? excõmunicatum te diximus & irregularẽ effectum non curare censuras. Quid ais? an non diuinis officiis sicut prius publice & in oĩ loco? ad quem declinas: te imisces: & sanctuarium domini cõtemnis excõmunicatus. Si hæc agis extra cõmunionem positus: quæ cuncti uident: an non irregularis effectus es? in nõ contẽnis ecclesiæ censuras? an non male de clauibus beati Petri sentire uideris? Si negas excõmunicatum te esse: stãt contra te ad modũ multi parietes & hic romæ: & in Germania: in quibus uelut in albo prætorio publicatũ aduersus te legitur anathema. pueri & uetulæ de tua excõmunicatione loquunt: & testimonium cõtra te uulgus & oĩs populus præbet. Si dicis absolutum te esse: ostende qs absoluerit. Scimus qa non audebis a deo demẽtiri. Si prætẽdis appellationẽ quã ad futurũ cõcilium iterposuisti. at hæc nõ mõ ex cõmunicatiõe nõ suspẽdit: sed alia & grauiori & piculosiori excõ municatione te miserũ inuoluit. hæc. n. pœna est inter alias eorum qui tali modo audent appellare. Scis præterea si quid aliquãdo de

canonibus audiuisti:excõmunicationem quæ præcessit appellationem sequẽtem nec tollere nec suspendere. Quid si appellatio tua nulla fuit: ut ipse confessus es. Nam ei postea tanquam nullius momenti & tanquam stultæ interpositæ renunciasti: mansit excõmunicatio:nec tu tamen ab ingressu ecclesiæ & diuinis officiis abstinuisti:sed sicut prius in illis te misces:quemadmodum tuæ litteræ etiam tua manu scriptæ declarãt. Quæ si iusta fuisset appellatio tuã:nõ tamen iam fulminatas suspendisset censuras: & ideo non minus te sacris immiscens irregularitatem incurrisses. Veraces igitur nostræ litteræ quæ te percussum anathemate nõ aduertere censuras: & irregularem esse affirmauerunt: Num magna priuationis causa? num iusta sententia nostra: quæ illum priuat ecclesia:qui claues ecclesiæ contemnit? Nam quomodo tollerabit in episcopatu censuris uti & alios excõmunicare: qui romanæ sedis auctoritate excõmunicatus diuinis se sacris admiscet: & censuras omnes irridet. Quid ultra? Gregorio amburgensi excõmunicato: & per ecclesiam hæratico declarato:& excõmunicati hominis nuncio inhibẽtibus oratoribus nostris te cõmunicauisse diximus. Audes in inficias ire? non Maguntiæ tantum: sed Nombergæ & in aliis locis huic perniciosæ bestiæ cõmunicasti:& ad intima cõsilia tua admisisti. & sunt: qui dictatã a Gregorio: quẽ nõnulli errorũ uocant: stultam appellationem existimat:quæ te præcipitem egit & perdidit. An paruus hic error est? excõmunicatũ ab apostolica sede sacra & generalia patrũ concilia recipere non audebat:& Maguntinus electus nondum consecratus audet. Magna temeritas hæreticum hominem non deuitat: sed in contemptum primæ sedis recipit & honorat. Si nil fuisset aliud: satis hæc ad unius episcopi uel consecrati depositionem nemo negauerit: siquidem totius ecclesiasticæ disciplinæ neruus hoc pacto reciditur: quando romani pontificis paruipenditur auctoritas. Tu uero tanq̃ hæc minima fuerint:maiora es ausus. Perge in litteris nostris & pone digytum in appellationis articulo: qui unus ad tuã depositionẽ satis superq; satis ẽ. Quid uis hic dicere? existimãs te grauatũ:ubi non eras? ad futurũ ɔciliũ appellasti? & decreti apostolici:qđ mãtuanũ dicit̃: quia mantuæ in magno cõuentu cõmuni prælatorũ cõsensu editũ ẽ:quo

nas incidisti.non te latent:quæ illæ sunt:quippe tam grauiter pu nitur:qui ad futurum concilium prouocat:quam læsæ maiestatis reus & fautor hæreticæ prauitatis. An tu hominem huiusmodi in pontificatu Maguntino sustinendum putabis. Cecidisti ab omni honore: dignitatem omnem ipso facto perdidisti: cum a deo teme re appellasti: declaratione opus fuit non priuatione: tu teipsum de posuisti. Tua te opera priuauerunt: nos priuatum declarauimus: & ad cautelam priuauimus. Non potes dicere non appellaui. No tissima res est: extant publica documenta. Cuncti hoc nouere ger mani. Oeq; enim solum appellasti: sed ut appellationi tuæ consen tirent: & se adiuugerent capitula multarum ecclesiarum: multos epi scopos: & multos principes rogasti. Si hoc negas: & lucidum esse solem: & ignem calidum inficiari potes: & nihil non negare. Non dices hoc: ad renunciationem potius confugies. Appellaui dices: sed appellationi renunciaui: quando renunciasti? quippe nō prius q̄ requisiti nomine tuo cuncti fere Germani principes adhærere appellationi tuæ recusauerunt: & auditis oratoribus nostris con uentus ipse Maguntinus a te indictus tuis conatibus noluit con sentire: omnia prius temptasti quam cederes. Dum spes fuit posse uincere: nunquam cessasti offendere. prius arma perdidisti: quam desiuisti pugnare. Laudandus miles: si pro ueritate non pro iniqui tate contendisses. Quid appellationem publice interposuisti? & omnibus insinuasti. Renunciatio inter paucos facta est in domo tua & nullis insinuata. In aperto appellasti: in occulto renunciasti ut quem non tam appellasse quam appellationi renunciasse pude bat. Quæ signa hæc rectæ an obliquæ mentis iudicium est? quæ nos honestant occulta? quæ uituperant publice agere? Quid insu per? An renunciatio pœnas remisit? Nunquid excōmunicatus re mansisti? Nunquid aliis pœnis innodatus? quas ipso facto incide ras appellando: & nihilominus haud aliter quam prius diuinis te sacrificiis immisces: quis te absoluit? Quis te pristinæ dignitati restituit: quis tecum super irregularitate dispensauit? quæ tua ho nestas: qui nos ais honestam obseruantiam uiolasse? Excommuni catus es: profanus es: pollutus es: & coram deo audes comparere. Siccine deum honoras? sic eius sacra decoras? An nescis: quia

melior est obedientia q̄ uictimæ diuinæ maiestati derogate hoc ē nō seruire. At oratores:inquis:tui absolutionis spem dedere:cum renunciaui:bene illi:tu male:qui non expectato absolutionis beneficio:sordidus & coinquinatus & maledictus adhuc coram pio deo audes apparere:& eius sacrificiis itereffe.Episcopi hæc opera sūt? & scientis canonis : an lattonis alicuius ab omni humanitate abhorrentis.Tolleranda hæc in præsule:an acrius uindicanda : & qs excōmunicationem uerebitur: si excommunicatores ipsi patuipendunt a suis superioribus excōmunicati? hoc si cætera desint: damnare te potuit:& damnauit: atq; indignum pontificio:indignum regimine: indignum quouis honore reddidit . Nec tu is eras:qui propter renunciationem impunitus abire deberes:qui cum semel impunitatem obtinuisses:peiora fecisti. Nec erant opera tua:quæ gratiam mererentur:cum gratia nostra fuisses abusus. Non quia uelles fieri melior: sed ut pœnam euaderes . Appellationem reuocasti.ficta fuit reditio tua:& omnis actio fraudulenta:siquidē oratores nostri:qui tecum fuere nihil solidum:nihil certū : nihil syncærum in tuis aut uerbis:aut operibus inuenerunt:quod quidem ad bonum tenderet.Nec a te missi nuncii post sententiam contra te latam nos adeuntes aliud q̄ uerba & ea dubia & prorsus inania attulerunt: ob quas res liquido apparebat appellationi te ore non animo renunciasse : & uerba tua paululum mutata esse non mentem . Perge ulterius non nobis tantum: sed carissimo quoque in Christo filio nostro Frederico Imperatori domino tuo & molestū & iniuriosum te fuisse diximus. Quid hic mentiti sumus? in uerꝫ diximus?adsunt litteræ tuæ.quibus eum admones:ut ad conuentum:quē indixeras:in termino præscripto se conferat id nisi agit cum his qui affuerint consulturum te nationi affirmas:ac daturū operam ne quid respublica detrimēti ferat.Nosce teipsum.Quid tibi hoc uidetur?Nōdum consecratus es . Nondū tuæ cōfirmationis uidisti litteras . Nondū regalia suscepisti:& audes cōuentū nationis indicere & Imꝑatorē ad eū uocare:& cōminari nō uenienti & reip.curam:quæ tibi non est cōmissa suscipe.Vnde tibi hæc auctoritas?quis tantum tibi potestatis attribuit? ubi hanc honestatem didicisti? Inhonestum est summo pontifici : ut existimas : te

non uocatum depoſuiſſe.Noluiſti in eum errorē incidere:ut non uocatum Imperatorem deponeres. Vocaſti:monuiſti:cōminatus es: niſi ueniret: facturum te quod rei publicæ neceſſitas expoſceret. Scitum eſt:quo tendebat hæc monitio.& quid de imperio cogitabas.tua ſatis te conſcientia mordet.nec poteſt eſſe quin te pudeat adeo aggreſſum honeſtatis terminos: ut tuum in temporalibus ſuperiorem: tuum pr̄icipem: tuum dominum auſus fueris ad conuentum uelut ad iudicium euocare. Et quid tuipſe diceres: ſi quis ex tuis aut canonicis: aut ſuffraganeis epiſcopis ad eum te conuentum citaret:quem ipſe indixiſſet:non inuocatum aut inauditum condemnari:ſed ab inferiori ad iudicium uocari ſuperiorē: inſolita:inaudita: deteſtabilis res eſt:ut quæ ſum na infimis:& ſūmis infima permiſcet:& omnem confundit. Terarchici ſtatus ordinem quod qui audet: maxima pœna dignus eſt. Fateberis hæc: non ambigimus:& tuum errorem tecum ipſe reprehendes. Tranſeamus ad alia: quæ ſunt reliquæ priuationis cauſæ. Accuſaris: quod in tempore a iure definito non accepiſti conſecrationis munus.Poſſes hoc negare: ſi ſaltem hodie conſecratus eſſes. Nō hoc dices:cecidiſti ergo ab eo iure.quod in eccleſia Maguntina tibi cōpetiit:ſi quod id fuit:Symonia non prohibente.Sic canones ſanxere:ſic placuit ſanctis patribus:qui ius pontificum condiderunt: dices non potui:Graue hoc eſt aſſerere:neque impoſſibilitas aliunde prouenit quam tua ex culpa.Solent:quibus ea facultas non adeſt: ad ſedem apoſtolicam recurrere: quæ præſtitutum proroget tempus.In tertio iam anno ſumus tuæ promotionis: nec conſecratus es:nec prorogationem temporis quæſiuiſti:ſed ī appellatione tua confiſus ipſe tecum diſpenſaſti ea: ſed auctoritate:qua Imperatorem citare præſumpſiſti:durum uerbum durius factū. Nihil hic diſputationibus opus eſt Iura ipſa loquuntur: ſi ea reſpexeris:nō audebis dicere:tecū eſſe iniuſte actum. Symonia deinde cōmemoratᷓ in noſtris litteris: hoc te forte grauat:quia dicitᷓ: ſed grauius fuit admittere:& talibus modis epiſcopatū quærere.difficile enim ē principatū malis artibus acqſitum bonis moribus gubernari: ſi de digna nobis ſup hoc teſtimonia ſunt exhibita:quod unus ex cōpromiſſariis:quē honoris cā nolumus noīare:ter mille aureos a te

acceperit: suo tibi uti suffragio subueniret: & hanc esse uulgatam Maguntiæ famam multi prodidere: sed nemo melior testis est q̃ tua conscientia: cui coram deo aduersari non potes: & ad eam te in hac parte remittimus: ne in re tam fœda & plus q̃ uelimus nota amplius immoremur. Ad ultimum pergimus: quod est in litteris tuæ priuationis omnium maximum eorum: quæ tibi obiiciunt: id est periurium & iusiurandi neglecta religio: Nam cum iurasent nuncii tui in animam tuam: quemadmodum eis mandaueras te intra certum præfinitum tempus ad nostram præsentiam accessurum. Et interea atq; omni tempore nobis & apostolicæ sedi fidelem & obedientem futurum: & alia facturum omnia: quæ reliqui episcopi promittere & iurare solent. Neq; ad nos uenisti: neq; fidelis aut obediens fuisti. Et cum semel prorogatiõem temporis ad ueniendum præfixi per dilectum filium Decanum Hormacẽ sem petiuisses: elabi eam permisisti. Neq; uenire ad nos: neq; aliã petere dilationem curauisti. plura tibi mandauimus: quæ a te spreta sunt: quamuis essent honesta: & legati nostri ordinationes irrisisti. Ea uero quæ per aliquos principes aduersus nos & apostolicã sedem tractabantur: non modo sicut & iuramento tenebaris non reuelasti: sed reuelari prohibuisti quippe qui unus eras & prior & ardentior inter eos qui primæ sedis maiestatem & gloriam impugnabant Regum etiam aliquorum aduersus nos odia prouocare: & in apostolicam sedem eos irritare maximo studio es annixus: & & quis est in Germania: qui tua nesciat macchinamenta? Quis ignorat damnabilia capitula: quæ tuo nomine conscripta sunt: & in conuentibus oblata contra romanæ sedis eminentiam & auctoritatem? An hoc periurium est? An iuramenta seruare? Quid ais Dietherer? audes ne ista negare? de iureiurando præstito publica extant documenta: Quod non ueneris ad nos: ipsa res loquitur: Quod nobis infidelis & insidiosus fueris: opera ipsa docent. Testis est appellatio ad futurum concilium interposita. Testis est iniuriosa eius narratio: quæ nos collusores appellat. Testis est tua in rebus fidei contra turcos defendendæ resistentia. Testis est perniciosa macchinatio: cum diuersis principibus habita. Testis tua in omnibus rebus tibi commissis cõtumacia atq; rebellio. Pudet nos

ista de te dicere.pudet te periurii reum uocare:qui germanus es:& in ea natione natus i qua iurisiurandi religio accurratissime obseruatur:& perraro inuenitur:qui fidem uiolet.Emori potius germani uolunt:& tormenta quæuis pati:quam iuramenta perfringere. Sed cogit nos ipsa ueritas ea defendere : quæ in litteris tuæ depositionis continentur:ne uana & parua credantur: quæ maxime sũt solida.O bone uir quo modo ita excidisti:ut iuramenti uiolati fieres reus?& nobilitaté tuam tam fœdo crimine maculares? quod nunquam amplius in tua familia credimus accidisse. Nemo tuorum gentilium:ut arbitramur:aliquando peierauit.& tu qui tuos maiores dignitate omnes antecessisti:primus inuentus iuramenti uiolator & contemptor fidei : nisi res esset euidens & per se nota: nunq̃ de te tuoq; genere talia credidissemus.Nihil mirum si tuus genitor uir bonus audita priuatione tua: & quod propter temerarium iuramentũ & alia crimina id tibi acciderat:paulo superuixit: afflixit eum dedecus domus & ignominia filii. pudebat eum hoc genus probri in suam domum iam se sene illatum esse. Non miramur eum doluisse:qui te frustra sæpe cõmonuit:ne sedi apolicæ cõtrarius esses.Nos ipsi dolemus:& angimur animo: quod aduersus te apostolicæ seueritatis gladium euaginare oportuit:uoluissemus te potius obedientem & fidelem inuenisse : id nobis consolationi tibi gloriæ & ecclesiæ Magũtinæ utilitati & paci fuisset: sed cum placuisset tibi malis consiliis uso rebellionis uia : necesse nobis fuit iusticiæ tramitem non negligere.Coegerunt nos opa tua: quanuis inuitos ad tuam priuationem procedere nedimissus i alta dignitate Romanæ: & uniuersas ecclesiæ prærogatiuas: & iura fortius suaderes:non tui odio: sed publicæ utilitatis amore sentẽtiã contra te promulgauimus:utinam non fecisses:quæ fecisti,utinam ita uixisses:ut ad honoré tuũ nos prouocasses.Nã fuit ex animo tuo primæ sedi ea præstare:quæ debeas.Absq; ulla causa cõtra matrem erexisti cornua ipsa: maximis de causis & iustissimo iudicio ab ecclesia Maguntina te amouit siue amotum esse declarauit Scis:quia iuste priuatus es:ne potes inficias ire.Nã quid tibi obiectũ est non uerum?quid non magnum?quid non detestabile?An non sufficientia sunt & plusquam sufficientia:quæ rettulimus ad

tuam priuationem crimina? An non manifesta sunt omnia & plus quam notoria? Quis hæc ignorat? Stat nobiscum sermo communis: & uulgata fama: & rumor populi: & uxor nobilium stat nobiscum. & conscientia tua te arguit: te accusat: te mordet: nam quan uis aliquando foris te securę & hilarē ostēdis: Intus tamen: si uerę fateri uis: & angeris: & cruciaris: & teipso iudice sententiā nostrā ītelligis esse iustissimā. Age bone uir redi ad mentē. nosce teipsū. uide cor tuū: & cum illo loquere & ita rebus tuis consule: ac si cū deo non cum hominibus agas. Noli negare quæ uera sunt & omnibus nota de rebus ecclesiæ agitur: quas læsa conscientia & per mendacia tenere non licet: priuatus es Maguntina ecclesia: & recte priuatus. Non est illa amplius sponsa tua Alteri nupsit. Aptiori & nobiliori tradita uiro ē. Cede meliori. Noli uexare ecclesiam: quæ te aluit. parce sanguini eius cuius es lacte nutritus: da pacem matri tuæ: & cogita quomodo reconcilieris deo: & apostolicæ sedis gratiam recuperes: quæ te uero animo redeūtem nedum non aspnabit: sed uultu complexa benigno tuæ saluti atque honori pie cōsulet. hæc ad Dietherum. Nunc ad eius litteras reuertamur. Quid illi? Appellatiōis suę quam a nobis male informatis ad nos ipsos bene reformandos interposuisse se asserit. Capitulum ecclesiæ Maguntinæ non adhæsisse: sed ab se recessisse cōqueritᷣ. Quid hoc ē? Nū satis magnum hoc iudiciū haberi debet mali eius regiminis: malæ conuersationis. malæ causæ: nam cur capitula ab episcopis suis recedunt. Nisi quia male gubernant: iniuste agunt: & contra præceptum apostoli tanquam dominantes ī clero tyrānice uiuūt? abhorruerāt iampridem canonici ecclesiæ Maguntinæ mores Dietheri qui superbia quadam itollerabili: & īsatiabili auaricia nūc hos: nunc illos aut ecclesiis: aut patrimoniis priuatos eiciebat: modisque inauditis ac crudelibus & sacerdotes & populares uexabat Atq; idcirco cum depositum eum audiuerunt: admodum gauisi sunt: & sententiam primæ sedis magnopere collaudarunt: atq; ideo recesserūt ab eo. Nec appellationi eius: quam nouerāt: & iniustam & inhonestam prorsusq; nullam adherere uoluerunt: nouū appellandi modum atq; illicitum abhorrentes. Quid amplius? Iohannem electum treuerenensem: & Adulfum Maguntinum: & co

rum fratres: & Lodouicum Baioariæ ducem apud Rhenum domi na tenentem: tanquam secum male egerint: pluribus uerbis accu sat. Quid his imputat? quid peccauere? Nempe quia nō misso fœ ciale id est bello minime denunciato siue (ut aiunt) non præmissa diffidatione aduersus se arma mouerunt. At illi coram Magunti no capitulo apostolicas ei litteras reddiderunt: quibus & ipse pri uatus & Adulfus electus declarabatur: & illis se uelle parere dixe runt. plus hoc fuit quam fœcialem ad diffidatorias litteras mitte re: si quidem præsenti maius est bellum indicere: quam absenti Sed ait Vassallis iuramento adactis non licere domino bellum inferre: & fœdera quædam inter electores adducit: quæ uiolata cō queritur. In litteris nostris iuramenta huiusmodi remissa ne uas sallus est: ubi nō est dominus. Ecclesia Magūtina priuatus Diethe rus habere uassallos desiit: qui propter ecclesiam ei erant obnoxii. electo & cōfirmato uassalli iurauere nō priuato atq; deposito. Nec fœdera ulla sunt: quæ romanæ sedis possint iussionibus obuiare. Si qua sunt inter electores pacta: siq; conuentiones. Non tamē im perium summi pontificis elidūt. Cui diuino iure debetur obediē tia. Nec electorum uel iuramenta uel pacta Dietherum compræ hendebant: qui nōdum erat elector neq; inuestitus neq; consecra tus. Aut si elector fuerat: amissa ecclesia dignitatem eam perdide rat apostolica auctoritate priuatus. Magnus error seruanda sibi iu ramenta Dietherus etiam depositus existimat: quæ ipse felix sum mo & indubitato pontifici non seruauit: & plus sibi a suis subdi tis: qui subditi esse desierunt: quam suis superioribus a se præstā dum arbitratur: & quasi non uideat suum periurium: falso alios arguit: de periurio fidem requirit: qui fidem non tenuit. Sed quo niam se non conuictum ait & modis inauditis uexatum: quamuis satis & suis uerbis: & suis litteris conuictus est: quia tamē hic mo dus est potissimus omnium suarum querelarum: immorabimur paululum circa hunc locum: & ad ea reuertimur: quæ ab initio de iudiciario processu indiscussa reliquimus. Auditur ubiq; Dietherus clamitās: qa non uocatus: nō auditus apostolica sentētia priuatus fuerit. Spreta eē diuina & hūana & naturalia iura dicit: & honestā obseruantiā uiolatā audiunt hæc non sine admiratione: & sunt q

eum indigna passũ arbitratur: & miserentur eius: & nos accusant: qui iudiciarium processum id est ordinarium iudiciorum ritum & modum non seruauerimus: qui communis est apud reliquos iudices. Confidimus tamẽ eos: qui nostra legerint scripta: mox sententiam mutaturos. Intellecturosq; luce darius eum seruatũ esse iudiciariũ a nobis processum: qui fuerat in hac causa secundus. Iusticiaeq; & honestae obseruãtiae abũde satisfactũ. Ad quas res manifestius cognoscendas illud in primis considerare oportet: quod alia sunt principum iudicia: alia inferiorũ. Nõ tanta est cuiuslibet episcopi auctoritas: quãta & romani: q princeps ẽ & caput ecclesiae: & rector & gubernator apostolicae nauis: & christiani ductor exercitus. Aliorũ episcoporum certis limitibus potestas includitur. romani praesulis dignitas nullis coartata finibus inuenitur. Cui plenitudo permissa est potestatis & dominici gregis insolidũ cura mandata: dicente domino ad Petrũ Pasce oues meas & iterũ. Quodcũq; ligaueris super terrã: erit legatũ & i caelis. Licitũ ẽ beati Petri successori & Ihesu christi uicario & cum ordinario processu uniuersali ecclesiae: & gregi sibi cõmisso bene consulere: nec astringitur humano iudicio: qui supra humanas leges diuino est constitutus arbitrio. Nec processibus iudiciariis ẽ obnoxius: qui processum nodos stringere põt & soluere. Infra Papam est omnis humani iuris auctoritas: nec legum solẽnitas expectanda est: cum princeps iudicat & praesertim romanus pontifex: qui est oĩum principum primus ac maximus: ab ipso deo super oẽs hoĩes ordinatus: cui sola ueritas imperare debet: quia sola ẽ ueritas principi princeps: fatemur: quia nõ licet a ueritate principem recedere: nec excusabilis fuerit: qui contra ueritatem fecerit: quae principi domina est ac magistra & deo resistit qui ueritati resistit. Nam & deus ipse ueritas est: quem anteomnia iudicem intueri oportet: & propter ueritatem ex quirendam uocantur ad iudicem: qui accusantur: nec ulla potestas a deo preminet: cui liceat contra ueritatem iudicare: nec alia de cãusa auditio: uel alia iudiciorum solẽnitas inuenta est: nisi ut ueritas reperiatur: & tuta sit inter improbos innocentia id est ne sine culpa plectatur impotẽs. Quod si ueritas inuenta est: nec dubium est de crimine: & stãt nota oĩbus rei scelera: & ipsa puniendi mora

damnosa est & reip.periculosa. Quis non intelligit ea principẽ dimittere posse:quæ seruata nocent:omissa prosunt. Quis ea solẽnia diuerit obseruanda:quæ propter exquirendã ueritatem inuenta ueritatem ipsam occulunt atq; impediunt. Sed honestã obseruantiã obiicit Dietherus & uiolatam a nobis honestatẽ uidetur asserere: quia non fuit uocatus.honestas utiq; læsa esset:si & ueritas impugnata. Nihil honestum quod non uerum:& honestissima est ueritatis facies:huic seruiendum est. hanc nos secutos esse iam supra ostensum est:ubi uerissima esse mõstrauimus ea crimina quæ diethero sunt obiecta. Non est igitur honestas læsa: aut obseruantia iuris uiolata:sicut paulopost dicemus. Sed diuina hic iura repetũtur:& naturalia fatemur hæc inuiolabilia esse. Nec nos iuri naturali aduersamur neq; diuino. naturale ẽ:ut sequisq; uitã corpusq; tueatur. Non tollimus hoc ius.patebit oĩ Diethero iusta defensio. Si se iuste potuerit aut defendere aut excusare. De iure diuino aliqd est dicendũ quod Dietherus pro se adducit: & uiolatũ a nobis asserit:facile cõtra eũ sua iacula retorquebimus:ubi ẽ hoc diuinũ ius. Lex ne Mosaica est an euãgelica:deus inqunt aliqui:Adã uocauit & audiuit:priusq̃ transgressionis reum eiiceret e paradiso:& i Caym sentẽtiam laturus. Caym inquit:ubi est frater tuus:& iterũ qd fecisti:audiuit reum:anteq̃ condẽnauit:multo magis & nobis inauditos damnare non cõuenit. Pulchra comparatio:sciebat deus Adam & Caym suas manus effugere non posse. Nec erat in mora periculum. alia dei iudicia sunt:alia hominum:illius sententiam declinare nemo potest: humanæ censuræ sæpius eluduntur. Dietherus:si cum eo ordinario modo processissemus: p uarias dilationes & subterfugia non solum ecclesiæ Maguntinæ: uerum etiam romanæ & uniuersalis perniciosa & sæuissima parasset incendia: quorum in plærisq; cõuentibus iam fœmina iecerat apud Normbergam & Gambergam habitis:quæ repente & caute necesse fuit extinguere:priusq̃ã coalescerent. Nota erant nobis pessima eius consilia:& damnabiles conatus:neq; quo tenderet eius iniquitas: ignorabamus:& manifestissima sese offerebant delicta. Tunc uocatio rei necessaria est. Tunc eum audiri qui accusatur:requirit honestas:cum de crimine dubitatur:nec mora p̃iculum habet. At cũ

manifesta sunt accusati opera: notorii excessus: notoriæ culpæ: notorium factum: & in iudicio procelando discrimen adest: & licet perfecto & semper liceuit: & satius est uocatione posthabita: & aliis iuris sollemnitatibus omissis ad sententiam propare, neq; nobis uerba domini ad Habraham quisq̃ obiecerit: cum ait clamor sogdomorū & gomorreorū multiplicatus ē: & peccatum eorū aggrauatū est nimis. descendā: & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me: opere cópleuerint an non: ut sciam. exempla sunt ista non leges. Multa sunt dei opa: quæ admirari magis conuenit q̃ imitari. Sed amplectamur hoc: quando ita placet exēplum deus oipotēs: cuius oculis oia sunt apta: descendā inqt: & uidebo an clamorē q̄ uenit ad me: opere cōpleuerint an non: ut sciam quid hoc est. An ignorabat deus sogdomitarum opera. Nemo id dixerit. Norat igitur: qd ergo: ut hoīem instruat: loquitur ut homo: incercitudinē facti præmittit. rem dubiam in medio ponit. ueritatē inquirit. angelos mittit: qui contumaces populi facta inspiciant: & cognito peccato statim secuta est ultio. Quid nos? Nunquid hunc ipsum modum seruauimus: an minus an plus egimus? multo sane mitius actum ē a nobis q̃ norma huius exempli iubet. Qui non in re dubia: sed in certissimis ac notoriis excessibus & grauissimis criminibus inquisitionem fecimus: quæ non erat necessaria. Multiplicatus est clamor cleri & populi Maguntini coram nobis de malo & iniquo regimine Dietheri: Venientes ex partibus illis ad romanam curiam crebro rumore & enormia eius facta referebant. Aiebant eum: q̃q̃ uicini de rebus: pro quibus concentio quædam intercesserat: iudicium offerent: illis tamen bellum intulisse: in quo supra centum milia florenorum exposuerat ultra damna: quæ passa est ecclesia in suis agris sua culpa: regiones adiacentes incendiis: stupris: rapinis: homicidiis malisq; omnibus fuisse uexatas & maxime in agro Normaciensi: in quo die una sabbati supra septem uillas eius militia cremauerat nec senibus: nec mulieribus pepercit: quorum sanguis etiam in ecclesia fusus fuerat: & in maius altare defluxerit: tinctosq; rubricauerit parietes. Aiebant & sancti Cyriaci ecclesiam Dagoberti francorum regis memorabile opus nō procul a muris Normaciensibus sitam his incendiis cōflagrasse: magistrorūq; curiæ

Dietheri sparsis pulueribus bombardarum: neqd euaderet: ignem cõcecisse: nec propterea tanq̃ sacrilegum & excõmunicatum a diethero repulsum: sed inter primos dilectum & honoratum: cum quo etiam hodie moram trahere dicitur. Aiebant diethezum: qui mõ sine iuris ordine damnatum se esse conqueritur: passim subditos suos non modo sine processu: uezetiam sine excessu: sine culpa: sine cã in carcere trudere: in exilium mittere: bonis patrimõialibus ac beneficiis ecclesiasticis spoliare: euerberare: mulctare: uariisq; modis affligere: & tanq̃ tyrannum sola uiolentia cum subditis agere. Aiebant: oĩa quæ supra diximus de symonia: de periurio: de machinamentis contra romanam ecclesiam delegato apostolico inhonorato: de imperatore monito: de paruipensione censurarum: quibus inodatus publice se diuinis imiscet officiis: uerissima esse: & in partibus illis publica atq; notoria: neq; hoc duo uel tres: sed plurimi caterua tim & sacerdotes & laici eadẽ nobis constanti sermone affirmabant. Quæ quanq̃ nobis etiam aliunde notissima essent: uoluimus tamen exemplo domini descendere: & uidere an uerus esset rumor: quem uerissimũ esse non ignorabamus: misimus nuncios nostros uelut angelos: qui oĩa inspicerent: & ipsum Diethezum qui se non auditum asserit: audirent. Inspexerunt: audiuerunt: inuenerunt maiora quæ dicebantur. Scripserunt nobis: fidelem relationẽ fecerunt: & quod antea nobis erat notorium: amplius atq; ãplius notorium reddiderunt. Quibus omnibus diligenter pensatis: & animaduertẽtes quod in ordinario processu periculum iminebat: supernotoriis innixi criminibus atq; excessibus Dietherum ecclesia Maguntina duximus amouendum: & amouimus siue amotũ esse declarauimus. Scientes quod in notoriis neq; uocatio: neq; auditio: neq; sollẽnitas alia expectanda est: & præsertim cũ princeps iudicat: qui primus est omnium maximus: cui sola ueritas & domina est & magistra. Sed in suis litteris Dietherus. Quod si ipse tali modo priuatus non adiuuaretur: initium esset pessimum & tale: quod nemo in suo statu securus est. Tutela ergo ut ei uidetur: protectio principum ordinarius est processus. Tenue hoc & debile munimẽtũ: pua securitas: minia fiducia. Securus sũ: inqt priceps nobilis & deũ timens: qa non priuabor dominatu absq; ca̓la iuris

ordinaria:tuebor me dilationibus:mora iudicium subterfugiam: ipsa meis rebus consulet prolyxitas tēporis. Citabor.itineris diffi cultates allegabo.dilationes obtinebo. in exceptionibus &replica tionibus longa præteribit ætas. Interea uel accusator morietur uel iudex:uel si me deus uita exemerit:iudicio etiam eximet. Vana sūt hæc & improbi hois ratiocinia: & infirma ruentis ædificii funda menta:non his nugis solidus est principum status:iusticia:& inno centia:&amor subditorum: & religionis zelus diuturnitatem princi pi præstant iniquitas nullis armis defendi potest.impietatē nullæ saluabunt techinæ.corruere tandem oportet eos qui male agunt: & cum se tutiores existimant: tum maxime periculo proximiores habentur. uidisse se inquit propheta impium exaltatum super ce dros libani & trāsiuisse:& non inuenisse nihil stabile est:quod uio lentū est atq; iniustum:nec simul habitant securitas & iniquitas. Dietherus suam causam cum aliis episcopis ac principibus cōem conatur efficere. Sed quæ cōmunitas cum piis impio:quæ societas iniusto cum iustis: atq; tandem hæreditas emancipato & eiecto damnatoq; filio. Cum his qui patri obedientes in eius potestate p seuerāt:non agimus de principibus secularibus:quos Imperatori subiectos nouimus:& ad eum in his quæ temporalia sunt:remit timus. Nec episcopos ullos audiuimus uel in Germania: uel i ali bi ca in subditos tyrannide uti. Aut in apostolicam sedem rebellio ne:aut in deum impietate qua usus est Dietherus. Aliorum mitte regimen:huius intollerabile.aliorū obedientiam:huius cōtumaciā aliorū erga deum oīmodam reuerentiam:huius contēptum & uili pendium oēs norunt qui publice excōmunicatus in ecclesia dei se præsentare & sacris altaribus hærere dum res diuina pagitur: nō modo non erubescit:sed uerbis & litteris gloriatur. Non est igit cur causam suam reliquis adiungat episcopis. Nec Dietherus is ē qui possit episcopis comparari: qui per consecrationem cum suis ecclesiis matrimonia cōsumarunt:& illis perfecte coniuncti sunt: non tam difficilis est electorum q̄ episcoporum depositio. Diethe rus nec consecratus est:nec regalia:ut moris est:ab imperatore cō secutus. Atq; idcirco nec princeps:nec episcopus frustra suam cau sam cum his iungit: quibus nec dignitate:nec innocentia potest

æquari. Sed quid reges ac maximi principes dicent. An cũ Diethero sentient? Quid si uel Dux: uel Marchio: uel comes alteri subiectus in caput sui pricipis struxerit isidias: peracturusq; scelus õni no uideatur: nisi domus eius & ipse in ea cũ coniuratis nõ uocatus non auditus imisso raptim igne cócremet. Quid faciet rex in tali periculo? quid alii principes agent? quis ille consultor erit: qui cõperto facinore: & ostenso discrimine mane mane rex dicat: mane paululũ princeps: uoca reum: ordina iudiciũ: examina testes: audi quæ contra dicuntur: da spatium defensioni: profer demũ pro tribunali sententiam: quis aut dabit: aut accipiet hoc consiliũ? Apud romanos qui latinas leges primi ediderũt multos ciues seditiosos & de republica malemeritos qui res nouas ac periculosas moliebãtur: non uocatos: neque ordinario processu damnatos in medio foro cõmotus ad arma populus trucidauit: quos postea senatus iure fuisse cesos declarauit: & humana simul & diuina multa in hac re sese offerunt exempla. In cælo cum cogitasset i corde suo Lucifer sedem suam ab Aquilone collocare: & similem altissimo se reddere: non citatio uel auditio: sed prælium cum dracone legitur: & uicente Michaele sub itanea Draconis & angelorũ eius eiectio. Cum que uidisset deus tempore Noe multam esse hominum maliciã: & penituisset eum fecisse hominẽ: atq; omnem carnem delere statuisset: uocato tantum Noe uiro iusto: per quẽ genus humanum cõseruaretur: reliquos omne inauditos & minime citatos imisso diluuio perdidit. Rursus murmurãte populo contra Moisen & Aaron in deserto ac dicente: uos interfecistis populum populum domini: cum oriretẽ seditio: & tumultus increscceret: non ne fugiẽte Moise & Aaron ad tabernaculum immisso diuinitus incẽdio supra quattuordecimmillia hominũ ex populo absq; ulla citatione perierũt. Quid Moyses ipse cum ex monte descẽdens conflatilem uitulum inuenisset. Nunquid uocatio tantũ Aaron: accersitis ad se filus: leui mandatũ dedit: ut euaginatis gladiis p castra discurrẽtes occideret unusquisq; fratrem & amicum & proximum suum: quo facto uiginti & tribus millibus interfectis consecrastis: ait: manus uestras hodie domino unusquisq; in filio & fratre suo ut detur uobis benedictio: nec tamẽ citatio iteruenit: aut pcessus iuris ordine

institutus. Cum surrexisset in populo Israhel homo iniquus: dixisset: non ē nobis pars in domo Dauid: neq; hæreditas i filio Ysai: & seditionem cōmouisset. Nō ait Dauid: uocemus hominem: iter rogemus: audiamus: iudicium ordinarium instituamus. Sed accer sito militiæ duce nūc inquit magis afflicturus est nos Siba filius Bocri: quam Abſalon tolle igitur seruos domini: & persequere eū: Ne forte inueniat ciuitates munitas: & effugiat nos. Ille in Ahela occisus est a populo: & caput eius per murum Ioab traditum. Multa sunt in hunc modum exempla: quanuis Dietherus insolitum esse ait sine ordinario processu damnari quempiam: etiam si notorius sit excessus. En Diethere iterum te alloqui libet. Nouum esse ais: insolitum: inauditum. Sine uocatione: sine processu iudiciali: sine iuris sollemnitate aduersus aliquem ferri sententiam: aut ecclesia uel domino priuari. Parum certe legisse uideris nedum sacras litteras: sed ipsos etiam canones ignorare: secundum quos uita debet ordinari pontificum. Non sunt remota exempla: non aliena: non ut dicis inaudita: non extra nationem tuam: non extra prouinciam: non extra diocesim: in qua natus es: duobus de Romano Imperio in Germania: quæ tibi patria est: contentibus Octone atque Philippo: & utroque sese electum asserente refert Innocentius tertius antecessor noster legatum apostolicum in his partibus agentem denunciatoris officium exercentem ab Imperii petitione Philippum deiecisse neq; auditum & probans legati factum: sunt enim notoria irquit impedimenta ducis id ē Philippi deiecti excommunicatio publica: periurium manifestum: & persecutio diuulgata: quā progēitores eius & ipse præsumpserūt ī apostolicā sedē: & alias ecclesias exercere. In tua natione hoc actū est: & in uicina Gallia de Iothario scribit Nicolaus ad Carolū regem: cuius ille nepos erat: quod in manifestis calliditate accu santiū nō opprimitur reus. Nec tergiuersatione proprium nomen celatur. Cum sua culpa sponte se oculis omnium ingerat: & quod in talibus iudiciarius ordo non requiritur: qui ideo tantū est institutus ut nec innocentia insidiis pateret aduersantium: nec culpa delinquentis sententiam effugeret iusti examinis. In Gallia hæc & in Germania gesta sunt: gallicam & germanicam nationem Magun

tina contingit ecclesia:res tibi propinquas narrauimus:ꝓpinquio ré cupis:non deest.Idé Innocétius: cuius pauloante meminimus: cum Hildesenensis episcopus ad Herbipolensem ecclesiá postulatus eo se transtulisset:nó expectata sedis apostolicæ uoluntate: illico ei mádauit:nó citato aut uocato:ut administrationé Herbipolé sis ecclesiæ penitus relinqueret:& priuatú eú ꝓpter talé excessum: qué nó posse notoriú nó esse dicit:priori ecclesia declarauit.Nó extra orbé hæc acta sunt aut in Asia:aut í Africa:í Magútina,ꝑ ística utraq; ecclesia sita est.Et tu si quam operam iuri pontificio dedisses scriptú hoc esse Maguntino pontifici: cuius te successoré falso iactitas:inter decretales epistolas reperisses.Quid ais? quo te uertis? An satis ꝓpinqua tibi exépla cómemorauimus? Accipe propiquiora in ipsa ecclesia Maguntina:quá tuam esse dicis. Vormacié sis episcopus seipsum intrusit: tanq̃ postulatus esset a maiori parte capituli: & inconsulto romáo pontifice administrare spiritualia & téporalia cœpit. Legatus apostolicus non uocati neq; auditi postulationem cassauit: quáuis ad cautelam non ex necessitate testes aliquos examinauit. Laudat Innocétius Pontifex maximus cuius pauloante métio facta est:legati factú:quis solénia iuris omiserit dicens excessus notorius examinatione non indiget.Idipsum affirmat Alexander tertius noster antecessor: q̃ ad Archiepiscopum genuensé scribens si factú est: inquit:notoriú: nó eget testiú depositionibus declarari: cú talia ꝓbationé uel ordiné iudiciariú nó requirát.Et Ambrosius ille uir sanctissimus Mediolanensis ecclesiæ pótifex:Manifesta inqt:accusationem non indigét: aduersus Philippum Ducé aduersus Hildesenensem & Normaciensé episcopos: qui te longe maiores & digniores fuerunt:neq; auditos:neq; uocatos latas fuisse sententias ostédimus:& tu ais rem insolitam esse: & sæpe diuium ius in medium adducis:cuius te prorsus ignarum non ignoras.Neq; enim idcirco de iure diuino uocationem dicere oportet:quia deus Adam & Caym uocauit:priusq̃ damnauit: quádo & alios plures ab sq; uocatione damnatos accepimus: exempla superius ánotauimus: quibus & illa sunt adiicieda. Retro respexit uxor Loth contra præceptú domini: nec uocata uel audita est: antequam puniretur:sed mox in statuam salis uersa inobedìétiæ pœ

nas dedit. Laudatur Finees Eleazari filius: nepos Aron: qui Zābri cum scorto madianitico fornicantem nullo præcedēte uel iudicio uel processu interemit: quia publica erat dei offensio & notoria. Et beatus apostolus Paulus uas electionis cui notissima erant diuina iura absentem Corinthum nō auditum neq; citatum excommunicauit: quia nouercam suam uxoris loco publice teneret. Multa possent in hunc modum facta recenseri: quæ non sunt necessaria in re manifesta. Explorati enim iuris est in excessibus notoriis processum ordinarium non requiri: nec sedes apostolica reos consueuit in manifesto crimine: quando timetur ex citatione periculum: nec deus in ueteri uel in noua lege necessitatem citationis imponit his: qui iudicant. Insontes & iustos occidi prohibet: & iuste iudicare iubet: & a uero non deuiare. hæc diuina lex est: & naturalis & ciuilis quæ præcipit. Ne cui fiat iniuria: ne quispiam damnetur innocens. huic nos subiecti sumus: non negamus: neque nos hanc ulla in parte uiolamus: siue diuinam: siue humanam legem dicere uolumus: manifestum & notorium reum & supra modum nocentem condemnauimus: neq; quidem non uocatum: ut ipse ait: sed uocatum: commonitum: requisitum: iureiurando adactum ut ad nos ueniret: & se coram nobis ostēderet. Nam cur nos eum intra annum ad nos: ut ueniret: iuramento astrinximus: nisi ut eius uitam: eius mores: & eius opera examinaremus: & an bene in eius persona consultum esset Maguntinæ ecclesiæ: plane cognosceremus. An hæc citatio est & plus quam citatio. Noluit uenire iuratus: & uenisset citatus? magna hæc uocatio fuit: & tamen spreta est magna monitio & irrisa: magna requisitio & uilipensa. Quid hic ais Diethere? Audes ne te non citatum aut nō auditum dicere? quando iureiurando astrictus ad nos uenire & te nobis offerre id neglexisti: non auditus es: quia noluisti audiri: fuisses auditus: si uenisses. uocatum te negare non potes: quanuis non es uocatus ad audiendam sententiam tuæ priuationis. satis fuit te iuramento uenire astrictum non uenisse: quādo ita notoria sunt tua delicta: ut nulla possint tergiuersatione celari. Audiuisti ne Philippi ducis impedimenta: quæ illum ab imperii petitione deiecere. Attende: si non attendisti. Eadem te præsidere in ecclesia Magun

tina prohibent:quæ nam illa sunt?excommunicatio publica: per iurium manifestum:persecutio ecclesiæ uulgata. Quid ais nunq̃d hisdem laboras impedimentis? de periurio & excommunicatione abunde supradictum est.de persecutione etiam aliquid attigimus sed non tantum: quãtum tua meretur rebellio. Volumus tibi parcere:sed non pepercisti tu ipse tibi:qui per tuas litteras:quas non solum in aliis locis: sed in ualuis ecclesiæ Maguntinæ ut affigerent:curasti: palam professus es: mandasse te ut in dominiis:in q̃bus aliq̃d potestatis habes:apostolicæ litteræ præsentari aut publicari non debeant:his qui secus agerẽt cũ alias pœnas: tum mortẽ cõminatus. Obmittimus:quibus modis & quanq̃ crudeliter eos p̱secutus es:qui nobis in ecclesia Maguntina obedientes fuere: in quos ferro & igne crassatus es:& oĩa tẽptasti:ut ecclesiæ romanæ auctoritatẽ & gloriam funditus euerteres. Non ẽ igiť cur mirere te priuatum esse Maguntina ecclesia etiam non auditũ: neq; citatum:quãdo notoriæ sunt offensæ tuæ:& adeo graue ut nõ dignitatẽ mõ:sed uitã quoq; auferre debuerint & multo maiores q̃ tu es absq; ordinario processu apostolicæ sedis iaculo uulnerati & deiecti fuerunt. Sed opẽ & assistẽtiam ĩploras principũ: & rogas ne in iusticiã præualere p̱mittãt. Idẽ nos petimus:& ad uos iteȝ uenerabiles fratres:ac dilecti filii uerba cõuertimus. Iusticiã Diętheri & opa sua cognoscitis. Nolite ferre ut cõtra deũ & iusticiã in aliena ecclesia præsideat. Iuuate spõsũ.eiicite adulteȝ.nec sinite ulterius sanctam ac nobilem ecclesiam ab hac singulari fera per uiolentiam & tyrannidem laniari:uastari:annihilari. Scitis: quia nostrũ non est de pontificalibus ecclesiis iudicare. Sequimini iudicium nostrum: qui non absque maximis & urgentissimis causis ad priuationem Diętheri processimus: neque ad eam deuenissemus: nisi: & Maguntinæ: & Romanæ: atque uniuersalis ecclesiæ utilitas ac necessitas id postulasset. Quod siquis dixerit hoc modo Maguntinum & clerum populum multis expositum esse calamitatibus: & illam ecclesiam crudeliter & immãissime uexari propter ea: quæ secuta sunt: bella. Dicimus non potuisse nos diuinare:quod palatinus Comes propter aliqua ecclesiæ castella & oppida aduersus iusticiã arma sumeret. Nec erat credibile nobilem

principem usque adeo terminos honestatis egredi: ut & Maguntinam ecclesiam suis bonis spoliare:& romanam sedem impugnare uellet. Quod si reuerētia eius non interuenisset:iam Dietherus cedere statuerat:& parua cōtentus prouisione liberam dimittebat Adolfo ecclesiam. Solus palatinus mala ductus cupiditate concordia impediuit:& pacem illarum ptium non sine suo dedecore atq; infamia perturbauit. Illud autem scimus quod per hanc Dietheri priuationem multa impedita sunt machinamēta pessima: quæ aduersus apostolicam sedem & ipsum Romanum imperium parabātur. grauia sunt: nen negamus mala: quæ Dietherus priuatus ecclesiæ Magūtinæ & uicinæ intulit regioni: grauiora & maiora nō priuatus intulisset. Et ipsam Maguntinam ecclesiam: quāuis mō patitur: breui tamen respiraturam putamus: cui tanq̄ peculiari filiæ auxiliarem manum nunquam detrahemus: neq; palatinum comitem existimare possimus in hoc suo errore diu mansurum: quādo absq; suorum consiliariorum sententia Dietherum adiuuare decreuit recognoscet cito seipsum: arbitramur: & suam potius nobilitatem q̄ Dietheri rebelliōem sequetur. Sed reuertamur ad literas: quibus hæc responsio instructa est: adducit ulterius in suis literis Dietherus se iuri statuꝝ coram Imperatore: corā electoribus Imperii: & coram multis aliis: quos nominat: aut coram uno eorū & adimpleturum quicquid ab illis: aut eorum aliquo per iusticiā fuerit definitum: efficere eum debere: & si parum hoc uideatur: oblaturum etiam maiora se pollicetur: & hoc ideo se facere dicit: ut quilibet intelligat dimembrationem: destructionem: sanguinis effusionem: & alia mala suæ ecclesiæ: & omnium se abhorrere: pulchre loquitur optima uerba. Si mens his consona esset: sed neque dicta neq; scripta cum animo concurrunt. Aliud ore prōptū est: aliud in corde latet: fauores sibi & blandas aures his artibus mēdicat. Quippe si Magūtinæ ecclesiæ dimēbrationē abhorruisset: ut ait: oppida illa munitissima & opulenta: quæ [illegible] centūmilia auri nūmū nōnulli existimāt: palatio comiti: ut arma secū iūgeret minime tradidisset. si nō fuissent ex aio suo incendia: rura q̄plurima: & sacras ædes nō iussisset exuri. Sed neces hoium & sanguinis effusionem ægre intueretur: non sumpsisset hoc bellum aduersus

apoſtolicam ſententiam:quod non poteſt non cruentū eſſe. Vidimus ſuas epiſtolas uni ex amicis ſuis propria ſua manu exaratas: quibus magnope ſe iactitat & gloriatur: quod multas uaſtauerit & incenderit uillas:& maiora minatur his: qui ſuæ rebellioni nolint adhærere: & quaſi leonis ímaniſſimi ac ferociſſimi Draconis oſtendit animum: & q̃uis minarum & cædis plenus exiſtat cenſuris grauioribus innodatus anathemate percuſſus extra eccleſiam factus:id ſingularem tamen ſibi laudem exiſtimat: quod cū clero Magūtino uel coacto in eccleſia cantat:& diuina proſequitur officia:atq; id ſerio triumphat:& in eo ſe magnopere laudat:non animaduertens quantā deo contumeliam irrogat:& quanta ſe cumulat ignominia more perfidi peccatoris: qui cum in profundū malo℞ peruenerit:contēnit.Sed arbitratur offerendo iudicium quereris ſeſe omnibus ſatiſfeciſſe. Multos offert iudices iam iudicatus de iudicio iudicium:de ſententia ſententiam quærit. damnatus ē & iuſte damnatus.Super notorio exceſſu lata eſt ſententia de maniſeſtiſſimis & atrociſſimis delictis iudicium prodiit:& a ſuo iudice & a prima ſede reprobatus eſt Dietherus:& tamen audet grauatum ſe dicere & iniuſte damnatum.Cōmune hoc uitium ē.nemo ſeipſum accuſat.nemo ſentētiam contra ſe latam probat.Dietherus tamen ſi conſcientiam ſuam intuebitur: & uerum fateri uoluerit:nihil horum negabit:quæ per nos dicta ſūt: & uos uel paululum inueſtigabitis facta eius notoria eſſe.crimina intelligetis: propter quæ ad ſuam priuationem uentum eſt.Ipſe ſi ſapiet:acqueſcet iudicio noſtro:nec perget ulterius uexare Magūtinam eccleſiam:ſed pacem illi dabit.quæ prima porrexit infanti diuini lactis ubera:& chriſtianum eum effecit nec ſe ſinet ulterius malis conſiliis deprauari. Ve℞ quia ſe appellaſſe a nobis male informatis:ad noſipſos bene informandos aſſerit:ut ſupra rettulimus:& in litteris:quas ſacro collegio de hiſdē rebus ſcribit ſeipſum corrigēs appellationem hanc uerius ſupplicationem nominandā affirmat: & audientiam petit. Dicimus noſtrum non eſſe ſupplicantium preces non audire: ſupplicanti ſibi nunquam denegabimus audientiam: & honeſta petenti nūquam erunt aures noſtræ clauſæ. Neq; Dietherus neq; alius quiſquam ea:quæ iuſta fuerit:a nobis fruſtra

reqret. Sed arbitramur Diether͡ his artibus subterfugia quærere & inique suæ causæ mendicare fauores : neque id esse in corde ꝙ in ore: quemadmodum opera sua palam ostēdunt: qui non solum ecclesiæ Maguntinæ agros deuastat atq; incendit : sed uastare & incendere gloriatur: & pulchrum ducit illam ecclesiam uexare & ad ruinam deducere: quæ se usque in hanc ætatem pie ac benigne nutriuit. At uos fratres ac filii præstantes: quos syncæro corde & mente pura diligimus: audiuistis & ipsum & nos: & iam non ignorare potestis: ubi sit ueritas. Iudicium nostrum āte oculos uestros ponimus. assistite apostolicæ sedi matri uestræ : & maguntinæ ecclesiæ afferte ne pereat in manibus adulteri. Iuuate: ne tot animæ sub excōmunicato & damnato homine periculum subeant. Adeste sententiæ contra impium latæ. Non potuit habere pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius in bello cōtra patrem caderet. Nec magūtina ecclesia pacabit͛: nisi Dietherus auferat͛ ab ea. date manus. eiicite pestē. neq; misereamini eius: qui sui non est misertus. Nolite illi esse amici: q deo est inimicus: piurius est (ut diximus) & hostis ecclesiæ romanæ. Nō ē crudelitas hūc expellere ex aliena domo: q aliū de sua conat͛ eiicere. piū erit in hac re fuisse crudelē: Sicut pia fuit Heliæ austeritas & beati Petri seueritas: quor͡ alter bis qnquagenos igne cōsumpsit: alter Ananiam & Saphirā subita morte dānauit. Expedit ecclesiæ iudicium facere ecclesiastico teste q ait ex eo quod nō cito proferr͛ cōtra malos sentētia: abs ꝗ ullo timore ppetiunt͛ filii hoīum mala. Aiaduertimus cōsilia: & opa diether: uidimus malignos eius cogitatus ex factis: quæ secuta sunt. priuauimus ipsum: ueriti ne amplius iniqtatē eius tollerātes qua deum contēnit: dei erga nos irā prouocaremus: dicēte Augustino si ea: de qbus uæhemēter offendit͛: ulcisci differimus: & ad irascendum utiq; diuinitatis patientiā prouocauimus: fecimus quod erat in nobis: ne Dietheri exēplum alii sequerent͛. Nunc uestrum est curare: ut apostolica sententia executioni demādet͛. Adolfo electo auxiliū præbere. Magūtinæ ecclesiæ pie cōsulere atq; ita efficere: ut oēs nationes intelligāt apud germanos nobiles & potētissimos principes nullū esse aut peierātibus aut excōicatis refugium. Datū Romæ apud sanctū Petrum Pridie cal. februarias. Mcccclxi.

Pii Secundi : pont.Max.ad demerita Sigiſmundi Malateſtæ: & ex communicationem eius epiſtola ſiue oratio ſeptima.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei uniuerſis Chriſti fi delibus ſalutem & apoſtolicā benedictionē. Diſcipula ue tatis:ac magiſtra fidelium apoſtolica ſedes perſeuerantes in obedientia filios omnibus tum cōmoditatibus tum honoꝝ inſi gnibus atqꝫ ornamentis cumulare contendit: Nec eos:qui redeūt ab errore:contemnit:ſed perbenigne ſuſceptos toto caritatis ſinu complectitur. At quos iugo parentis abiecto uitiorum cœno ſine ſpe reditus immerſos agnoſcit eiectos de domo domini : & ab ec cleſia militanti preciſos acriter punit: ac perſequitur . Eius enim qui reip.præſidet:triplicem eſſe curam oportet:Primam ne ſubie ctos labi permittar.Alteram ut lapſos in uiam reducat . Tertiam ut affixos malo : & prorſus incorrigibiles ita coerceat:ulciſcatur : exterminet:ut eorum pœna reliquos a peccato deterreat . Sic legū latoribus placuit latinis: græcis: hebræis . Sic nos docuit legiſer noſter in euangelio Iheſus chriſtus:qui diſcipulis ſuis uiam uitæ aperiens multis eos ſermonibus hortatus eſt:ut in caritate in fide: in officio perſeuerarent.Et quoniam diſcipulus ille:quē præcipue dilexit:integer uitæ ſcelerisqꝫ purus:urgo permanſit in æuum:de ipſo inquit.Sic eum uolo manere:donec ueniam : & in cruce leua tus matrem uirginem uirgini commendauit.Petro autē: cuius ne gatio & abiuratio in euangelio legitur : & tu ait aliquādo conuer ſus confirma fratres tuos:& Thomæ reſurrectionis incredulo. In fer digytum tuum huc:& uide manus meas: & affer manum tuā in latus meum:& noli eſſe incredulus:ſed fidelis.At de Iuda: quē in omni nequitia cōfirmatum : & iam membrum diaboli factum nō ignorabat.Neceſſe eſt:inquit:ut ſcandala ueniant.Sed ue homi ni illi:per quem ſcandalum uenit.Iudas enim æterno igni deſtina tus laqueo ſe ſuſpendens crepuit medius.In Iohāne igitur & aliis compluribus dominica ualuit exhortatio:ne corruerent . In Petro ac Thoma commonitio:ut lapſi reſurgerent. In Iuda punitio : ne cæteri delinquerent.Sed ecce iam alium noſtro tempore Iudā non inferiorem ſcariotæ Sigiſmundum Malateſtam perditiōis filium

extra matrimonium natum:turpiter educatum: fœdissime adultũ monstrum horrendum ingens: nulla uirtute redemptum a uitiis mendaciorum: & totius iniquitatis mirabilem artificem: qui no stram ætatem omni flagitiorum genere fœdauit: qui non flamini am tantum:in qua natus est:prouinciam: sed Picenum: sed Emy liam:sed Galliam:sed Italiam: sed Europam:sed omnẽ fere terrarų orbẽ turpissima ac teterrima sui nominis fama repleuit: hũc nos non sumus hortati:ut in bono pseueraret:quem nunquam inueni mus bonũ.Non rogauimus:ut uirtutem retineret:quã nunquam cognouit.Non petiuimus:ne fidẽ:ne religionem exueret:quã nun quã induit a pueroa teneris: ut aiunt: unguiculis uitiorum secta tus ẽ iter:quæ cũ artubus secum creuere: & cum annis peruenere ad summum. Nec quisq̃ unq̃ tam auide aut pecunias: aut hono nores accepit:quã hic nefãdas libidĩes.flagitiosasq; uoluptates cu pide arripuit:hausit:ibuit.Itaq; turpi ex puero turpiori iuuene uir turpissimus ac sceleratissimus euasit. Nã quæ regio ĩ terris tã re mota: tam barbara:tã inaccessa: quæ huius perditissimi hominis ĩmania & abominanda ac nefanda scelera nõ audierit:cognouerit damnauerit? Nostras certe aures:quanuis in minoribus constitu ti flauianis quæ nunc Viẽna dicitur: apud Danubii ripam morã traheremus: turpissima Sigismundi facta rumore tetro non sine ĩsamia nominis italici sæpius pulsauerũt. Nihil est enim tã uolu cre quã scelerata fama delicti.Nil tam facilius emittit̃: nil citius excipitur: nil latius dissipatur.At cũ in Italiã reuertissemus:& pri mo Cardinalatus honorẽ:mox sũmi pontificatus apicẽ non nostris meritis:sed diuina dispensatione consecuti essemus. Cum q; Man tuanũ conuentum pro cõmuni salute indictũ peteremus:prĩo Flo rentiæ:deinde Mãtuæ ab hoc homine cõuenti fuimus: multumq; rogari ut pereuntis misereri uellemus:& afflicto pacem reddere. Hunc olim Alphonsus clarissimus Aragonũ ac Siciliæ Rex in bel lo quod aduersus florentinos potentissimũ Ethruriæ populũ strue bat:magno auri pondere dato cõduxerat. Sed mox ab eo deceptus proditusq; ẽ. Sigismũdus enim nouo inaratus auro ad florẽtinosų floretes opes defecit:& q̃uis florentinis parũ fidelis fuerit.Alphõ si tamẽ conatus magna ex parte pfregit: cuius cõsilia proditione

ac tráſfugio inopinato præuenerat. Ob quá rem cũ poſtea pax Italica conſtitueretur: & fœdus uniuerſale pcuteretur cõſenſu omnium: Sigiſmundus: q regem pdidiſſet: extra fœdus factus eſt: & puniendus regi dimiſſus. Alphonſus paulopoſt Iacobũ piccininum copiaꝝ ducem non inſtrenuũ aduerſus eum miſit: qui iúſtus Frederico nobili Vrbinatiũ comiti: debitas pœnas a ſcelerato proditore repeteret. Cœpto bello: & aliquádiu ducto: Alphonſus diẽ obiit. Ferdinando filio non ſolum regni Siciliæ: ſed iuſti odii ac belli hærede relicto: Cui facto haud diſſimile illud Dauid fuit. Qui moriens Solomonem rogauit: ne uel Ioab iterfectorem Abner & Amaſe uel Semei: qui ſibi eunti ad caſtra maledixerat: maledictiõe peſſima iultum abire ſineret. Vrgebant Piccininus & Fredericus: hoſtẽ premebant: exterminabant nunc hoc: nũc illud oppidum expugnãtes. Multi quoq; ſua ſponte e Sigiſmundi ſubditis deficiebãt. Cũ neq; uim hoſtis: neq; ſæuiciam domini perferre poſſent: circũibac Italiá fractus animo Sigiſmundus & modo Venetoꝝ opẽ: modo Florentinorum auxilia implorabat. Supplex ſqualidus mutata ueſte tribunalia cuiuſq; principis adibat: ut ſui miſererentur: non ſine lachrymis ac ſingultibus orans. Sed nullum inuenit qui ferret opẽ latroni & proditori. nemo conſulendum putauit. Intellexit infelix uerum eſſe prouerbium: quia non tam proditoris perſõa placet. quam proditio. Exercent aliquando proditores uiri prudẽtes: & boni diligunt nunq̃ Venerant iam Sigiſmundi dies iam irræti ta erat beſtia iam cecíderat in caſſes Leo. iam peccandi finem fecíſſet: niſi nos ei miſericordiam feciſſemus. Periſſet homo nefarius: niſi nos ab eius capite periculum aueriſſemus. Periſſet fex Italiæ periſſet chriſtiana pernicies: periſſet orbis uenenum: niſi nos com muni omnium peſti abſtuliſſemus peſtem. Sed decepit nos falſus hominis ſermo & compoſita fictaq; ad commouendam miſericordiam facies. Venit ad nos ſupplex flens eiulans habitu uultuq; deiecto & miſerabili & aduolutus genibus: cum lachrymis ac ſuſpiriis auxilium petens Diuinam maieſtatem ĩquit: ſecum miſericorditer egiſſe: quæ pro peccatis flagellatum nõ occiſum ſe uoluiſſet cognoſcere: ſe ſuos errores deum multifariam multiſq; modis offendiſſe. Latrocinia: adulteria homicidia: ſacrilegia ſæpenumero p

petrasse. Diuina & humana iura peruertisse. Mille se mortibus di gnum. Sed intelligere tunc demum i quo malorum profundo fuisset quas pœnas: quæ supplicia meretur. Abhorrere præteritos mores. uicturum deinceps ut christianum decet. Gaudere quod pcussus fuerit. Orare pacem & finem laborum Sigismundus: si quietem cosequatur: eam uitam ducturum: ut intelligant omnes manum domini excelsam fuisse cum eo. Vicerunt nos lachrymosæ preces Correctum putauimus & emendatum tot flagellis hominem: nec aliud in ore: aliud in corde credidimus esse. Venit in mentem no bilitas domus: neq; malatestarum antiquæ prosapiæ ferendum in teritum existimauimus. Subierunt animum pauperes agricolæ: qui pro deliramentis dominorum plectuntur. Et illius psalmistæ meminimus: quia dum superbit impius. incenditur pauper. Verte bantur ante oculos belli turpia: rapinæ: adulteria: incendia. cædes. Et armatos omnia facere: ex quibus ira dei prouocatur omnipote tis. Et q̄uis Sigismundum uel confessum supplicio quouis dignū arbitraremur. Illud tamen nos (ut scit) quod pios cum impio pire uidebimus: Nec tam puniri nocentē q̄ innocentes plecti: Satiusq; censuimus dubia pacis bona: quam certa belli mala subire. Accepi mus igitur arbitriū: quod illustris rex Ferdinandus & Fredericus comes Vrbinatum ex una parte & Sigismundus Pandulfus mala testa ad nos ex altera misere: In cuius uim post multos tractatus multosq; labores sententiā ꝓmulgauimus per quam inter cætera iussimus: ut pax prior & amicicia inter partes rediret. Sigismūdus intra bienniū nulli militaret: qui Ferdinādo esset inimicus. Arces quasdā & oppida nō nulla Frederico restitueret. Senā: Muldauiāq; & alia plæraq; loca apud nos depōeret. sibiq: quæ armis ablata esset redderent. Ferdinādoq; eam pecuniæ quantitatem dissolueret: quā nos definiremus qui neq; ultra sexagintamillia auri nūmū: neq; infra quinquagintamillia condemnaturi eum essemus. Cuius rei arbitrium in aliud tempus rettulimus: cum potestate prorogandi totiens quotiens nobis placeret. Acceperunt partes arbitramētum nostrumq; ratumq; habuerunt: & laudarunt. Subiecta pœna cētummil lium auri florenorum aduersus eum: qui pronunciatis: aduersare tur. Atq; omnia Sigismundus non per nuncium aut legatū: sed p

seipsum ore suo illo procaci & impudico ac semper mẽdaci approbauit:& iureiurando firmauit. Quibus pactis Sigismũdũ hortati sumus:uti beneficium magni dei recognosceret:ut præsenti rerũ statu contentus satis sibi pulchrum domicilũ esse:satis amplum dominiũ iudicaret:nec maiora cõcupisceret Futuꝝ diuitẽ:si partis contenteetur. Sin fines ampliare nitatur: nunquam satis habituꝝ. Reminisceretur: quo fuisset i periculo Deo gratias ageret:qui nõ secundũ peccata sua: sed secundum solitam clæmentiam secũ egisset. Dignum fuisse ultima omnia perpeti:qui tam scelestam: tam perditam:tam nefandam uitam duxisset. Admonitum se tot cladibus non punitum crederet. Corrigeret se tã dem:finemq; poneret iniquitatibus:parceret rapinis:parceret adulteriis: parceret crudelitatibus:parceret tandem fallere ac prodere homines. Non superiores tantum:sed etiam pares atq; inferiores:deumq; potius miseri cordem quã ultorem experiri ueller. Nec misericordiam speraret nisi correctus. Egit nobis gratias Sigismundus:cum soli solum alloqueremur:& moneremus. Promisitq; optimum se posthac futurum:qui fuisset pessimus. Sibi enim nunquam media placuisse ad summa semper aspiranti. Sed cum plane peccatis omnibus se inquinatũ affirmaret: Illud tamen nunq̃ fateri uoluit:quod sæpe de mendaciis eius sibi obiecimus. Sed quotiens nos accessit:semper illud in primis uerbũ in ore habuit. Nunquam ego mendaciũ dico. Cumq; maxime mẽtiretur: tunc potissime se mẽtiri inficiabatur: siue quod praua cõsuetudine institutus inter uerũ falsumq; nihil distare arbitrat: siue quod mutatis rerum uocabulis: quod nos uerum: ipse falsum appellat. Sic tamen a nobis e Mãtua discessit: ut pariturus sententiæ: & uitam reformaturus uideretur. Sed omnia falsa ficta atq; insidiosa reperta sunt: quæ dixit. Nam neque imperatis paruit:neque mores mutauit. Sed ut primum habita pace domum rediit: pristinum uiuendi ritum turpissimasque uoluptates ac sæuiciã & infidelitatem resumpsit. Neq; enim facile est homini sceleratissimo corroboratã iam uetustate maliciã omnino relinquere: quanuis ad breue tempus intermittere possit. Rediit igitur ad ingenium Sigismundus. Et cum inter cætera quæ Frederico reddenda erãt oppida: unum esset opportuno loco situm: quod

Petram rubram appellant. Nunquã hoc restitui passus est Oppida norum resistentiam causatus qui nollent mutare dominum. Tanquam subditorum uoluntas exquirenda esset: aut uideri cuiquam uero simile posset: ei libenter subeesse homines: qui neq; liberos: neq; uxores: neq; fortunas ullas in bonis suorum ciuiũ proprias esse sinit. Sed facile sex aut octo rusticos circunuenit qui minis metu munere inducti arcẽ: quæ ultro aperta eis est: furarentur: dicerẽtq; nouum dominum nolle admittere. Nõ enim quid esset credibile: sed quomodo fallaciam strueret: cogitauit fictus falsusq; nugarũ inuentor. Atque his technis dolisq; nitidum se fecit: & summã fraudem dicit esse prudentiam. Arces uero: quas apud nos deponere debuit: diu retentauit: expectans si quid oriretur: per quod fallere fidem sine periculo posset. Quod ubi non successit: fecit: quod potuit. Vacuas omnibus armamentis & his: quæ sunt ad uictum necessaria: turres arcesq; dimisit. Arbitratus eo pacto facile sibi occasionẽ dari quæ eas inuadere ac recuperare posset. Insidiatoribus dimissis: qui dies noctesq; præfectorũ uigilias: excubiasq; fallere conarentur. Ac per hunc modum cum præfectos arcis Montis martiani per oppidum parum consulto uagaretur: ab oppidanis iubẽte Sigismundo interceptus est: & arx occupata. Quanuis suo more Sigismundus multa mentitus præfecti libidinem accusauerit intollerandam oppidanis. Audiendus si adiecisset indignum esse oppidanorum coniuges & suis aliorum uexationibus parere: Satis miseras esse si se patiantur: Sed minime hoc pacto Muldauii arcem ademptus est. Auaricia præfecti portam aperuit. Vicit auro auarum hominem: qui sæpe uictus est auro. Inuenit sibi similem: quem pecunia corrumperet. Multos frangit execrabilis auri fames: haud ineptus ille: qui ait. Expugnabilem omnem esse arcem: quam onustus auro posset Asellus ascendere. Nouũ tamen hic falsitatis commentum falsus ueterator inuenit. Tabellionem adduxit: qui publico instrumẽto attestatus est uenisse hominem: qui sese dixerit a nobis missum ut præfecto mandaret arcem tradere. En scelestequam facile mendacia nectis: nec tuam intelligis turpitudinem. Adeo ne stultos esse hoĩes iudicas: ut hæc credant? Alius fortasse crederẽt. tibi credit nemo. Nota est omnibus tua cõ

ſuetudo. Nemo te non fictū: falſum: inſidioſū: mendacem nouit? Quidquid ex te uenit: ſuſpectum eſt. Sic tuæ legūtur epiſtolæ: tā quam ex domo luciferi ueniāt. Sic tuis uel dictis uel ſcriptis fides habetur: tanquam ex ore dæmonū prodeant. Dixit homo ſe miſſū ut iuberet arcem tradere: quis huic nūcio pareat? Quis homo ille fuit? An ex domeſticis noſtris? Non audebis hoc dicere q̄uis tur pia quæ eius audes. Si non fuit domeſticus: ſignū igitur habuit: quod fidem faceret. Sed neq; hoc aſſeruiſti. Nihil de ſigno dictū litteras ne noſtras attulit? Neq; hoc præſumis dicere. Quid igitē agis? Homo uenit: qui ſe miſſum a pontifice dixit: ut arx tradere tur. Siccine tradūtur arces? Huic præfectum crediſſe credemus? Nihil agis nequam. Nota eſt fabula: terrore mortis coegiſti: quæ uelles: hominem dicere. Scripſit Tabellio: ſcripſit. Non negamus. Sed male: Sed falſe ſcripſit. Quanuis ea uerba ſcripſit: quæ minus coactus homo dixit. Debuit enim non dicti tātū: ſed metus quoq; teſtimoniū ſuo ſcripto perhibere: Sed nihil apud Sigiſmundū ſyn cære fit. Eſt quoq; notaris pœna præſens: Niſi quæ iuſſerit ānota uerint: & in publicā formā redegerint. Quanuis exemplū domini multi ſua ſponte ſequātur. Intellexit tamen aliquando Sigiſmun dus ridiculū eſſe teſtimoniū hoc: Mutauiq; fictionem & affirmans ſibi cōpertū eſſe: ꝙ arx Muldauii Frederico urbi nati ꝓdēda eſſet. Huius quoq; fallaciæ publica iſtrumēta fieri ꝓcurauit: apud quē facilius falſos notarios: quam ueraces inuenias. Eſt enī hoc fere ī omni regione ut tales ſint ſubditi: quales principes. Neq; tutus ē apud iniquum locus bono. Qua patuit Sigiſmundi poteſtas: nulli ueracem eſſe licuit. Ne malum edictum fuerit: quod inſtrumētis Arimini Faniue factis fidem abrogaret. Sed alia proſequamur. Ob mittimus quanta macchinatus eſt in Comitē Vrbinatē: poſteaquā pacem pepigit: quanta cū Piccinino: quanta cū Principe Tarentio: quanta cum francis aduerſus Ferdinandū molitus eſt. Ea nunc ꝓ ſequimur: quæ contra nos & Romanā eccleſiam matrem & domi nam ſuam fabricauit. Senam ſicut & Muldauiam inuadere cona tus eſt. Quod cum non ſuccederet: molas quaſq; perfregit. Cōmea tum mari miſſum armatis nauiculis intercepit. equites: quos Ro dulphus Camertinus uir fide atq; honeſtate præditus iuſſu legiti

nostri præsidio mittebat:a tergo inuasit : & aliquos interfecit: aliquos cepit:iussitq; nūquam uisa aut audita testari. Vt sunt hominis artes insidiosi ac pusillanimi. Ciuitates non paucas ecclesiæ romanæ subiectas ad defectiōem sollicitauit : ab Ancōitanis mercæde cōductus aduersus hesinos subditos nostros absq; scitu nostro cepias duxit. Castellū unum expugnauit : & late populatus agros multos mortales & omne pecus abegit. Sic ꝓmissum : sic iusiurādum:sic fidem seruauit Sigismundus. Sic ille gratus: sic ille memor est accepti beneficii. Hæc nobis pro pace data redditur præmia.hos plantationis nostræ fructus excerpimus. hos manipulos metimus laboriosæ sementis. Nec alio stipendio digni sunt : qui latrones seruant. Crux illi expectāda ē:qui dignum cruce redemit. Decepti amici nos decepere. Errauimus. Mutatum cor Pharaonis & Iudam conuersum putauimus. Nomen nos pacis illexit:cuius est mirifica suauitas. Miserti sumus paupercula plebis:& nobilitati blandæ conciliatriculæ:quæ non uidebaẽ arrogans: duximus ignoscendū:nec mentiri semp mēdacē existimauimus. Sed digna est hæc ultio. Digne plectimur:q pœna dignū puniri non sinimus qui fidē habuimus:īfideli & hūani aliqd pessimā ferā præ se ferre credidimus. At ille dei & totius hūani generis infēsissimus hostis teterrima sua scelera tanquam egregia quædam facinora palam cōmemorat.& collaudat: & gloriatur ī suis iniquitatibus pulchrū que ducit ac generosum inter eos annumerari: qui arcem pfidiæ & totius malignitatis summam tenuerūt. Nec suauius ei nomen est quā Dionysii:quam Phalaridis:quam Busiridis: quā Mezētii. Nullus apud eum in honore sacerdos:nulla reuerentia legū:nulla uirtutis præmia:nulla bonarum artiū studia:honestaꝝ emolumēta regꝫ fures eripiūt: Latrones:incendiarii:sicarii: lenones:ac falsarii. Quæ cum nos multis referentibus accepissemus: moresq; hominis detestātes tāta esse audacia nequicia perfidia baptizatū quē piā miraremur. Accedens ad nos fisci ꝓcurator conturbatū se fama publica dixit de Sigismūdi criminibus:quæ tota Italia uulgo haberentur. Nec malignorum aut uiliū hominum : sed bonoꝝ & grauium confirmata sermonibus:Adeoq; scelera illius nota esse : ut magna ex parte notoria dici possent : nec dubium quenquam

facere:quin Sigismundus adulter:homicida:parricida:piurus:proditor:incestuosus:sacrilegus:latro:incendiarius: excomunicatus blasphemus:atq; hæreticus esset:expressitq; multos casus: ex quibus hæc colligi possent : petiitq; a nobis:ut eum tanquam talem plecteremus:& pœnis subiiceremus iuxta cãonicas sanctiões & iura tam diuina:quam humana condignis. Quibus auditis quanuis prius intellectis accesserint pauca ipsa. Tamen tot flagitiorum tãtorum tam immaniũ:tam atrociũ:tam nefandorum recensiõe mirum in modum horruimus:multumq; uicẽ Italiæ doluimus:quæ tam horridam bestiam:tam uirosam:tam tetrã:tam periculosam tandiu pertulerit. Voluentesq; animo quonã modo mederi huic morbo possemus : nihil antiquius existimauimus quã scabiosam pecudem gregi noxiam ex ouili dominico procul eiicere. Imitariq; sanctum illum Mosen:qui lepra ĩfectos ab Israheliticis castris iussit emitti. Verum quia iudiciarius mos requirit : ut audiatur reus antequam iudicet᷑. Si quid forsitan sua'uelit afferre ĩnocentia Nam & dominus Adã:ut in Genesi legimus:prius audiuit : quã cõdẽnauit. Et Caym dixit. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et de Sodomitis descendam inqt:& uidebo:si clamorem qui uenit ad me:opere compleuerit.an nõ est ita ut sciam. Volẽtes igitur & nos inquisitũ reum audire:si forsitan uel correptus:uel innocens ostendi posset:cõmisimus dilecto filio nostro Nicolao tituli sãcti Petri ad uicula presbytero Cardinali integre fidei uiro & doctrina excellenti prædito:ut Sigismundo corã se personaliter ẽt per edictũ uocato de criminibus ishuiusmodi ĩstructionẽ acciperet & siue ille ĩ iudicio se sisteret siue illuderet.causã nihilominus cognosceret. Testes examinaret:scripturas inspiceret : & alia faceret quæ in talibus iudiciis necessaria sunt usq; ad sententiam:quã nobis reseruauimus promulgandam. Cardinalis suscepto mandato cum auditis non nullis testibus fide dignis magna laborare infamia Sigismundum neq; patere ad eum tutum accessum repisset: per edictum monuit eum:ut intra dies triginta a die publicatiõis monitorii cõputãdos corã se p̃sonaliter cõpareret allegaturus cãs cur nõ deberet de præmissis criminibus cõdemnari. Fuitq; monitorii pluribus in locis executio facta. Ex q̃bus non est dubitãdum

quin ad eius noticiam peruenerit : cum uicina sibi essent & ualde propinqua. Expectata est ipsius comparatio ad tempus in monitorio definitum. Sed inobediens Christi mandatis uicarii quoq; praecepta cōtēpsit: audiuit oīa surdis auribus. Neq; ipse uenit: neque alium suo loco misit. Non est hic: qui paulo auscultet praepositis obedire iubenti. Male se subiicit homini: qui deo subesse recusat. Neq; humanas reueretur leges: qui respuit diuinas. Sigismundus sine lege: sine magistro: sine iudice: sine principe: sine religione: sine deo absolutum & liberū se oī imperio ducens Cardinalis mandata contempsit: & nobis: qui iudicem illum constitueramus: illusit. In qua re non solum contumaciam: sed conscientiam quoq; pōderamus. Magna uis est conscientiae in utranq; partem. Vt neq; timeant q nihil cōmiserint: & poenam se ante oculos uersari putēt: qui peccauerunt. Intelligebat Sigismundus non modo uera esse: quae ascribebantur: uerū etiam manifesta. Consciusq; suarū iniquitatum iudicium formidabat. Quod cum cardinalis aīaduertisset: decreuit in contumaciam rei procedere ea grauitate utens quae tāta in re uidebatur necessaria. Interea temporis cum nos publico ī consistorio sederemus querelantium causas pro more audientes: surgens Andreas Bencius proaduocatus fisci ad beneplacitum nostrum ordinatus in hunc qui sequitur modum locutus est. Sedētem pro cōsistorio tuam beatitudinem Sanctissime maxime Pontifex nunq̄ in eo desyderio tam accōmodatam q̄ hodie uidi: Nam quid ego desyderē: quid quero: quid cupio nisi ut de uultu tuo iudicium prodeat: & oculi tui uideant aequitatē: Honor regis: ut inquid Dauid iudicium diligit. Et de ipso scriptū est: quia iudicium & iusticiam faciebat omni populo. Et de filio eius traditur: quod sapientiam ad discernendum iudicium postulauit a domino. Nō est tua sedes inferior illorum throno israheliticum: illi tātum populum iudicauere. Te totus orbis iudicem habet. Non pro suo solum tempore Custodite iudicium: & facite iusticiam inquit Isaias Sed futurum quoq; prospexit: & huic nostrae consulit aetati: quae plena flagitiis sine iudicio retineri non pōt. Tu sapiens es: & nosti: quia sapientis est iudicare populum suum. Et quia gaudium ē iusto facere iudicium: facito igitur & tu maxime Praesul iudicium

iniuriam patientibus. Multi sunt: qui hoc aduersus Sigismundũ malatestam abs te flagitant: & ego unus pro omnibus: qui ab illo læsi sunt: aduocatus fisci uerba facio. Sed intueor uultum tuũ se ueritatem quandã præ se ferre: & oculos graues. Aptissimã hodie personam spei meæ tribuisti. Confido futurum ut reus: quem de laturus sum: debitas pœnas persoluat. Huc accedit sacer Cardina lium ordo: quos pariter affectos uideo: quoꝝ dignitati nihil potest non rectum placere. Ipse enim lumina sunt & ornamenta tuæ se dis: quæ tamen ab igne tuo: sicut a sole lunaris globus illustrañ Hoꝝ præsentia mirum in modum me reficit: quos scelerũ hostes esse non dubito. Consydero insuper q̃ multi & doctissimi & sapien tissimi pontifices tuum solium circũsepiunt: quoꝝ nescio doctri nam an bonitatẽ magis admirer. Et ab his quoq; qui turpia quæq; abominatur: spes in me plurimũ subleuatur. Iuuat etiam doctissi moꝝ uiroꝝ circunstantium aspicere cœtum. Oẽs profecto qui ad sunt: sicut audiendi cupidos ita turpitudinis hostes amicos iusti ciæ arbitror. Quin & ipsi parietes: ipsaq; lacunaria nescio quo pa cto plus hodie solito magnum aliquod iudicium expectare uidenẽ & poscere. Credo iam sentiunt de Sigismundo me iusticiam peti turum: quo postea q̃ homines esse cœperunt: peiorem fuisse nullũ crediderim: nec facile putarim inueniri similem posse: cuius com pleta iniquitas est: cuius fœtor non ecclesiam solum: & ipsum infi cit terraꝝ orbem: sed in cælum usq; sentitur. Ipsisq; beatissimis spiritibus: nisi essent passionis incapaces: nauseam faceret. Petitu rus igitur ut perditissimũ hoiem iudices: & debita meritoꝝ stipẽ dia peccatori præbeas: necessarium existimo: ut scelera eius capita liã ante oculos tuos ponam non tamen omnia. Id enim esset mul torum dierum opus. Sed ea quæ satis sint sceleratissimum reum ostendere. Audi ergo ut facis: pontifex Christi uicarie. Audite & uos lumina mundi reuerendissimi Cardinales. Audite præsules celeberrimi. Audite uiri nobiles circunfusi Sigismundi Malate stæ damnatos mores quambreuissime recensebo: Omne quod est in mundo: inquit Iohannes apostolus: concupiscentia carnis est & concupiscentia oculorum & superbia uitæ. Et recte quidem. Nam peccata: & quæcunq; mundus suggerit hominibus: ex his

tribus fontibus oriuntur. Nec delictum est:quod aut carnis cōcu piscentiam:aut auariciam:aut superbiam non respiciat: hinc oīa manant:huc omnia referuntur.Difficileq; est nō aliquando in horum aliquod incidisse.At nisi cadens resurgat damnatus est.Sigismundus autem non in uno istorum:sed in omnibus īmersus est: & ita īmersus ut emergēdi nullam spem reliquerit.Neq; uitium ullum ex his radicibus pullulat: cui non fuerit affinis aliquando. Ne circa uitium carnis:in quo est luxuria & libido: ut omittā uiolentiam:ebrietatem:crapulam:nomicam: Elluationes binas in ieiunio cænas æsum carnium in quadragesima:& cætera huius modi:quæ cum histrionibus scurris & filiis multis Baal sæpe in fœdissimis ganeis conuiuia fuerunt. Monstruosa eius libido quibus fornicationibus aut stupris:quibus adulteriis aut incestibus expleri unquā potuit? Circa oculoꝝ concupiscentiam: in qua designatr̃ auaricia quis auiditatem eius:cupiditatē eius:rapacitatem:uoracitatem satis explicare potuerit? quæ sibi pecunia fuit unq̄ satis? Quis eius manus effugere potuit? quotiens propter aurum mentitus est? Quotiens cædem fecit? quotiens sæuicia usus est & īmani crudelitate? Quotiens fidem fefellit? Quotiens iusiurandum uiolauit? quot pupilloꝝ hæreditates expilauit? quot ecclesias spoliauit? quot oppida diripuit? quot uiduis. quot ciuibus patrimōia ademit? quotiens falsam pecuniam cudit? Quotiens alieno noīe litteras scripsit? quot adulterina sigilla fabricauit? quot testes? quot notarios subornauit? Vix quicq̄ mali excogitari potest quod hic auaricia causa non cōmiserit? quid de superbia dicam & intollerabili eius arrogantia? qui quāuis non sit certo patre natus: nobilitatē tamen suā nulla nō hora iactitat. Nunc uetustatē domus memorat. Nunc egregia facta maioꝝ etiam his inculcat. q milies audiuiunt. nec ego familiam malatestaꝝ non illustrem dixerim: quaruis de Sigismundo dubito quotiens de sapientia sermo incidit: de seipso non pauca profatr̃. Et si iudicium meū reqras minie stultus est. & suū ualde sapiens. Cūq; ingenium eius a litteris nō abhorreat nonnunq̄ etiam de philosophis disputat:eosq; probat: & in cælum effert. qui auctores & laudatores uoluptatis fuerunt. Eos aūt qui dignitati seruiendū esse dixerunt & mortem potius q̄

turpitudinem subeundam uaticinari atq; insanire affirmat. Theologos omnes contemnit & irridet. Si quando rei militaris habet̃ sermo: quid est apud eum frequẽtissimus: unum se ducem gloriatur: qui priscis illis Imperatoribus æquari possit Scipioni: Mario: Pompeio: Iulio: Alexandro: Annibali: Pyrrho. Nec mẽtiret̃: si absq; animi fortitudine solis dolis atq; fallaciis res militaris consistat. Est enim insidiarum ac fraudum mirabilis artifex: quod si aium eius ualeas introspicere: ea est hominis ambitio: ut iniuriam sibi fecisse deum arbitretur: qui sibi non dicam Italiam: sed orbem nõ subiecerit qui non utriusq; gladii potestatem cõmiserit. qui non solis: non lunæ: non errantium: non fixorum syderum regendos cursus crediderit. Melius multo mortalibus consultum fuisse arbitratur: si moderator oĩum ipse unus extitisset. Credo eqdem salubriores immisisset uentos: leges aquis posuisset utiliores. Ascendere atq; descendere flumina riuos non uini tantum: sed lactis & mellis iussisset currere. herboso ac florenti uerno pomiferũ iunxisset autumnum, corporibus humanis omnes ademisset morbos & animas quas cum corpore putat interituras: reddidisset immortales. Mahumeteáq; paradisum ĩ hoc sæculo præbuisset: quoniam futuri nulla sibi spes est. Hinc ille domĩnãdi ardor imensus. hinc illud belligerandi insatiabile studium. hinc illud in ore frequens exitiale prouerbium. Si uiolandum ius est: regnandi causa uiolandum est. hinc uexati subditi. hinc socii decepti. hinc domini proditi. hinc religio spreta. hinc censuræ ecclesiæ contemptæ. hinc sacerdotes affecti contumeliis: & religiosi uiri suppliciis acerbissimis excamificati. hinc probra in sanctos cælites atque ĩ ipsum Iesum christum summum & singularem deum iactata. hinc pessimæ uel de anima uel de deo sententiæ. Summatim hæc & implicite relata sunt. Nunc explicare aliqua & ꝑticulatim nominatimq; casus plærosq; magis nefandos recensere oportet: ne quid in oratione mea falsum fictumq; esse putetur: quanuis ita notus est reus noster: ut nullum adesse arbitrer: qui nõ de multis pauca: de magnis parua de grauibus leuia me iudicet excerpsisse. De libidine primum dicamus: multa hic exẽpla se offerunt. Nos illustriora sumemus. Multa hic matrimonia uiolauit: cum modo uim inferret: modo alius

artibus mulierū pudiciciam expugnaret. Verum pudicam & sanctam fœminam Ariminensem honestis ortam natalibus: multis temptatam modis cum superare non posset:nudatam rapi p urbē iussit:& ignominiosissime fustigari. Adolescentulam quoq; piter recusantem cingulo suo sericeo bullis aureis contexto tam acriter euerberatam cæsamq; reddidit:ut paulopost nobilem animam exhalarit. Adolescētem fani natum:quia sororem suam sibi prostituere denegauit:dira morte peremit. Exarsit & in Cōmatrem:quā cum corrumpere nequiret uiri custodia:& fœminæ castitate obstātibus:Compatrem suum Franciscum noīe opulentum & ornatissimum ciuem confictis criminibus delatum falsisq; testib us circunuentum coniecit in carcerem:necq; tradidit:& bona eius diripuit Incertum auaricia magis an libidine parricidium perpetrarit:incestum tamen adimplere nequiuit. Cōmater enim infesto mari paruo nauigio intempesta nocte adulterium fugit. Facere namq; probissima mulier periculose:quam turpiter perpeti maluit. Incestuosus tamen adulter nihil his admonitus exemplis pertinacius alienas uxores insectatus est nullis nuptiis parcens. Nec christianis fœminis feralis & mōstruosa libido satiari potuit. In iudæas quoq; crassata est:Adolescētulam hebræam in urbe Fani cum frustra sæpius temprauisset: Illaq; uim metuens Pisaurum concessisset: parentibus eius ac fratribus uincula indidit:nec spem uitæ fecit: nisi puellam reuocarent. illi plus suam mortem q̄ filiæ stuprum abhorruere. O zelum Finees. O sacras leges Mosei. O archana Synai montis edicta. Quis nunc nos audit? quo pudor abiit? quo fugit honestas? Non ego pauperes iudæos admirorisi metu mortis traditiones patrum transgrediuntur. Incontinētiam respuo. accuso. damno diuitis christiani:qui non cōtentus suæ legis fœminas uiolasse: alienigenis quoq; & ipsis coactis atq; inuitis miscetur.

Quid de monialibus dicam? Dicatur Christo uirgines & inclusæ monasteriis castissimas deo nuptias: & immaculatum cubile uouent. Simplici namque & purissimæ diuinitatis naturæ: nihil est in terris: quod uirginitate atque integritate corporum & animorum puritate ac innocentia fiat acceptius. Sed Mecchorum notissimus Sigismundus non hominum solum: sed ipsius quoque

dei sacratos uiolare thalamos ausus: multarum sæpe monialium irrupit adita: & Christi fœdauit coniugia: nullis parietibus: nullis ferramentis portentuosæ libidini resistentibus. Volaterris cū Florentinorum rei publicæ militaret: essetq; illic monialis parum pudica conspicatus procantes iussit omnes abire: publice dictitans moniales sibi cunctas denupsisse: seq; uirum earum esse: neque riualem passurum. Sed quid illud tam diu differo sub omni cælo cognitum uulgatumq; flagitium? Quid agis līgua? Quid titubas? quid hæres palato? Turpitudinem tuæ nationis in uita prodis? Tegerem ego quoq; commune patriæ dedecus: si celari posset: q̄d neminem latet. peccata manifesta: ut inquit apostolus: præcedētia sunt ad iudicium. Non puduit Sigismundum tam atrox perpetrare scelus impunitatem sperans: & tu uerberis recensere delictum: ut puniatur? frustra resistis. Ex. Non est omnino impunitum peccatum: quod sæpius cum peccantis infamia diuulgatur. Iubilæus currebat annus: quo remissio peccatorum promittitur iis: qui beati Petri limina: & sanctas urbis Basilicas uisitant. Ingens populorum cōmotio in orbe christiano fuit. festinabant ex remotissimis regionibus iuuenes ac senes: fœminaꝝ turmæ: pueri: innuptæq; puellæ summo desyderio Romam petebant: nec dubitabant: quin piacula quæq; diluerent: quamprimum sacra martyrum ossa uel contingerent uel uiderent. plangebant omnes sua peccata: & grauiores culpas: alii ieiuniis: alii elimosinis: alii orationibus: alii aliis piis operibus redimebant. Incredibilis deuotio mortalium mētes puasertat. Sed solus in publica orbis pœnitentia inuictus est Sigismundus īpœnitens. Mala mens: malus aius flagitiis imersus tūc magis libidinibus æstuabat: cum pietatis studium apud alios magis ac magis feruebat. Militabat hic p id tēporis clarissimo & præpotenti Venetoꝝ senatui: q cum in agro Veronensi mulieri trāsalpinæ Romam petēti forma egregia: & ancillaꝝ seruoꝝq; honesto comitatu stipatæ occurrisset: mox furore arreptus & libidinis īpatiens irrupit ī turmam pegrinæ gentis: uulneratisq; ac prostratis aliqbus repugnantē & supos implorantē fœminā arripuit: nō nullisq; uulneribus resistentē impetiit. nec dimisit: nisi multo cruore madentē. Non tulisset īpunitū tā ipium facinus grauissimus ille

ac iustissimus uenetorum senatus: nisi conscius culpæ Sigismundus Ariminum repente concessisset: qui sua in arce tanq̃ in asylo malorum omnium uitæ suæ non animæ saluti consuluit: ad timorem aliquando: ad sanitatem nunquam reuersus. Atq; ut culpam suã tegeret: non nullos ex ministris scelerum uinctos misit Venetias: qui pro alieno crimine pœnas darent. Fertur & aliquos suspendio interemisse tanquam reos eius flagitii: quod ipse perpetrarat: non ut infamiam euaderet: quæ illi pro gloria é: sed ut uenetos simul & romanum præsulem Nicolaum placaret: quorum offensas aures & irritatos animos non dubitabat. Verebaturq; ne quid in se grauius statueretur. Dixi q̃ breuissime de libidine. nec uolui cuncta percurrere: nec potui tam paruo tẽporis spacio. Potuissem fœdissima domus Sigismundi scelera recensere: ut pater fraterq; uirũ gessit: & filios nepotesq; simul genuerit. Sed nolui tam celebrem flagitiorum q; conuentum tam turpi cõmemoratione polluere. Illud non luerim omisisse: quod Arimini cæterisq; in terris eius nil ciuibus exitiosius est quam pulchra uel filia uel uxor. Stat pœna præsens: aut mores aut exilium: quibus cura honoris est. Sed minus in opibus periculi est apud auarissimum enim & rapacissimum principẽ ut quisq; opulentus est. Ita & criminosus habetur: quicunq; peculium aliquod contraxit: mox reus maiestatis afficitur. Suspecta est omnis tyranno substantia. Sensit hoc nobilis eques & clarus inter pres iuris Vgolinus polius ciuis fanensis: qui cũm liberis utriusq; sexus in carcerem coniectus prius dulces natos ãte oculos suos diris modis cruciatos inspexit trucidari. post crudelem subiit mortẽ Inducta causa quod Eugenio pontifici maximo esset amicus: tanquam ueritũ sit eos qui uicarius ecclesiæ subsunt: christi uicarium colere: Sic patrimonium illi nocuit: quod quanuis esset amplũ & locuplex: non tamen Sigismundi cupiditatem expleuit. Multi alii pari modo extincti sunt: quibus utilius erat fuisse pauperes. Visa est & ingradaria Sigismundi uora go: id oppidum in agro Piceno Galeacius malatesta pro romana regebat ecclesia. Inuidit ei Sigismundus: & clam collecto milite oppidum inuasit. bona scolarum diripuit mulieribus uim intulit. plurimos mortales interemit. sacras & priuatas ædes incendit. nec thesauris pepercit ecclesiarum.

prosequatur quæ hic acta sunt pendente concordiæ tractatu huc re diit: habitatoresq; omnes expulit: adeoq; miseros abeũtes a tergo ursit: pupugitq;: ut in flumine: quod Centam uocant: plurimi se præcipites dederint utriusq; sexus homines infantesque: & senes unda peruoluerit ex igradaria usq; in præsentem diem deserta re mansit: nobile sigismundi trophæũ. Simili quoq; furore hac demẽ tia uel potius rapinaæ auiditate ripam transonis in agro piceo Ro manæ ecclesiæ subiectam cum copiis ingressus exposuit prædæ ra piens ipse: quod potuit: reliqua militibus diripienda permittens: neq; mulieæ pudiciciæ: neq; ecclesiarũ sanctitati pepercit. Saxum quoq; ferratum ecclesiæ subiectũ armis inuasit: & Abbatem: qui uicem pontificis maximi gerebat: trusit in carcerem excõmunica tionis censuram contemnens. Solet enim cum sibi obiicitur excõ municatio pcunctari an uina cibariaq; sapiant excõmunicatis. Nõ pauca in hoc quoq; loco rapinæ & census ecclesiæ sibi usurpauit. Quodquod sacramentum ecclesiæ auariciæ suæ lenocinari coegit non coniugii causa: sed dotis Francisci carminiolæ serenissimi co piarum ducis filiam despondit: & grandi accepta dote matrimo nium ei promisit: sed cum obisset non tradita filia: Franciscus hic uir bonus quamprimum uita functum socerum intellexit reten ta dote: sponsam repudiauit: nec consulta Romana ecclesia: quam prorsus despicit: ad secunda uota migrauit: filiamq; Nicolai esten sis principis sua ætate omnium liberalissimi duxit uxorem: Gene ueram nomine castam sanctam fœminam: ex qua non paruam dotem uenatus est. Sed male iungitur impuro pura: adultero ca sta: nocenti innocens. nec potuit libidinosus ganeo turpissimus latro pudicissimæ coniugis mores ferre: non potuere dispares natu ræ diu cohabitare. Vicit potentior & ad omne facinus audẽtior se xus. Infælix coniunx ueneno breui oppetiit a uiro parato. Successe re tertiæ nuptiæ & nouas pecunias: noua uxor filia Francisci sfor tiæ tum Comitis cotiniolæ: nũc Mediolanensiũ clarissimi & excel lentissimi Ducis: cui quanuis esset modestissima & honestate sin gulari prædita: nõ tamen fortuna melior aut uir mansuetior quã priori fuit. Non tulit casti consortium lecti Sigismũdus: sed atrox & sanguinarius parricida: hãc quoq; sanctissimam coniugẽ absq;

ulla culpa strangulauit. quanuis mortis causam post mortē quæ rens nullam inuenerit. Audiebāt eius cōfessionē ex more christia no uiri religiosi regulā diui Frācisci obseruātes: hos Sigismundus ad se uocat: quærit q; non solū cōiugis: sed aliar quoq; matronarū secreta nihil dicētes: nihil mali pādētes diuersis cruciatos tormen tis neci tradidit. Quid hic dicemus? unde hæc tāta crudelitas? aua ricia ne: an libido: an superbia duarum uxorum necem & earum cō fessarum hoc flagitium suasere. Rectius hæc tria concurrisse arbi trabimur: Nā & nouis cōiugiis nouas pecunias sperauit: & pellici: cuius amore peribat: sublatis coniugibus satisfecit: & iurgia euita uit: quæ ab honestis uxoribus turpis & superbus adulter tollera re nō poterat. heu summe pōtifex: heu cardinales reuerendissimi: heu uiri celebres circūstantes quod nūc scelus: qđ nūc prodigium audiuistis. Accusatur: infamatur: damnatur omnium sententiis ac linguis herodes: qui Mariānem pudicam coniugē interfecit. In si mili probro est Nero: qui Octauiam necari iussit uxorem. Nec mi nus infamis habitus est æuo nostro Fridericus Ciliæ comes suæ consortis occisor. At Sigismundus non unam tantum: sed duas: al teram post alterā extitit uxores. quid hic tuus ille ātecessor sanctis simus Stephanus quintus statuisset: qui astulfo(ut arbitror) lōgo bardorum regi scribens: Tuam: inquit: uxorem occidisti partē tui corporis legitimo matrimonio tibi sociatam sine causa mortis nō tibi resistentem insidiantem quocunq; modo tuæ uitæ: non inuē sti eam cum aliquo uiro nefariam rem facientem: sed concitatus a diabolo: & impio furore isslamatus latronum more atrocius eā gladio tuo crudelior omni bestia iteremisti. Omitto pœnā: quam reo imponit: ne sim plixior. Illud non præterierim: non minorem qui uxori: quam qui matri mortē intulit: ab ecclesia pœnitentiam imponi. Legi ego plures historias atq; relegi: nec unquam inueni hominem: qui more Romano uni iunctus uxori duas occiderit. Si gismūdo soli hæc gloriosa palma debetur. Vide igitur pōtifex: ui de qua pœna plectendus sit reus noster duplici uxoricidio insigni tus: hostis legum legitimis infensus facibus: matrimonii contem ptor semper inconcessæ ueneris & mōstruosæ libidinis sequax & seruus. Ex qua etiam illud ortum est; quod Alphonso regi prodi

mentum fecit: a quo quinq; & uigintimilia auri nummum stipendii nomine cum accepisset: mox ad Florentinos trāsiuit nouum aurū offerentes. Sciebant enim uiri prudentes naturam hominis: qui duplicatā mercædē etiam cum dedecore simplici antepōerēt. Nec tamen ad Florentinos in promisso tempore uenit: nec bellū cū fide tractauit: expectans si forte rex nouā pecuniam mitteret. Ibi enī Sigismundus est ubi & pecūia. Verum eo pacto ne maior alibi ꝑmittatur. Vænalis est eius fides. Væniitq; quanto pluris: neque in anno semel aut in mense: in dies: in horas exponitur uæno: si reperiat emptorem: Sed iam notus apud italos: neq; enim potentatus est: quē non fefellerit. Extra Italiam quæsiuit emptores. Ad frācos transiit nobilem & uerācē gentem: sed ignaram (ut arbitror) infidelitatis eius: Neq; enim si uolubilitatem ingenii: si mentis instabilitatem: si cordis ignauiam: si animi cupiditatē & illa in latebra infinitas fallacias atq; insidias nouisset: argentū suum in eius ingluuie proiecisset: qui ob rapacitatē & auri sitim nulli fidē seruauit. Nec Eugenio quidem prædecessori tuo suo domino nec legitis eius: quibus sæpius ementitus est. Lodouicus cardinalis Aquilegiensis insignis uir & magna rerum experientia præditus nouit insaniam hominis: is tibi (si uolueris) uitam eius abunde circunscribet. Cur tibi censum tandiu negat: nec monitus: nec excōmunicatus ad satisfaciendum compelli potest. Tenacitas ipsa: & cupiditas auri efficit: ut creditorem ex debitore sese arbitret̃: neq; uereatur excommunicatus diuinis interesse officiis: nō quod in ecclesia quicquam sancti quærat: aut christū ī domo sua ueneretur: sed ne iudicatus hæreticus a subditis deserat̃: & ut ecclesiæ maiestati derogat: censuris eius cōtēptis. Adde monetam adulteram apud Viterbium captus: & ultimo demum supplicio affectus faber monetarius: qui se apud Sigismundū sæpenumero falsos percussisse nūmos attestatus est. In Mantua capus fuit: qui falsificasse Sigismūdum & litteras & annulū Frederici comitis urbinatis asseruit. Instrumenta publica quammulta falsificauerit: raserit: corruperit: lōgum esset recensere. Tute scis quo pacto nunc Muldauinæ arcis occupatiōem excuset. Nihil dicere potest nisi falsis armatus īstrumētis. Cæca est auari cupido: quæ cæcos esse arbitratur quibus cū

omnes contrahit. Quid referam onera:quæ facris locis imponit? Quo pacto beati Petri miniſtros: quo benedictinos:quo baſiliaos quo bernarditas: quo ciſtercienſes:quo cartuſinos:quo mendican tes pertractet:quo more eccleſias:quo monaſteria diripiat? Nihil illis habere egregium licet:non equum:non bouem: non aſinum & nihilominus nunc equos : nunc canes : nunc uenaticas aues ut alant: inter eos diſpartit, uix miſeris tantum reliqui facit:quãtum ad tenuiſſimã uitam ſufficiat: perfidum illum & apoſtatam Iulia num imitatur:qui chriſtianis omnẽ auferẽs ſubſtantiam: Veſter ĩ quit galileus ſic enim per cõtẽptũ appellabat Iheſum: nihil uos habere proprii uoluit. Sed ille chriſtum in acie aduerſus perſas pu gnando ſenſit ultorem:ſentiet & hic aliquando: ſi non in hoc mun do at certe apud inferos : quanuis ſibi nil optabilius dicat quã ſu orum flagitiorum ꝑœnas apud inferos referuari:quos nuſquam eſ ſe arbitratur & mori animam cum corpore putat. Qua ſpe ductꝰ nulla eſt enim maior peccandi illecebra:quam ſpes impunitatis. Incredibile dictu eſt:quot prædia ſuis ciuibus abſtulerit: quot ui duas ac pupillos de poſſeſſiõibus ſuis diſturbauerit:quot diuerſis ĩ locis uaſa ꝑulcherrima eripuerit: quãtũ ſtragulæ ueſtis : quid pi ctarum tabularũ:quid ſignorũ: quãtũ marmoris: quantũ materiæ aut ab eccleſiis:aut priuatis domibus in palatium ſuũ cõgeſſerit. Nam & baſilicam Ariminenſem & alias cõpluribus ornamentis ſuis ſpoliauit:ut palatium ſuum ornaret:nec ueritus eſt domum dei ſuo ſplendore priuare:ut illuſtraret ſuam domũ: ſi domus ha benda eſt potius q̃ officina nequitiæ diuerſorũq; flagitiorum om nium:quam ipſe inhabitat: qui ut arcem ædificet:epiſcopium di ruit:& tẽplum domini cedere cogit. Nolo ꝑ ſingulas diſcurrere ra pinas:ne hoc auditorium plus a quo teneã:nã ſi furta:ſi ſpolia:ſi compilationes: ſi latrocinia eius dinumerare uelim : facilius me dies q̃ oratio deſtituet. Sed hortatꝰ præteriens hora:ut ad tertium tranſeam membrum:quod de ſuperbia uitæ propoſuimus. Latiſſi mum eſt hoc pelagus & ampliſſimus ad dicendum campus Nam ſiquis arrogans eſt:ſiquis elato animo: ſiquis mente tumida atq; uentoſa:ſiquis opinione ſua magnus:ſiquis ſeipſum loquens auſ cultat ſiquis ampulloſis & ſeſquipedalibus utitur uerbis : hunc Si

gismundum esse putato: qui nō modo se summis uiris æqualem existimat:sed ipsi deo sese præferret: siquē esse deum existimaret. Dixi ab initio qualē se putet in armis. In administrāda republica condendisq; legibus neq; Soloni cedit neq; lygurgo: idignūq; Mosen facit:cui se compararet:cuius leges diliramenta esse affirmat. In eloquentia si uulgato modo loquēdū sit:neq; latinis: neq; græcis cedet. Si de philosophia bonarumq; artium studiis sermo incidat: Vnum se censet:qui uel Platonis: uel Aristotelis archanos sensus intelligat:& Chrysippi nodos soluere norit. nec se mutū exhibet ī sacris eloquiis:quanuis ea cōtemnat. Nil tam oscurum apud theologos ē:quod sibi non putet apertum. Postremo in omni re gerenda siue bona: siue mala se principem esse affirmat: nec mentitur ī malis. Totius quidem nequitiæ magister est Dux:Rex: Imperator Acre eius ingēium & uersatile uitiis deditum facile summā adeptum est. In uirtute nunq̄ probatum est: nūquam periculum fecit: quod si se bonis moribus dedisset:existimo in his quoq; cenuisset arcem:sed sibi uitia magis placuere:nec litteræ male educatum ingenium facile reformant: quanuis bene institutum admodū illustrant. Sed explicanda sunt aliqua singulatim: ex quibus superbia hominis & ambitus patefiat:quanquā prodidisse Alphonsum: ut antediximus:non tam ex auaricia:quā ex ambitione prodierit. Sciebat enim regi excellenti:qui sese præstaret in armis:parendū: maluitq; Florentinis militare penes quos ducatum sperabat. Nec aduersus Eugenium dominum suum aliam ob causam mouit arma nisi quia plus imperii ambiebat: & Arimino: Fano multisq; aliis oppidis potius tāquam gyaræ clausus scopulis æstuat: paruaq; seripho:hinc arma contra socerum sumpta: hinc Venetorum cōsilia hosti pacefacta. hinc Florentinis intemptatæ proditiones. hinc Senensibus insidiæ paratæ. hinc Vrbinati comiti bellum illatū. hinc arma usq; in cubiculum Borsi Mutinæ ducis modestissimi principis ad occidendum eundem comitem illata. hinc non ignotus hō ab eo in conspectu fratris interfectus. hinc contra te Christi uicarium & dominum suū erecta cornua. Capta per fraudem arx Muldauiæ. & montis martiani:& hæsinorum populatus ager:& subditi ad defectionem sollicitati:quanq̄ in his oībus semp supbiæ co

mes auaricia fuerit. At illud uix alteri uitio: quam ambitioni quis quam ascripserit: quod de episcopo Ariminensi diximus: quod diruere inconsulto præsule non erubuit. Sed quoniã præsulis icidit mentio. Dicẽdum est: quo pacto eum honorarit: quis nescit episcopos tanquam patres habendos esse & tanquam dei nuncios ac uicarios excolendos: nulla secularis dignitas eminet episcopali. hic apex: hic uertex est ordinis ecclesiastici. Episcopum nulli cõtemnere fas est: duos excipio Sigismundos: quorũ alter in die sancto paschatis in suum episcopum manus iniecit: alter suo domum subuertit: mancipiorum loco clerici omnes apud Sigismundũ habentur. Episcopi nulla est auctoritas: nulla dignitas: nulla reuerentia: nulla potestas. Arbitrium sibi & matrimoniorum: & spiritualiũ quarumcunq; causarum breui manu Sigismundus usurpat. Aut enim p seipsũ iudicat: aut p suo sensu iudicare præsulem cogit dignus prĩceps: qui spiritualia metat. ubi seminat tẽporalia. Ob quas cõtumelias ariminẽsis uoluntariũ exiliũ sibi delegit potius quã superbissimi tyrãni uultũ inspicere. Superbum id quoq; atq; insolẽs quod in magna sexta feria: quo tẽpore nemo homo christianus est: qui cõscientiam suã non inspiciat: & non corde mutato aliquo modo ad pœnitentiã redeat: & bonis operibus dei misericordiam iploret hic perfidus christianus sarrhacenis turcisq; nequior & infidelior ecclesiam igressus: intẽpesta nocte sacri roris uasa euacuata impleuit atramento. Vt ante lucem uiri fœminæq; pro more illius diei templum ingredientes illo se conspergentes tanquã aqua benedicta: iam non homines: sed dæmonia uiderent. Iuuenilia hæc & leuia & ridicula dixerit aliquis. Sed unde hæc leuitas: nisi ex cõtemtu diuinæ domus: quæ est ecclesia. Quis ecclesiam cõtẽnit: nisi q religionem negligit: Quis religionẽ negligit: nisi qui fidem nullã habet: Quis fidem nullã habet: nisi qui deum ipsum spernit: ac deridet: Quis deum spernit ac deridet nisi stultus aut superbus: Nemo hãc Sigismũdi leuitatẽ leuiter existimet: graue ẽ: quidquid in religiõem peccatur. Sed illud grauius: illud scelestius: illud atrocius: illud imanius & prorsus nefarium quod nũc subiiciã. Quattuor manu balistarios natione germanos propter negatam stipem a se fugientes: cum Sigismundus intercepisset: impatiens uidictæ

ipſa die paſcæ manibus priuauit:hoꝝ tu duos Mantuæ uidiſti maxime præſul: Sigiſmũdũq; uerbis acrioribus ĩcrepaſti non negantem maleficium:ſed minuentem tanquã minus ſit mandaſſe quã feciſſe.Recte illud tibi Hieremiæ competit in hoc loco.Ego : ſum iudex & teſtis: nil hic probatiõibus opus eſt:liquet ſcelus:cõfeſſus eſt:& non negauit.O impium ac crudelem animum:o ſceleratam mẽtem:o nefandam audaciã:o truculentiſſimam beſtiam . Tu die illa: qua redemptor noſter reſurrexit a mortuis: qua triumphatis inferis: qua uicta & mortua morte ad nos rediit: infelicium hominum manus amputaſti.Tu qua die iuſticium ſeruatur in orbe: forum clauditur:ciuiles cauſæ conquieſcunt:execrabile iudicium ſãguinis aperuiſti. Tu qua die ora omnium diuinis laudibus perſonant: & gratias agunt Saluatori:ab his:quoꝝ membra mutilaſti: doloroſas uoces & blaſphemantiũ ſimiles extorſiſti. Nihil habet: quod his reſpondeat:ſed audi aliud : quod nouiſſime actum refertur . Paulus ſenenſis ordinem ſeruorum profeſſus imaginem uirginis in agro penarum ſancti marini cauſa deuotionis erexerat:ad quam uicinarũ plebium ingens concurſus habebatur. Nõ tulit Sigiſmundus matris domini reginæ cælorum gloriam . Imperauit ſubditis nequis eo accederet:ſed populi plus deo quã homini auſcultarunt.Rurſus ira incenſus ſicarios mercæde conductos miſit: qui hominem uel occiderent:uel ad ſe ducerent occidendũ . Quatuor intempeſta nocte improuiſum monacũ inuaſere:uinctumq; aliquandiu duxere: ſed lucis ortu præuẽti ad lignũ crucis eum ſuſpẽdere:quam ille uiæ indicẽ ſuffixerat: ſed hominis inimico deus fuit amicus qui fracto laqueo religioſo uitam prope fugiẽtem reſtituit.Magna hæc:ſed maiora ſecũtur.Oſtenſum ẽ rapacem:inuidũ:libidinoſum:crudelẽ:ſuperbum:temerariũ.parricidã:maximis & nefandis ſceleribus editũ:implicitũ:irretitũ eſſe Sigiſmũdum : Nunc blaſphemum:hereticũ:infidelẽ oſtẽdemus.Quæ ſcelera ex ipſa quoque ſuperbia manant:& cõtra deum directe ferũtur. Animaduerti põtifex maxime cũ hereſim nomĩaui: te paululum commutari:& hos quoq; qui te ſepiũt:nõ bene accepiſſe nobili loco natũ hominẽ hæreticũ appellari:Fateor: non facile cadit in uirũ nobilẽ ſuſpicio:uel infidelitatis:uel hæreſis : at ubi nobilitas incerta

est certa perfidia: securius nobilitatem negabo quam hæresim. In fidelitatem Sigismundi ex multis & magnis uiris licet agnoscere Nobilitatem qui uelit astruere: eo tādem perueniet: ut unius muliérculæ testimonium cogatur accipere eiusq; prostitutæ: quæ uel libidīe: uel metu pretio sui corporis potestatem alieno fecerit. Sed audi q̄ manifestis argumentationibus deducitur hæresis: qui turpissimis criminibus implicitus: & anathemate ligatus sese sacris immiscet: & dominicū sumere corpus excōmunicatus præsumit. Is contemptor ecclesiæ depræhenditur: & auctoritatis eius uilipēsor nec hæresis suspitione caret. Sigismundus uero iuris auctoritate crebro excōmunicatus: qui sæpe manus ī christos domini uiolentas iniecit: & onera grauia sacerdotibus imposuit: neq; absolutus ad cōmunicationem sacratissimæ Eucharistiæ præsumpsit accedere: neq; id per ignorātiam aut necessitatem. Suspectus igitur est in his: quæ fidei sunt: & hæresim sæpe uidetur. Sed apertius agendum est: damnauit Constantiense concilium hussitarum hæresim: qui inter alios errores interdictum clericis ciuile dominium asserebant hoc idem multis in locis Sigismundus affirmasse compertus est: & nouissime cum tu esses Florentiæ: & hic Cosmum medicen ornatissimum & sapientissimum uirum: quem honoris causa nomino: domi suæ uisitasset: essetq; illic uidua nobilis: quæ de spolio cuiusdā castelli ipsum redargueret excusans se Sigismūdus. Idcirco: inquit: castellum tibi abstuli: quia compertum habeā uelle te illud Nicolao papæ tradere: quem solo censu contentum esse oportuit. Ciuile uero dominium neque illi cuiquam clerico fas fuit possidere. Minuta hæc quisquam & mendicata dixerit. Audi maiora & sese ultro præbentia. Grauiera publice astruit: & ad radicem fidei securim admouet. Sæpe in corona doctorum uirorum de fide audet disputare. Nam quid illi non licet? Inter disputandum autem eo insaniæ proruit: ut extingui humanam animā cum corpore simul affirmet, inferos esse neget: & inanem mortalibus metum iniectum dicat. Stultum esse uirginitatis uel continentiæ uotum & pœnitentiæ sacramentum sacerdotalis inuentū auariciæ asserat. Et quanquam solis ac lunæ signorumq; omnium & cæli motus & uicissitudines rerum raro uideat ordine currere: qd'

sine mente diuina fieri non posset: quanq̃ maiorum nostrorum sa
pientia diuinæ maiestati tẽpla cærimonias: sacraq; cõstituerit: q̃q̃
Thales milesius: Anaximãder: Anaximenes: Anaxagoras: Pythago
ras: Zenophanes: Parmenides: Empedocles: Democritus: duo Dio
genes alter babylonius: alter Apolloniates: Socrates: Plato: Zeno
crates: Zeno: Cleantes: Aristoteles: Chrysippus: Possidonius: & oĩs
gentilium schola philosophorũ unum quandã esse fateatur: qua ma
xima hæc & pulcherrima mundi machia gubernatur: illiq; nomẽ
dei tribuat: quanquam sacra eloquia ueteris ac noui testamenti:
quanquã græci ac latini doctores nil aliud nitanť quam nobis ue
ri dei cultum suggerere: & ad eius cognitionẽ iter ostẽdere: quan
quam nulla gens tam barbara: tam inhumana: tam rudis: tam fe
ra reperiatur: quæ nõ aliquod numen adoret, hic tamen bipes asel
lus suo iudicio cunctis mortalibus sapientior deum aut nullum es
se contendit: ut est apud prophetam. Dixit insipiens in corde suo
non est deus: aut cum Epicuro sentiens deum astruit non curare
mortalia. Hinc fortasse fretus quia pro suis impietatibus non ful
minatur. Alter Dionysius: qui post fanorum direptionem bonam
sibi nauigationem patere admirabatur: sed intellexit tandem con
temptũ dei impune non cedere: diuinũq; iudiciũ ipsa tarditate gra
uius fieri: quid hic an hereticus est: qui deũ uel negat esse: uel mor
talia negligere tradit? Quid de blasphemia dicã? Quid de pbris?
quæ modo in Christum: modo in eius genitricem beatissimã uir
ginem iactitat? nunc sacratissimam trinitatẽ irridet: nunc spiritus
sancti processionem reprehẽdit: nunc sanctorum agminibus illu
dit: nũc angelorum choris detrahit totamq; nostram religionem
ridiculam garrita hæc qui faciat: dicat: afferat: defendat: eum esse
hereticum nemo inficias ibit. hereticus igitur Sigismundus i his
sæpenumero deprehẽsus nisi hereticũ esse negemus: qui nulli ad
ditus religioni nihil eligit: nihil opinatur: nullam sequitur sectã.
Sed nihil tam hereticum est: quam fidei fundamenta destruere di
uinitatique derogare. Nec omnino nihil eligit: qui nihil de deo cre
dit. eligit enim hoc ipsum de deo: credere nihil: sectamq; stulto
rum inter quos principatum Sigismundus assecutus est perfidus
hereticus: turpissimus: infidelis: nefandissimus: blasphemus:

nec tu uel Arrium uel Nestorium uel Vticetem uel Macedonium uel Videsum uel eius discipulos Iohanẽ ac Hieronymũ Sigismũdo peiores putaueris. Illi deum esse crediderunt. hic negat. Illi animas ĩmortales tradiderunt. hic mortales asserit. Illi saltẽ apparenter munde casteq; uixerunt. hic & palam & in occulto impurũ immundum se exhibet. Illi priuati hoĩes uerbis tantum potuere in suos errores aliquem trahere. hic principatu fretus ẽt cogere põt quemadmodũ multos metus: minis: prece: præmio in suam perditissimã uitam induxit. Dura mihi: deum testor ĩmortalem: Italiæ uisa conditio est: quæ tot annis illum passa est in hãc nobilissimam prouinciam insultare: domicilium q; hoc bonaꝝ artium nobilitatis columen asylum: uirtutum refugium: oppressoꝝ lumen orbis fœdissimis suis moribus inquinare: qui sæpe stupris sanctissimas relligiones polluit. qui sæpe humano sanguine manus cruẽtauit. qui genialem lectum crudeli nece orbauit. qui christos domini interfecit: qui ecclesias: qui oppida pulchra diripuit. q oẽs prodidit: quibus cum rei quicq̃ habuit: qui iusiurandi relligionẽ totiens fregit: quotiens conuentionibus adhibuit. qui sacra contẽpsit. qui censuras ecclesiæ spreuit. qui deum & hominem cæli gloriam cœtũq; derisit. qui nullis decretis apostolicis aut humanis aut diuinis unq̃ paruit. Notissima dixi beatissime pontifex. Super omnibus quæ cõmemoraui criminibus: Rumor publicus est: popularis uox ea testatur: fama cõmunis sic esse affirmat. nunquam omnino uana est fama: quam populi multi decãtant. omnis curia: omne forum: omne theatrum: omne balneum: omnis taberna Sigismundi flagitia & nouit & prædicat & cantat. Manifestissima & notoria diximus: quanuis aliqua permanentis facti aliqua transeũtis exititerint: & in hoc auditorio multi sunt harum rerum grauissimi testes: quos: si necesse fuerit ꝓducemus. Quibus ex rebus oratos uos facio circunstantes cuiuscunq; nationis estis: ut mecũ una apud Pium pontificẽ de homine impio pissimũ iudicium postuletis. Nã quo diutius plectit̃ impius: eo iudicium magis pium esse dignoscit̃. Surgite: adeste: fauete aĩs uiri præstãtes. iuuate piã cãm si non uocibus: at nutibus ac signis. Video hic oẽs nationes adesse. uideo oẽs expectare & optare iudicium perditissimi hoĩs.

Neq; ulla natio est quã sceleratus Sigismundus nõ uiolauerit. In Alphonso:quem prodit indelebilis memoriæ:tota hispania læsa ẽ. In filia marchionis æstensis:quã ueneno sustulit:Francoꝝ genus spretum. Estensem enim prosapiam ex francis ortam asserunt. In fœmina quã oppressit & Germania Romã petentẽ:& in balistariis q̃bus amputauit manus:toti Germaniæ fuit iiurius. In Italia nul la regio:quã ipse nõ aliqua insigni contumelia affecerit. Cuius rei manifestissimũ signum est:quod nullum adire uel principem:uel dominum audet:nisi publica prius impetrata fide. Nimium uer ba protenderẽ: si eius ingratitudinẽ non modo erga oẽs: uerũ in te solum explicare uoluerim:quo uno uitio cætera oia cõtinent̃. Neq; enim erga deum impius est:nisi qui per superbiam inflatus meritam diuinæ mẽti gratiam iustis honoribus persoluere negli git, neq; parentes aut pulsat:aut contẽnit:nisi cuius ingrata uolũ tas est, neq; patriam lædit:nisi qui patriæ beneficia non meminit. neq; amicitiam uiolat:nisi ingratus. neq; iustitiæ hostis est:nisi q ꝑ ingratitudinem cõmuni hoium societati aduersatur: & deniq; quidquid contra leges committitur: sem̃p aliquid ingratitudinis habet annexum:quo uitio nihil est Sigismũdo familiarius:quem nec dei reuerẽtia: nec patriæ caritas: nec parentũ honor:nec domi noꝝ timor: nec societatis uinculũ a criminibus unq̃ retrahere po tuit fœtidum Italiæ cœnum ac labes & totius orbis uenenum reꝝ oium diuinaꝝ humanaꝝq; prædo: quem sicut Eugenii iudicium effugisse: Nicolai delusisse: Callisti præterisse doleo: sic ne tuũ eua dat suppl ex oro: precor:obtestor. Nec me:cũ audis: priuatũ aliquẽ hoiem iudices. sisci cãm ago reip. consulo. pro tota Italia: pro tota societate fidelium loquor: maxime uero isœlicibus illis populis pa trocinor:quos tui antecessores familiæ malatestaꝝ cõmendauere. hic latro uexandos:laniandos:ac deuorãdos accepit. Non peto:ut quæ sunt in te cõmissa: ꝓsequare. Scio naturã tuã:q tuas iniurias obliuisci malis q̃ ulcisci. Cõtumeliam dei ut iudices:oro. nec patia ris infelices Ariminẽses: Fanẽses: Feretranos: Muldauienses ab hoc imãissimo dracõe diutius lacerari. Tui populi sũt:& oues pascuæ tuæ reddẽda tibi:& de his ratio est. miserere pupilloꝝ:quoꝝ bona in dies rapiunt̃. miserere uiduaꝝ:quibus nulla protectio est. mise

rere inopum.miserere diuitum.dura utriusq; conditio est. paupertas seruitio premitur.diuitiæ dominos īterficiunt.Exurge iam tādem expergiscere.Vindica uno in homine īfinitas iniquitates:neq; perdere unum horreas:ubi saluantur plurimi. Morbidam pecudem prouidus pastor ab ouili segregat. nec peritus nauta pondus in naui sustinet:quo Carina dehiscit.putridæ carnes ferro indigēt & cauterio.Infecta membra doctus medicus potius resecat:quam reliquum inficere corpus patiatur. Et tu nuper Sigismundum ex prīcipibus Austriæ natum ne mystico noceret ecclesiæ corpori extra ecclesiam fecisti. Nec tamen ille huic nostro cōparandus:nisi quod ambo Sigismundi appellantur: & ambo sacratissimā pascæ sollemnitatem uiolauerunt.Reliquis in rebus ualde dispares:siue nobilitatem:siue mores inspicias. Nō fugit ille iudicium.cur iste fugiat? Nihil huic celsissimæ sedi tuæ magis consentaneum est q̄ iudicium facere. Iusticia gentem eleuat: & solium firmat: pro iusticia usq; ad mortē certare oportet.Nec iustorum cogitatiões aliud q; iudicia redolent.Age igitur iustissime præsul aperi mihi portā iudicii. Iudica Sigismundum malatestā recto iudicio. redde retributiōem impio.exere gladium: & percute malignum.nec misereaiis eius qui nullius unq̄ misertus est. Sceleratū ita punito:ut oēs uideant de uultu tuo iudicium prodisse: & tuos oculos æquitatē uidisse:intelligantq; planissime nec paruis nec magnis tutum esse aut leges frangere:aut deum contēnere.His magna uoce recitatis & a nobis cæterisq; q aderant plane intellectis: in hunc modū respondimus.Orationē elegantissimā & ornatissimā audiuimus uenerabiles in Christo fratres ac filii dilectissimi: Non parua laude dignus est Andreas bēzius proaduocatus fisci:cuius hodie memoria:profunda doctrina:excellens eloquentia: copiosa & florida ē & ostensa. Verum si obscœna dictu: fœdaq; auditu nōnulla putamus ex his quæ recitata sunt: qd eos existimasse cēsebimus qui rebus dūsicut narratū est:agerent interfuere? Nanquidq̄ illos unq̄ aut turpius aut fœdius:aut horribilius uidisse arbitramur? Alexandrū illum orbis domitorē cum in Asiam proficisceretur Aristotelem secum & Calistenem suarum rerum scriptores adduxisse legimus Idem & Romanos quosdam Imperatores factitasse constat. Alii

Ennium poetam. alii Architam. alii alios:qui suas uictorias illu strarent:in prouincias traxerunt. Quorũ uestigiis Sigismundus inhærens poetis & oratoribus salaria statuit:qui rerum a se gereda rum memoria ad posteros referãt. Sed qualem illis materiam tra derit:nunc audiuistis. Mira dei clæmentia:summa bonitas:incre dibilis misericordia illum uiuere sinit:qui tantis flagitiis reperiẽ immersus. Aut ictu fulminis:aut hiatu terræ peundum illi esset: qui talia cõmisisset. Dolemus sane: si uera sunt exposita in domo illa nobili malatestarum: ac peruetusta homini monstra hominũ reperiri. Dolemus temporis nostri uicem: in quo tanta regnat ini quitas. Dolemus & angimur tam horrenda:tam immania:tã abo minabilia:tam nefanda crimina de nostris subiectis posse referri. Felices quodãmodo essemus:si subditos nostros non tam pro ma leficiis supplicio q̃ pro benefactis præmio afficere teneremur. Bea tus:quantum in terra datur: is princeps est: cui pacata & bonis re ferta uiris prouincia obuenit. Nec ille deo ingratus est:qui peruer sorum hominum uitiis labefactam regionem expurgare conatur Sed illud optari potest. hoc præstari debet. Nos igitur quando in subditis nostris non reperimus quod cupimus: id præstabimus: quod debemus. nobilissimumq; & latissimum ecclesiæ regnũ cui diuino nutu non nostris meritis præsidemus: quãtum ex alto da bitur reformabimus. Nec pyrrhatis aut latronibus dilaniandum permittemus. Sigismundus de nobis multa beneficia consecutus est:plura de romana ecclesia:plurima de deo:sed ubiq; ingratus ẽ: si uera audiuimus. Vtinam dei dona cognouisset: & si non ut hõ gratus: at saltem non ut dæmon ingratus uitam duxisset. Nos in iurias nobis irrogatas facile possumus & uolumus remittere eccle siæ. & ipsius magni dei cõtumeliam negligere nec uolumus nec possumus. Iudicium a nobis petitur. iudicium faciemus. Sed me minimus aduersus eundem Sigismundum super huiuscemodi cri minibus aut certe similibus Dilecto filio nostro Nicolao cardina li sancti Petri iampridem causam cõmisisse cum potestate citandi etiam psonaliter & per edictum. nec ambigimus quin ipse pro sua diligentia processerit:quantũ potuit. Ad eum igitur hæc:quæ mõ recitata sunt: remittimus: & sine præiudicio prioris cõmissionis

cōmittimus cum simili potestate. Vos circunstantes rara & pœne insolita audiuistis. Ironicam canonizationem Sigismundi malatestæ nouo & inusitato modo dicēdi accepistis. Non scimus an hæc cuncta ueritate nitantur Verum alia hodie canonizatio audita est quam diui Bernardini Senēsis fuerit. Ille propter multa bona opera a Nicolao prædecessore nostro inter sanctos cælites: Sigismundus propter infinita scelera ab Andrea benzio senensi: quantum in eo fuit: orando inter pessimos dæmones est relatus. Cardinalis autem examinatis nonnullis testibus fidedignis: & uisis omnibus atq; discussis: quæ uidenda & discutienda fuerunt: rettulit nobis in consistorio secreto crimina omnia & omnes excessus: super quibus Sigismundus fuisset delatus: aut testibus idoneis: aut uoce publica comprobari. quæ uero maiora & atrociora essent ita uulgo: & rumore plebium confirmari: ut manifesta & notoria iudicari possent: quibus cognitis certiores redditi sumus Sigismundū nō alium esse quā fuerit per aduocatum fisci descriptus. Et quanuis magnus est nobilitatis fauor: non tamen efficit incredibilia: quæ uidētur: nec parentum claritas filiorum excludit tenebras. Nascūtur etiam in generosis domibus monstra hominum: & probissimi nonnunq̄ parentes sceleratissimos filios genuere. Non sanguinis antiquitas: sed mentis puritas arbitrio peccandi obsistit. Non est uinum sine fece: neq; argentum sine scoria. Nobilior Iulio℞: Claudiorum: Fauiorum: & in his tamen Cathelina: Clodius: Nero: Domitianus inuenti sunt pestes urbis atq; orbis: ex Adam omnis nobilitas ortū habet: & tamen filius eius Chain fratrē interfecit. Claritudo generis sicut uirtutē illustrat: ita & uitia retegit. Cōspicua est inutianq; ꝑtem uita nobilium: q̄uis nō satis recte nobilē dici mus: qui relicta probitatis uia degenerauit in sordibus: hoc tamē malatistaℏ nobili familiæ Sigismūdus præstitit: Si tamen ex illa natus est: ut nulli cedat in uitiis: quæ pluribus cessit in uirtutibus Neq;.n. Sigismūdo improbiorē facile quis q̄ inuenerit. Nullæ hoc aures respuūt. Prius eū sua uita: q̄ nostra uel suspicio uel sententia dānauit q ab adolescētia nō solū inter pantia & scelere: sed ēt consuetudine & studio & omni flagitio stupro cæde uersatus est: quē semper omnes ingenium eius contemplati ad Italiæ incēdium &

publica latrocinia natum putauerunt:qui semper petulans:semp audax:semper libidinosus habitus est:qui exturbare homines suis possessionibus cedem facere amicorum.spoliare fana.uim puellis inferre:qui nuptas: qui uiduas: qui sacras moniales opprimere. qui compatrem occidere. qui dominos prodere:qui uxores necare qui oppida inflamare:qui sanctas aedes incēdere. qui magnam pa scae diem sanguine foedare. qui sine poenitētia sacratissimum chri sti corpus assumere.qui iusiurandum uiolare. qui censuras eccle siae contemnere.qui religionem spernere.qui blasphemare deum. qui parua de fide loqui ac sentire ausus est.Nunc profecto nemo regem sceleratorum esse negauerit: qui neq; christianus ē opinio ne sua:neq; iudaeus:neq; gentilis: qui nulli philosophorum sectae additus est nisi forsitan epicureae.Nobis quippe scelera eius:quae ante commemorata sunt:partim ex ore suo: nam multa ipse Mā tuae rettulit:cum se falso diceret emendatum:partim honestorum uirorum attestationibus: multa per facti euidētiam:quae notoria dici possunt. Omnia uero per commissarii relatiōem & publicam populorum uocem ac famam innotuerunt: audita omnibus per uulgata percelebrata.Ob quas res in his tot tantisq;: & tam atro cibus:tam immanibus: tam nefariis & horrendis maleficiis mini me conuiuendum aut dissimulandum putauimus: sed quanto pe riculosius peccatum est:tanto diligentius uindicandū censuimus: & nunc potissime quādo de peccatoris uel conuersione uel reditu spes nulla relicta est. Imitandus est nobis ipse caeli terraeq; iudex ac creator omnipotens: qui angelos non seruantes suum principa tum ex celi domicilio disturbauit:& in iudicium diei magni uincu lis aeternis sub caligine reseruauit: qui Sodomam & Gomorram ac finitimas ciuitates euntes post carnem alteram incendio absu lit: & ignis aeterni poena damnauit: qui cum Dathan & Abiron dissidiorꝫ inuentores rogante Moyse hiatu terrae demersit in pro fundum abyssi: & Pharaonem prius decē plagis admonitum nec audientē marinis inuoluit fluctibus.adhibenda est.n.iudicii seue ritas:ubi clemētiae contēnitᵉ leuitas. Cunctis igitur diligenter ac mature pensatis: quae hac in cā cōsyderanda occurrerūt de cōsilio & assēsu uenerabilium fratrum nostroꝝ sanctae romanae ecclesiae

Cardinalium pro cõsistorio sedentes in noĩe sanctæ & indiuiduæ trinitatis patris & filii & spiritussancti: In cã contra Sigismundũ malatestã agitata sententiam nostram definitiuam in his scriptis & hunc modum proferimus: & promulgamus. In primis enim Sigismundum ipsum Malatestã: qui se Pandulfi filium nominat manifestũ concubinarium: fornicarium: adulteꝝ: stupratorem: incestuosum: sacrilegum: raptorẽ: prædonem: incẽdiarium ecclesiaꝝ: & pioꝝ locoꝝ spoliatorem: inuidiosum: ambitiosum: iracundum: crudelem: homicidã: sanguinarium: parricidam: proditorẽ: falsariũ periurum: gladiatorẽ: sicarium: perduellem: relligionis irrisorem: blasphemum: hereticum: & multis excõmunicationum sententiis irrætitum ab ecclesia catholica: & ab ipso ĩmortali deo reprobatũ & maledictũ pronũciamus & declaramus. Et nihilominus ipsum pro maiori populoꝝ fidelium certitudine: ne qs p ignorãtiam sibi cõmunicet: hac serie de nouo excõmũicamus: anathematizamus: & a corpore militantis ecclesiæ tanq̃ putridum membꝝ præcidendum esse decernimus & præcidimus: sibiq; tanq̃ morbosæ & infectæ pecudi totius Christi oculis cõionem atq; cõmercium iterdicimꝰ suãq; aĩam: nisi priusq̃ exeat: ex cœnoso illo carnis ergastulo resipuent: crudelibus cruciandã dæmonibus: & igni exurẽdã æterno concedimus. Corpus uero dum aĩatum est: malignis uexandũ spiritibus tradimus. Vt postea q̃ aliter infelix aĩa emendari non põt: hoc saltem mõ: si deus dederit: in uiam salutis redigat̃. Qui si ad exitum usq; malignitatẽ retinuerit: cadauer eius dãnato relictum spiritu sine exeqis: sine imaginibus: sine laudibus: sine põpa: sine funere infelicissimis semiustum lignis dilaniandũ nocturnis canibus aut feris obiiciendũ statuimus. Si quis funeri eius iterfuerit: aut corpus eius sepeliendi gratia attigerit: anathema & locus pollutus esto: ĩ quo fuerit: q̃uis audacia sepultũ: neq; nisi iussu romani pontificis reconciliet̃. Si qs uero Sigismundo uiuã agenti aut ĩ sacris aut aliquo quouis modo excepta conuersionis suadendæ cã cõmunicauerit: cuiuscũq; conditionis statusue fuerit: & quacũq; dignitate præfulgeat ecclesiastica: seu mundana: ẽt si cardinalatus aut pontificatus honore regaliue: aut impiali culmine potiat̃ excõmunicationis sententiam a nobis tantũ uel successoribus nostris

relaxandam incurrat.Loca etiam:ad quæ ipsum declinare contigerit: pro tempore suæ moræ ecclesiastico supponimus interdicto. Presbyteros uero:quicũq; tandem hi fuerint:siue religiosi:siue sæculares:qui coram homine tam scelerato:tamq; nefario aut in alienis ecclesiis celebrare præsumpserint:aut eo præsente diuinis officiis interesse pro prima uice excõmunicatos: pro secunda ab omni sacrorum ordinum executione suspensos:pro tertia beneficiis omnibus ecclesiasticis officiis honoribus & dignitatibus ipso facto priuatos esse decernimus: liberam illorum prouisionem locorum ordinariis permittentes. Qui si quis episcoporum in hoc errore cõpertus fuerit: sciat se prima uice ab executione pontificalis officii suspensum:secunda uero ecclesia sua priuãdum.Et ulterius Sigismundum ipsum tanquam domini sui id ẽ sanctæ Romanæ ecclesiæ proditorẽ ac maiestatis reum de fide Orthodoxa pessime sapientẽ blasphemum atque hæreticum uicariatu Arimini:Fani:Senægalliæ:Montisferetri:Cesenæ:Muldaui & aliorum:quoruncũque locorum: quæ a Romana uel alia quacũq; ecclesia quomodolibet obtinet:siue obtinuit aliquando: priuatum esse decernimus ac priuamus. Ciuitateſq; ipsas & oppida seu loca cũ suis comitatibus: territoriis:iurisdicionibus & pertinentiis quibuscunque ad nos & Romanam ecclesiam ipso iure redisse ac reuerti debere decernius & declaramus aliarum ecclesiarum: iure seruato uolentes ad eas remeare:quæ fuerunt earum. Feudatarios uero uassallos & subditos quoscunque ipsius Sigismundi ab omni subiectiõe ꝑmissionibus quoq; & iuramentis: quibus ei quoquo modo teneantur: absolutmus:& absolutos esse declaramus.Et si qua in futurum eidẽ aut suis procuratoribus iuramenta præstiterit:ea decernimus nullius esse roboris uel momenti:id ipsum: de quibus suis promissis atque obligationibus statuentes & amplius uassallis ac Feudatariis ipsis cæterisq; subditis quocunque nomine censeantur: & eorum cuilibet iniungimus ac mandamus: ut post quatrimestre a die datæ præsentium computandum Sigismũdo præfato ac eius officialibus seu mandatariis obedire.censum dare:uectigalia & alia quæ uis iura persoluere: operas præstare: honorem quemcunque impẽdere omnino cessent:neq; illum ĩ dominum aut uicarium quoquo

h

modo recognoſcant aut habeant. Ipſumq; & eius procuratores & & uicē gerētes de terris:quas incolūt aut expellāt:aut ipſi recedant ad aliena dominia trāſeūtes:ſiquidē tutius eſt panem ſub chriſtia no bonoque pricipe mēdicare:quā ſub hæretico tyranno magnas diuitias poſſidere. Qui ſi elapſo quatrimeſtri ſub eo remanſerint: ei ue obedierit:aut honorem ipenderint: illumq; quoquo modo in dominū aut uicariū recognouerint: aut habuerint extūc eos & eo rum quemlibet:quocunq; loco repti fuerint: tāquam hoſtes eccle ſiæ ac fidei capētium ſeruituti & eorum bona prædæ ſubiicimus. Si quis uero cū ipſis aut eorum aliquo aliter:quā dictum ſit: con uerſatus fuerit:ipſo facto excōmunicationi ſubiceat: eādē q; pœnā incurrat:qui p ſe uel alium genus aliquod commeatum: ſeu mer cimoniorū ad eos uel eorum aliquem miſerit: uel ab eis acceperit aut ipſis ſiue eorum cuipiam ad ſuas terras ueniendi ſaluum con ductum cōceſſerit. Ipſoſq; uel eoꝝ aliquem quoquo mō receperit: uel commuuitas fuerit:eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto: & nihil ominus urbes & terræ ipſæ: in quibus Sigiſmundo obediri conti gerit:eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto. Ita ut neque in Cathedra libus aut collegiatis & aliis eccleſiis ſæcularibus neq; in monaſte riis aut cōuentibus quoruncūq; religioſorū etiam mendicātiū ni ſi clauſis ianuis:& excluſo populo uoceq; ſummiſſa: campanis nō pulſatis diuina officia celebrentur:paremq; pœnam ſubeant: qui coram populo ſic interdicto celebrauerint: ac ſi coram ipſo Sigiſ mundo rem diuinā fecerint. Quod ſi quiſpiam tantæ audaciæ aut temeritatis repertus fuerit ut Ariminum: Fanum: Feretrum: Se nam galliæ: Muldauium: aut alium quemcunque locum ex his: quæ Sigiſmundus a Romana uel alia quauis eccleſia obtinuit ip ſius Sigiſmundi nomine: aut ſuo proprio uel alio quocunque de tinere inuadere occupare regere gubernare:aut quouis quæſito co lore adminiſtrare præſumpſerit. etiam ſi frater eius fuerit:aut fili us hūc hoſtem eccleſiæ romanæ perduellem proditorem ac rebel lem eo ipſo fore decrenimus: atq; his pœnis excepta ſanguinis ul tione ſubiacere: quas rei maieſtatis ac ſuorum dominoꝝ prodito res & rebelles diſpoſitione iuris incurrūt excōmunicationis & ana thematis adiecta cenſura. Liberis aūt Sigiſmundi utriuſq; ſexus

omnē dignitatis atq; honoris aditū uſque ad quartā generationē præcludimus:hæreditatis cuiuſcūq; aditionē legatorūq; captēdoꝝ facultatē interdicimus :ipſoſq; indignos declaramus:& tanquā ui peream ſobolē toxico liuidā ac noxiā nullius officii:nullius feudi: nullius uicariatus decernimus eſſe capacē:caſſantes & irritātes omnia & ſingula priuilegia & idulta:quæ uel per nos uel per noſtros prædeceſſores ſub quauis forma uerborū cōceſſa fuiſſent. Et quonā perditū filiū & matri ſuæ inſultantē ſemperq; peiora molientē non ſpirituali tantū gladio coercendū:ſed materiali quoq; temeritatem eius neceſſario comprimēdam ducimus. Scientes uerſutias eius qui more fabuloſi monſtri in uarias ſeſe formas trāſfigurat ne facile comprændi ualeat. Si non dabit corpus eius inuenire loca:quæ olim obtinuit:quærere ꝓpoſuimus:ne facto teneat:quæ iure amiſit: ne ue per aliū occupet quæ per ſeipſum retinere non poteſt:Ea propter uniuerſis & ſingulis Regibus: Epiſcopis: Archiepiſcopis:Patriarchis:Cardialibus cæteriſq; perſonis eccleſiaſticis: Ducibus:Marchionibus:Comitibus:Baronibus: Cōmunitatibus: Collegis:Vniuerſitatibus:cæteriſq; omnibus & ſingulis tā in Italia:quam extra conſtitutis harum ſerie inhibemus:ne memorato Sigiſmundo: fratriue: aut filio eius aut alteri cuicunq; ciuitates ſeu loca huiuſmodi obtinenti per ſe uel alios arma miniſtrent: pecunias ſuggerant:commeatum ſuppetant:auxilium:conſilium:fauoréue quoquo pacto præbeant.Si quis contra fecerit:quicunque is fuerit: & quauis excelſa præditus dignitate maledictus exiſtat excōmunicatus:& diuino percuſſus Anathemate:nec de ſalute animæ ſperet:niſi ante finem uitæ pœnitentiam agens apoſtolica fuerit auctoritate adiutus. Vniuerſitates autē diuinis ſibi penitus interdictum ſciant:& niſi ſeſe corrigāt:diuinam ultionem expectent Excōmūicamus quoq; & anathematizamus uniuerſos & ſingulos cuiuſcunq; ſtatus conditioniſue fuerint: & ſi pontificali regali ue potiant̄ honore:qui directe aut oblique fecerint:quo minus hæ litteræ noſtræ uel earꝫ exemplaria in ſuis aut alienis dominus legi: affigi:publicari:ut ad oīum noticiā deduci poſſint. eccleſiis quoq; monaſteriis cōuentibus:& aliis quibuſuis ſacris locis:in qbus diuina celebrata fuerint officia:contra hanc noſtram prohibitionem

oia priuilegia:omnia īdulta:omnes exẽptiones:om nes gratias:qui bus ab apostolica sede ornata & dotata fuerũt: harum serie subtra himus:& reuocamus. In qua parte & in omnibus aliis supradictis nullam legem:nullum canonem : nullã cõstitutioné nullã ordina tionem:nullum decretum : nullum priuilegium:nullum indultũ apostolica uel alia quauis auctoritate concessum obstare uolumus quibus om nibus quo ad præmissa : etiam si de uerbo ad uerbum specialis mentio facienda esset: tenore præsentium derogamus: il lis alias in suo robore permansuris. Sed ait fortasse quispiã Sigis mundum cum hanc sententiam audierit:suo more cẽsuras oẽs cõ tẽptuꝝ irrisuꝝq;: nec nos aliter opiamur:Nã quo pacto humanas ille sententias curet:q spernit diuinas:aut quomõ põtificẽ audiet iudicãtem:q deũ irridet cõminantẽ.Non tam hic decretũ horret : quam ferrum:non tam paginam:quam lanceam:nõ tam litteras quam enses:præsentia tantum & pũgentia ueretur.Ridebit inter suos & gloriabitur in nequitia:& pulchꝝ existimabit apostolicam contra se sedem irritasse.Aduocabit ad se purpuratos uiciarum ter rarum & corona populi dicet multa de religione cum irrisione. ec clesiasticam hierarchiam uituperabit : quæret an edere possint ex communicati:an uini saporem auferat anathema: dicet b ene secũ actum:cuius supplicium ad inferos remittatur: sibi curandum es se ut uitã iucundam agat : post obitum nescire quid sit fabulosa illa:quæ asseruntur:eos:qui aliquid impie sceleratecq; cõmiserint: agitari & perterreri apud inferos dæmonum tedis arde ntibus : at que igne cremari:qui nunquam deficiat . Sed senties aliquando : senties Sigismunde:senties infelix inferos esse:senties ardẽtem si ne fine gehẽnam:senties iram dei executore nequaquam carere:& tortorem senties diabolum: Nec te putes moriẽdo pœnas euasuꝝ tunc magis in tormentis uiues: cum morieris: & miserrimum in telliges te mortuum mori non posse.Nec tamen interea cruciatu carebis.Torqueberis etiã uiuens:hic quoque incipies pati.Neque enim natura fert:ut quieta sit iniqui mens : sua quenque fraus & suus terror maxime uexat: suum quenque scelus agitat : amentia que afficit:malæ cogitationes conscientiæque animi terrent. Hæ sunt facinorosis hominibus assiduæ domesticæq; furiæ:quæ dies

noctesq; læsorum pœnas a conſceleratis auctoribus repetant. In gens pœna eſt male actæ uitæ cõſciētia. Vrget hæc aſſiduo flagel lo: & ſurdo uerbere cædet. Te quidem: quanuis ferus es: nõ tamē omnino humanitatis expertē credimus. Remanſit illa ſynterefis. remāſit aliqua rationis cognitio: Remāſit cõſcius animus & mēs male acti æui memor: quæ te nõ modo uigilantē: ueɐ etiā dormi entē expungit: & uermis: qui ſemper rodit. An non terreris: nõ an geris: nõ undiq; premeris: cũ tibi dormienti ſpecies occurrunt ea rum: quas intermiſiſti coniugum & tuam tibi impietatem expro brantur. Quis tuus tunc conſpectus eſt: cum compatris imago ſe ſe offert quem crudeliter occidiſti: cum pudorem cõmatris uiola re non poſſes? Quid religioſis illis te per quietem obiurgantibus reſpondes a quibus cum honeſtarum matronarum confeſſionem extorquere non poſſes: uiã crudeliter extorſiſti? quo uultu illius uirginis effigiem inter ſomniandũ reſpicis: cuius inexpugnabilē pudorē morte mulctaſti? Quid uigilans ſi quādo ſolus es? An nõ memoria repetis tranſalpinā mulierē: dum romā in publica orbis pgrinatione petit: a te cum probro totius Italiæ uiolatā. An non in mentē ueniunt ſtupra: adulteria: inceſtus & a te oīa p libidinē fœdata? An non quotannis paſcalis dies tuis in auribus clamitat. Sigiſmundus me germanorum ſanguine polluit? An oblitus es quotiens fidem fregeris cum Romanis pontificibus dominis tuis regibus & ciuitatibus? Quid iuſiurandi uiolatam ſæpe religionē memoramus? hoc certe obliuiſci non potes: niſi ea quoque men te excidunt: quæ ſingulos dies agitas. Vix enim ſine periurio lex ulla tibi decurrit. Sane quanquam rara tibi ſolitudo eſt turpibus ſtipato gregibus: ſi tamen aliquando mentem ad te reuocas: & in eius ſucceſſum raperis: & opera tua inſpicis: non dubitamus: quin te pudeat tædeatq; unum eſſe: qui omnium iudicio peſſimus cen ſearis. Nec te iuuat digyto mõſtrari & dici hic eſt: cuius proditio nes numerari non poſſunt, cuius uitæ fœtor totam inficit Itali am & ad exteras uſq; gentes penetrat. Interdum etiam timor dei te occupat, & ultionem iudicii times. uelleſq; minus credere quā credas. ſed cogit te nõnunq̃ humanitas cogitare de deo. & iuſtum intelligens locaſſe coniectaris inquis mali boniq; ſuam mercædē

accipiant:tumq; uitæ prioris pœnitet:& cogitas in uiam reuerti. Sed cum molé illam peccatoꝝ grauissimam respicis. Cum te ĩ pro fundum maloꝝ peruenisse aĩaduertis: rursus ad ingenium redis & côtẽnẽs sacros ueteresq; sermones nihil esse post obitum dicis: quod ferme pro consolatione sua miserrimi & inquinatissimi oẽs peccatores solent astruere: sed modo credunt: modo non credunt tanquam nubes sine aqua a uentis nunc huc: nunc illuc circunfe runtur: cum quibus & tu sæpe dubius: sæpe incredulus: quanuis inuisibilibus tamen asperrimis conscientiæ stimulis agitaris: & iã uiuus his urgeri suppliciis incipis: quibus apud inferos mortuus perpetuo cruciaberis. Sed hunc dimittamus: & uniuersitatem fide lium paucis alloquamur. Quicunq; Christum colitis fratres ac fi lii dilectissimi Sigismundum fugite: quid Christo & Belial? quid deo & dæmonio? quid candido & nigro? Nemo uirtutes diligit: q non oderit uitia. nemo Christum amabit: qui Sigismundum ama bit. Relinquite: qui sapitis: tabernacula eius. fugite consortium. de clinate colloquium. nemo sibi: nemo suis ministris cõmunicet. pe stifer hõ est: neq; sine contagionis periculo usus eius esse potest. Nec picem quis tangit: & non inquinatur ab ea? Repellite a uobis uenenosam bestiam: non est hic homo: ut uidet: sed bællua potius iudicanda ex portento nata immani aut fera forma hominum in duta. Aut fortasse dæmon fantastico corpore circũdatus: illud cer tum quia diaboli filius est: & diabolum habet patrem: cuius opa facit: cuius mẽtem: si possetis introspicere. En quas libidines: quæ flagitia: quas turpitudines: quantas audacias: quãtos incredibiles furores: quas notas scelerum: quæ indicia parricidiorum: quãtos aceruos facinorum: quas & quantas spurciciarum sentinas inue niretis. Difficillimum est huic prodigio sine labis periculo cõuer sari. Repellite igitur ac procul arcete uestris ex finibus prodigiosum aĩal. tanq̃ unum ex præcursoribus Antichristi: scientes qa deo pla cere & Sigismundo fauere nõ potestis. Attendite uos: q sublimes estis in Italia: Attendite uobis & uniuerso gregi. Studete: ut tãdẽ hac teterrima peste uestra patria nobilissima liberetur: cuius pauẽ tia mirabile dictu est: quo ita obduruit ac percalluit: ut hũc publi cum insultatorem bonoꝝ morum: uastatorem regionum: legum

hostem: relligionis perniciem tãto tempore tulit. Deceperunt uos sicut & nos blanda hoīs uerba: & fidem fecit frugis lingua dolosa Sed ueniat aliquando tempus, illucescat dies qua mali plectantur: nec semper impune blasphemi crassentur. Fecimus nos quod po tuimus aduersus impium: nec cessabimus: donec deficiat. Sed uos quoq; adesse oportet & tanquam ad commune restinguendum in cendium manus apponere: omniq; studio niti ut serpens uirolen tior basilisco in cauernam ignis mittatur. Nam si templum quod dam sanctitatis: amplitudinis: mentis: cõsilii publici caput orbis: aram sanctorum: portum omnium gentium: refugium oppresso rum: sedem iustitiæ: magistram fidei: ac morum apud uos esse. Romanam ecclesiam in Italia gaudetis: & perseuerare cupitis. stu dendum est ne suæ gloriæ prodigi insectatores alienæ: qui turpi tudini seruiunt: diuina & humana iura contemnunt: uestris con siliis adiutētur: qui uno ex uestro consortio sic eiciantur: ut odio nobis esse malignos totus orbis intelligat. Cæterum te quisquis tandem fueris: qui nobis præsenti luce præfunctis in apostolatu diuina dispositione successeris: etiam si longissima pontificum se rie post migrationem nostram ad beati Petri cathedram perueneris obnixe rogamus atq; hortamur: & per uiscera misericordiæ domi ni nostri Iesu christi requirimus: & obsecramus: ut illatas tot per Sigismundum ecclesiæ Romanæ relligioni & Christo cõtumelias nisi nostro tempore uindicatæ fuerint: haud quaquã inultas tran sire sinas: sed toto ingenio: totis uiribus: toto conatu persequaris. Neq; minori aīaduersione uindicandã Sigismundi temeritatē pu tes: q̃ hæretici cuiuscunq; blasphemiam: qui eo insaniæ processit: ut deũ esse nõ solũ lingua: sed etiam uita negauerit: cunctis quæ possunt excogitari uitiorum sordibus immersus. In quos mores summa crudelitas est: non esse crudelem, nil æque nocet ecclesiæ q̃ indulgentia frequens & īpunitas erratorũ. Qui pontificē aliquē lesit: sperat: & sæpe reperit in successore ueniam. Hic oppida occu panť ecclesiæ. hinc pulsati clerici, incarcerati sacerdotes. occisi epi scopi. Cardinales capti. & in ipsum aliquãdo Christi uicarium m i nus iniectæ. nihil nõ audent hoīes: ubi non seqtur pœna flagitiũ Nihil tã prouocat delinquētes q̃ felicitas ueniæ. Rara in urbe sce

lera:in qua iudicis seueritas expectatur. Nobis cura erit:dum uiximus:ne proditor sui & omnium:qui sibi credunt: Sigismundus deo nostro & ecclesiæ sanctæ impune illuxerit. Quod si prius diuina bonitas nos reuocauerit:quã illum pro meritis puniuerimus: tuum erit o carissime successor id perficere: quod relinquerimus imperfectum. Neq; huic impio uel generi suo apostolicæ sedis aliquando gratiam reddere: nisi per pœnitentiam & satisfactionem meruerint. Quod si aliter iudicaueris: hoc saltẽ præcessori tuo cõcedito: ut priusq̃ beneficium absolutionis impendas: has litteras nostras in sacro cardinalium collegio te præsente iubeas recitari: ut intelligant oẽs qui sint: qui recipiantᷣ ad gratiam. Ad quas res & si te nostris uerbis ligare non possumus: hortari tamen ac rogare non prohibemur. Tu pro tua sapientia haud alium erga prædecessorem tuum te exhibebis: q̃ successorem erga te cupias: quãdo & tua quoq; dies uentura est: & nihil antiquius rectoribus populi q̃ per iustitiam & iudicium gratiam creatoris inire. Data Romæ.

Pii Secundi Pont. Max. ad illustrissimum Mahumetem Turcorum principem epistola siue oratio septima.

Ius episcopus seruus seruoꝝ dei Illustri Mahumeti principi Turcoꝝ timorem diuini noĩs pariter & amorẽ. Scripturi aliqua ad te pro tua salute & gloria: proq; cõmuni multaꝝ gẽtium cõsolatione & pace hortamur: ut benigne audias uerba nostra. nec prius damnes q̃ iudices. nec prius iudices q̃ singula diligenter intelligas. Accipe quæ scribimus in bonam pcem & usq; in finem patienter audi. Si bona sunt quæ suademus: áplectere. Sin mala: respue: & in ignem mitte neq; idcirco epistolã reiicias: quia christiani hoĩs est: & eius christiani qui cæteris præest. Non enim te odio prosequimur: neq; tuo insidiamur capiti. q̃uis hostis nostræ religionis existas: & armis christianã urgeas plebẽ. Opibus tuis non tibi sumus infensi. Diligimus iubente domino inimicos nostros: & pro psecutoribus nostris oramus. Sapiẽtibus & insipientibus debitores sumus: & oẽs cupimus fieri saluos: græcos: latinos: Iudæos: Sarrhacẽos: oĩbus optamus bona. Sed scimus

uera bona neminē aſſequi poſſe: qui extra euangelium degit: & a
chriſto domino noſtro eſt alienus. Noli aut aures claudere: aut ocu
los auertere: cum chriſtum nominamus: quem Mahumetea lex: ī
qua natus es: & uirum ſanctum & prophetā magnum & uirginis
filium & miraculis clarum dixit. Multa tibi per eum & maxīa bōa
euenient: ſi ei credideris: & eius ſacris initiari uolueris. Horreſces:
hæc cum primum accipies. Sed audienda eſt tota lex: deinde iudi
cium promendum. Audi quo tendo. Multa tibi & tuis progenitori
bus cum chriſtianis bella fuerūt. multus ſanguis effuſus ē. multæ
urbes deletæ. ſacræ ædes incenſæ. raptæ uirgines. uiolatæ matro
næ. uaſtati agri. ſcelera pꝑpetrata ſunt: quæcunq; in mentē uenire
poſſūt: dum Turcus & chriſtianus uter imperet: gladio cōtēdit. ti
bi ut fama: ut opera ipſa loquuntur: īgens deſyderium eſt chriſtia
nos ſub iugum mittere: & imperium latini nominis obtinere. Et
ſunt fortaſſe: q facile hoc ſuadēt: & omnia tuis armis peruia dicūt
& alii tuas uires amplificantes chriſtianas attenuant. Alii in diui
ſionibus & odiis: quæ gentem noſtram excedunt: ſpem collocant:
haud difficile exiſtimantes eos uinci poſſe ab exteris: qui domi diſ
ſidēt. Nos nō ita ignarum te credimus noſtrarum rerum: quin ſci
as: quanta eſt chriſtianæ gentis potentia: quam ualida Hiſpania:
quam bellicoſa Gallia: quam populoſa Germania: quam fortis Bri
tannia: quam audax Polonia: quam ſtrenua Hungaria: quam diues
& animoſa & bellicaꝝ rerum perita Italia. Sola Hungaria progeni
tores tuos & teipſum fatigauit. Octogeſimum iam annum aduer
ſus Hungaros Turcorum ſigna feruntur: & adhuc circa ſauum &
danubium hæret: una te gens tuaſq; uires agitat. quid facias: ſi ti
bi cum italis: aut germanis: aut gallis res fuerit ampliſſimis & ro
buſtiſſimis populis? fortaſſe non deeſt: qui dicat iuſtinianum Im
peratorē Conſtantinopoli ſedentem miſſo in Italia Belliſario cum
parua manu militum pditam Romā: & reliqua loca uſq; ad alpes
recuperaſſe. Nec te Iuſtiniāo minorem eſſe. Caue ne te fallant adu
latores domeſtica regum & aſſidua peſtis. Facile pricipes magna
de ſe loquentibus aurē præſtāt: atq; idcirco decipiūtur. Rarus ē: q
uero ſe nō maiorē credat. Iuſtinianus uniuerſæ græciæ: & illyrici:
& Aſiæ: & Libyæ dominus erat. & Italiam non acquiſiuit: ſed re

cens perditam recuperauit: & a Gotthis gente barbara:non ab ita lis abstulit. Nundum amor imperii Romani in mentibus italis re stinguerat. neq; ullus erat: qui Barbaricū iugum æquo animo fer ret. Cuncti arma pro Imperio & ꝑ patria magnis animis suscepe runt. Nec tam Bellisarius italis libertatē restituit: quam itali suū decus uendicauerunt. Tui progenitores nunqua aut italiam pos sederūt aut uiderunt:nec tibi ius ullum in ea est. Quod si pergas italiam inuadere:senties tibi cum uiris bellum esse. Fatemur res claras tui maiores egere:nec tua minora sunt opera:qui Constanti nopolin expugnasti: & Perā e regione genuensiū coloniā & Pelopō nesum magna ex parte in deditiōem accepisti. & in Rascia: & i Va lachia nō parū agri adept⁹ es. & sæpe tuos hostes fudisti: & hoc an no Synopem uetustā urbem Mithridatis. Cupatoris patriā & æui tyrannum cepisti. & Trabezunte direpta incolas eius & Imperato torem in captiuitatē adduxisti: & Iohānem Cassanū prælio cōgre di ausum superasti. Magna tibi hæc uidētur:nec nos parua dicius At Iulius Cæsar cum de uictoria pontica triumpharet: curru quo uehebatur: hæc uerba iussit inscribi. Veni: uidi: uici: ibelles eas gē tes & parui momenti existimās: quas Pompeius pauloāte domue rat: & tu hac æstate superasti. Alia est italorum natura: aliæ uires: alia ingenia: alii animi. Nesciunt subesse: qui soliti sunt præesse. Et nunc tota Italia armata est equis & hominibus plena. nec pecu nia caret: quæ neruus belli dicitur. Non pugnabis cōtra fœminas aut italiā: aut hungariam: aut aliam occidētis prouinciā īgressus. Ferro hic res gerit. Nō asiaticis sudibus Chalybeus thorax pecto ra tegit. Equi simul & hoīes tecti pugnant. ordines seruāt. nec ua no metu pauent. Fortior sit: necesse est: & manu prōptior: & animo præstātior: qui eos loco depellat: Nec christiana dissidia desyderio tuo cōducere putes: aut in his cōfidas: Vnient christiani oēs: si quā do audiant te interiora christianitatis accedere: nec tu melius chri stianorꝫ paci cōsulere potes: ꝗ ualidis & magnis copiis christianita tē inuadēs. Cessabūt priuata odia: ubi publica senserint & coniun ctis uiribus aduersus cōmunem hostem arma sumentur. Nec tu arbitreris ad propulsandas tuas incursiones: ad comprimendū tuū imperium: tuasq; uires elidendas totam christianitatem uniendā

esse: Quod fatemur difficile. Sed una ex quattuor nationibus satis superetq; satis tuas copias profligare. Atq; ut de aliis taceamus: Cō plures esse in tuo palatio arbitramur: qui terram Italiam lustrauerunt: & uires & ingenia noscunt. Ipsos audi: atque interroga. An æquari tuis uiribus italia possit: an uinci tuis armis: an tuo iperio subiici. Plus negotii romanis fuit italiam acquirere: quā orbi reliquo fræna imponere. Dicet aliquis: quod supra tetigimus: intestīa odia: quæ nostram gentem exagitant: introitum tibi in italiā posse præbere. Et si unus principū te excludat: alterꝝ inclusuꝝ daturum que aditum. Sunt diuisiões sane: & inimicitiæ & simultates inter Italos plures & graues & periculosæ: & utinā non essent Sed nullus est: qui pati non uelit christianū: Omnes in fide Orthodoxa mori uolunt. Nulli animus est a religione recedere. Non hic inuenies quod tui maiores apud græcos: qui contēdētibus de Imperio duobus nunc uninunc alteri minus potenti auxilia ministrarunt: donec ambos eneruatos & exhaustos eiecere: & sibi principatum arripuere. Aliæ sunt Italiæ potentiæ. alii regum oculi. alia ciuitatum cōsilia. Venetoꝝ resp. sapientia diues & auro christo deuota: ut nostra fert opinio: prius euertetur fūditus: q̄ hostem religionis patiatur intrare atq; hæc quidem pro sese. quando statuerit: nullis adiuta uicinis tuas opes euertet: Terra mariq; præest. An florētinæ urbis magnificentiam ignoras? & uires & opes? & quantus in ea religionis cultus? quanta erga Iesum reuerentia? quātus amor? credis ne fieri posse ut hæc ciuitas italiam diuersis religionibus apiri sinatur? Sunt aliæ multæ urbes isignes: Multi pricipes clari & magni: nihil de regno Siciliæ dicimus: quod armis hac tempestate cōcutitur. Non possumus multa nobis de illo promittere: licet tamē hoc asserere: qđ quanq̄ duo reges de ipso litigēt & bello decertēt: maluerit tamē uterq; regno priuari: q̄ tuis auxiliis uictoria potiri Quod si ad te alter cōfugerit: totius italiæ i se odia cōcitauerit. In Gallia cisalpina: quæ & ipsa pars est italiæ: Dux Mediolanensis in armis excellit: & potentia par regibus habet. Nec paruæ sunt Ducis Mutinæ uires. Aut genuensis: qui liguribus præest: mari non contēnendus: Ducis Sabbaudiæ opulentus & ualidus est in Italia principatus. Adest Marchio Mantuanus. Sunt alii cōplures urbiū

domini: quibus nihil posset esse molestius: quam nobilem italiam uanæ superstitionis ritu fœdari. De nobis & ecclesiæ romanæ ciuitatibus & puinciis tacemus. Et quando nostram tibi professioné haud ignotam esse confidimus. Quibus sola cura é ampliandæ fidei domini nostri Ihesu christi. Hæc si ab aliis accepisti: gaudem? si minus hortamur: hæc discutias: & ueq; in ueq; inuestiges: Inuenies nihil nos esse mentitos: non soliũ Sibyllæ: ut qdã ait: sed euãgeliũ paginam recitamus. Est atq; adeo difficile ut impossibile dici queat. Te: tua lege permanente compotem uoti fieri. Si: ut aiunt: christiaorum Imperium desyderas. Dices cõplurimos tibi christianos subesse: & de reliquis idẽ speras. Non est par ratio. paucissimi sub tuo imperio christiani sunt: qui ad ueritatem ambulẽt: & omnes euangelii sunt aliquo errore imbuti: quanuis christum colant Armenii Iacobitæ: Maronei: & alia quædam nomine græci ab romanæ ecclesiæ unitate aberrant. Cum tu constantinopolin inuasisti: nec dum decretum florẽtinum acceperant: & in erores stabãt: neq; de spiritu sancto: neq; de purgatorio igne consona recte fidei sentientes. Pauci fortasse sopes ueri christiani necessitate non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potentissimas non est tuũ cogere. Validiores sunt q̃ tuis queant exercitibus superari. Nosti quæ tibi acciderunt: cum Thaurinum inuasisti: quod nostra ætas Belgradum uocat. Pauci cruce signati innumerabiles tuas copias prostrauerũt. Non est de italis speranda uictoria: cum aduersa fuerit in hungaris pugna. Quo circa ut eo tandẽ ueniamus: quo nostra festinat oratio. & id dicamus: quod nos scribere cõpulit. Tuã q; gloriam: & tuam salutem tibi deniq; ostendamus. Adhibe his paucis animum: si uis inter christianos propagare tuum impium & nomen tuum quam gloriosũ efficere. Non auro: non armis non exercitibus: non classibus opus est. parua res omnium: qui hodie uiuunt: maximum & potentissimum & clarissimum te reddere potest. Quæris: quæ sit: non est inuentu difficilis neq; procul quærẽda ubiq; gentium reperitur: id est aqua pauxillum: quo baptizeris & ad christianorũ sacra te conferas. & credas euangelio: hoc si feceris: non erit in orbe princeps: qui te gloria superet: aut æquare potentia ualeat. Nos te græcorũ & orientis appellabimus regem: &

quod malo iure occupas & iniuria tenes:possidebis iure christiani Te omnes uenerabuntur:& suarum litium faciet iudicem. Oppressi undiq; ad te ueluti commune patrocinium confugient. ex toto fere orbe ad te prouocabitur. Multi sponte sua sese tibi subiicient. Tribunalia tua sequenť:& tributa praestabunt. Licebit tibi surgentes extinguere tyrãnides:iuuare bonos:oppugnare malos. Nec romana ecclesia te arguet recte uadẽtẽ. Eadẽ erit erga te caritas primae sedis:qua i caeteros reges & tãto maior q̃to eris ipse sublimior facile hoc pacto sine armis:sine sãguie multa poteris nãnsci regna. Ladislaus Lituanice princeps Vituldi frater cũ aspiraret ad regnũ Poloniae:essetq; ĩfidelis:ut uoti sui cõpos fieret:christiãus effectus ẽ:& regnũ obtinuit:cuius nũc filius Cassimarus regnat. Alter filius:q ẽt apud hũgaros regnauit:ĩ bello cõtra genitorẽ tuũ gesto superatus occubuit. Quid ueris de te fiet christiãus:initiato sacris? Magnus erit ad te cõcursus: & felicitatis genus existimabit̃ inter subiectos tuos ãnumerari. Quippe ut arbitramur: si christiãus fuisses mortuo Ladislao Hungariae ac Bohemiae rege: nemo praeter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent hungari post diutina bellorũ mala sub tuo regimine pacem:& illos Bohemi secuti fuissent. Sed cũ esses nostrae religiõis hostis:elegerũt Hũgari uiri fortes & fidelissimi religionẽ potius cũ bello retiere:quã ea pdita pacẽ cõsequi. Quot sũt hodie ĩ Epiro:ĩ Pelopõneso:in Macedonia:ĩ reliqua Graecia:in Dalmatia:ĩ Insulis egaei Carpatii & Ionii maris:q tuũ Imperiũ nõ alia de causa refugiũt: nisi q̃a alienus es a christiãoritu:& si modo ad nos:modo ad alios recurrunt: opẽq; petunt extrema omnia subituri: priusq̃ te circũcisum & alienigenã dominum ferant:& nos eos aliquando argento:aliquando frumento: aliquãdo rebus aliis subleuamus. Quod si Baptizatus esses:& nobiscum ambulares ĩ domo domini cũ cõsensu: nec illi tuũ Imperiũ tanto pere formidarẽt:nec nos eis aduersus te ferremus opem : sed tuũ potius brachiũ ĩ eos ĩploremus:q iura ecclesiae Romanae nõ nunq̃ usurpant:& cõtra matrẽ suã cornua erigũt:& sicut nostri ãtecessores. Stephanus:Hadrianus:Leo aduersus Haistulphũ:& Desyderium gẽtis Lõgobardae reges:Pipinũ & Karolũ magnũ accersiuerũt & liberati de manu tyrãnica Impiũ a graecis ad ipsos liberatores

transtulerunt: ita & nos in ecclesiæ necessitatibus tuo patrocinio uteremur:& uicē redderemus accepti beneficii. O quāta esset ha bundātia pacis:q̄ta christianæ plebis exultatio:quanta iubilatio ī omni terra:redirent augusti tempora:& quæ poetæ uocant aurea sæcula renouarentᷣ:habitaret pardus cum agno: & uitulus cum le one.Gladii uerterentur in falces:ī uomeres ac ligones rediret om ne ferrum: excolerentur agri:aspera dumis terra mitesceret. Vici repararentur & urbes:resurgerent templa deo sacra:quæ ceciderūt emergerent collapsa monasteria: & plena uiris religiosis: diuinis omnia laudibus personarent. O quanta esset tua gloria: qui pacē orbi reddidisses. O quanta tibi redūdaret felicitas: q ad æterni pa storis ouile cunctas redegeris oues. O quantū te omnes amarent: obseruarent: extollerent:qui cōmunis omniū pacis & salutis fuis ses auctor. Dicet aliquis hanc pacem:hanc unionem:hanc commu nem lætitiam haberi posse sub tua lege:errat qui hoc censet:mul tos reges:multos populos uincas oportet:priusq̄ tuam legem ubi que dissemines:nec si uincas corpora: uinces animos. Sciunt chri stiani suam legem sanctam esse & ueram & salutarem: nec dimo ueri ab ea possunt:quanuis aliqui aut libidine ducti: aut auaricia tracti:aut uoluptate illecti:aut metu mortis attoniti:aut cruciatu supati non nunq̄ circuncidantur:& in tuos ritus concedant:quoꝝ si corda posses inspicere: intelligeres neminem esse qui libēter cō sultoq; recesserit ab euangelio. Ostendimus supra quantū præcel lant christianæ tuas uires: & quantum difficile sit tot natiōes chri stum colentes euincere. Non est quod pacē speres sub lege Mahu metea:in qua nō est salus. Difficultatis experimētū ipse uides:qui & si multis christianis hisq; non omnino ueris imperas: minime tamen eis tuam legem persuadere potes. minus p̄suadebitᷣ ueris: Quæ non in argumentationibus rationū:sed in solo ferro funda ta est: ut quæ uincere disputādo non sperat: & uinci formidat. Nō sunt christiani: q uel bello supari possint uel disputationibus de cipi quādo & armis excellunt:& rationibus munitissimi sunt non solū diuinæ scripturæ: sed et Philosophiæ: Impossibile ē sub lege Mahumetea unionem fieri: sub christiana facile fieri potest:& id magna ex parte in tua uolūtate cōsistit. Tu unus si ānuas. Turci

omnes annuent.nec Syri aut Aegyptii:aut Arabes : aut Libyes aduerſabuntur.Tecū quidquid eſt intra helleſpōtū & euphratem.& quidquid poſſides in europa:cōuertet̃.Quid faciet baculus Aegyptiorꝝ arundineus:quādo chriſtianū te uiderit effectū? Quid imbellis arabs?quid nudus afer?omnibus his Aethyopes īminent. Presbytero Iohāni parentes:qui chriſtianus ē:non poterunt & illis & reliquis chriſtianis obſiſtere: Nili curſum retinere poſſunt Aethyopes & congregatā aquā dimittere:quæ rumpat aggeres : & totā inundet Aegyptum atq; ſubmergat:cum Sydus apparet Arcturi: Hiſpani & Siculi facile Mauritaniā inuadēt& Cathalani cū Genuenſibus : ſcis q̃tum ualeant occiduæ Claſſes:& quantus eſt terror uel Tyriis:uel Alexandrinis:uel cæteris orietalibus: quādo chriſtianæ triremes ad eos nauigāt.Tua certe auctoritas & animi magnitudo & in bellis felicitas apud omnes admirationi eſt: q Mahumeteā ſequunt̃ legē.Quod ſi te nobis adiunxeris:breui totus oriens reuertetur ad chriſtū.Vna tantum uoluntas pacare orbē poteſt:& ea tua eſt:Si ad baptiſmi gratiā ſe conuertat : in te eſt crudelibus bellis imponere finē:& tantum præſtare mortalibus bonū: q̃tum effari non poſſumus.Quæret aliqs quomodo q̇eſcet orbis Turcis ad chriſtum conuerſis:quando nec ipſi chriſtiani inter ſe cōcordes exiſtūt.& multa p Italiā:Germaniā:Galliam:& reliquas ꝓuincias deſæuiunt bella.Diximus.diſſidere īter ſeſe noſtræ gētis homīes : non negamus:& pluribus in locis ferro cōtendit̃. Diuino olim cōſilio ſub Octauiano propter reuerentiam ſaluatoris:qui tunc ſecūdum carnem natus eſt : ea pax in in orbe fuit:quæ nec antea:nec poſtea uiſa eſt.Difficile eſt & propemodū īpoſſibile q̇eſcere in terris oīa:ubi hoīes ſunt affectibus ſubiecti reprobis.Illum ambitio exagitat.hunc cupiditas trahit.libido alium impellit.multa eſt inter morrales belli materia.ſed nō ſunt tā atrocia inter chriſtianos prælia q̃ inter turcos & chriſtianos . Chriſtianus cum chriſtiano de agri poſſeſſione:de regno : de Imperio:de gloria cōtendit.cum Turco de religione:de libertate:de uita.Inter chriſtianos qui bello uincuntur:poſitis armis:nec uita:nec libertas ammittitur: & multis etiam patrimonia dimittuntur. Principes imperio priuantur . Inferiores dominum mutāt.reliqua tenēt.In præliis quæ gerunt̃:

aut cum Turcis: aut cum Sarrhacenis: qui succumbūt: si uitam nō amittunt: in seruitutem rediguntur: & multi etiam religioni renū ciare coguntur. Hæc acerbissima sunt & immāissima bella. Quæ si tollantur quod in te situm esse monstrauimus: pax maxima exo ritur & uniuersalis quies: nam reliqua bella huic cōparata faciē quodammodo pacis habent & otii: nec illa tam multa erunt: quā do unus adsit: qui solo nutu compescere possit iniurias: qualem te futurum non ambigimus: si cū tua potētia. Christianus efficiaris. Vides ne quantum tibi laudis affert baptismi lauacrum? quantū cum christo sublimis & conspicuus redderis? Quis phibet aquā? Quid metuis? Voces fortasse aulicoꝝ times tuoꝝ: quorum nō du bitamus dicturos tibi aliquos. quid cogitas? Quid agis? quorsum te tua uoluntas trahit? Vis baptizari? Vis christianus fieri? Ne scis quod piculum adis? omnes te turci deserent. & ubi existimas fieri magnus. fies nullus. ex turcis natus turcos deseres. inter tur cos creuisti. turcorum te manus extulit turci Asiam & Græciam gubernant. Turci exercitibus præsunt: qui si uel minimam famā tuæ mutationis acceperint: euestigio sumptis armis: te deiecto Imperatorem alium sufficient. tu nudus & exul si euaseris: apud christianos mendicabis panem. Nam quis Turcus est: quem suæ religionis pœniteat? Moriemur omnes: priusq̄ nostri prophetæ iu gum excutiamus. Non sunt parua: quæ isti obiiciunt. adhibēda ē & huic parti medela: quam nemo teipso melius inuenerit. Nosti tuos homines: & quibus prouincias cōmiseris: non ignoras. Quā ta sit cuiusq; fides: & quis animus: non te latet. non fit sine pericu lo magnum facinus & memorabile. Vilia sunt: quæ paruo emunt̄ diligentia hic & labore opus est. peruestiganda sunt amicorum cō silia. noscenda subditorum ingenia. & his utēdum est: quos fidos & prudentes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex christianis nati: qui quamuis circuncisi sunt: non tamen christianū nomen oderūt. his exercitus: his præfecturas credere potes: qui tui sint amantissi mi & ita regnum ordinare: ut quādo uelis: præsto sint oīa. Tui sub diti magna ex parte græci sunt: & armeni: ut diximus: & Iacobitæ qui & si aliquid erroris habent: christiano tamen noīe censent̄ nec alıud magis cupiunt q̄ te similem eis esse. & illum deum colere:

quem colunt ipsi.sperarent meliori se loco futuros:qui nunc man cipia quilissima sunt.tributa exoluunt grauia.iniuriis afficiuntur quottidianis.ad bellum ducuntur inuiti & inermes.cedibus expo nunt̃.priuant̃ liberis & uxoribus.miserrima res est:posteaq̃ filios educarunt:eos pdunt.rapiunt̃.in palatium pueri circuncidunt̃.& Mahumeteis ritibus imbuunt̃.Vident infelices parẽtes se nõ mõ corpora liberoꝝ:ueꝝ aĩas ẽt ire pditum: & angustiati inter tot ca lamitates plorare non possunt:maiora mala timẽtes.Nemo horũ te diligit.neq;.n.natura fert:ut eos amemus:a qbus patimur ma la.Quod si te christianũ cernerent:miꝝ in modũ diligerẽt:felicita tem tuã cupent:& in oĩbus studiis tuã gloriam quærerẽt:& filios suos & seipsos q̃libentissime tibi donarẽt.magna est hoꝝ multitu do:& pro sua religione cõstãtia.Quod si prudẽter eos tractaueris nihil tibi de rebellione turcoꝝ uerendũ erit:qui medios inter chri stianos sese uidentes tuæ potius uoluntati consentient: fortunas & dignitates seruaturi:q̃ mortis periculo se subiiciant.Non suade mus rem nouam aut insuetam.Tritum est iter quod ostendimus Multi hoc & magni reges ingressi sunt.Apud francos ex gentili & Idolatra christianus effectus est Clodoueus:& simul cum eo regni proceres baptizari non recusarunt.Apud Hungaros Stephanus no stris initiatus sacris:omnem illam gentẽ christo acquisiuit: Apud Vesogothas:qui longo tempore in Hispania regnauerũt:& usque in hæc tẽpora eiusce gentis sanguis imperat:Ricardus Lemugildi filius suadente Leandro Ispalensi episcopo : Arrianæ renunciauit hæresi : & cum omni gente sua catholicam fidem complexus est. apud longobardos.Agilulphus suasu coniugis Theudelindæ: reli quit idola : & cũ omni populo christianæ sese legi subiecit.Apud Hiberos : qui sunt in Asia: imperante Constantino maiore : Rex gentis cum coniuge & omni nobilitate atque plebe ad prædicatio nem unius captiuæ mulieris:relicta idoloꝝ isania baptizatus est. Sed quid moramur:& non exemplum illud adducimus : quod est omniũ maximũ.Constantinus ipse imperator ac Monarcha uiam aperuit: quã tu & tui similes ingredi absque ulla cunctatiõe posse tis.Omnes:qui eum præcesserãt Imperatores excepto Philippo gẽ tiles fuere:Iouem:Mercurium:Apollinẽ:Herculẽ & alia quæ sunt

mõstruosa nomina tanq̃ deos colebant. Senatui & omni Romano populo stulticia Christus erat. proponebantur passim edicta: quæ christianos comprehendi iubebant: & nisi sacrificarent idolis crudelibus modis interfici. Nihil utilius erat nomine christiano. Infamegenus & maleficum habebatur omnium qui Christo crederet sub Nerone: sub Domitiano: sub Diocletiano crudelissima in christianos desæuit persecutio. At Constãtinus acceptis Imperii fascibus: posteaq̃ persuasus est a Siluestro prædecessore nostro in simulacris dæmonia coli: & unum tantum deum esse cum patre & spiritu sancto Christum Iesum: & in euangelica tantũmodo lege salutem inueniri: non est cunctatus Christi fidem amplecti. non dixit Senatus mihi aduersus erit. resistet populus. copiasq; duces alienabuntur: imperio deiciar: sed alto aio iactans in deo spem suam legem edidit: qua publice Christum coli iussit: & eam fidem teneri ab omnibus Imperio subiectis quã beati apostoli Petrus & Paulus Romanis tradidissent. nec propterea sinistri aliqd sibi accidit. Sed tunc potissimum excellens & gloriosus euasit: cum in uexillis suis Crux domini Iesu apposita resplenduit. Viderat per quietem in aere signum: & uocem audierat dicentẽ in hoc Constantine uince. paruit. uexilla crucis erexit. ciuilibus bellis finem imposuit. superauit hostes. barbaros afflixit. impium ampliauit: pacẽ subditis dedit. ecclesias aperuit. concilia sacerdotum celebrauit hæreses eliminauit. Lucem quam acceperat ab euangelio: cunctis gentibus cõmunicauit. magnificus & excelsus sup omnes cæsares inuẽtus. græcis & latinis litteris celebratus: imperauit annos supra triginta. Sedem Impii apud Bizantium erexit: & ampliatis ciuitatis mœnibus: cum publicis: tum priuatis ædificiis magnifice constructis de suo nomine Constantinopolim appellauit: & plenus dierq; apud Nicomediam edito testamento: in quo filios Imperii successores reliquit: ut christianum decet: sacramentis ecclesiæ receptis: e uita decessit: Quid erat: quod ille amplius in terra posset optare? Imperio potitus est omnium maximo: uita ei & longa fuit & paucis obnoxia morbis. inimicos humiliatos uidit. & q̃d hoibus dulcissimum esse solet. hæredes amplissimæ fortunæ filios dimisit. Nec alienum fuit tantum Impatorem: qui christianam fidem tantope

ampliauerit:in alio sæculo cum Christo regnātem credere: cui ser uiuit in hoc:dū uiueret. Quod si omnibus qui patriam auxerint: iuuerint:defenderint: certum est esse in cælo definitum locum:in quo beati æuo sempiterno fruantur : sicut philosophi doctissimi tradiderunt. multo id certius de illis sperandum est qui pro lege domini uel seruanda uel augenda summis studiis cōtenderunt:si cut de Constantino ostensum est:quē sicut in terra felicem fuisse didicimus:ita & in cælo beatum credimus.eadē proculdubio euen tura tibi esse confidimus:si nobiscum sapiens Christum colas: & magnum Cōstātinum imiteris. Quemadmodū Romani cum suo Imperatore christiani sunt effecti : ita & Turci una tecum baptiza buntur:eritq; tuum regnum super oīa:quæ sunt in orbe:& nomē tuū nulla silebit ætas.Latinæ litteræ.& grecæ: & barbaræ celebra bunt.nemo inter mortales erit:q de potentia aut gloria præcedat Magna sunt hæc quæ promittimus.maiora quæ sequuntur.de re gno de potentia huius sæculi:de gloria humana sumus locuti.Ca duca hæc & incerta sunt & fluxa.oēs morimur.oīa nata occidunt & omnia orta senescunt.Breuis est humanæ prosperitatis cursus. cito regnū deficit.nulla potētia longa est.gloria quoq; clari noīs: q̄uis de maximis rebus diu pseueret:finit̄ tamen aliquando:& in tempore deficit.nihil est inter mortales nō mortale. Conterit oīa tēpus.Esto duret p multa sæcula nomen. Quæ dulcedo post obitū laudis?aut damnatus est hō in altera uita:& nihil ei prodest fama quæ remansit .aut saluatus est:& ea nō eget beatitudine donatus æterna:quæ omni ex p te plenissima est:filios ac nepotes præclara maiorꝝ nomina iuuan t.Et nobis quoq; dum uiuimus dulce est ta lem hæreditatē posse relinquere:quæ sit posteritati solatium. Est id quidem aliquo modo bonum. Sed meliora quærēda sunt & sta bilia bona.quæ uero nostra sint:neq; unq̄ nos deserāt.Philosophi quos peripateticos uocauit antiquitas : tria bonorꝝ genera posue runt:& alia esse animi dixerunt:alia corporis.alia exterua.Stoici ea duntaxat bona existimarnnt quæ animum excolerent hoc facit iu sticia:prud entia:moderatio:fortitudo : & quæ sunt aliæ in animo dotes : Egregiam corpo ris formam: robur: ualitudinem:nobilita tem:clientelas:opes inter bona non acceperunt:quæ neq; sunt in

potestate nostra:neq; possessori felicitatem præstant.Sed neq; illæ quatuor uirtutes:quæ principales existimātur:tranquillam homini mentem reddunt: nisi aduciantur aliæ tres : quas Theologicas appellant:& in animo sitæ sunt Spes:Fides:Caritas. Tristis est:& in anxietate moratur.& corpore & animo ägitur.& nihil boni operatur: qui spe futuræ uitæ priuatus est. Sine fide impossibile est placere deo:qui est ultimum homini bonum & finis:in quem tendimus.Caritas diuino amore feruet. Curiosa est animæ nostræ & proximo consulit:quem iubet lex:ut tanq̄ nos ipsos diligamus.Si ergo animi bona cupimus : & moralibus uirtutibus opus est . & theologicis neq; in his ulla est nobis cum tua lege contentio: alia sunt in quibus discrepamus.Fatebitur tua lex:& uitam æternam in altero sæculo reperiri:& his itineribus ad eam perueniri. Dicet fidem necessariam esse . Verum non eam fidem:quam nos recipimus:amplectatur.laudabit caritatem : sed alia eius officia esse dicet q̄ christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur. Sed spei finem longe diuersum a nostro recipiet.Pax erit in hominibus.bellum in rebus.Facessat nunc hæc contentio.& quo modo uera & æterna bona ex fide Christi consequi possis & animæ tuæ consulere:quæ immortalis est:ostendamus.& si enim huius sæculi quæ dicuntur bona: concupiscis:& inter mortales magnus uideri uis:non tamen animæ tuæ oblitum te credimus.nec ex illorum numero censemus: qui cum Epicuro & aliis quibusdam delirantibus philosophis extingui animā simul cum corpore putauerunt . nec rursus te sine deo esse censemus: sicut olim de Callæcis in hispania traditum est:qui nullum colebant deum:& de Pythagora: quē ferunt dicere solitū esse non liquere sibi an deus aliquis esset. Quæ disputatio adeo ipsa iudicata ē: ut ab Atheniensibus auctor eius eiectus sit:& libri in q̄bus ea continebant̄ exusti. Possidonius scripsit Epicuꝝ nihil de deo sensisse:sed ea quæ de diis locutus ē : inuidiæ depellendæ cā dixisse.Stultoꝝ hæc assertio est:sicut in propheta legimus.Dixit insipiens in corde suo non est deus.Haud eq dem te adeo rudem existimamus:ut cælum credas rectore carere: & hanc pulcherrimam mundi machinam casu emersisse & omnia fieri fortuitu.Sed arbitramur te deum unum confiteri & in eum

credere:q cælum creauit & terram & oīa quæ sunt in eis : & quæ creauit:non negligit:nec te ignorare censemus incorruptibiles eē aīas hoīum:& cum e nostris corporibus migrāt:in alias regiones transferri:& bonas læta sortiri loca: malas ad suppliciū rapi:quod non solum in euāgelio nostro scriptum est & in prophetis:sed tua quoq; lex idem docet:quanuis in hoc mundo temporalia:quæ putantur bona: casu quodam fortuito euenire non recte arbitratur. Socrates & Plato & Aristoteles philosophorum principes de mundi regimine:de imortalitate animarum: de deo eadem crediderūt quæ christiani: q̄uis aliqua nouæ legis archana:quæ nondum edita erant:ignorauerunt. Platonis in epistolis hæc uerba leguntur. Credendum est autē semper ueteribus sacrisq; sermonibus nobis asserentibus animam esse imortalem:iudicesq; habere: ac pœnas dare maximas cum a corpore fuerit separata:quod intelligendum est cum male uixerit. Non est hic locus apud te altius examinandus:qui pro tua lege deum esse intelligis:qui omnia uidet:& oīa iudicat:& animas corporea mole solutas pro suis operibus in alio sæculo uel præmia recepturas : uel supplicia non dubitas. Quæ cum ita sint : stultum esse cognoscis terrenis rebus ita aliquem inhærere:ut cælestia negligat.& dum corpori studet:animam perdat.breue est omne quod uiuimus æuum:etiam si Mathusalem: aut Nestoris ānos possimus attingere. Quidquid æternitati comparatur:momentaneum est. Quotus hodie reperitur:qui centesimum uideat autunnum ? Quotus qui octogesimum impleat annum? Vita hominis:ut inquit propheta:in ipsis septuaginta ānis. In potentatibus aliquando ad octoginta protenditur : ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex his qui nascuntur:ad perfectam puadit ætatem? q̄ multi moriuntur infantes ? Quot pueros extingunt morbi.paucissimi iuuentutem superant. Angustissima est uita hominis:& incerta.mille instāt in omnes horas pericula. mille mortis facies uitæ nostræ insidiantur.minima res cursum nostrū interrūpit.alieno hic arbitrio sumus.uocat nos deus:quando uult & ubi uult.& cū minime credimus:tunc citamur. Peremptoria monitio est:nec licet prouocare aut cōtra niti.parēdū est altissimo domino:& uillicationis ratio reddēda. Sapiunt:q ita uitā instituunt

ut uocati alacri animo abeant:& corã iudice:qui nihil ignorat:ipa uidi consistant in die illa tremenda & amara ualde: in qua nil am plius mereri licet:& omnis spes ac metus ex his:quæ acta sunt:pẽ det:nec supplicare iuuat neque negare. Est igit̃ de ania curandũ: quæ post hanc uitam aliam habet uitã:i qua uel dolet:uel gaudet Quid prodest hominĩ:si uniuersũ mundũ lucret̃: inquit in euan gelio dominus:animæ uero suæ detrimentũ patiat̃: aut quam cõ mutationẽ dabit homo ꝓ anima sua?hac uiuimus:hac sapimus: hac deo similes sumus: hæc melior pars nostri ẽ rebus õnibus pre tiosior. Hæc dimisso corpore ĩ altas regiones egredit̃: Corpus in terra iacet:& in puluerẽ cõuertitur: & usque ad ultimũ maximũq; iudiciũ sensu carebit. Tunc uero pro meritis quæ illi cum anima fuere cõmunia uel ad gloriã:uel ad pœnam resurget. Quid Nino prodest late per Asiã impasse?quid Semiramidi eius uxori? quid Dionysio?qd Herculi ad Indos usq; penetrasse?quid Idatyrso Scy thiæ atq; Asiæ iugũ imposuisse? qd Nabuchodonosoro ad gades usq; perrexisse?qd Osiridi dimissa Aegypto per Syriã: & Asiã in Thraciam duxisse copias?quid Agamennoni ilium exussisse?quid Cyro Persaꝝ ĩperiũ cõstituisse? quid Alexandro magno illud euer tisse & usq; ad hipasim in orientem: & ad Iasartem fluuiũ septen trionem uersus arma tulisse? quid Annibali Italiã uexasse? quid Scipiõibus Karthaginẽ deleuisse?quid Pompeio oriẽtales reges de bellasse?quid Iulio Cæsari subacta Gallia Romanũ Imperiũ inua sisse?quid hunnoꝝ regi Athilæ Pãnonia Germaniaq; protrita Aq leiam in Italia subuertisse? quid Tãmerlano tot Asiæ Syriæq; ur bes incẽdisse atq; auum tuum prælio superasse?quid genitori tuo Amuratho sæpe de græcis: sæpe de hungaris triumphasse? Quid cæteris regibus: atq; imperatoribus res magnas & claras gessisse prodest? si absque cognitione ueri dei mortui sunt: & nunc eorũ animæ apud inferos cruciantur? Laudantur hic: & ardent illic: quæ famæ uoluptas in cruciatu esse potest? quæ dulcedo gloriæ in doloribus? Dura uox est eorum: qui uel in Thauro Phalaridis beatitudinem esse dicunt. Non bene cohabitant dolor ac uolup tas:necullus est in fœlicitate mæror. In cælo plena felicitas est: apud inferos plena miseria:cum eo uentum est:nihil iuuat gloria

quæ præceſſit & fama ſæculi.Studendum igiť eſt:ut poſt obitū:q per oēs ſe horas infert certus & incertus:aīabus noſtris bene con ſulamus.Præueniendus eſt piis operibus dies mortis:& oēs actus noſtri ita dirigēdi:ut deo placeamus. Ipſe eſt enim finis omnium & ſummum bonum:ad quod aſpiramus:& ipſa beacitudo:cuius cupiditas oībus mortalibus ineſt.Quærendum eſt iter ad eam.Id recta fides oſtendit & operatio iuſticiæ.quia nec iuſticia ſine fide: nec fides ſine iuſticia ſufficit.Iuſtus ex fide uiuit:ut ſcriptum eſt: & ſine fide nemo eſt acceptus deo.Tua lex:ut aiunt:in ſua quenq; religione ſaluari hoiem cenſet:ſi alioquin iuſte caſteq; uiuat:niſi Mahumetea traditione relicta ad aliam tranſierit.Dicunt & ī tua lege ſcriptum eſſe.Eſt enim ſibiipſi ſæpe contraria nulli ſalutem patere niſi in ea . Nos contra ſentimus: & certi ſumus uiam uitæ ſoli chriſtiano:ſi bene agat:apertam eſſe. Ait enim ueritas noſtra in euangelio.Qui crediderit & baptizatus fuerit.ſaluabitur.q nō crediderit:condemnabitur.Tu ergo ſi futurum credis ſæculum:ſi uis fieri ſaluus:ſi animæ tuæ bene conſultum cupis:ut fidem ro manæ eccleſiæ : extra quam non eſt ſalus & baptiſmum: recipias oportet.His duabus clauibus fide ac baptiſmo aperiuntur paradi ſi portæ:illis tamen:qui appoſite ad fidem uiuunt : nam ſine ope ribus fides mortua eſt. Euangelio præbendæ ſunt aures : & Chri ſti doctrina ſequenda:quæ nullum fallit.Dices nolle tuæ legi no ſtram præponere : aut Mahumetem relinquere prophetā magnū Rogauimus ab initio:ut benigne audires.itidem nunc petimus : & nunc maxime attentis auribus & pia mente opus eſt & iudicio recto: quando ad radicem arboris infructuoſæ admouemus ſecu rim.Audi ſeriem rerum.noſce hiſtoriam fidei.præbe aures uero: cui perraro eſt in altis ædibus locus . Caliſthenem philoſophum crudelibus modis lacerum in cuſtodiam rapuit Alexander:qui ue ra loquens:diuinum cultum homini denegauit.& Clytum Philip pi laudes commemorantem lancea tranſfodit . Timent homines exempla:& uidentes melius adulatoribus ſuccedere q̄ recta monē tibus:ad nugas ſe conuertunt:& quæ placeant:loquuntur. Anthi gonus aliquādo unus ex ſucceſſoribus Alexādri:q regnauit ī Aſia: inter uenandū mutata ueſte:relictis comitibus:errabundus apud

agreſtes hoĩes in uili tugurio pnoctauit incognitus & combibẽs de ſeipſo tanq̃ de altero pcunctatus aſtantes oĩa quæ feceratːma la ab eis audiuitːmane quæſitus atq; inuentus cum ueſtem allatã & regium ornatum uidiſſet.date inquit purpuramːquã ut primũ iduiːueꝝ de memini hac nocte nunq̃ audiui.Et Auguſtus mortuo Varroːidcirco ſe ſupra modum dolere aiebatːquia nõ eſſet a quo ueꝝ audiret.Ad pauperes philoſophos relegata eſt inquiſitio ueri qui propterea ſapientiæ amatores uocant̃ːquia ueritati ſeruiuntː & nolunt decipi.Turpe eſt cuiuis homini errare maxime regiːqui ſi per ſeipſum non ſatis intelligitːprope habet magiſtrosːquos in terroget.tantum placeat audire.nec pudeat diſcere quod ignorat. Tria ſunt hoĩum generaːut iquit Heſiodus.Primi & optimi ſunt qui per ſeſe oĩa noſcunt. his proximi qui recta monẽtibus auſcul tant.tertiũ prorſus dãnandi ſuntːqui neq; ipſi uidentːneq; uidenti bus credunt . Sed nulla in re periculoſius erratur q̃ in his quæ p tinent ad fidemːneq; utilius inuenitur ueꝝ.Recte ad Antipatrum de Alexandro ſcribit Ariſtoteles monens ne pro tot exercitibus ui ctoriiſq; & ſubiugatione orbis terraꝝ glorietur : ſed cogitet quod ſi quis de deo recte cognoſcatːnon minori gloria dignus eſt q̃ ipſe pro tantis rebus geſtis tantaq; potẽtia:& in Ethicis ſapientem in quit eſſe amiciſſimũ deo.Sapiens aũt nemo exiſtimandus eſtː qui a recta fide eſt alienus.In his uero quæ ſunt fideiːneq; tuus legifer ſatis intellexit.neq; in hanc uſq; diem ſatis didiciſti.an uero recta monentẽ audire & ſequi uelisːfuturus dies oſtendet.Si hæcːquæ ad te ſcribimusːaudierisː ſignum erit aĩ ad diſcẽdum paratiːſi fe ceris quæ monemusːeris proculdubio ſapiens.nemo hõ ſapientiã contẽnit.nemo odit.nemo eſtːqui nolit eſſe ſapiens.Veꝝ primus ſapientiæ gradus eſt nolle errareː& ueꝝ q̃libentiſſime audireː ma xime in his rebusːunde eſt homini ſalus ſicut eſt religioːquæ ordi natur ad æternã uitam.Audi ergo ueꝝ circa religionẽ. Si nõ ſcri bimus ueꝝːargue ſcribentes.& deſpice tanq̃ ſtultos . Sed noli fal ſum dicere.niſi cognoueris falſum eſſe. enarrabimus breuiſſime ab initio mundi uſq; ad obitum ſaluatoris Chriſti noſtræ legis ar chana.Deinde aliqua de tua lege dicemus ea quæ cõferemus adin uicem & quantum interſitːoſtendemus.Conabimurq; quantũ ex

alto dabitur lucem tibi ostendere: per quam possis ad eam lucem peruenire:quæ illuminat omnem hominem uenientē in hunc mūdū Cum creasset deus in principio cælū:& terrā:& maria:& lucē: & solē: & lunam:& alia sydera:& plantas:& herbas:& uolucres:& pisces:& quadrupedum genus:ac reptilia:& alia animantia:postremo Adam creauit:& insufflauit in eum spiraculū uitæ: & posuit eum in paradiso deliciaꝝ:& fecit adiutorium simile sibi Euam ex costa eius eductam:& data licentia: qua possent cæterarum plātationum degustare fructus: ut abstinerent a plantatione prudētiæ imperauit:& ambos cum præuaricati essent:ex paradiso deiecit:atque in eis humanum genus morte damnauit:iussitq; laboriosam uitam & ærumnis plenā agere. Ab his propagata creatura humana cum rursus animo rebelli diuinam maiestatē contemneret:& īuitia quæque prolaberetur:aquarum diluuio deleta est.Noe cum coniuge & sex aliis animabus in arca saluatus est:& ab his omnes homines:qui modo sunt: & post diluuiū fuerunt:originē ducunt. Tres filii Noe Sem: Cham:& Iaphet:redeuntibus aquis in locum suum:humanam gentem reparauerunt:adeo ut traditū sit:priusq̄ Noe moreretur quattuor millia hominum ex suis & filiorum lumbis exiuisse:ex quibus etiam iniqui emerserunt Nembrotes filius Cham & qui cum eo in contumeliā domini turrim Babel ædificare cœperunt: In ea diuisum est labiū uniuersæ terræ & confusiōe impeditū opus.Secuta est ob peccatum pessimū Pētapolitana subuersio & Habraham & loth fuenti religiosi:in semine Habraham benedictæ sunt omnes gentes:& circuncisionis pactū cum eo percussum est.Fuit eim iustus:& placuit deo in operibus suis: cum filium Isaac diuino imperio imolare non detrectasset.Neque Isaac patris uiam deseruit:cui natus est Iacob:qui alio nomine dictus ē Israhel:& huic duodecim filii fuerunt: a quibus duodecim tribus emanarūt.Is cognito Ioseph:putabat extinctum:magnus & potēs esset in ægypto:cum reliquis filiis ad eum migrauit.Multiplicatū est illic iudæorum semen: & in gētem magnam cū creuissent israhelitæ:surrexissetq; rex alius: q Ioseph & opera eius ignoraret grauissimis laboribus oppressi sunt:& contumeliis innumerabilibus affecti. Sed miserante altissimo per manus Mosei & Aaron serui

tutem effugerunt : & ſicco ueſtigio rubro mari traiectos p annos quadraginta cybo cæleſti uitá in deſerto egerũt: & circa monté Synai diuinam legem in tabulis lapideis acceperũt. Acquiſita eſt terra promiſſionis: ſed non tota i manu Moſei : poſt obitum eius mirabilia fuerũt opera Ioſuæ: & aliorum iudicum: inter quos etiam prophetæ claruerunt uiri excellẽtiſſimi. Succeſſerunt deíde reges & alii prophetæ in populo dei & non ſine cæleſti numine cõſeruata eſt gens hebræa: & prophetæ quidé interpetrati legem ſalubria tradidere præcepta uirtutem extollentes: & uitia effulminantes: & multa per illos ſcripta ſunt diuinitus reuelata: quæ de futuris noticiam prabuere. Non tamẽ pauca perpeſſi ſunt aduerſa iudæi: cũ legé domini contemnerent: & in traditionibus patrum nõ permanerent. Cœperunt eos chaldæi: & in ſeruitutem redegerunt. & nũc Syri: nunc Arabes nũc Agyptii in eos arma uerterunt. Multæ fuerũt eorꝝ tribulationes: multæ calamitates ac miſeriæ. Sed de omnibus liberauit eos dominus: cum ad eum clamauerunt : & tota mẽte redierunt: quia cor contritum & humiliatũ non deſpicit diuina maieſtas. hæc: ut arbitramur: communia tibi nobiſq; ſunt: & ĩ Alcorano Mahumeteo magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo & noſtro iudicio lex Iudæorꝝ. uerax Moſes : & Dauid: & Solomon: & Eſaias: & Hieremias: & Ezechiel: & Daniel. ueraces omnes ꝓphete domini. uera iudæorꝝ fides: q ante chriſtũ ĩ lege manſerũt. Mendaces omnes gẽtes: quæ coluerunt idola. Notus ante chriſtũ ſuũ in iudæa deus. Nihil hucuſq; contendimus. concedis hæc: niſi fallimur: omnia. In his: quæ ſequuntur: diſcordia erit. Sed nos ĩ luce ambulamus: neq; offendimus ad lapidẽ pedes noſtros: & ne de cætero tu quoque offendas magnopere cupimus : & ultro ne decipiaris. Lumen offerimus. Tu creatura dei es & ouis eius : ſed errabunda extra caulas ĩ alienis paſcuis procul ab ouili dominico lœtiferum capis cybum: & peſtifera aleris herba. Nos bõi paſtoris exẽplo qui relictis nonaginta noué ouibus in deſerto: unam: quæ aberrauerat: ſequutus ẽ. Te quærimus: & in uiam ſalutis optamus reducere. Dolemus te uirum excellenté: nobilitate illuſtrem: geſtarꝝ rerum gloria darũ: Impio magno præditum : & pluribus naturæ dotibus eminenté non incedere in uiis domini. nõ noſcere mãdata

eius.non esse in lege sua.compatimur tibi: & tuorũ subditoꝝ de ploramus infelicitatem:qui tecum pereunt.nec te credimus libenter errare: cuius naturam bonam esse confidimus.Ignorantia ueri te retinet.Tui te parẽtes & ipsi ꝑ ignorantiam decepere:cũ progenitoribus laberis.Sed timẽda est scriptura:quæ ait:Ignorans ignorabitur.Quod si cæteris rebus præcipuã curam: exactam diligentiam:summum studium adhibes: ne quis te fallat circa religionẽ Potissime curandum est:ne fallaris:in qua tanto cautiorem te esse oportet: quanto ĩ ea cum maiori periculo delinquitur cæterarum rerum ignorãtia: hæc:quæ sunt temporalia: in hoc sæculo adimere potest.Religionis error alterius uitæ bona id est animæ felicitatẽ eripit.Quod ne tibi accidet:si nobis aurem & fidem præstiteris: facile adiumẽto erimus.Audiuisti ea quæ de ueteri testamento diximus: Nunc de nouo agendum est:in quo plurimũ discordamus Audi:quæ subiungimus:sic & tuæ legis tenebras odio habebis:ut speramus:& nostræ lucem amabis.Duo in ueteri testamento uaticinia reperiuntur:quorum alterum illud est. Quia non auferetur sceptrum de Iuda:neque dux de femore eius:donec ueniat:qui mittendus est:Siue ut chaldæi dicunt messias.Alterum est quod ait: Cum uenerit sanctus sanctoꝝ cessabit unctio uestra.His uaticiniis prædictum est in aduẽtu christi Iudæos regnum amissuros esse:& sacerdotium sicut & factum est. Regnum quod iudæorũ fuerat: Idumei acceperunt.Regnante nanque primo Herode Antipatri filio genere Idumeo & alienigena Christus ex Maria uirgine dei filius natus est uerus deus & uerus homo: qui sacerdotium Iudæorũ ad christiãos transtulit Petro sibi successore delecto: in quẽ Põtificis maximi potestatem transfudit. neq; ulterius apud Iudæos pastoralis ouium cura permansit dicente domino ad petrũ: Pasce oues meas Pastor ipse bonus:& pontifex maximus christus pastores deinceps & pontifices christiãos esse nõ iudæos cõstituit: quãuis Petrus & alii plures ex Iudæis non amplius Iudæi summum pontificium acceperunt:atq; in hunc modum cessauit Iudaica unctio:& translatum est sacerdotium: quo facto & ipsa lex translata est dicẽte apostolo.Quia translato sacerdotio necesse est:ut etiam legis trãslatio fiat.Deus igitur:qui multifariam multisq; modis

olim patribus in prophetis locutus fuerat. Nouissime per filium suum: quem cõstituit hæredem uniuersorum: per quem fecit & sæcula: allocutus homines nouam legem edidit & noua dedit præcepta: quibus seruatis uitá merétur æterná. In tépore igitur quod in altissimo trinitatis consilio æterno fuerat definitũ: Regnante apud hebræos Herode: apud Romanos Augusto quiescéte mũdo & aduentum domini mirabili & inaudita prioribus sæculis pace honorante: Missus est Gabriel angelus de cælo: qui Mariæ felicé conceptionem & sacratissimum partũ annunciaret. Sed ante præcursor natus est Iohannes: qui pœnitentiam prædicaret: & uiam domino præpararet. Concepit uirgo de spiritu sancto: ut prædixerat ágelus: & seruata dignitate uirginitatis filiũ simul & dominũ peperit. Natus est christus saluator octauo Kalendas Ianuarias: & in ipsis Kalédis circuncisus est iuxta uocé angelicam. Iesus appellatus: quia salutẽ attulit humano generi. Plurima de infantia saluatoris scripta sunt: nec dubiũ est: quin omnis eius signis ætas & miraculis plena fuerit. Sed ecclesiæ nostræ grauitas & acre iudicium ea tantum recepit. quæ certa sunt. Apocrypha prætermittit. Duodecimus saluatoris ãnus memoriá habet: quia templum ĩgressus cũ legis doctoribus disputauit: & aliqua ex parte splendorem suæ diuinitatis ostendit. Sed circa trigesimum annum fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est a Iohanne: & ipse Iohanné baptizauit: & paterna uox audita est. hic é filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Conuertit aquam in uinum: & innumerabilibꝰ corruscauit miraculis. Elegit sibi discipulos suos: quos uocamus apostolos: & circuens regiones & mẽtes hominum sanauit & corpora ægrotantium: & faciens ipse quæ docebat: toto trienio prædicauit euangeliũ per Iudæam & uicinas prouĩcias. beatissima uox eius intonuit: quæ uita hominum esse deberet. ostendit & præcepta: tum uetera innouauit: tum noua prioribus utiliora istituit. Abdita & obscura: quæ erant in ueteri lege: multa reuelauit: & abstrusos prophetarum apuit sensus: & quæ de se prædicta fuerant: palá exposuit. Mysteriũ sanctæ trinitatis ostẽdit: & unitatem ĩ trinitate mõstrauit: docés tum patrẽ: tũ filiũ: tum spiritũ sanctũ diuinis honoribus prosequẽdũ: & hos tres unũ esse deum prædixit

non modo mortem suam:uerum etiam genus mortis & quod tertia die resurgeret:& quod ascensurus in cælum.rediturus esset in fine mundi iudicare uiuos & mortuos.Compræhensus est & traditus Pilato sicut ipse uoluit:qui eum neci daret.Testes in eum citati sunt:nec est inuenta mortis causa:quia peccatum non fecit:nec est dolus in ore eius repertus.Maximū crimen obiecerunt: quia filium dei se fecit:& regem se dixit:& propter ueritatem occisus est Crucifixus atque sepultus: & iuxta uerbū suū resurrexit a mortuis:& quadraginta diebus cum discipulis commoratus:cum eos cōfirmasset & corroborasset : atq; in orbem ire iussisset euangelium disseminaturos.Tandem euidentibus illis eleuatus est : & nubes suscepit eum ab oculis eorum:ascendit in cælum:& sedet ad dexterā patris:& inde uenturus ē iudicare uiuos & mortuos: et redditurus unicuique secūdum opera sua. Interea spiritus sanctus ab eo missus omnia suggerit ecclesiæ: quæ necessaria sunt ad uitā æternam.Hæc nos christiani firmiter credimus. hæc est fides nostra: quā cunctis gētibus prædicamus:& imptiri omnibus cupius. hæc ab apostolis & eorum successoribus per fideles manus immutilata & incorrupta ad nos usq; delata sunt.Hæc uos Turci & sarrhaceni magna ex parte negatis.Et si enī christum ex uirgine natū: & sanctum uirum:& dei filiū:& prophetā magnum: & mirabilium operum effectorem:& adhuc uiuentem confitemini: deum tamen & dei filium esse inficiamini:nec sibi:nec sancto spiritui diuinitatem conceditis:& trinitatem personarum in diuinis respuitis:& christi mortem deridetis: quem translatum: & alium sibi similem loco sui interfectum arbitramini: nec eius aduētum ī extremo iudicio expectatis: & alia nō pauca christianæ legis reiicitis:& plurima cre ditis:quæ apud nos risu digna uidētur: & quæ nō dimittēus intacta.atq; nos quæ credimus:non solum ex noua lege: sed ex ueteri mutuamur. Vos Mahumeti & Alchorano eius fidem tantummodo adhibetis:& hominem mortuum sine conteste: sine miraculis sequmini.Nos uiuo credimus.Viuit etiā uestro testimonio christus Nos deo præstamus aures:& signis:& ratiōibus:& sacris ducimur testimōiis.Quod si nos audies : monstrabimus breuiter nostræ legis splēdidā lucē & tuæ obscurā caligīnē detegemus.Sed opus est

piis et attétis auribus:quãdo fidei sublimitas attigitur: et magni dei panduntur archana. Sæpe iocis et inanibus fabulis te præsentem exhibuisti:et leutores audisti narrationes. Non ē:cur hæc grauia cõtēnas:aut ea noſce recuſes:ex quibus tua pendet ſalus. Nõ eſt anima nobilis:cui nõ ſit ueritatis amor. Non eſt homo:q nolit ſaluus fieri. Audi ergo:q generoſus es. audi quæ te ſaluare poſſũt Quid ē inter chriſtianos turcoſq; controuerſiæ: in quo ſimul contendimus: quæ diſſidit cauſa: ſane non alius diſcordiæ fomes eſt: niſi quia diuinitate non eadem ſapimus. De patre: de filio: de ſpiritu ſancto cõtendimus. Hoc eſt præcipuum diſſidium: quo ſublato facile omnia componētur. Attingemus: quæ ſit inter nos de diuinitate diſſenſio: latius exponemus. Nos in deo tres dicimus eſſe perſonas: patrem: filium: et ſpiritum ſanctum. Vos unam tantum quam nec patrem: nec filium dicitis nec ſpiritum ſanctum. Sed deum tantummodo appellatis: & hũc unicum eſſe dicitis creatorē cæli & terre & omnium: quæ in eis ſunt. Nulla eſt de unitate contentio. non latent nos uerba Moſei dicentis in exordio legis: Audi Iſrahel dominus deus tuus eſt. Et rurſus ego ſum dominus deus tuus: qui eduxi te de terra ægypti. non erunt tibi dii alieni præter me. Et rurſus ego ſum: qui ſum: & ſi quæſierint nomen: meũ uade. & dices. Qui eſt: miſit me ad uos. & in cantico Exodi dicitur. Dominus õnipotens nomē eius quæ teſtimonia unum eſſe deum & unum dominum manifeſte declarant: & unam poteſtatē: & unã naturam. Nam deus naturæ dominus poteſtatis eſt nomen. Fatemur idem: quod uos de unitate diuinitatis. hic amicicia eſt atq; cõcordia. uobis unus deus eſt: & nobis unus. Dicis principiũ omniũ rerum eſſe deum. Nos idē affirmamus. In quo igitur diſſentimus Multa ſunt: quæ de deo aliter chriſtiãi dicũt: aliter Sarrhaceni ſeu Turci. uos deum corporeum dicitis: nos incorporeum. uos fortuita eſſe quæ hic ī terra geruntur arbitramini nec de his curare deum: Nos gubernare eũ: qui creauit oĩa non dubitamus. uos deum patrem ī diuinitate negatis: Nos patrem & filium recognoſcimus uos ſpiritum ſanctũ ex diuina maieſtate reiicitis. nos ponimus & ueneramur. Mittimus alia. hæc aggredimur: in quibus plus ponderis ē. Nos chriſtũ dei filium dicimus. uos negatis. Cur negatis:

Sane quia nec uxoré habet deus:ex qua filiũ ꝓcreare posset. Quod si fuerit uxor eiᷓ filiosq; genuerit:mundus:qui unius imperio regitur:in plures diuisus dominos diu stare nõ posset. In unitate concordia est:quæ seruat imperia. In pluralitate discordia quæ maxĩa regna subuertit. Sed quis tam rudis: tam uecors:tá demens christianus est: qui generare deum ex cõnubio & permistione fœmiæ arbitretur? Non sum us adeo hebetes christiani: ut tantũ nefas ad mittamus. Sarrhacẽis hoc suaderi posset:qui deo corpus manus & caput & cætera membra cõcedunt. Nos deũ spirtũ esse asserimus incorporeũ: immortalé:æternũ: & incompræhẽsibilé.q deũ seipsũ intelligit in mente sua:uerbum concipit:quod nos filium dei esse dicimus: nec aliud est ĩ deo seipsum noscere atq; ĩtelligere quam deum esse. Nihil est enim in deo non deum: deum auté:cuius est uerbum: nominamus patrem : & processũ ipsius uerbi generatio né filii dicimus. nec ueritas hæc de uerbo dei apud christianos tá tũ illuxit. gẽtiles philosophi áte christi aduẽtũ: eadé quæ nos asserimus:non nulli affirmauerunt. Si quidem platonici in suis libris aptissime dixerunt: Quod in principio erat uerbũ:et uerbum erat apud deum:et deus erat uerbũ. hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta sunt:& sine ipso factum ẽ nihil. Et reliqua omnia ferme comprobát de uerbo dei: quæ Iohánes in euangelio tradidit usq; ad incarnationẽ uerbi. quá ignorarunt:qđ nundu natus erat Christus: & alta legis mysteria absconderat deus a sapientibus huius sæculi:quæ reuelauit paruulis. Quod igitur platonici uerbũ dei nominát: & deũ esse dicũt: Nos filiũ uocamus ex deo genitũ:& deum esse fatemur:nec ruiná mundi ex filii generatione timemus quádo unus dũtaxat filius ẽ. & pater & filius unum sunt: una potestas:una uoluntas:una maiestas. nec uerbũ cõceptũ ab intellectu concipiẽte discordia. Obscura hæc uidebunt̃.at si uoles: præsto erunt:qui lumen afferát:& aptissima oĩa reddant. Et tu solé hunc corporeũ cernis:q nocté abiens & diem efficit reducẽs:hic ex seipso lucis ꝓducit radios. Hæc ꝓductio generatio quædá est ĩ sole & radii solis:filii solis non incõcinne uocant̃: quæ similitudo q̃uis multifariá ĩepta ẽ. Nam solis sæpe plures uidẽus radios. Deo unicus tantum est filius. in eo tamen cõuenit:quia una ẽ & solis &

radiorũ ſubſtãtia.& una ẽ patris & filii diuinitas atq; eſſẽtia:q̃uis compatio corporaliũ rez nulla ſatis cum diuinis quadrare poteſt. Sed accipe teſtimonia: & qui rationem nõ capis:cede auctoritati. Vetus teſtamẽtũ & Iudæis:& chriſtianis: & Sarrhacenis cõmune eſt.Eructauit:inquit Dauid:ex perſona dei cor meum uerbum bonum: hoc eſt:quod dei filium dicimus & unigenitũ patris æterni non ex carnali coniugio:aut ex carnali & humano complexu:ſed ex corde dei.i.itellectu productum aſſerimus. Et rurſus filius meus es tu:& ego hodie genui te.hodie dicit:quia deo nec heri præteriit nec cras imminet:ſed hodie ſemp adeſt:cui præſentia ſunt oĩa.Et itez ante luciferum:inquit:genui te. Vt intelligas quia non loq̃ de Solomone dauid:ſed deus pater de filio deo: qui ante Luciferũ ab æterno genitus eſt.hõ ante Lucifez nemo fuit:& in libro ſapiẽtiæ legimus ſapientiam dei quæ dei filius eſt:dicentem:Nondum erant abyſſi:& ego iam concepta eram: ante montes & colles ego parturiebar.Nunquid enim pater ſine filio fuit: & ab æterno fuit cum patre filius. Et hoc eſt quod in euangelio inquit Iohãnes:In principio erat uerbum:& uerbũ erat apud deum: & deus erat uerbum.Quæ myſteria profunda & alta cum non intelligeret Arrius nec Mahumetes compræhenderet:negare maluit dei ueritatem q̃ ignorantiam ſuam confiteri:& ſuas ineptias imprudenter ingerere q̃ aliorum ſapientiam humiliter diſcere.Stulta hæc & damnoſa pertinacia eſt.Deo enim & prophetis eius oportet credere:& ſi qd eſt:cuius rõem nõ capimus:debemus cũ Paulo dicere: O altitudo diuitiaz ſapientiæ & ſcientiæ dei q̃ incõpræhẽſibilia ſunt iudicia eius:& iueſtigabiles uiæ eius.Fatent̃ iuriſcõſulti nõ oĩum quæ a maioribus ſuis iſtituta ſũt rõem reddi poſſe:& tamẽ legi pẽdũ eẽ qa nõ ſine cã cõdita fuerit:q̃to mĩus archana dei licet cognoſcere ĩ lurimæ ſũt occultæ cauſæ:ad quas nulla poteſt curioſitas hominũ pu̾ire ſicut oculi noctuæ ad ſolem: & ita noſtri intuitus ad ea quæ ſunt diuinitatis. Non eſt ergo mirandũ ſi neq; generationẽ filii:neque ſpiritus ſancti proceſſionẽ:neque trinitatem ĩ diuinitate intellexit carnalis homo:uel Arrius:uel Mahumetes: ſed illud ĩ eis dãnabile ac deteſtabile fuerit:quod ſacræ ſcripturæ diuiniſq; teſtimoniis nõ acqeuerũt:Nã qd opus eſt argumẽtis:ubi deus ipſe

loquitur. De Pytagoreis creditum e quod in disputãdo soliti erãt dicere ipse autem erat Pythagoras tanquam eius auctoritati non liceret aduersari quãto minus deo: q uerax e & omnis homo mendax. Sed negabis hæc esse dei: quæ afferimus testimonia. De his posterius differemus. Nunc de spiritu sancto agendum est: cui lex tua diuinos honores abrogat. Non est huius erroris Mahumeces inuentor Arrii & Nestorii & Macedonii. hæc olim dementia fuit: quos sacra patrum concilia damnauerunt. Sed eorum uirus apud ægyptios & Arabes aliquandiu latuit: & postremo auctore Mahumete & magistro eius Sergiolate diffusum est: ne mouearis: dum uera loquimur, caue ne sequaris cæcos. Disce spiritum sanctum deum esse & tertiam ferre in trinitate personam. Diximus paulo ante Deum patrem: dum seipsum cognoscit uerbum concipere: & id esse filium gignere. Nunc quod sequitur: adducimus cognitioni esse annexam appetitiuã operationem quandam: cuius principium uoluntas est. Inter operationes uero: quas uoluntas producit: præcipua est amare. Adhibe hic aures: & mentem erige in deo perfectã & absolutã fateri cognitionem oportet: & amorẽ pari mõ cuius processus p appetitiuã opationem exprimit sicut & uerbi generatio p intellectũ: & alia est operatio quæ intelligit: alia qua appetit intellectiua: ex his completur: quæ sunt quodammodo in ipso intelligente. Nam sicut sensibilia in sensu: ita intelligibilia in intellectu dicimus esse. Appetitiua autem complementum accepit secundum quẽdam ordinem uel motum ad eas res: quæ obiiciuntur appetitui: & occultum quoddam principium sui motus habet Ea uero: quæ principio feruntur archano: spiritus nomen acceperũt. Nã & uentos spiritus dicimus & i scripturis pcellas spiritus appellantur. Quod non apparet efflationis initiũ. Respirationem etiã & artheriam motum ab intrinseco & occulto principio manẽtem uocamus spiritum. Atq; hoc modo congruẽti quadã multitudine quantũ diuina humanis uerbis iudicari possũt. Diuinus ipse amor a patre filioq; pcedẽs spiritus dictus ẽ. In nobis duplici ex causa pcedit amor: aliqdo ex corporea & materiali natura: & is plærũq; imũdus ẽ: & mẽti noxius aliquãdo ex ipsa pprietate spiritualis naturæ. Cũ bona itelligibilia & rationi cõuenientia adamamus:

& hic purus est amor & laudabilis & animæ salutaris. Ideo corpo ris amor & laudis & animæ salutis. In deo corporalis amor: seu materialis locum nõ habet: sed ille tantum reperitur: qui simplex & nitidissimus & purissimus: quem spiritum sanctũ appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquam prosequimur: ni si quod intellectu concipimus. Conceptio autem: ut diximus: quæ fit ab intellectu: uerbum est: atq; necesse est amorem ex uerbo ori ri. Amat enim deus quod de seipso intelligit. i. uerbum quod con cipit intelligendo. Verbum aũt dei dicimus filium dei: qui & ipse patrem nouit & amat: atq; ita fit ut amor ipse: cui spiritussanctus est nomen: ex patre filioq; procedat: sitq; cum patre & filio pariter deus. Nam sicut diuinum intelligere essentiæ diuinitatis est: ita & amare. & sicut deus se semp itelligit: ita se semper amat: & oia amat dum suam bonitatem amat. Rursusq; sicut dei filius qui est uerbum dei in natura diuina subsistens: patri coæternus est perfe ctus. Vnus est deus: & ita spiritus sanctus deus e patri & filio coæ qualis & æternus. Et quoniam omnem quod subsistit in natura ĩ telligibili apud nos persona dicitur: apud græcos hypostasis: cõse quens est ut tres personas in diuinitate ponamus: quia tres sunt subsistentes. Pater & uerbum & spiritussanctus. Neq; has tres per sonas dicimus esse per essentiam diuersas: sed per solas relationes distinctas: quæ ex processione uerbi & amoris proueniunt: atq; in hunc modum christiana religio diuinitus illustrata distinctas tres personas confitetur in diuinis. nõ tres deos: sicut Mahumetes fal so opinatus est: sed patrem & filium & spiritũ sanctum. Vnũ esse ab æterno deũ asserimus: nec tamen ipsum patrẽ: qui filius est: nec filium q pater est: nec spiritũ sanctũ: qui pater est aut filius. Vna ẽ enim patris & filii & spiritussancti essentia: in qua nõ est aliud pa ter: aliud filius: aliud spiritussanctus q̃uis in psonis: alium patrẽ: alium filium: alium spiritũsanctũ diuina docente auctoritate dica mus. Nec similitudo in his: quæ creata sunt: summæ deest in trini tatis inuisibilia dei. Apostolus ait p ea quæ facta sunt: intellecta cõspiciũtr sempiterna quoq; uirtus eius ac diuinitas. Relucet qp pe in aĩa nostra diuinæ trinitatis imago. Est. n. aĩa ipsa substantia quædã incorporea rõne prædita: & actus qdã siue forma organici

corporis quæ dum corpus mouet et regit: sui meminit: se intelligit: & se diligit. Quibus in rebus quædā apparet memoriæ: intelligentiæ & amoris. Tria hæc ad seipsa referunt̄: quia nō est amor sine memoria: nec memoria sine noticia. Nam quis meminit: aut amat quod nescit. inseparabilia sunt hæc a semetipsis: & tamen quodlibet eo℞ & simul oīa una essentia sunt: & una uita ī anima una. Differunt tamen: quia memoria non est intelligētia uel uolūtas, nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod si hæc diligenter inspicias: inuenies summæ illius trinitatis atq; unitatis uestigium & quandam imaginem quanuis imparem. Quicunq; enim sempiternam & incōmutabilem naturam p memoriam reminiscit̄: intuetur p intelligētiam, amplectit̄ per dilectionē. profecto repit in se ipso summæ trinitatis imaginē non tamen nō similē: sed qualem cūq; ita: ut similitudine magna inueniat̄ dissimilitudo: & si unus homo meminit: intelligit & diligit, nō tamen memoria est nec intelligentia: nec dilectio. Sed sunt hæc in eo & in una substātia: nō sunt accidentia in subiectis: quæ possunt abesse: sed substātialiter existunt in aīa & unus hō est: qui habet hæc tria. Non ipse ē hæc tria. In simplici uero natura: quæ deus est: q̄uis unus sit deus: tres tamen personæ sunt: ut dictum est, & ipse deus est illæ tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est: quia tria hæc aliquo modo unū sunt. Repert̄ & sub aliis noibus & alio mō in natura nostra illius summæ & ineffabilis trinitatis imago. Nā mens & noticia eius & amor tria quædā sunt: mens enim nouit se & amat se: nec amare se pōt: nisi etiam nouerit se. Duo quædā sunt mens & noticia eius, duo etiam sunt mens & amor eius cū se nouerit mens & se amat. Manet trinitas scilicet mens amor & noticia. & hæc tria quanuis distincta inuicem sint: unum tamen esse dicuntur: quia in aīo substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parens & noticia eius quasi proles eius, mēs enim cum se cognoscit: noticiam sui gignit: & est sola parens suæ noticiæ. Tertius est amor: qui de sua mente & noticia procedit: dum mens cognoscēs se diligit. Nō enim posset se diligere: nisi se cognosceret. Amat ēt placitam prolem noticiam suā: & ita amor qdam cōplexus est: parētis & prolis: nec minor est proles parente: cum tantā se nouerit mens q̄ta est:

nec minor est amor parente & prole id est mente & noticia: cum tantum se diligat mens quátum se nouit: & quanta est. Consyde rat hæc rationabilis hō: & uidens tria in una essentia concurrere extendit se ad contéplationem creatoris: & intelligit unitaté in tri nitate: & trinitaté in unitate: & unum deum colit unam esse essen tiam. Vnum principium sicut & patriarchæ & prophetæ atq; apo stoli tradiderunt. Sed audiamus iamtandē ipsos: & diuinæ legis ueritaté & testimonia in medium afferamus: sine quibus uana est argumentatio. Deum patrem oēs sacræ scripturæ confitentur: & dei nomen patronitatem ad oīa refert. Et si filium dicimus: non possumus patrem negare. De filio adducta sunt testimonia legis: ergo & pater ostésus est. Sicut saluator ait: Philippe qui uidet me uidet & patrem meum. Nunc de spirituſancto quod cepimus: pro sequendum est. In Genesi legimus quia spiritus domini ferebat super aquas: Quis tunc dominus nisi deus fuit? & cuius spiritus nisi de ?& quo mō dei spiritus nisi deus? Deus est quidquid dei ē: nec aliud illi admistum est: incópositus est. Simplex & purus deus In Iob scriptum est: spiritus domini fecit me: & spiraculum oīpo tentis ueritatis uiuificauit me. Dei sunt hæc opera nō hoīs. Quis facit hoīem nisi deus? Deus ē igitur spiritus domini: propter qđ dictum est in psalmis: Spiritus domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod cótinet omnia scientiam habet uocis. Quis impleat orbem nisi deus? quis cótinet orbem nisi deus? Cui cælum sedes & terra scabellum pedibus eius? & apud poetas: Dum nāq; ire per omnes: terras tractusq; maris cælumq; profundum traditum est. Est ne sedes dei nisi terra pōtus & aer & cælum & uirtus propter quod inquit Dauid: quo ibo a spiritu tuo? ostendens non esse lo cum in quo fugere possit spiritum domini: qui est ubiq;: implere mundum & esse ubiq; & continere mundum soli deo tributum ē. Deus igitur sanctus spiritus qui hæc peragit: et futura prænoscit et prædicit: sicut scriptum est: respōsum accepit Simeon a spiritu sancto: quia non morietur: nisi uideret christum domini. non est cur deum negemus: qui dei efficit opera. non igitur solus pater deus ē: q nō aduersaf rationi trinitati psonaꝶ in unitate diuinita tis quéadmōm supius ostēsū ē. Sed iam trinitaté ipsam et sacris

codicibus demonstremus. Et Mosen ante oẽs audiamus: Cuius sunt hæc uerba in capite libri:quẽ Genesim nostri uocant. In principio creauit deus cælum & terrã. Terra aũt erat inanis & uacua: & spiritus domini ferebatur super aquas. Tria cõmemorat: Deum principium & spiritum. In deo patrem intelligimus. In principio filium. In spiritu domini spiritum sanctum: & accipitur hoc in loco principium pro filio sicut in psalmis de suo filio inquit deus: Tecum principium in die uirtutis tuæ in splẽdoribus sanctorum ex utero ante luciferũ genui te. Atq; ita in exordio nascentis mundi trinitas ipsa in diuinis personis adducitur: propter quod tẽptãs diabolus primos parentes interposito serpente: & suadens ut edãt de ligno prohibito. Eritis inquit: sicut dii scientes bonum & malũ quod perinde accipiendum est: ac si diceret eritis sicut diuinæ personæ: quibus ignotum ẽ nihil. Et cum eiicitur Adam de paradiso: Inqt dominus: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. Quibus nobis patre scilicet filio & spiritusancto: sed manifestius ea trinitas ostenditur: cum dicitur: faciamus hoĩem ad imaginem & similitudinem nostram: cum ait faciamus ad nostram: plures personas inducit: cum dicit imaginem: unitatẽ diuinitatis ostendit: nec solitarius est qui dicit faciamus: qui alieno a se loquitur: qui nostram ait. Duo sunt pluralia uerba faciamus & nostram ut uideatur pater cum filio & spiritusancto miscere sermonem: qui nõ uoce sed intellectu expressus est. Dixerat creauit deus cælum & terrã. Deus & creauit: singularia sunt: quia unus est & una diuinitatis essentia Subiungitur faciamus & nostram ut pluritas in personis itelligatur. Idẽ & psalmista canit regius dum ait: Verbo domini cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis uirtus eoꝝ: quid manifestius dici potuit? In conditione cæloꝝ tres personæ concurrunt: Dominus: uerbũ & spiritus. Dominus patrem exprimit: in uerbo filium accipimus. Spiritus is est: quem sanctum uocamus. & rursus idẽ propheta: ut trinitatem psonaꝝ in diuinitate cognoscas: Ter deũ prouocat in benedictione: Benedicat nos: inquit deus: deus noster benedicat nos deus: & metuant eum oẽs fines terre. Trina dei cõfessio trinitatem exprimit personaꝝ: & eum subditur: metuãt eũ uniuersi fines terræ. unitas aperitur diuinitatis. In psalmo xliiii.

multo expresse. Trinitatem minuit cum dicit filio: Sedes tua deus in sæculum sæculi: & postea subdit: Propterea unxit te deus: deus tuus idest pater: filius: & spiritus sanctus: & cum sequitur præ participibus tuis: mysterium quoq; incarnationis aperit: de quo suo loco prosequemur: ut Esaias in uisione sua clamantia introducit Seraphin: Sanctus sanctus sanctus dominus deus. Ter sanctus ad tres personas refertur: & semel dominus: & semel deus dicitur: quia unus est deus: unus est dominus: Et rursus idem uates ex persona Christi loquitur. Et nunc dominus meus misit me: & spiritus meus dominus meus inquit. i. pater misit me filium & spiritus eius qui est spiritus sanctus. Quis hic non itelligat trinitatem? non latuit prophetas hoc mysterium. Possent alia plura huiusmodi testimonia ex ueteri testamento afferri: quæ trinitatē plane ostēdunt. Planius tamen locutus est in euangelio dominus: qui cum mitteret in orbem discipulos euntes iquit: Docete oēs gētes & baptizate eas in noie patris & filii & spiritus sancti: Tris nominauit personas: & in noie dixit non in nominibus: ut essentiæ unitatem in personarum trinitate monstraret. Et Iohānes euangelista: qui de pectore domini ueritatē hausit: in epistola sua inquit: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater: uerbum & spiritus sanctus: & hi tres unū sunt. Et apostolus Paulus. Misit inquit spiritū filii sui in corda nostra: & alibi. Spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis. Et iterum ex ipso inquit & per ipsum: & in ipso sunt omnia ipsi gloria. Ex ipso dicit propter patrem: per ipsum propter filium: in ipso propter spiritum sanctum. non dicit ex ipsis: aut per ipsos: aut in ipsis: nec addidit ipsis gloria: sed ipsi gloria inquit: ut trinitatem simul & unitatem cognosceres: atq; his testimoniis & auctoribus illuminata desuper christiana religio summa cum fiducia confitetur & prædicat unum deum esse: qui causa causarū principium & finis omnium rerum. Et omnis auctor creaturæ & summū bonum & nihilominus tris personas in deo recognoscit: & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduersatur: salutis exptem se reddit: & ambulat in tenebris: & ueritas non est in eo. Tu uero si sapias: ex tenebris emerges: ac cādida luce pfusus sacratissimā trinitatē & cognoscēdo coles & colēdo cognosces: nec aduersaberis sacrosācto euāgelio

in quo legitur: Verbũm caro factum est. Negat tuus legifer incar nationem uerbi: Ná cur inquit factus est deus hó: ut in ligno cru cis passus: qui alio modo humanum genus redimere poterat? Ne gat tua lex christi necem: & alium suo loco interfectum existimat: nec deum incarnatum cognoscit: neq; crucifixum: neq; mortuũ. nos utrunq; prædicamus: quia factus est deus hó: & passus est pp salutem hoís: hæc facta esse testantur. Ait.n.de seipso dominus. Venit filius hoís saluare quod perierat. Constabat primi parentis errato hoíes oés culpa teneri. Clausa erat paradisi porta: nec mor talibus patebat in cælum aditus. Decebat summã dei bonitatem hominem qui ceciderat reparare: nec miserum esse perpetuo: q ad beatitudinem perfruendam creatus fuerat. Sed obstabat iusticia dei: quæ pro peccato satisfacionem exigebat. dignus erat infinita pœna: qui maiestatem offenderat infinitam. nec homo tanti erat: ut infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina iusticia ultionem petẽs. illinc diuina bonitas miserendũ esse censebat. Au dienda fuit utraque uox: quia uniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas. Quare & si poterat deus aliter humanæ imbecillitati consulere: est enim omnipotens: hic tamen cõuenientissimus mo dus fuit: quem elegit: ut assumpta humana natura: ipse pœnas sol ueret: factus est deus homo: aut homo fieret deus. Veritas de terra orta est: & iusticia de cælo prospexit. Coniuncta est humanitas di uinitati: ut acciperet ex plenitudine bonitatis: quod suæ defectum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens. Satisfactum est iusticiæ simul & mi sericordiæ. Satisfactum est amori & odio. Placuit hoc diuinæ po tentiæ: quæ omnem defectum nostrum sua uirtute superat. Pla cuit & sapientiæ: quæ nihil frustra: nihil non decenter: non conue nientissime facit: & licet necessitate absoluta qua necessarium dici mus: sine qua aliud esse non potest: incarnatio uerbi necessaria nõ fuerit: Eo tamen modo quo necessarium accipitur: id quo conue nientius & congruentius peruenitur ad finem: dicere non pudet: ad repatione hoís filii dei necessariam fuisse. Ego sum deus: ego sum dominus. & non est absq; me saluator. Ex p:ona christi inqt Esaias. Quia non poterat hõ saluare seipsum. & necessarium fuit

ut homo fieret deus: & deus homo saluaret hoiem: propter quod pulcherrime & ad propositū aptissime iquit ex nostris prædecesso ribus unus in hunc modum: De mysterio diuinæ incarnationis su scipitur a maiestate humilitas: a uirtute infirmitas: ab æternitate mortalitas: & ad deponendū cōditionis nostræ debitū: natura iuio labilis naturæ est unita passibili & deus uerus: & hō uerus i unita te temperatur. Et quod nostris remediis cōgruebat: unus atq; idem hoium deiq; mediator & mori ex uno: & resurgere posset ex altero Nisi enim esset uerus deus: nō afferret remedium, nisi esset uerus hō: non præbuisset exēplum, intelligis quo mō cōuenienter filius dei carnē assumpserit ut deus: & mortē obierit ut hō. Si quæris te stimonia antiquæ legis: nō negabimus: præsto sunt. Ecce inqt Esa ias: Virgo concipiet: & pariet filium: & uocabit nomen eius Ema nuel: quod interpretatur nobiscum deus. Quo mō nobiscū deus ni si quia uerbum caro factū ē: & habitauit in nobis? Et iterq; eiusdē prophetæ uerba sunt. Puer natus est nobis: cuius imperium sup hu meq; eius & uocabit nomē eius admirabilis cōsiliarius deus fortis pater futuri sæculi: princeps pacis. An nō hic mysterium incarna tionis plane ostendit: & quæ tunc futura erāt: tanq̄ præterita ma nifestant? Puer: inquit natus est nobis: quia natus est nobis in hu mana paruitate: & datus est filius quemadmodū Iohannes ait. qa sic dilexit deus mundū: ut filium suū daret unigenitū. Datus est Christus ex diuinitate: natus ex uirgie: cuius imperium sup humeq; eius. Quid est imperium Christi nisi lignū crucis: in quo pependit? Cruce dominus mundū uicit. Aereas potestates debellauit: & sub acto triumphatoq; diabolo regnū suum potenter intrauit. Opor tuit enim Christum pati & sic intrare in gloriam suā: ut inqt ipse in euangelio Lucæ: Imperium igitur sup humeq; eius fuit: qa crucē suis gestauit humeris: q̄uis eo fatigato Simon cyrenæus auxilia tus sit eam tollere. Dicit admirabilis pp signa & prodigia quæ fe cit. lumen cecis: auditū surdis: claudis ambulationē: debilibus for titudinem: & mortuis uitā restituens. Consiliarius pp euangelica consilia appellat: quæ adiecit antiquæ legi. Deus affeit ne puta res purum hoiem natum: Nam deus humanæ naturæ cōiunctus est. fortis qa spoliauit infernū: & portas æreas confregit. & uectes

ferreos dissipauit. pater futuri sæculi: quia cælũ apuit electis.& regnum homini præparauit æternum. Post hãc uitam i cælesti Iherusalem princeps pacis: quia nato christo clausum est apud romanos tẽplũ: iam & mira pax exorta ẽ:& gloria in excelsis deo cãtauerunt angeli:& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ostendit & alio loco idem Esaias incarnationẽ uerbi dicens: Dominus enim iudex noster: dominus legifer noster dominus rex noster ipse ueniet & saluabit nos. Quđ pinde accipiẽdũ: ẽ ac si dicat accipiet carnẽ accipiet mortẽ pro nobis subibit. Et rursus uero tu es absconditus deus Israhel saluator: absconditus: inquit: quia in carne latuit: saluator Israel: quia sua morte nostrã mortẽ redemit:& ne putes esse tẽporalẽ salutem saluationis genus addidit: Israhel iquit saluatus ẽ i domino.i. uirtute domini:& subdit salute æterna quã cõsecuti sunt omnes: qui ex Israhel christo crediderũt: apertissimum est testimonium Esaiæ: Sed audi hieremiam: sua hæc sunt uerba: Ecce ueniunt dies dicit dominus & suscitabo germẽ iustum ex semine Dauid:& regnabit rex:& sapiens erit:& faciet iudicium:& i dieb⁹ illis saluabitur iuda:& habitabit Israhel confidenter. Et hoc est nomen quod uocabunt eũ deus iustus uel dominus. Cõsydera uerba: & attẽde mysteria. Suscitabo: inquit: germen iustũ id est christum sanctũ.& iustũ ex semine dauid secundum carnem: quia ex prosapia regia & de sanguine dauid Maria mater domini nata est:& regnabit rex. Quo modo regnabit? Sane quemadmodum ipse apud Mattheũ in euangelio dicit. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: quod est regem esse. Et sapiens erit: ait sapiẽtia scilicet creata: quæ hominis ẽ:& increata quæ dei est:& quæ fuit ante sæcula:& faciet iudiciũ discretiõis scilicet & discussionis: nunc discretionis dum elegit ex mortalibus quos uult:& alios suo arbitrio dimittit:& in fine sæculi discussionis quando reddet unicuiq; secundum opera sua. In diebus illis saluabitur Iuda.i. quicunq; crediderint & baptizati fuerint: salui erunt.& habitabit Israhel cõfidẽter in statu scilicet ecclesiæ triumphãtis: Et hoc est nomen: quod uocabunt eum. Deus iustus:& scias Christus ex semine Dauid natus. Non solum hõ: sed ẽt deus est. neq; alteri q̃ Christo hæc uerba cõuenire possunt. Accedat & alius propheta Baruth noĩe: qđ ille ait?

Hic est:inquit:deus noster: & non existimabitur alius aduersus eũ hic adiuenit oẽm uiã disciplinæ: & tradidit illam Iacob puero suo & Israel dilecto suo. Post hæc i terris uisus est:& cum hominibus conuersatus est. Docẽt hæc oĩa incarnationẽ uerbi:& hoiem factũ dei filiũ manifestant. Nunc de morte audi & eos tum contempto qui christum uolunt esse translatum & nondum mortuum: sed in credibili dementia circa diẽ supremi iuditii tũ omnibus angelis interfitiẽdũ putãt. O nefandã audaciã & stultitiã alias inauditam. Dimittimus angelos: quorũ substantia incorporea est: & immortalis christũ interfectum negant:& aiunt interfitiendum. At Dauid ex persona christi quæ non rapui:tunc inquit:exoluebam:quia non peccauit:& pœnas dedit:& pro alieno delicto mortẽ subiit:quod manifestius Esaias ostendit dicens. Vere langores nostros ipse tulit. & dolores nostros ipse portauit. Ipse uulneratus ẽ propter iniquitates nostras. Artritus est propter scelera nostra. Disciplina patis nostræ sup eum & liuore eius sanati sumus. Omnes eni nos quasi oues errauimus. & unus quisq; in uia sua declinauit:& deus posuit super eum iniquitatẽ id est pœnã pro iniquitatibus omnibus expiandis omnium nostrum:& subditur:Oblatus est:quia ipse uoluit:& non aperuit os suum:& paulo post: tradidit in mortem animam suam:& cum sceleratis deputatus est. Ipse multorũ pettata tulit:& pro transgressoribus rogauit. Si uidisset propheta passionẽ christi:uix potuisset apertius loqui. Nec Yeremias tacuit domini tormẽta:qui eum exligno trutis ita loquẽtẽ idutit. O uos omnes: qui transitis per uiã:attẽdite & uidete: si dolor est sicut meus. & ipse saluator de se ait:Ecce astendimus Ierosolymã: & filius hominis tradetur printipibus saterdotum & stribis: & cõdemnabũt eũ morte: & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellãdum & crucifigendum:& tertia die resurget: & iterum alibi:Sicut Moses exaltauit serpẽtem in deserto:ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis:qui credit in eum:non pereat:sed habeat uitam æternã. ne de morte dubites. Stribit euãgelista:cum accepisset Ihesus ate tum:dixit:Consumatum est:& inclinato tapite tradidit spiritum. Prophetæ Christum moriturum & a mortuis resurrecturum prædixerunt euangelistæ: & obisse in cruce: & resurrexisse tertia die

affirmant. Certa res ē: & nihil ambiguitatis habet. ueritati omnia consonant. Resurrexit dominus. Ascēdit in cælum: & uenturus est iterum: ut faciat iudicium in fine sæculi. Tua lex hæc non recipit: quia non sapit de christo: quæ sapere oportet. Cuius alterų aduentū non solum euangeliū: sed antiqui etiā uates ostendunt: sicut paulo ante de Iheremia diximus. Contestis eius est Daniel dicens: Ecce in nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat: & usq; ad antiquū dierų peruenit. & sequitur: & dedit potestatem: & honorē: & regnū & omnes populi tribus & linguæ seruient ei: quibus in uerbis ut ri doctores iudicium christi facile inueniunt in fine mundi. Et ipse christus de ipso loquit᷑. Dico uobis: qui secuti estis me: i regeneratione cum sedent filius hominis: in sede maiestatis suæ sedebitis: & uos iudicantes duodecim tribus Israel. Et in actibus apostolorum legimus: cōstitutum esse christū a deo patre uiuorū & mortuorų iudicem. Hæc nos de deo sentimus. hæc firmiter credimus. hæc salubriter prædicamus æternam uitam ꝑmittētes omnibus: qui christo credūt: & trinitatis nomine baptizati opera faciūt euāgelio digna. Quæris quæ sit ista uita æterna. Quid illic agat homo. qua uoluptate lætet᷑. quo modo beatitudinē assequat᷑. Respōdemus cū euāgelio Iohannis. Hæc est uita æterna: ut cognoscāt te uerum deum: & quem misisti Ihesum christum: summa tibi felicitas erit uidere deum ī sua natura: & eius perfrui bonitate. Gaudia nostræ mentis erunt. hac satiabimus. hac implebimus. huic summa felicitas erit hærere deo & deum cognoscere. Videmus enim nunc per speculum in enigmate ut ait apostolus: Tunc facie ad faciē. & in iubilo teste Iob. In facie domini uidebimus lumē & satiabimur. Cum apparuerit gloria eius: & erimus sibi similes: sicut ait Iohannes. Nec oculus uidit: īquit Esaias: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: quæ promisit dominus diligētibus se. Et apostolus non esse condignas passiones huius sæculi dicit ad futuram gloriam: quæ reuelabit᷑ in nobis. Tua lex in altera uita flumina lactis & mellis & uini promittit & cybaria delicata: & uxores multas: & cōcubinas: & uirginū coitus: & angelorų in turpibus obsequiis ministeria: & quidquid caro deposcit: ibonis hæc: paradisus & asini potius quā hominis est. Nā qs mortalis ē hominis habens

faciem:qui per oém uitá suá corpori seruiat? Quis non aliquando in mentis secessum abit? Quis non pascit intellectú aliquádo & a sensibus speculando recedit? At non est honoris & gloriæ uoluptas: Multo iucundior & diuturnior quá uentris. An non dulcioré bene actæ uitæ laus: quá cybus ipse uel potus? Bibit sapiens: atq; edit: ut uiuat. Tua lex ideo appetédá hóini existimat uitá: ut edat & bibat. Sicut in hoc sæculo carneus fuit legifer tuus: ita & in futuro carni studendú putauit. Quod neq; gentiles philosophi præter paucos admisissent: inter quos súma fuit de superno loco dissésio. Alii in doloris priuatióe felicitaté posuerút: ut Diodorus. Alii in dolentia: ut hieronymus. Alii in honestate cum uoluptate coniúcta: ut Calipho & Dinomacus. Alii in scientia: ut Herilus. Alii in sola uirtute atq; honestate: ut Zeno & stoyci. Alii in bonis animi & corporis & fortunæ: ut Aristoteles & peripatetici. Soli Aristipus & Epicurus & eorú schola summú bonú in uoluptate locarunt: Atq; iis tua lex conformis est: qui fex omnium philosophor cœnú fuere & fætidum. Nec tamen illi in eo errore fuerunt: ut hanc felicitatem in altero sæculo expectaret: qbus futuræ uitæ spes nulla fuit mortalé animá existimátibus. Nostri philosophi summú bonum neque í terra: neque í sensu: sed í cælo. & in deo quærédum césent: & eo satiádá: & natura ita instituit nos ut cælum aspicientes: eo uotis ut omnibus aspiremus: sicut est illud poeticum. Os homini sublime dedit: cælúq; uidere Iussit & erectos ad sydera tollere uultus. Quis nescit finem his præstare: quæ ad finem sunt. Omnia hæc corporea oblectamenta eo reperta sunt: ut species hoíum conseruári: & in suum finem: qui est deus: adduci posset. Quis aut ederet aut biberet: aut pro creandis liberis opam daret: nisi esset í his aliqua delectatio? At hæc nó est finis hoís: qui ad deú factus est: & nisi ad deú ueniat: nunq̃ quiescit: nec p carnales delectationes ad deum factus est: nec p carnales delectationes ad deum ipsum peruenitur: Sed quanto iis magis imersus est hó: tanto est ab ipso deo remotior. Qui alioquin eo beatior existit: q̃to angelicæ diuinæq; naturæ magis ac magis adhæret. nec curat carnalia desyderia quí bonis fruit̃ spiritualibus: sicut ignis & aqua simul esse nó possút sic deliciæ carnalibus spirituales non cohærent. Trahunt illæ ad

se humaná naturam:& totam in se rapiunt:nec sentire sinũt:quæ caro appetit. Gustato spiritu:desipit omnis caro:ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uoluptates admittit : quas nec Solon: nec Lycurgus admisissent in terra. Quot fœditates de cybo & potu & aliis uoluptatibus oriunt᷑ quas in paradiso nefas fuit nomiare:'aut gignerentur sine fine homines:& implerent omnia nũquã morituri:aut frustra esset permixtio maris & fœminæ sine fructu Quæ etiam in hoc mundo damnantur . Dicis ergo quid fœminis opus est:si non est coitus. Dicimus & nos quid opus est coitu:si nõ est generatio:'propter uoluptatem dices. At hæc fœda uoluptas est & idigna:quæ paradisum igrediatur. Nam quo modo illic pmissa esset hæc turpitudo:quæ hic tanq̃ obscœna prohibetur:'& tantum propter sobolem aut euitandi maioris mali causa permittit᷑. Hippocrates diuina uir scientia ueنereũ coitum partem esse quãdam morbi teterrimi existimabat:quæ nostri comitialé dixerũt. Quid igitur:' habens aliquid humani pudoris ut uerbis cuiusdam gentilis utamur uoluptatibus istis duabus coeũdi & comedẽdi : quæ homini cum sue & asino cõmunes sunt:gratulet᷑. Nõ sunt hæc:quæ pia mens in cælo requirat. Dicis iterum non erit plena felicitas in paradiso. Si aliquod defuerit oblectaméti genus. Ergo ut existimas cum uariis rebus oblectentur homines:Saltatione:piscatione: uenatiõe:ludo:lucro:cantu:cybo:potu:uenerí: & aliis quápluribus eadem omnia in paradiso:tua requires & cũ uirgilio dices: Quæ gratia currũ armorumq; fuit uiuis cura intentes pascere equos eadẽ sequitur tellure repostos: Vana hæc prophetia est:quam nulla unquam ciuitas bene instituta recipit: Nos:ut diximus : mentis gaudia:& spirituales delicias quærimus. Beatitudo nostra:quam expectamus in altera uita:est ipsa dei uisio:qua nihil optabilius inueniri potest. Videbit.n.beatus animus & quæ sunt i cælo:& quæ sũt sub cælo. quid erit:quod eius aspectum fugiat:qui uidebit uidẽtẽ omnia. Quæ nunc uidentur obscura de deo:de trinitate:de icarnatione uerbi:de processione sancti spiritus:de sacramentis ecclesiæ: de cæteris archanis:tunc aperta erunt & manifesta. nullum deerit oblectamẽtum:nihil requiret ultra plenus aĩus. Nam quid pleno opus est:'nihil illi deest:qui nihil cupit. Desyderia nostra implebit

optimus ac maximus deus: in quo omnia bona insunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquent locū. Erit deus omnia ī omnibus qui sine fine uidebitur: qui sine fine amabitur: sine fatigatione laudabitur: quæ lingua dicere: uel quis ītellectus capere sufficit: illius supernæ ciuitatis quāta sint gaudia: angelorum choris nitere: cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere: præsentem dei uultum cernere: incircūscriptum Lumen uideret: nullo metu mortis affici incorruptionis perpetuæ munere lætari. neque beatitudo humani corporis illic in epulis erit aut ī uino: aut in coitu. Ex redundātia beatitudinis animæ gloriabitur corpus: & similitudinē eius induet, fulgebit tanq̄ sol in cōspectu dei, tenuitati eius nulla resistet materia. Leuitas & agilitas infinita spatia: & in ictu oculi permeabit. Nihil erit: quod amplius ledi possit. Inuiolabile erit & impassibile more animæ: & ita totus homo exultabit: & dicet cū propheta: Cor meum & caro mea exultauerūt in deū uiuū, nec frustra erit differentia sexuū: aut artus aliqui superfluent. Resurgent uiri & fœminæ integris membris & non solum in speciē: sed in ipso indiuiduo humanæ naturæ pfectio reintegrabit̄, nec tamē animales opatiōes aderunt: nec cōmistio maris & fœminæ: qa cessabit causa: ppter quā fuerat introducta. Erit enim complexa multitudo hominū a deo perfinita: nec erit ullus carnalis appetitus, nec pulsabit temptatio inimici. non patibit insidiis locus: cum peruētū fuerit ad triumphū. Pax ibi cōcussa & qes & summa concordia uigebit. Vides inter tuā & nostrā beatitudinē quātū intersit: Nostra felicitas nobiliori hominis parti id est animæ respondet. Tua uiliori quod est corpus: nostra mentalis est: Tua carnalis: nostra fulgens & nitida, tua obscura & fœtida: nostra cū angelis & cōmunis deo ipso ē. Tua cū suibus & aliis pecoribus: nostrā docti omnes philosophi laudant: tuā uituperāt: nostrā cælo digna est: Tua ēt terra compra hendit̄. Sed dices in sacris etiā codicibus cōmunia reperiri: quæ futura uidētur. In cælesti Iherusalem potu cyboq; plena: Inquit enim Esaias. faciet deus exercituū omnibus populis. In mōte hoc cōuiuium pingue. Et in sapientia legimus. Miscuit uinū: & posuit mēsam Et itez uenite & comedite panē meū: & bibite uinū quod miscui uobis. Et in ecclesiastico cybauit illū deus pane uitæ

& intellectus: & aqua sapientiæ potauit illum. & dominus apud lu cã. Ego inquit dispono uobis sicut disposuit mihi pater meus: ut edatis & bibatis super mensam meã in regno meo. Omnia hæc & his similia spirituale habent intelligentiã: quia de mẽsa ipsa sapiẽ tiæ nõ corporalis uel cybus uel potus assumitur: sed mentalis qui suauissimus est: & mundissimus. & hic ẽ: quẽ nos expectamus ĩ fu turo sæculo. Tãto ẽ igitur dignior nostra felicitas: q̃to nobilior & diuinæ beatitudini propiquior. Sed attingamus non nullas alias tuæ legis ineptias: quæ tũ sacris litteris aduersantur: tum Philo sophicas rationes excludunt. Dicit legifer tuus: quod tetigit eum deus manu sua inter humeros: & usque ad medullam dorsi eius penetrauit frigus: quod perinde est: ac si corporeum eum esse affir met: quia tactus non est: nisi per corpus. Nos ĩcorporeum dicimus deum. Ait enim Esaias ex ore dei: Cælum & terrã ego ipleo: quod non posset fieri sicut si corporeus esset. Et propterea dicit in psal mis dauid: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Spiritus in quit domini non corpus domini. & Iohannes in euãgelio: spiritus est deus. Philosophi deum purum actum esse dicunt principium omnium reꝝ: creaturæ omnino simplicis & æternæ. Quod si cor poreus esset deus: nihil horum ei posset attribui. Esset enim com positus aut ex elementis aut ex alia materia: & posterior suis parti bus neq; simplex: neq; purus: neq; origo rerum: & naturas habe ret seipso excellentiores Angelos scilicet. Nobiliora enim sunt spi ritualia quam corporea: quod est opinari absurdũ ne dicamus asse rere nec simul stare potest: ut causa causarum sit deus: ut philoso phi uolunt: & recte uolunt: ut compositus inueniatur. Esset enim ab alio compositus & illum nos potius diceremus deum: qui com posuisset. Non est corporeus deus: quia compositus nõ est. nec mo uetur. quanuis in sacris litteris & caput: & manus: & pedes: & ocu li: & digyti: & cor: & uterus: & huiusmodi attribuantur deo. Vtitur eĩm spiritus sanctus: qui loquit̃ in scripturis uocabulis: quæ sunt in usu per similitudinem quandam: sicut dicit Ezechiel ex perso na dei: Ego uisionem multiplicaui eis: & in manibus prohetarum assimilatus sum eis. Est enim naturale homini per sensibilia ad in telligibilia peruenire: & omnis nostra cognitio a sensu capit exor

dium. Atq; idcirco spiritualia nobis in sacris codicibus sub meta phora corporalium exhibent. Atq; ita fit: ut et rudes aliqd capiant qui alioquin essent diuinæ sapientiæ minus idonei auditores. Dicit præterea tuus Mahumetes oium peccatoꝝ cām esse deum: exclamans his uerbis utitur O deus quibus uis bonam: qbus uis malam uiam præbes. Nos mortale peccatum aduersatioē quandā esse dicimus ab ultimo fine. nec possibile censemus deum qui ultimus finis est: uoluntatē cuiuspiam euertere. esset enim sibi contrarius. Et si deus oia diligit: quæcūq; facit: ut est illud sapientiæ Diligis oia quæ sunt: & nihil odisti eoꝝ quæ fecisti. quo mōconsentaneum est: ut peccati cā sit ipse deus. Cui dicit in psalmis Dauid. Odisti oēs qui operantur iniqtatē. & in ecclesiastico legimus. Oē excrementū erroris odit deus. Contraria sunt amor & odium. audi ulterius intollerabilē tuæ legis errorē. Si uobis: inquit: aduersa intūbunt: incubuerūnt & tæteris: Sunt enim isti dies casus & fortunæ: & cæteris sunt isti dies & casus & fortunæ. Negat diuinam prouidentiam curare mortalia. Nos de diuina sapientia dicimus: qui attingit a fine usque ad finem fortiter: & disponit omnia suauiter: Nec summæ dei bonitati conuenit ea negligere: quæ creauit: propter quod inquit apud Matheum dominus: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt. Addit Mahumetes angelos creatos ex flama ignis & peccare & morituros esse. Nos eum prophetā dicimus. Quod deus fecit angelos suos spiritus & creauit eos ex nihilo: & philosophos nobiscū sentientes habemus: qui oēs angelos quos intelligentias uocant: incorporeos esse dixerunt. nec peccatū in angelis repiri posse censemus: q deū in essentia uidēt oia uidēt: & oia intelligunt ad pfectionē necessaria: nec est in eis ignorātia peccati nostri: nec subiectā corruptioni naturā angelicā arbitramur. In qua nō ē materia: quæ separi posset a forma: sed ab ipsa forma p se subsistit incorruptibilis & immortalis. Origenis præclari & excellentis ingenii uiri sicut multa extāt præclarissima opera sua: Ita & non nulli errores perniciosissimi repeniūtur: inter quos ille est unus: quia dæmones per dei misericordiā liberandos esse aliquando a penis asseruit. Hunc assecutus est Mahumetes: q

saluãdos per Alchoranũ malos angelos affirmat. Nos cũ Esaia de omnibus damnatis siue hominibus: siue angelis unã sententiã habemus: quod uermis eo॥ nõ morietur. & ignis eo॥ nõ extinguet̃ Et saluator in euangelio damnatis in ultimo iudicio: Ignẽ æternũ repromittit diabolo: & angelis eius præparatum. Quid quod tuus legifer animã humanã portionẽ esse asserit animæ dei: sicut non nulli philosophi parũ periti tradiderũt: & Manichei secuti sunt. Nos humanam animã ad imaginem & similitudinem dei factam dicimus: sicut scriptum est in Genesi: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: quod de anima dictum non de corpore. Quod si anima hominis portio esset dei: esset utiq; deus: nec esset homo non deus: quod dicere stultissimum est: cum manifestum sit: Labi hominis animam a bonitate in maliciam: a ueritate in mærorem: a gaudio in tristiciam: a spe in desperationẽ quod a dei substantia penitus alienum nec illud uerum est: quod in uestra lege traditur animas hominum ex una productas esse omnes Asserunt enim philosophi ab extrinseco esse homini intellectum. & quod in nato sit spiritus uitæ iussu dei. Et Theologi rationales aĩas oẽs ex nihilo creatas esse dicunt. Et Adam cum factã uidisset fœminam: hoc os: inquit: de ossibus: & caro de carne mea. non dixit anima de anima: Et propheta in psalmis canit: Qui finxit sigillatim corda eorum. Ponitur enim cor pro anima: quia sedes eius in eo est: & deus sibi animarum productionem reseruauit propter ea॥ dignitatẽ: qui p Esaiam ait: Omnem flatum ego feci: quod de flatu spirituali qui est rationalis aĩa. Prætermitimus: quod cælum ex fumo factum dicitis. Quod si uerum esset: corruptioni subiaceret. Prætermitimus: qđ solem & lunã æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta testatur. Nos dicimus cælũ ex nihilo creatum: & duo luminaria magna fecisse deum: ab initio luminare maius ut præesset diei: & lumiare minus ut præesset nocti. Ad illud trãsimus: q̃ ĩ uestra lege dulcissimũ & saluberrimũ esse putabo uxores multas ducere: quod si deo placuisset: creato homini ab initio non unam tantũ sociam præbuisset: sed plurimas. Nec dixit deus relinquet homo patrẽ & matrẽ: & adhærebit uxoribus suis: sed uxori

suæ dixit. Nec amicicia inter uirum & uxorem esse potest uera: ubi non est æqualitas. Cum uir pluribus misceatur: mulier tantū uni adhæreat: & ei cuius ē. In alias plures distractus amor. nec propterea numerus hoīum augetur: quia plures uni nubant fœminæ: Nam totidem uiri priuati coniugio sine prole decedunt: & præsertim cum mulieres numero pauciores existant. Iniqua insup res ui detur & naturali aduersa libertati: unius urbis ciuium alios multiplici matrimonio uti. Alios in solitudine degere: nec propterea laudanda consuetudo: quod in ueteri lege plærosq; sanctos uiros pluribus uxoribus fuisse coniunctos legimus: quia non id ex lege aut uoluptate fecerunt: sed diuina quadam dispensatione & ad sobolem procreandā: quæ cresceret in cultu dei. Tacemus quod de diuortio permittitur apud uos contra legem euangelicā: & de adulterio & fornicatione & aliis sceleribus: quæ luit: antiqua lex detestetur: & noua prorsus abominetur. Apud uos tamen concessa ui dentur. Non est quod oīa tuæ legis errata pcurramus: quando neq; nobis scribendi: neq; tibi legendi satis est otii. & tuipse pro tuo ingenio multa intelligis adeo stulta esse: ut nulla possint ratione defendi. Tota de deo questio est. huc oīa referunt̄. Totum in eo cōsistit: ut Christum Iesum esse deum credamus. Quo concesso: necesse est eius legi obedire: & eius uerbis obedire: quoniam uerax ē & mentiri non pōt. In eius lege trinitatē: de qua supra diximus: in unitate diuinitatis cōperimus & incarnationē uerbi & processionē spiritussancti: & reliqua oīa quæ rettulimus usq; ad extremū iudicium. Quod aūt Christus deus sit: iam supra ostēsum est ex ueteri lege atq; prophetis: Licet aūt ex tua lege quæ prophetam & sanctum uirum fuisse Christum asserit. Si propheta & sanctus ergo uerax: si uerax & deus. Nam deum seipsum testatus est: dicens. Ego & pater unum sumus: & qui uidet me: uidet & patrem. & creditis in deum: & in me credite. in alia multa per quæ huiusmodi diuinitas Christi colligitur: & æqua cum patre & spiritusancto maiestas. Bene est igitur ut legem nostram amplectaris: quæ uerax est & salutaris a deo data: & tuam relinquas: in qua non est ueritas neque salus. Homo illam intulit peccatis & ignorantia plenus. Intellexisti quanta adduximus ex ueteri lege testimonia:

quibus deus & hō ostenditur Christus Iesus: & pro nostra salute supplicio crucis affectus. Audiuisti sacrosancti euangelii attestatio nes: & ipsius Christi uoces: quē tua lex sanctum habet. Quid igit̄ obstat baptismo? quis prohibet aquā? Quid moraris? Ingredere iamtandē salutis iter: cum præexcellentibus uiris & magnis impe ratoribus ad æternā salutē sub christo peruenies. Diximus de Con stantino seniore: & de Philippo: qui remp. tenentes in Christū cre didere. Post Constantinū creati Cæsares idem iter secuti sunt: & in fide nostra dormierūt: excepto Iuliano apostata: qui ex monaco Cæsar factus trāsiuit ad idola: quæ uitam lasciuiorē promittebāt. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit: & sagitta confossus in icer tum missa coactus est cadens dicere: uicisti galilee: sic enim p cō tumeliam uocabant Christum Fuerunt & alii scismatici & hære tici: qui cæsi christiano censebantur noīe non tamen recte incesse runt: uia christiani nullo polluti errore inuenti sunt: Iouinianus: Gratianus: Iustinianus: Valentinus: Iustinus: duo Theodosii Ar chadius: Honorius: Carolus magnus: Ludouicus: & plures franci. Ex theutonicis tres Ottones: Henrici: Aliquot & non pauci sub aliis noībus. Præterimus alios reges fama claros: qui uel in gallia uel in hispania: uel in hungaria: uel in aliis prouinciis christianis sacris initiati fuerunt: & in domino mortui ad uitam credunt̄ mi grasse. Cum his nō est: cur te pudeat Christi iugum subire: & sub eo regnare: per quem reges regnant: & legum conditores iusta de cernunt. Multos inuenies reges: qui te colentem Christum hono rabunt. Et si enī aliquando horrebant reges Christi nomen: & pp idola christianos psequebantur: postea tamen propter Christū ido la deleuerunt. Honesta hæc societas est: cum qua te uocamus in uiam ueritatis & pacis. Illa nihil dignitatis hēt: cum qua lex tua ī deuia rapit. Nam præter Otthomanaꝝ familiam: de qua natus es & illustres progenitores tuos. quis est: qui inter Sarrhacenos ma gnope laudari queat? Celebratur Saladinus quidam: & aliq pauci nomen habent: qui res memoria dignas gessere. At christianorum excellentissima noīa oēs historias impleuerunt. non sunt in Syria & in Aegypto: & in Asia Gotofredus: Balduinus: Boemundus. Tā credus: Corradus: Philippus: & alii admōm multi: qui ab extremis

galliæ & germaniæ finibus cum ingentibus copiis Hierosolymã petiere: iterq; sibi per medios hostes ferro parauere. Hos tibi comites damus. cum his te Christo uigere cupimus. Honestiores hi locu sunt q̃ ægyptii effœminati aut imbelles arabes. Tua origo: sicut accepimus scythica est. Inter scytas milites fuisse uiros in armis claros memoriæ tradit̃: qui uectigalẽ Asiam pluribus sæculis tenuerunt: & ægyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt cõparandi aut ægyptii aut arabes scythico generi. Non est forti & ignauo æqua societas. seruitus est: quando eoꝝ legi subiectus es: quæ utinam lex esset & non deceptio ac præstigium. Cõformior tibi cum christianis societas erit. Fortibus uiris facile amicãtur fortes. Virtus uirtuti placet. Pulchra & stabilia sunt inter æquales consortia si eadem religio. idemq; dei cultus. Age igit̃ accipe christianos socios. accipe fidem & baptismũ: q̃ d' te faciet in terris magnũ: quoad uixeris: & post obitum in cælo beatũ reddet. Audisti promissa euãgelica. & quo mõ cũcta quæ diximus: ueteri legis auctoritate probantur. sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris: q asserit legem & prophetas a iudæis. Euangelium a christianis esse corruptũ tantũ de ueritate & noui testamẽti nil ueteris remãsisse quantũ in Alchorano continet̃. Exploratũ id forsitan arbitraris & ueꝝ esse: atq; idcirco testimoniis non adhibes fidẽ nostris: nec baptizari audes: aut in Christũ credere. Vtinã tam bonus fuisset tuus legifer q̃ callidus: tam uerax q̃ uersutus: tam iustus q̃ iniquus. Tanta est artificiosa & fraudolenta lex eius: Nã qui diuinũ sibi abesse auxilium non ignorabat: ad humanas confugit astutias. Cupiebat legem edere: quæ sibi nomen daret: famãq; etiam per flagitia exoptabat: ut Herostratus ille qui dianæ ephesiæ templum incendit & aduertens antiquã & nouã legem: quanq̃ honesta esset: durã tamen uulgo uideri & seruatu difficilẽ: suam ipse edidit: quæ uoluptatem humano generi amicam pmitteret: sic enim facile posse fieri existimauit: ut innumerabiles populi in suas traditiones concederent. Nam gentiles quanuis laxiori lege tenerentur q̃ christiani: continentiam tamen & modestiam & frugalitatem commẽdabant: & philosophis auscultabant. uirtutibus amatoribus neq; sinebant suos ciues corrũpi uitiis aut uoluptate marcescere. Creuit

igitř secta sarrhacenoꝝ licentia uitioꝝ. Placuit uxores ducere quot mallent: easdéq; dimittere cum displicere cepissent. habere concu binas cöplures: & in oẽ libidinis genus posse peruolui. Et si enim aliqua ieiunia præcipiuntur: id ẽt ad irritandam uoluptatem factũ est. Nam Sarrhaceni die ieiunantes: nocte q̃ longa est: epulanř & bibunt. Nec aliam ob causam uini usus interdictus est: nisi quia noceret in ardenti terra qualis est arabia: & maior est uoluptas in frigidis poculis: hoc ergo unum Mahumetis inuentũ est: ut legẽ propagaret suã: ea præcipiens quæ grata essent auditoribus: & ma xime plebibus: quæ iumentis similes existant. Nec fefellit eũ opi nio in hac parte. Placuit noua lex: & breui tempore ita coaluit: ut multis populis: gentibus ac linguis reciperetř: cuius fundamenta in uoluptate iacta fuerunt. Verum sicut agricola non impru dens posteaquam uineam plantauit: fossam circunducit & sepem: ne de struatur a feris. Ita & Mahumetes suam legem conseruare ac mu nire statuit. Animaduertit homo sagax duobus modis suum dog ma conuelli posse atq; confundi auctoritate scilicet & ratione. At q; aduersus hæc duo: quæ poterant inueniri remedia: non negle xit: auctoritati opposuit: quod paulo ante retulimus antiquam ui licet & nouam legem deprauatam esse: nec quiq̃ ueri restare nisi quod Alchoranus haberet: Rationi arma obiecit iubẽs ne quispiá de sua lege disputaret: ne ue rationem quæreret: in eum qui con tra niteretur: ferro iudicandum esse. atq; huiusmodi uallo uetera tor suam legem communiuit. Sed non est hic adamantinus mu rus neq; ferreus: neq; ex uiuo lapide fragilis materia est. Creta & luto munita domus facile expugnabitř: neq; resistet telis nostris. facile ruunt ædificia in harena fundata. Aggrediamur hæc tuæ le gis munimenta. Corruptionem in primis sacrarum litterarum obiicitis. Hoc ei probandum fuerat qui asserit. Nobis satis erat ne gare factum: iubet tecum aliter agere: & apertam tuæ legislato ris calumniam ostendere. Lex iudaica: quam Moses & prophetæ tradiderunt: antequam Mahumetes nasceretur: pluribus sæculis scripta fuit: & multis in locis promulgata: & in alienas translata linguas. nec fuit unus interpræs: sed plurimi: rogante Ptolemæo philadelpho: septuaginta præsbyteri legem interpretati sunt: &

consona dixerunt: Aquila etiam & Theodotion & Simachus & alii uetus testamentum traduxerunt. Facta est antiqua lex græca & latina multis ætatibus: ante q̃ tua promulgaret᷑. Impletæ sunt oēs scripturæ Mosaica & aliorum prophetarum traditione Alexandriæ: Romæ: Athenis: Carthagine: Syracusis: Toleti: Lugduni: & in oībus locis: quæ insignia essent siue apud græcos: siue apud latinos uetus testamētū ex hebraica ueritate traductū & habebat᷑ & publice legebatur. Quis ille iudæus tam potens fuit qui corrumpe legem ubiq; gentium potuit? Nondum natus erat cā corrūpendæ legis: cum nulla esset cum christianis nondum natis de lege contentio. nec alios oportebat legi aliquid detrahere: qui legē non accepant. non propter se qui talem acceperant & laudant. Si qua corruptio interuenit in ea: potuit interuenire: quæ apud hebræos remansit: non in ea: quæ inter latinos & græcos uulgata est: & per infinitas diffusa prouincias: quanq̃ nec iudaica corrupta est: quæ usq; ī hūc diem cū græca & latina traductione concordat. Difficillima ac pœne impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. Mahumeti leue fuit unum codicem corrūpere: & illum tanq̃ uerū his tradere. qui sibi ab initio crediderunt. Quod si multi sunt hodie apud uos codices unius continentiæ: non tamen idcirco ueritas in eis est: ab uno enim qui falsus erat emanantes oēs falsitatem continent: qa non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærīus ex te magne princeps si te iudice duo rationum codices afferant᷑: quorum alter ex altero transcriptus existat: ut in eo de quo facta est transcriptio: Sēpronius mille debere talenta scriptus est: in exemplari duomilia: cui potius fidem dabis nōne exēplo q̃ exemplato? hebræi parentes antiquæ legis existunt: & apud eos exēpla legis habent᷑: apud alios exēplaria. Rursus ex te quærimus. Quattuor inueniunt᷑ rationum libri apud quattuor negotiatores: Seium: Gaium: Titium: & Sempronium. In eo quē Sēpronius producit: creditor ipse Lucii in centum talētis scriptus inuenit᷑: in aliis debitor. Cui credes? qd respōdebis? an nō tres libros uni præferes? certe nō dubitabis præferre Si ita iudicas: soluta quæstio est. Quattuor libri uetus habet testamentum. Vnus est hebræorum: alter Gentilium: Tertius christianorum: alter & ultimus Sarrhacenorum: qui a cæteris discrepat.

mendax enim est: nam reliqui conformes inueniunt. Nã & græci qui gentiles erant ante christi aduentũ: & latini ante Mahumetẽ uetus testamentum non alio modo habuerunt quã nos hodie habemus. hoc fortasse inficiari posses: quia non reperiũtur hodie gẽtiles: qui bibliothecas habeant ueteres. Sed īterroga Iudæos. Inuenies uera esse: quæ dicimus: & adhuc extat Iosephus hebræus: qui translationem antiquæ legis in manu Ptolemæi: quẽ nominauimus: gẽtilis hominis attestat factam. Ex qua postea traductiones emanarunt: quæ usq; ī hāc diẽ pseuerãt: & ueritati hebraicæ quadrant. Stulta est igit̃ Mahumetis fictio & turpis inuẽtio: nec quicquã hẽt uerisimile: nec tam confutatione q̃ irrisione digna. Quod dicimus de ueteri testamento: idẽ licet de nouo intueri: quod nec ab uno scriptum est, nec in una lingua: nec in uno loco: nec ī uno tempore: & tamen una sentẽtia est & mira concordia. Quod græci habent, hoc latini, hoc hebræi, hoc armenii, hoc oẽs barbari christum colentes: q̃uis heretici aliqui ad tuendos errores suos corrũpere nonnullos codices ausi fuerint. Quid ages? Quid dices? Cui fidẽ adhibebis? an soli sarrhaceno? an græco? an latino? an hebraico? Multo antiquior est lex christiana q̃ sarthacena. Misit christus adhuc in terris existens discipulos suos in orbẽ: ut prædicarẽt euãgelium oĩ creaturæ. Audita est in oĩ terra tuba sicut scriptum est. In oẽm terram exiuit sonus eoꝝ: & in fines orbis terræ uerba eoꝝ. Vulgata est & recepta lex Christi per totum romanum impium: priusq̃ tuus legifer prodiret in lucem: & idem euangelium: quod nunc habemus suscepere oẽs gentes: nec fuit maioribus nostris aut facultas corrũpendi rem adeo uulgatã aut necessitas: cum nõ esset Mahumetes: cum quo de fide contenderat, corruptio ei necessaria fuit: qui nouam legem edere uoluit ueteri & nouæ cõtrariam. Nec dubium faciet iustus iudex: quin christiano maior fides adhibenda sit de Christi lege quam sarrhaceno. Ipse enim conseruator est suæ legis: & manet in traditione patrum. Sarrhacenus ab ea recessit: & inuentiones sequitur nouas: quas sui maiores ignorauerunt. Euangelia apud nos quattuor recepta sunt: quæ summa diligentia ingenti studio & acri discussione sancti patres in generalibus conciliis non prius amplexi sunt: q̃ esse uerissima

multis recognouerunt. Non est igitur: quod legifer tuus de corru ptione sacrarum litteraꝝ possit obiicere. De ciuitate domini: quæ est in ecclesia. Si fundamentũ eius quod est euangelium: uiolari aut corrumpi potuisset: nec ueꝝ fuisset: quod ait propheta Baruth loquẽs de lege dei: Lex. quæ est in æternum: nec illud staret quod dicitur: in æternum permanet uerbũ tuum: & in seculum sæculi ueritas tua: Nec Esaias uera fuisset de Christo Incutus dicens: Super solium dauid: & sup regnum sedebit: ut confirmet & corroboret illud in iudicio & iusticia usq; in sempiternũ. Nos Gabrieli angelo credimus: qui de Christo Mariæ uirgini sic ait: Dabit illi dominus deus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternũ. Quomõ regnat Christus in domo Dauid nisi p fidem? quõ per fidem nisi p euangelium in æternum. Si corruptũ ẽ euangelium: mendax lingua: falsa calumnia. Ego uobiscum sum: inqt dominus usq; ad consumatione sæculi. & Oseæ prophetæ uerba ad ecclesiam referunt. Sponsabo te mihi in fide usq; in sempiternum. & ad Petrũ uicarium suum inqt saluator: Tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. & portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã. Et iteꝝ rogaui pro te Petre: ut non deficiet fides tua. Præualuissent portæ inferi: & defecisset fides Petri: si falsum esset euãgelium: quod sequimur. sed manet fides magni pastoris in ecclesia romana: quæ nunq̃ inuenta est errasse: neq; errabit in æternũ. magistra. n. est & mater oium fidelium & disciplia ueritatis. Caue Mahumetes: caue magne princeps ne sequaris errorẽ Porphyrii siculi: qui tuæ legi consona dixit. Is ex christianissimo ad idola transiens: se deos consuluisse qd de Christo sentirẽt. & illos respondisse bonum uiꝝ fuisse Christũ: sed peccasse discipulos eius: qui diuinitatẽ ei attribuerunt: quã sibi ipsi nunq̃ arrogasset. hoc deoꝝ testimonium est idest idoloꝝ: quæ tu dæmonia esse non dubitas. An non intelligis fraudẽ? an non uides tui legiferi & dæmonum unũ esse argumentũ? unã colusionem: unã fallaciam: & Christo diabolum inuidere: eiusq; maiestati & gloriæ detrahere? Cuius consilio atq; suasu tua lex edita est euangelicæ atq; Mosaicæ cõtraria. Dices pari mõ Mosaicæ christianã legẽ aduersari. Nã quæ iussit Moses plurima uetat: pmittẽs illa: quæ ipse uetuit: Ne

scis antiquæ legis archana:quæ diu grauida fuit:nouam in uetero gerens. Et cum statutum diuino consilio tempus uenit : eam pepe rit. Vidit Hieremias per spiritum legem hanc nouam cum ait: Ec ce dies ueniet:dicit dominus:& feriam domui Israel : & domui iu dæ fœdus nouũ non secũdum pactum: quod pepigi cum patribus eorum: Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel:post di es illos dicit dominus:dabo legem meam & in uisceribus eorum: & in corde eoꝶ scribã eam:& ero eis in deum. Nouũ fœdus inquit qa baptismus circuncisioni successit:& legẽ meam:inquit : in cor de eoꝶ scribã:qa uetus lex in tabulis lapideis fuit. Noua per cari taté in corde hominũ radicata est:& ero eis in deum:quia nouæ le gis auctor & promulgator christus deus & homo est. Antiquã per Mosen innotuit: tam en hominẽ & eueniente perfecto euacuatũ ẽ imperfectũ: nec amplius in preputio nobiscũ deus:sed in corde pa scitur dicente apostolo. Si circuncidimini:nihil prodest christus in uobis: nec ulterius cerimoniæ legis habent locum. Venit enim il le:de quo loquit̃ in Deuteronomio Moses propheta de gente tua: Suscitabit tibi deus ipsum:sicut me audies:& subditur. Ponã uer ba mea in ore eius:Loqueturq; ad omnia uerba : quæ præcepero il li. De christo hæc prophetia est:qui locutus est ex ore dei . Quod uidelicet erat os suum:in cuius aduentu legalia & cerimoniæ desi tura erant. Sicut apud Matheum scriptũ est. Lex & prophetæ usq; ad Iohannem prophetauerunt. Sacramenta enim: quæ ueteres ob seruabant:annũciatiua erant futuri christi:quæ in eius aduentu cõ pleta cessauerũt : & alia instituta sunt uirtute maiora : & ueritate meliora:actu faciliora: numero pauciora. & sicut sacerdotiũ muta tũ est:sub cuius administratione lex erat:ita & legem mutari opor tuit. Non igit̃ aduersa ueteri noua lex est:quæ in eius uentre con clusa erat:& adueniente christo & euangelii luce clarescente pate facta circuncisione & aliis cerimoniis antiqs obseruatis sicut præ finitũ erat: finẽ imposuit. Est autẽ christiana lex tãto dignior quã iudaica:quanto nobilius est oraculum dei quam hominis. Cogno scis iam:nisi fallimur:ueritatem & maiestatem nostræ legis : nec utilitatẽ ignoras. Incipisq; de tua diffidere : & ardes desyderio di sputandi. Vellesq; latius cuncta discutere:sed obstat legifer tuus :

& inquirere uerum prohibet:& interminaẽ:& clamat. Non ẽ mea lex:quæ disputationi subiicienda sit. Caue ne quid loquaris:arma sunt in manu tua:dũ mihi credis:multum impii adeptus es. Qui non audiunt uocẽ meã:gladio concerẽdi sunt. Ensis meæ legis dignitatẽ tuetur. In arabia ortus eius fuit ex paruo principio: quantũ creuerit:uides. Aegyptũ meæ legi adieci:& Syriã: Mesopotamiam:& Libyam:& Numidiam:& Mauritaniã:& partem hispaniæ: & diuitem Asiam:& doctam græciã:& forte Thraciã:& nobilẽ Macedoniã. Sunt & aliæ cõplurimæ regiones sub impio meæ legis: quæ armis nõ uerbis quæsitæ sunt. Muliebre est uerba uerbis refellere: uiri ferro decertant:si non fuisset uera lex:non dedissent sub imperio nostro tantos successus. Amat nos deus & legis odorẽ sentiens gratulatur:& sternit iter uictoriis nostris. Scis quæ felicicer in hostes sæpe pugnauisti:& modo in ponto:& sæpe ĩ græcia. En fili qd cogitas? quid moliris cot triumphis sub mea lege illustratus? Christũ sequeris:cuius cultores strauisti totiens: & ad interniciencm usq; occidisti? Caue ne meam relinquas legem:relinqueris a deo. Credimus his te uerbis nõ paꝝ cõmoueri: & aliquem inesse in tua mente timorem. Sed audi q̃ inanis est timor omnis:q malũ facit:iquic i euãgelio. Veritas odit lucẽ: fures noctu domos psodiũt:& in obscuro adulteri latitãt:non adhibent testes:qui peccanc. Nolunt depræhendi mendaces. Cum his sencic tuus legifer Veretur:ne dispucando suæ legis uanitas inotescat. Veretᷣ:ne pudenda sua deteganᷣ. Prohibec disceptari uerbis: armis defendi suam legem iubet:nec alium iudicem q̃ ferrum deposcit. Multũq; gloriacur de suæ legis incremento. Diximus:cur creueric. Plebes uoluptas allexit. Neq; inficias imus multas tuæ gentis uictorias partas:& ingentia confecta bella: & tuipse in præliis clarus euasisti. Vicisti hostes non paucos:& triumphasti sæpe. fuisti camen ẽt aliquando uictus. Parua christianoꝝ manus tuas ingentes copias ut ante diximus:confluentes apud Sauum & danubium paucis ance annis deleuit: non milites ueterani: nõ duces in bellis ante probati:non uiri nobiles armis potentes & eqs: sed pauci cruce signati ex agris collecti inermes & nudi fide tantum armati ferro fulgẽtes & auro tuos fuderunt exercitus: quod si uictoria ueritatem le

gis ostendit:hoc uno prælio satis admonebare:in quo multi fuge runt paucos.tuæ uictoriæ nihil miraculi habent: ad quas nunquā sine tuorum pergrandi prærogatiua peruentum est. Sed quid agi mus.non his argumentatiōibus stat recta fides. Vici.Fudi hostes. Imperiū teneo:si sic licet arguere:uera fuit sub Alexandro magno tot uictoriis illustrato & sub eius successoribus religio: q & ī græ cia:& in asia:& in syria:& in ægypto:& in libya: & in persice : & in scythia:& in india regnauere imperio per arma quæsito.Vera etiā romanorum fides usq; ad priorem Constantinum : qui per orbem sibi subiicerent:& omnes domuere:quas oderunt gentes. Scimus tamen & Alexandrum:& eius hæredes:& Romanos: & qui sub eis erant:iudæis exceptis:idola coluisse:alii iouem:alii martē:alii mer curium:nonnulli solem & lunam & alia sydera. Multi erant etiam ut ægyptii:qui animalia bruta colebant. Quis nescit:inquit unus ex poetis:uolusi bitinice qualia demens Aegyptus portenta colat: Cocodrillon adorat:& quod stultius fuit aliū & porros & cæpe īter numina posuerūt. Præclaræ tamē ægyptiorum uictoriæ memorā tur sicut de Osiride proditum est:qui uictor peragrauit orbem. Er go & deos ægyptiorum recipiemus : & ueram eorum religionem fatebimur quia uicerunt:non sic ratio suadet: neq; sic iudæi sense re:qui uicti ab Assyriis:& ab Antiocho: & a Romanis & in seruitu tem ducti:non tamen uictorum legē de diis acceperunt: sed uicti & mille modis oppressi in sua lege manserunt. Nec nos christiani cum præliis superamur:aut aliis calamitatibus affligimur:legem nostram aut relinquimus aut accusamus: Sed arbitramur piū de um nos tanquā filios propter peccata:quæ cōmittimus : euerbera re:quia non paremus euangelio.non seruamus legem nostram.nō manemus in traditiōibus sanctorū patrū . sed uicti fragilitate ab erramus & labimur ut homines.Ipse uero lapsum corrigit : & pla gis multis nostras iniquitates emendat . Cognoscimus errata no stra : & consyderantes quæ fecimus: minorem esse pœnam q̄ deli ctum nō ignoramus.Si cadimus in bello:si amittimus regnum:si iugo seruitutis opprimimur: dicimus cum daniele propheta : De um esse in cælo qui releuat mysteria: mutat tempora:& transfert regna : ut uniuersi cognoscant: quod dominatur excelsus ī regno

hominũ:& cui uoluerit:dabit illud. Nouimus deum & iudæos & christianos posse cum uelit: & uoluisse aliquando alterius sectæ hominibus subiicere propter offensas populi: q eum ad iracundiam prouocauit. Sed conuersi ad eum nõ despamus misericordiam cõsequi. Quanuis enim irascitur deus: ut inquit propheta: non tamẽ obliuiscitur misereri. Pius est & benignus: nec deserit clamãtes ad se. Absit autem ut p uictoriam meliorem esse credamus religionẽ uictorum. Sic enim fatendum omnes qui uicerunt hebræos melius de deo sensisse quam ipsi uicti. Quod neq; tu diceres: neq; tuus legifer: qui defensorem suæ traditionis in armis collocat: & omne genus ratiocinationis effugit. Maximũ iniquitatis iudicium. non sic beatus Petrus: qui donatus a Christo dono cælesti regni clauibus & pastor constitutus gregis christiani paratum se ait: Rationẽ omnibus reddere de ea: quæ erat in eo: fide: nec aliter suos auditores edocuit: & beatus laurentius martyr: Mea uox: inquit nõ habet obscurum: non habet: sed omnia in luce clarescunt. & in euangelio nõ probat dominus eum: qui lucernam accendit: & sub modio ponit. Super candelabro eã esse uult: ut luceat oibus: qui sunt in domo: & predicari uerba sua per tecta iubet: & de seipso dicit. Ego palam loquutus sum mũdo: Deceptores & pseudo prophetæ in angulis prædicant: & uolunt: & iuramenta taciturnitatis exigunt: Sicut Romæ accidit in iis: qui bacchanalia suadebant. In occulto enim deo suo sacrificantes nullũ flagitium libidinis obmittebãt. Quod si alia nõ essent aduersus tuã legẽ iudicia: hoc unũ sufficere potuit qa prohibuit eius lator: ne qs in disputatione ueniret. Sciebat enĩ nõ æqua esse: neq; uera: quæ tradiderat. Videbat enim nouã & ueterẽ legẽ contra se stare. intuebatur philosophorum rationes sibi aduersas esse: nec sperauit in cætu hominũ aut in scholis uiro℞ excellentiũ sua deliramẽta posse defendi. Animaduertit homo sagax & ingeniosus in malo Gentiles: qui deos colebant: damnatos esse: & iam propemodũ disterminatos: nec iudicis locum esse: quo℞ lex translata esset. In sacerdotio ad christianos: cumque statuisset nouam legem edere: quæ sibi nomen daret: sperauit: quod euenit. Iratum deum qui Christianis suæ legis mandata transgrediebantur aduersus transgressores uictoriam concessurum. Atq; idcirco suæ

legis defensionem in armis collocauit: quam alioquin hominibus gratã propter licẽtiã uoluptatum nõ ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentum. antiquus suæ nequiciæ hanc uiã serpens excogitauit: qui cum uidisset sese procul eiici: & christiana religione augescente deleri: nec amplius multitudini deorum locum esse: sed unum tantum deum adorari cum patre & spiritu sancto christũ Ihesum Heraclio imperante Mahumetis spiritum excitauit: eumq; sibi ministrum elegit omnem ritum prius idolatram fortuna pauperem mente superbum: natione arabem: qui consilio usus quorundam Iudæorum & Christianorum peruersorum: inter quos fuit Sergius spiritu inflatus ambitionis legem tertiam edidit: ex ueteri & noua cõflatam multis ineptiis extrinsecus adiectis legem diximus: quia ipse legem uocat: nos blasphemiã potius appellabimus. Rugasti frõtem. auertisti oculos. horruisti. turbatus es. subiratus es: dum hæc dicimus: At si ueritati amicus es: audienda uerias est. Neque tuus legifer: si tibi amicus est: ueritatem iterdicet: quæ tãto magis amica est quanto salubrior: & homini ab ipsa natura conuenientior. Audi uerum: & disce: quomodo sit appellanda lex. legem dicũt esse philosophi: quod ratione præcipit̃. & sunt qui nihil aliud legẽ esse affirmant quam rectam rationem a diuino numĩe ductam. Quicquid igitur rationi aduersum est: legis nomine caret. At tuus legifer ratiocinari de sua lege prohibet: & solum arma suffragari illi uult. Non est igitur dicenda lex: nisi ex illis: quas cõditores apud Esaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoscere legẽ domini: dum ei: quæ propria sunt: exponit. Attende: & uidebis: an mahumetea lex de cælo sit & a lumine tracta diuino: an aliunde. Lex domini: inquit propheta: immaculata conuertens animas testimonium domini fidele sapiẽtiam præstãs puulis. Immaculata ẽ lex domini: qa mala quæq; excludit. neq; libidinẽ: neq; turpitudinem ullam admittit: sicut apud eundẽ prophetã eloquia domini casta dicuntur: & apud Iob legitur: non inuenietis in ore meo iniquitatem: nec faucibus meis stulticia personabit. & apostolus lex sancta inquit & mãdatũ sanctum & iustum & bonum. At quomodo Mahumetea lex immaculata: quæ stupra & adulteria: & omnes libidinum maculas ac fœditates admittit? Dices quia ieiunia quædam

præcipit:& orationes & elimosinas.non damnamus hæc.absit: ut ea maledicamus. Sed inuetorem Mahumeté esse negamus:absq; Mahumete scribamus hæc esse bona.Ieiunauit Moses: Ieiunauit Helias:Ieiunauit Christus:orare & frágere exurieti panem suũ:& egenos & uagos in domũ inducere multo antiquius est q̃ tuæ legis inuentũ.Multi nos legislatores ad opa pietatis inuitauerunt. uez adulterari:fornicari:seruire uentri: & in cœno uoluptatũ iacere solus tuus legifer iter bona collocat: solus Mahumetes ẽ:q tur pia docet:& flagitia præcipit:quanuis hæreticoz more:ut facilius decipiat:bona simul & mala cõmiscet.At lex:quæ domini dicitur: ut ĩquit ꝓpheta:animas cõuertit. Quomodo cõuertit ad suũ creatorẽ:ad summũ bonũ:ad ultimũ finẽ. At lex Mahumetea nõ cõuertit ad deũ:sed auertit ab eo.Dicit eĩm de⁹ estote sancti:qa ego sanctus sum. Mahumetes uxores inquit ducite & cõcubinas:quot placent.Nam ego quadraginta uiroz in meis lumbis uires habeo: & uxoribus atq; ancillis pmisero plurimis.Quid de testimonio fidelucũ data est Mosei lex in monte sinai:fulgura & corruscatiões apparuerunt:& signa de cælo quæ testimonium legi præberent. Lex Christi miraculis admodum multis confirmata est : dicente ipso: Si opera non fecissem in eis:quæ nemo alius fecit : peccatũ scilicet infidelitatis non haberent:& propterea de ueteri & noua lege inqt dauid:Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.Et in euangelio Marci circa finẽ legimus : Illi profecti prædicauerunt ubiq; domino cooperante & sermonem comprobãte sequẽtibus signis.At Mahumetis legem quæ signa:quæ miracula probãt?Audiamus eum inquit:non sum missus nisi in uirtute gladii: ut q non susceperit meã prophetiã:occidatur : aut reddat tributũ pretiũ pro infidelitate sua.Quid hoc ẽ: nũquid manifeste negat se miraculorum uirtute carere.Et ficta falsaq; esse omnia signa demonstrat quæ tui legis doctores ĩ populis prædicant?Nõ habet igitur tua lex testimoniũ nisi in armis . Sed id non est fidele:ut ante docuimus . Ad ultimũ transeamus:& quomodo sapientiam præstet paruulis id ẽ populis. Tua lex animaduertamus.Sapientia:ut antiqui tradiderũt : diuinarum & humanaz rez scientiam continet. Estq; admodum sapida & dulcis:amorẽ diuinitatis dũ mentibus nostris instillat: propter

quod inquit psalmographus: Quã dulcia faucibus meis eloqa tua sup mel ori meo. Tua lex neq; de deo sapit: neq; de cælestibus: neq; terrena satis intelligit: quæ putet superis curæ non esse. Magna olim & florida in Alexandria philosophoꝝ scola fuit. & multi p Syriã & Asiã uiri doctissimi claruerunt: quoꝝ nomina ad nos usq; puenerunt: & postea quã lex Mahumetea cursum habuit: paucissimi nominãtur: q naturæ archana pscrutati excellentes euaserũt: quia non præstat sapientiam paruulis tuus propheta aut tua lex: cuius fundamentũ uoluptas: & tutela gladius: Inter nos uero liberaliũ artiũ studia admodum florent. Legit̃ publice philosophia: & auditur in scholis theologia: nullum doctrinæ genus prætermittitur. Gymnasia litteraꝝ in pluribus Italiæ ciuitatibus clarissima reperiunt̃: nec trãs alpes in hispania: & ĩ Gallia: nec ĩ germania & ĩ Britãnia collegia desunt uirorũ excellentiũ: qui sapientiã præstãt paruulis Est enim ingens christianoꝝ cura: ut indocti erudiantur: & ueritatẽ ĩtelligãt ĩ nostra lege: quæ nunquã mẽtita ẽ diuinitus cõpræhensam. At legifer tuus non modo mentit̃: sed leuiter sed indocte sed ĩprudenter sed insipide mentit̃: & sibiipsi sæpe cõtrarius est: queãdmodũ suæ legis inspector plane intelliget. Innumerabiles sunt eius ineptiæ & aniles fabulæ & pueriles nugæ: de quibus libet hic pauca referre: quæ de cæteris iudiciũ præbeant. Exponens Mahumetes capitulum Alchorãi: quod dicitur filiorũ Israel: ĩ hãc sentẽtiam loquitur: Sit laus ei: qui seruũ ab oratorio quod ẽ helcarara ipsa est domus. Mesche usque ĩ oratoriũ sanctæ domus Hierusalẽ nocte una transtulit: circa quã benediximus deũ: O uos homines audite: & ĩtelligite. Cum abii a uobis: uẽit Gabriel sero post psalmodiã uespertinam: Quæ ultima est: & ait: O Mahumetes iubet deus ut se adeas: Cui respõdi & ubi eum uisam? Et ait Gabriel ubi ipse est: & iumentũ illico adduxit magnitudine inter asinũ & mulũ: Elberail uocant humanæ uocis capacẽ: & una nõ amplius hora iter egi annoꝝ qnquagintamilium: & ait Gabriel ascẽde animal: & ito ad sanctam domũ. ascendere uolentẽ fugiebat iumẽtũ. At iussum stare: quia Mahumetes ascensurus esset: nũquid accersitus est inquit. Et respondente Gabriel accersitũ esse: non sinã addidit: nisi pro me deum rogarit. Obtuli preces deo meo pro iumẽ

to:quod me insidente suaui gressu incessit ponens ungulam pedis anterioris in horizonte sui uisus & minori spatio quã ictus imple ret oculi:ad sanctã domũ perueni.Comes aderat Gabriel: qui pdu xit me ad domum sanctã in Hierusalem & uicinam rupem:dixitq; descende quoniam ex rupe in cælum ascendes:& colligato illic iu mẽto portauit me humeris suis in cælum:& cum applicuissemus ad cælum mundi:& ad portas eius:pulsauit Gabriel:& quæsitum est:qui esset.Gabriel ego sum:& iterum quærenti quis tecũ adest Respondit Mahumetes:& subdit Ianitor nunquid uocatus? & ait Gabriel uocatus:& aperta est porta.Vidi angelos bis genua flectẽ tes:oraui pro eis:& accepit me rursus Gabriel:& uexit ad secundũ cælum: & fuit distantia inter cælum & cælum quantũ est iter qn quaginta annoꝶ.& sicut in primo cælo pulsatum : dicit & respon sum pari solẽnitate ad septimũ usq; cælum procedit æquã cæloꝶ distantiam põnẽs:& ait in septimo cælo uidisse se angeloꝶ popu lum:& longitudinẽ angeli cuiusq; instar mundi fuisse & aliquoꝶ mille uicibus extensiorẽ:& inter eos unũ aliquẽ inuenisse: cuius species centena mille milia essent capita:& in quolibet capite toti dem ora:& in quolibet ore totidẽ linguæ:quæ septingentis mille milibus idiomatibus laudabant deũ.& rursus alteꝶ angelũ offen disse:qui fleret:& quæsiuisse cãm fletus:& cum ille dixisset culpas esse:orauit pro eo & addit.Tunc cõmendauit me Gabriel alii ange lo:& ille alii:donec fui in conspectu dei: & tribunal eius adhæsi : tetigitq; me manu sua deus inter humeros : & frigiditas manus eius peruenit usq; ad medullas dorsi mei.his nugis atq; deliramẽ tis implet Mahumetes aures populi.Sed audiamus alterã fabulã in libro:cui titulus est de doctrina Mahumetis.Duo angeli nomi nantur Arethes & Marothes:quos ille asserit iussu dei in terram descendisse:ut genus hoĩum regerent atq; instruerẽt. Tribus mã datis acceptis.Nequaq̃ occiderent.alteꝶ nequid iniuste dicerent . Tertium ne uinum biberent.Cum aliquandiu rexissent:& iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur: Mulier quædam decenti forma & omnium pulcherrima aduersus maritum suum causam agens:Iudicium ab eis petiit:atq; ut fauentes haberent indices: ut apud se prandium habeant:multis precibus inuitat.Non abnu

unt angeli. Comparatur splendidum conuiuium. epulas & pocula mulier ipsa ministrat. Apponuntur fercula multiplicia: & cum his uinum. quod cũ angeli recusarent: instante sæpius muliere & multas adiiciente blandicias tandem biberunt: & ebriati uino in hospitam incaluerunt: eiusq; concubitum postularunt. Spondet mulier ea conditione ut alter eorꝫ ascensum in cælum ostenderet: alter descensum. Placet conditio illa: ut iter didicit. mox ascendit in cælum relictis atq; irrisis angelis: quã deus re cognita inter sydera collocauit: cui lucifer est nomen: Angeli ad iudicium reuocati cathænis ferreis in puteo ꝓfundissimo religati sunt usq; in diem iudicii ꝑmansuri: cum elegissent in hac potius uita: q̃ in altera plecti. hæc sapientia Mahumetis quã docet paruulos. hæc eius theologia: hæc doctrina diuinitus reuelata. Mira hominis audacia ne dicamus stulticiam seu dementiam. Quot sunt in his fabulis deridẽda sopnia? Non obiurgamus iumenti uerba quando & asinam sacræ litteræ locutam prodiuit: & gentiles bouem. Sed quid ẽ quod una hora iter quinquaginta millia annorum pergitur? Metire hæc & cogita an corpori nũdum glorificato id possit accidere: quo iuit. ubi fuit. quid circuit. non adhuc cælum ascẽderat. quibus in locis tantum spatii peragrauit: nec iumentum eum tulit. Quis tulit eum? unde uenit? quomodo uenit Nihil horum dicit. quid peccauerat: iumentum precibus ut egeret? cui non est lex alia nisi naturæ & illi paret? Quid ostiarius in cælo collocatus rogamĩe Mahumetis egebat? At non satis felix erat? fortasse altius cupiebat ascendere? tanquam non sit illic ꝑfecta omniũ beatitudo: & regnet adhuc ambitio. Distantiam cælorꝫ ostendit: & sphærarũ quanta sit crassitudo: demonstrat q̃ngentorũ annorum iter ex cælo in cælũ ponit: & parẽ omnium spissitudinẽ. Quid hoc quis credat? gentiliũ fabulis simile sopniũ est. Aiunt illi Dionysiorũ quẽdam Caidũ geometriæ scientiæ nobilẽ in patria senectã die obisse: propinquas funus eius duxisse: ad quas pertinebat hæreditas. has cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse in sepulchro eius epistolam Dionysiodori nomine ad superos scriptam: quæ diceret eum a sepulchro ad infinitam peruenisse terram: essetq; illucusq; quadraginta millia stadiorꝫ. Nec defuerunt geometræ ut Plynius ait: qui interpræ

trarent significare epistolã a medio terrarum orbe missam: quo deorsum a summo longissimum esset spacium: & idem pilæ medium: ex quo consecuta cõputatio est: qui circuitum pilæ id est totius pilæ ambitum ducenta quinquagintaq; milia stadiorum pronunciaret. Sed armonica ratio: quæ cogit rerum naturã sibiipsi congruerũt eodem Plynio teste: addit huic stadiorum mensuræ septémilia Hera tosthenes huiuscemodi rerum sollertissimus indagator uniuersæ terræ ducentorum quinquagitaduorum milium stadiorum prodidit. Hipparcus paulominus xxviiii. adiecit. Reperiuntur aliorum sententiæ admodum dissonæ: nec in hanc usq; diem mortali cuipiam satis exploratam credimus terræ mensurã. cuius neq; septentrionẽ: neq; meridiem uersus cogniti fines sunt. At tuus legifer maiora concepit aío: qui tanq̃ cælum ascenderit: quingentorum annorum itinere distare cælum a cælo prodidit: quoniam tanta esset crassitudo sphærarũ: hoc idem asseruit Raby Moses hebræus genere philosophus: qui apud ægyptios claruit. Ac philosophi: quos nostri probant: nõ hoc sentiunt. nec Ptolemæus alexandrinus astronomorum facile prĩceps de crassitudine lunaris sphæræ cum tua lege cõcordat: in qua iter annorum sexagintanouem & aliquorum mensium ac dierum posuit milibus passuum uigintiquinq;: seu stadiis ducentis pro quolibet die cõputatis. Alii uero astronomi: qui hæc diligenter indagauerunt: sphæram solis plusq̃ sexcentis uicibus supare lunarẽ tradiderũt. Rursusq; martis sphæra quæ sole altior est: & longe maiorem hẽt ambitũ: spissitudine tamen multis uicibus supari. Improbum humanæ mentis ausum uerum ita subtili argumẽtatione cõprehẽsum ut pudeat aliquos nõ credere. Plurimi hæc incerta respuunt: Tuæ legislatori fortasse credendũ fuerit: non quia illic angelo bono deferente conscẽderit: sed quia cum puerso occiderit: quod si hac de cã fidem expetit: Credimus: alioquin cum sacra scriptura dicimus cælum sursum: & terra deorsum: & cor regis inscrutabile est. Sed alia pcurramus: angelos mundo maiores se uidisse affirmat. Eos deniq; corporeos: si mundo maiores angeli sunt. Necessarium est aliquam eorum partem extra mũdum esse. At philosophi mundi circunflexu omnia contineri dicunt: neq; quicq̃ exterius esse. Tuus legifer: quando aliquid solito plus abbibit: sopore deditus quid

quid sopniauit.pro uero rettulit:& oīa sibi licere putauit: quo er rore & angelos corporeos & peccare & egere uenia & se rogasse pro eis dixit.Simili sopnolētia tactum se sup humeros affirmauit ma nu dei:cuius gelu ad dorsi medullas penetrauerit:quæ oīa supius cōfutata sunt:quid illud patiēter audiat:quod angeli dei uino ine briati specie mulieris decepti cōcubitū eius appetierunt:quæ iter cæli edocta ad conspectū magni dei puenerunt:& honore accepto inter astra locū obtinuerunt. angeli pœnas dederunt.atq; idcirco uinum hoī interdictū:qui tanti mali cā fuerit? Cōmemorat tuus legifer hæc:& tanq̄ ex penu dei recepta hoibus inculcat.Vide quā grauiter:q̄ uero:q̄ perite loquitur poeta: figmenta quæ pueris le guntur: inter archana legis inserit.Pueri nostri non sine risu audi unt:cur raptæ in cælum fœminæ referūtur:& in astra cōmutatæ: quæ maior & minor ursa uocantur. Pigri circa sarrhaca bootæ lu centes. Credimus pro tua sapientia te iam paruifacere atq; conté nere tuæ legis figmenta.Sed miraris uahementer: quod in dies aliqui relicto dogmate christiano ad tuum migrant:& asserentes iniquā nostram legem amplexi tuam circuncidunt:& tuis initian tur sacris.& qui trinitatem prædicabant:nunc detestantur.& qui Christum cruci affixum colebant & laudabant:nunc derident.Sūt qui hoc agunt:non dubitamus. Sed quinam hoīes?aut libidinis serui:aut ambitionis:& quibus nullus erat locus in nostra lege: scripti a nobis & eiecti tanq̄ uilia & inutilia mancipia ad te trasie runt: nec tamen illos inextinguibilis conscientiæ uermis rodere cessat.Quod si posses eoꝝ introspicere corda:itelligeres proculdu bio eos aut uitæ futuræ spē nullā habere:aut admodū esse anxios quia fontem aquæ uiuæ relinquerunt Christū Iesum:& nesciunt quo pacto redeant maius suum peccatum existimantes: q̄ dei mi sericordiam. Sed quid miraris?Si ad opes consequendas:ad uolu ptates exhauriendas non nulli tuæ legi se subiiciunt? non est hoc nouum neque dignum admiratione.Idem quoq; & Sarrhaceni fa ciunt:qui sæpe ad uos migrant. Illud est memorabile.Illud stupē dum.Illud magnopere celebrandum:quod tot milia populorum Christiano insignita nomine: sub tuo imperio degunt . grauia tributa pendunt. nunc liberis priuantur. nunc coniugibus op

opprimunt᷑,duriſſima ſeruitute lacerant᷑. Vexantur mille modis. nec tamen chriſtianæ legi renūciant. Quod ſi tuam accipent:mitius ferrent impium:fierent liberi:honores &opes ſpare poſſent. Sed malunt tollerare ſeruitutis iugum: & in ſquallore ac miseria uiuere:q̄ Chriſtum negare. Hoc ſtupendum eſt & diuinū opus:& quod te præcipue mouere debet : non quod pauci ab noſtra lege aberrent:ſed quod cā multi in ea pſeuerēt: & tāta ſit uel in aduerſis cōſtantia:miraculū eſt.facit hoc bonitas legis &ſecuritas æternæ gloriæ:quā nemo ſapiens præſenti poſtpoſuit.Quid tu hic dices?Quod contra hiſcere aut mutire poteris?Vera eſt chriſtiana lex ex utero recepta Moſaicæ ex pphetis:ex diuinis oraculis Deus auctor eius eſt:filius dei eam tradidit:ex ore dei manifeſtata eſt. Pura eſt & nitida & imaculata & ſancta &perfecta ex omni parte. nullam hēt rugam.nuſq̄ deficit.nuſq̄ claudicat.in ea qui quærit: inuenit.qui petit accipit:& pulſanti aperiet᷑.Ipſa eſt fons clæmentiæ:iuſticiæ culmen : pietatis ſpeculum:manſuetudinis & miſericordiæ plena:pro ea martyres innumerabiles ſunt occiſi.Senes:iuuenes:pueri:matronæ uiduæ:uirgines:inuptæ:puellæ crudelia carnificum non expauere tormenta. Scientes beatos eſſe mortuos:q moriunt᷑ in domino. Permitcimus ſigna & prodigia:quæ certitudinem chriſtianæ legis oſtentant.Quis uiros cōmemorare queat & chriſtiano genere diuini & humani iuris excellentiſſimos pfeſſores uera mundi lumina ſcientiæ fontes:qui uſq; ad mortē in fide Chriſti pſeuerantes præclara uolumina ediderunt : quæ tanq̄ ſydera quædam doctrinæ humanas leges illuſtrant. Ecquænā ullo in loco lex eſt:quæ alterum habeat Auguſtinum: alterū Hieronymum:alterum Ambroſium:alteꝝ Gregorium.&ne græcos prætereamus:quem religioſum uirum unq̄ habuit: qui Origeni comparari poſſit:quāuis hic in plæriſq; locis errauent?Quis Iohanni chriſoſtomo exæquabitur?quis magno Baſilio?quis Cyrillo?quis Euſebio?quis Gregorio nazianzeno?non ſufficeret dies:ſi numerare pergimus illuſtres noſtræ legis doctores ſiue uiuos : ſiue mortuos q̄uis non ſunt mortui:ſed nunc maxime uiuunt:& tanq̄ ſtellæ in firmamēto lucent: q fidē ſacratiſſimæ trinitatis elucidarunt.Quid dicemus de religioſis domibus:in qbus āgelica ducit᷑

uita:& assidue pro peccatoribus effūdunt preces domino:nec unq̃ cessant laudes ac psalmodiæ. Benedictus Misiensis apud nos multorum monacoꝝ doctor & pater extitit.apud græcos magnus Basilius:secuti sūt Bernardus abbas dareuallis:& Bruno:qui Cartusiam instituti.Quottidie sanctoꝝ uirorum apud nos augetᷓ numerus.ædificantur sancta monasteria.renouantur sancta instituta. Quos fructus edidit seraphicus Franciscus: eximius paupertatis amator in umbria:quæ est Italiæ pars:natus. quot eum discipuli secuti sunt,quot sub eius regula sanctissimi uiri floruerunt. Antonius pataui iacet miraculis clarus.Bernardinus senēsis in aqla: quem nostra ætas quasi alteꝝ Paulum prædicanté audiuit. Nicolai lyritani extant opa:quæ oēs admirantᷓ.Dominicus in extremis hispaniæ natus oris quasi alius uesper emicuit q̃ nouum quendã sanctum & nitidum uiuēdi morē suis auditoribus tradidit:& prædicatoꝝ instituta regula uniuersum lustrauit orbē. Multi ex discipulis eius clarissimi euaserunt.Sed præcipua est magni Alberti fama:qui nullū doctrinæ genus ignorasse creditus est:nec minor eo Thomas aqnas fuit in litteris:& si maior extitit in sanctitate:claruit & nostro sæculo sub eadē regula Vincentius hispanus:quem noster antecessor inter sanctos christi cōfessores rettulit:& in ordine diui Augustini Nicolaus Tholētinas: pauloante incer cælestia relatus sanctoꝝ agmina.Noua ĩ dies prole florescit nostra religio Quod si non desunt ēt cōciliatores uiri sancti deo accepti:& uirgines ĩmaculatæ precibus assiduis diuinã irã auertētes.nec timẽus diuinã deesse protectionē tãtis adiuti patrociniis. Tu ergo pŕinceps nobilis:q̃ non es rationis incapax neq; ingenii obtusi:collige quæ diximus:& cōserua in mēte tua:& cōsule tibi & tuæ genti:& noli esse incredulus sed fidelis.Relique tenebras:& lucē sequere.Intelligis quo pede claudicat tua lex:& quantis scatet erroribus:& q̃ procul a ueritate recedit: & quod non est in ea salus:nouæ & antiquæ legis inimica.Intelligis q̃ solida est euãgelica doctrina· q̃ uera:q̃ sancta:q̃ munda & ĩmaculata.& quæ tandē iter in cælū ostēdit & nō alia.Intelligis:si uerba nostra memoriæ tenes:quod trinitas in unitate:& unitas in trinitate colenda est: neq; altera cōtradicit alteri.Intelligis quonã mō pater filium æqualē sibi genuit: & quo

modo a patre & filio ſanctus proced it ſpiritus:q̄ ē caritas & amor Et ſimul colendus eſt:& deus eſt: & quod filius pro noſtra ſalute incarnatus mortem tulit: & ſpoliato inferno tertia die reſurgens quadraginta diebus cum diſcipulis conuerſatus aſcendit in cælū: ſedetq; ad dexteram patris uenturus in fine ſæculi iudicare uiuos & mortuos:quo facto mali perpetui pœnam ignis ſubibunt:boni æternam beatitudinem conſequent̄:non in carnalibus deſyderiis non in cubilibus aut in pudiciis:ſed in dulcedine mentis & carita te chriſti:quæ ſuperat oēm ſenſum. Ante oīa uero mōſtratum eſt non poſſe te aſſequi inter Chriſtianos gloriam & potentiam: quā uideris optare maxime apud europes & occidentales populos: dū tua in ſecta perſeueraris. Quod ſi uelles chriſtianis initiari ſacris: magnam tibi ſpem fecimus & potentiæ & gloriæ. Memento igit̄ uerboꝝ noſtroꝝ:& accipe fidele conſilium. Sume baptiſmū Chri ſti & lauacrum ſancti ſpiritus. Amplectere ſacroſanctum euange lium:& illi te totum cōmitte. ſic tuam animam lucrifacies. ſic tur corum populo bene conſules. ſic tuæ cogitationes adimpleri pote runt. ſic tuum nomen in ſæcula celebrabitur. ſic te omnis Italia: omnis Europa demirabitur. ſic latinæ te litteræ:ſic græcæ:ſic he braicæ:ſic arabicæ:ſic oēs barbaræ celebrabunt. ſic nulla ætas de tuis laudibus conticeſcet. ſic pacis auctor & fundator quietis ap pellaberis. ſic te turci animarum ſuarum repertorem & chriſtiani ſuæ uitæ conſeruatorem uocabunt:Syrii:ægyptii:libyes:& arabes & quæcunq; ſunt aliæ gentes extra Chriſti caulas aut his auditis tuam uiam ſequentur: aut tuis chriſtianis armis paruo negotio domabuntur. Et ſi noluerint ſe tuum ſocium in noſtra lege habe re:experiuntur dominum in ſua. Nos te iuuabimus & oīum eoꝝ aſſiſtente diuina gratia legitimum principem. Hæc ſunt:quæ tibi cum baptiſmo præmia promittuntur. his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obſequentem euangelio. Quod ſi reſpue ris conſilia noſtra:peribit tanq̄ fumus tua gloria: & tu more ho minum reuerſus in cinerem:totus moriere.

Pii Secūdi Pont. Max. Ad nobilem uiꝝ Paſqualē Malipperium du cē:& conſilium rogatorium ciuitatis Venetiaꝝ epiſtola octaua

Ius Epiſcopus ſeruus ſeruo℞ dei Dilectis filiis Nobili ui ro Paſquali Malippærio Duci:& conſilio rogato℞ Ciuitatis Venetia℞ ſalutē & apoſtolicā benedictionē.Romæ cū eſſemus:promiſerunt nobis oratores ueſtri:cum primū hic conſtitueremur:legationē ueſtram affuturā.Idem litteræ ueſtræ ad nos & alios miſſæ ſæpius affirmāt. At tertium Mantuæ iam agimus menſem:& nemo ueſtro noīe apparet.Scripſimus.nuncium miſimus diuerſis uos modis excitare conati ſumus: ut legatio ueſtra q̄primum ueniret.Fruſtra oīa ceſſerūt.Adſunt hic oratores oīum ferme nationū.Rogāt:ut rem aggrediamur:pro qua cōuenimus: Cœpiſſemus iam pluribus diebus tractare:ſi affuiſſent ueſtri.Nō adſunt:nec ſcimus:cur tā diu differant. Si ageremus de aliquo noſtro cōmodo: aut de aliqua re:quæ uos non tangeret: non mirare mur:Neq;.n.aliena curare hoīes ſolent. At nunc ueſtra res agit̃. Libertas & oīs ſtatus ueſter in piculo eſt:niſi Turco℞ conatibus obuietur. Albani feſſi ſunt. Peloponēnſes uiribus exhauſti:Raſciani & Boſnenſes ad turcos defecere. Soli hungari arma tenent.hoſtibus reſiſtunt.Ve℞ hi quoq; paulatim deficiunt.Sunt inter ſe diuiſi & multis bello℞ calamitatibus afflicti:niſi adiuuentur:pſeuerare non poſſunt.ſi ſuccūbunt: aut aliquas cū hoſte cōditiones accipiunt:uos primi eſtis:quos arma turco℞ arripiant.in uos oīs hoſtium impetus caſurus eſt.nec uos fœdera iuuabunt nec pacta:fides infidelē hoſtem tenebit:non latent iſta uos.Cur ergo diſſimulatis?cur oratores nō mittitis?Sūt:qui uos excuſant:quia timetis mittere priuſq̄ res huius cōuentus ſolidæ ſint, ne ſi deficiant conatus noſtri:uos pœnas detis:qui ad nos miſeritis.En aīum reip. quæ ad romanum Pontificem legatos mittere nō audet.& ubi ueſtra magnanimitas?ubi altum cor?ubi memoria re℞:quas ueſtri progenitores pro religione magnifice geſſerunt? Siccine pgitis? quāto maiores ditiores potētiores facti: tanto remiſſius fidē chriſtianā tuemini. Non meruit hoc de uobis Chriſtus deus ueſter & noſter:q uobis proſpitatem magnā uſq; in hanc diem largitus ē. Gratos uos eſſe deceret & attentiſſimos ad iuuandā religionē.Nō excuſat̃ hic timor ueſter. norunt oēs q̄tum ualetis. nec dubitant:

uos:si uelitis:solos sufficere ad expellendos Europa turcos. Quan
to magis aio pleni esse debetis:cum sedes apostolica uobiscum sit
cum Hungari arma conferant.cum Cathelani:cum Siculi:Burgũ
di:Sabbaudienses: Mediolanenses:Ferrarienses:Florentini: & oĩs
ferme Italia auxilia polliceat̃? An non isti sufficiunt uestris iuncti
a:mis turcos delere? Dicetis nõ nobis cõstare de tot auxiliis.non
constat:quia nõ mittitis:nec uultis cognoscere quid alii offerant.
neq; cognosci qd offeratis.Loquimur uobiscum apte:ut in tanta
re decet. Dolemus uestri cã.uidemus in negotio hoc non par ho
nori uestro derogatũ iri.Dileximus semp rep.uestrã & diligimus
& si q aliter uobis suadẽt:mendaces sunt.neq; uos neq; nos amãt
quærentes dissidia & publica mala: hostes ueritatis & christianæ
fidei psecutores.Nos nunq̃ cogitauimus aliqua:quæ reip.uestræ
aduersa essent.Sed statũ & gloriam uestram magnificare quæsiui
mus:& quærimus uobis uolentibus : sed impeditis uoluntatẽ no
stram tã diu tardantes ad nos mittere:cum nulla subsit excusatio
legitima.& enim:si ut aliq aiunt:oratores uestri differunt:donec
melior efficiatur Mãtuanus aer:nimiæ sunt deliciæ uestrorum ci
uium:qui illa præferre nequeunt:quæ senex patit̃ Romanus pon
tifex.quæ debiles Cardinales tollerant.quæ nobilis dux cliuensis:
& tot regum & principũ oratores paruifaciunt:ut reip.consulant
Male res habent:quando in ciuitate non sunt qui pro cõmuni uti
litate mortẽ subire parati sunt.& quõ ibunt ad bellum pro tutela
fidei:qui Mantuã intrare formidant.Credite uiri ueneti:q pruden
tes estis:& uerba cogitationesq; hoĩum ẽt absentium pensitare so
letis:non desunt multi:qui nomini uestro detrahunt.Alii uos plu
ris Turcos q̃ christianos facere dicunt.Alii uos solũ mercimonia
curare:& opes ac lucra mundana quærere: fidem & religionẽ par
uipendere murmurant.Dolemus de uobis & uestra potenti ac no
bili rep.uulgari.Excusamus uos quantũ ualemus.At ultra uestrã
mittendi huc morã ferre non possumus. Vocauimus oẽs potenta
tus Italiæ.Adsunt ex regno Siciliæ legati.Filius ducis sabbaudiæ
prope diem aderit. Duces Mediolani & Mutinæ:uti confidimus:
intra octo dies uel decem aderunt. Idem putamus de oratoribus
Florentinoꝝ:solum de uestris dubii sumus. At cum uelimus sine

ulteriori mora in Kalēdis septembris proximi negotia pro quibus uenimus:aggredi:& illis finē impōere:hortamur uos: ne amplius legationem uestram suspendere uelitis.Sed mittite cū pleno man dato: & facite ut bonos decet christianos. Imitemini progenitores uestros:qui magnas saepe classes armarunt pro testamento dei:& magnas ex hoste uictorias reportarunt. Si miseritis:& ea faacietis: quae de uestra deuotione confidimus:inuenietis Pium Pontificem non minus rei uestrae affectum:quam aliquis unquam fuerit prae decessorum nostrorum. Inuenietis nos ardentes in hoc turcorum negotio.inuenietis praesulem: qui uestrae gloriae: uestriq; commo di procurator erit:nec unquam uos deseret. Quod si negligetis:no strisq; uocibus resistetis quanuis inuenti: cogemur tamen in hoc conuentu resistentiam uestram accusare: atq; in medium adduce re & praeterita & praesentia Ipse etiam conuentus quin & ipse ma ximus atq; optimus deus inter nos & uos iudicabit. Cognoscetq; omnes gentes:omnes tribus & linguae:quia per nos nō stetit:quo minus religioni & fidei christianae turcorum insultus patienti be ne & salubriter consuleretur. Et uos fortasse auxilia: quae nūc sper nere uidemini: ultro requiretis:neque inuenietis. Quod deus pro sua summa pietate dignetur auertere:& in cor uestrum ponere ut progenitorum uestrorum uestigiis inhaerētes ea faciatis:quae nos cupimus: & quae ifelices hungari & alii christiani turcis uicini ere ctis in caelū manibus ex uobis petunt. Datum Mantuae anno icar nationis dominicae. Mccccl ix Octauo Kalendas Septempris. Ponti ficatus nostri Anno primo.

Quae suprascripta sunt: nosipsi dictauimus: ut intelligeretis no bis esse cordi:quod requiritur. Si obedietis ecclesiae matri uestrae: addetur gratia capiti uestro: & torques collo uestro. Si minus: co gemur in hoc celebri conuentu prouidere ne quid detrimenti res publica christiana per uestram uel contumaciam uel negligentiā patiatur.

Pii Secūdi pont. Max. epistola nona ad Friderícū imperatorē ei sua dens ut officium capitaneatus sibi commissum potius impartiat Albertho Marchioni brandeburgensi:quā alteri.

Ius episcopus seruus seruoꝝ dei Carissimo ĩ christo filio Frederico Ro. Impatori Augusto salutem & apostolicam benedictionem. Occupationibus impliciti ppetuis ac diffi cillimis nõ tamen grauamur ad te scribere: cuius memoria nobis dulcissima est: ut cuius extant ĩ nos immortalia benificia: & ingra tissimi essemus: si tuis ꝓuocati litteris nõ rescriberēus. Quæris ex nobis quo modo te habere debeas circa officium capitaneatus tibi commissum: nõ ē nostrum Mineruã instruere. Tuipse optie nosti: quæ dignitati incumbant tuæ: & necessitatem fidei uides: & peri culũ: in quo est christiana religio: non ignoras. Vtere ingenio tuo: & omni arte nitere: ut nomini & auctoritati tuæ satisfacias. habes consiliarios uiros prudentes. utere eoꝝ consiliis. Erit apud te lega tus noster Bessarion Cardinalis nicænus non rudis homo. Ipsius quoq; uocē audire poteris: triplex cura urgere te debet: Prima ut pacem nationis tuæ perquiras. Secunda ut cum Hungaris uel pa ce uel indutiis recõcilieris. Tertia ut exercitus cogat̃ q̃maior fieri potest. His actis expeditũ ad reliqua patebit iter. De subrogando capitaneo: qui tuas uices ipleat: si quæras iudiciũ nostrum: multi: ut nobis uidetur: apti sunt huic muneri in tua natione. Est Alber thus germanus tuus. ē Fredericus comes palatius. est Vilhelmus dux Saxoniæ. est Lodouicus dux bouariæ. est Alberthus marchio brandeburgẽsis. est & Carolus badensis. Omnes hi digni sunt no stro arbitratu. Verũ experientia rerum ætas: auctoritas: sollertia: felicitas quoque apud Alberthum marchionem maior esse uidet̃ & nos in hunc inclinamur magis. Si quid tamen tibi aliter uidet̃: conquiescemus iudicio tuo. nulla nos urget ratio nisi christi cari tas & fidei defensio. Poteris cum legato nostro conferre aut nobis rescribere. In omnem euentum scias nos tuũ in hac parte iudiciũ secuturos & missuros uexilla ecclesiæ cui uolueris. Tãtũ facut ma gno animo res sumatur in manus & executioni detur. Sic enim de us te & filiũ tuũ Maximilianum: quẽ filiũ nostrũ existimamus: fe licitabit: & in hoc: & in alio sæculo bona tuæ mansuetudini tribu et. Quæ acta sunt hactenus per Cardinalem sancti Angeli in tuã molestiam: nobis quoq; molesta fuerunt. Scripsimus ei sæpe nu mero: & actiones suas repræhẽdimus. nosti hominem. Non ē qui

[Bessa]rion Card. Nicenus [leg]atus.

[Maxi]milianus.

facile sua sententia dimoueatur: tollerandus est potius quã irritã/. dus. Paulatim melius dissoluetur nodus:quã truncabitur. habet auctoritatem in regno Hungariæ & iter Cardinales habet amicos: & fama eius celebris est tota italia. Si eum modo reuocaremus:ti memus scandalum. Hungari fortasse aliquod insigne malum mo lirent:& ipse idignatus posset accedere ad nouitates.nec deessent qui dicerent nos colludere in facto Turcorum & mentem habere non rectã:& nos tuarũ ꝑtium fautores asseuerarẽt. Tutius est tol lerare ad tempus & ꝓuidere ne noceat. Misimus Nicenũ Germa/. niæ legatũ:qui temperabit omnia:& tibi assistet:& illi non erit fa cultas nocẽdi:quanuis putamus:neq; nocendi illi uoluntas ẽ: qui alioquin te diligit:in hac re hungari ea tecum dissentit. Credito no bis:Nõ expedit modo eum reuocare: Sed cogitabimus ĩ tempore quid rebus cõducat:& studebimus honori tuo:neq; permittemus tibi nocumẽtũ fieri. Vale.& persuade tibi habere pontificem: qui tui & tuorum curam gerat. Datũ Senis die vi. Februarii. Mcccclx. manu propria & raptim.

Pii Secundi:pont. Max. epistola decima ad ducem Mutinæ eũ incre pans & mandans sub excõmunicationis pœna ut assignet procura toribus apostolicis facultatem exigendarum decimaꝝ uigesimaꝝ & trigesimarũ in omnibus locis suæ dicióis & territorii.

PIVS Episcopus seruus seruoꝝ dei Dilecto filio Borsio du ci Mutĩæ ac Ferrariæ ꝓ sancta Romana ecclesia ĩ tẽpora libus Vicario salutẽ & apostolicã benedictionẽ. Nunq̃ fo re putauimus:ut ea nos scribere oporteret: quæ cẽsurã aut obiur gationẽ in te aliquã præ se ferrent:nam cũ baptismi gratia & chri stianus character filiũ te nobis fecerit: Ferrariẽsis uero uicariatus subditum præbuerit:prius stellas:ut ita loquamur:e cælo casuras quodammodo:& ælementa quæq; confusum iri credidimus:quã te superbiæ spiritũ assumentem aduersus matrem tuam Ro. eccle siam posse recalcitrare. Huc accesserant blandissima uerba:quæ tũ per oratores: tum ꝑ teipsum ad nos sæpenumero habuisti: inqs omnẽ reuerentiã & subiectiõem pollicebaris. Vultum alacrem ac iucũdũ præferẽs:sed facis lõge aliter:quã putauimus:nec tuæ uel

dignitati uel nobilitati respondes. fefellisti spem nostram. & iudicium: quod multi de te fecerunt: erroneū ostendisti. Cum dolore ista referimus: ingratū te deo exhibes: qui te maximis & singularibus dōis ac gratiis cumulauit. Indigna refers ecclesiæ romāæ præmia: quæ tibi nobilē & prædiuitē prīcipatum commisit. Cōtemnis matrē tuā. & aduersus fratres tuos præparas scandalū. Rebelliōis erigis cornua. & illū imitari uelle uideris: qui ait: Ponā sedē meā ab aquilone: & ero similis altissimo. Nā quid aliud ē Romāi Pōtificis mandata cōtēnere: quam nullū uelle in terris superiorē habere? Dices quid commerui? quid egi? quid peccaui? in quo superbia mea ostensa ē? Multa & magna sunt fili: quæ tuā cōtumaciā & rebellionem ostendunt. Omittimus quāta molitus es ī Franciscum olim Ferrariensis ecclesiæ præsulem: quem diu contra iussiōes nostras longe a plebe sua remotum tenuisti. fructibus spoliasti. contumelus affecisti. Et quanuis postea prouentus sibi restitui iusseris: mille tamen aureos penes te conseruasti: & in hanc usque diem cōseruas. Nec iubentibus nobis: ut redderes: paruisti. Omittimus: quā fecisti resistentiam: priusq̄ dilecto filio Laurentio rouarellæ nunc electo Ferrariensi possessionem traderes eorum beneficiorū: quæ sibi per obitum Iohānis aurispæ uacantia contulimus. Omittimus alia multa: quæ longum esset enumerare: in quibus mandatorum nostroꝝ te contemptorem præstitisti. Ad ea transimus: quæ ad cōuentum pertinent mantuanum. Non ibi de finibus regundis: non de termino moto: non de aqua pluuia arcenda: nō de sepulchro uiolato: sed de religione seruāda: de tuēda fide catholica: de protectione christiani nominis: de salute omnium fidelium agebat̃. Aduersus impios turcos auxilia quærebant̃: qui sacrosanctū euangelium euertere nitunt̃: qui iam non ex Asia solum & Africa: sed ex Græcia quoq; christi legem eliminarunt: Et nunc Hungariam inuadētes ad Italiam petunt aditum: ut per oēm Europam Mahumeteas spurcicias inferre possint. Rogauimus ne te iuuenem ac ualidum eo proficisci pigeret: quo nos senes ac ualitudinarii pergemus. Ne ue breuissimo grauareris itinere: cum nos lougū ac difficile haud ægre peregissemus. Respondisti te uenturꝫ: si posses. Cumq; iam multi ex orbe christiani confluxissent: & dilectus filius Franciscus

Mediolanensium Dux & oratores regis Siciliæ: Venetoꝝ: Florenti norũ: ac ferme ex tota Italia legationes adessent: adhortati sumus ne proferres aduentum. Rescripsisti propediem te affuturum. Sed rogatus monitusq; iterum atq; iteꝝ: ut uerbis facta coniungeres cum excusationẽ aliam prætendere non posses: ad uaticinia confu gisti ac Genethliacos: & astroꝝ inspectores in medium adduxisti: qui magnum tibi malum impendere uaticinabant̃: si Mantuam intra præfinitum quoddam tempus ingredereris. Benigna ꝑfecto sydera quæ tibi & fugienda portẽderent. Increpauimus te litteris ac nunciis: qui uana sequeris astronomoꝝ iudicia: & anilibus cre deres deliramentis. Teq; rursus euocauimus. Contempsisti monita nostra: neq; paternis ĩstructiõibus præbere aures dignatus es. Sed dũ nos Mãtuæ legatiões oriẽtis & occidẽtis audimus. dũ principũ qui adsunt: consilia exquirimus. dum interdiu noctuq; christia næ rei negotia tractamus: & omni conatu saluare christianã plebẽ studemus: Tu Ferraria egressus quanuis ægrotum simulas: Iuuen tute circundatus: Padum tamẽ transis: & in Emyliam profectus totos dies in agris aut feras: aut aues agitas: & modo equorũ cur su: modo sagipta cum æqualibus cõtẽdis: neq; tectũ nisi cum tene bris subis. Sic te reipu. studiosũ: Sic te religionis & cõmunis boni amãtem ostendis: Ne tamẽ cõuentũ christiani orbis prorsus negli gere uidereris. Oratores misisti præstãtes uiros: qui tuum munus explerent: his mandatum dedisti: siue ut aiunt: procuratorium am plissimum: quo te ad trecenta usq; millia auri nummum obligari posse uoluisti: cum res in consultationem uenissent: uisumq; om nibus esset ad bellum contra Turcos gerendum magnam uim pe cuniæ esse necessariam. Placuit maiori parti Italorum: qui aderãt: clericos per omnẽ italiam decimas fructuum & redditum suorũ beneficiorum: Iudæos uigesimas omnium quæ optinerent bono rũ: Principes uero sæculares & oẽs laicos trigesimas quorũcunq; prouentum in tempore a nobis præscribendo in hoc tam sanctum tamq; pium & necessarium opus cõferre: Qui secus agerẽt: Ana themate ferirent̃. Scripserũt decretũ Principes & legati: qui affue rũt: paucis exceptis. Inter subscribentes etiam oratores tui reperti sunt: his peractis significasti nobis te periculũ euasisse. Iam enim

exitialis hora præteriſſet:& aſtra ſuum te ſaluo pegiſſent curſum teq; uenturum q̃primum uellemus.Reſpōdimus affuturos prope diem ex Germania nobiles principes Sigiſmundum Auſtriæ ducē Albertum brandeburgenſem:& Carolum badenſem marchiones: Cupere nos ut cum eis concurreres.Declinaſti mox ſemitam:& p̄ miſſum pro tuo iudicio interpretatus. Excuſationes longe quæſi tas attuliſti.ſpreuiſti nos.& aduentum prorſus denegaſti:hæc feci ſti & ſiluimus.putauimus te correcturum mutatuq; mores. Et quoniam per oratores magna promiſeras:uerbis & ſcriptis fidem habuimus.Certa & ſtabilia eē arbitrati:quæ princeps nobilis affir maſſet. Diſſoluto mantuano conuentu cum occurriſſes nobis in Pado flumie:noſq; tua in naui Bucinatoria excepiſſes:expoſuimus quæ Mantuæ geſta erant de trigeſimis uigeſimis ac decimis: & an rata eſſe uelles:quæ tui procuratores egiſſent:pcūctati ſumus. Cum reſpondiſſes placere tibi oīa.Iuſſimus ut & ipſe decretū ſub ſcriberes:paruiſti:& pro tua conſuetudine magnificis uerbis uſus es:quæ nos & duos:quos accerſiueramus:ſancti Laurentii in luci na:& ſancti Marci cardinales:mirum in modum recrearunt.Credi dimus uerba tua ex mente prodire: neq; labia cordi eſſe aduerſa putauimus.ſpe pleni & animo læto a te receſſimus. Cum Senas appliciuiſſemus:& hic aliq̃diu ualitudinis curandæ gratia remora ri ſtatuiſſemus:procuratores & collectores uiros bonos elegimus qui apud ferrariam & in reliqua ditione tua Decimas uigeſimas & trigeſimas exigerent: eiſq; litteras apoſtolicas & facultates in eam rem neceſſarias tranſmiſimus. Tibiq; ſcripſimus ad executo ris officium demandatum fauori atq; auxilio eſſes.Requiſitus ab eis ut apoſtolicos apices publicari: & executioni mandari permit teres.Dixiſti nolle te primum uideri:qui hoc opus inciperes.Inter principes Italiæ primum eſſe Ferdinandum Siciliæ regem.Alter Franciſcum Mediolani ducem:exin tertio loco ſuccedere ſecuturū illorum exempla.Ea cum accepiſſemus: admirati rei nouitatē rur ſus ad te ſcripſimus: teq; paterne & ſumma cum caritate monui mus: ne his dilationibus ac technis uterere: neue conditiones in obſeruatione requireres.Iuſſimuſque ut procuratores ipſi iterum te accederent:teq; hortarentur. ne tam pio operi moras necteres.

Hi cum te non facile adire possent: nec eis tui copiam faceres: auli cos tuos conuenere: & p internuncios: quibus oĩa credis: de nostra te uoluntate certiorem fecere. Et hoc deniq; responsum de tuo imperio acceperunt. Te scilicet nullo modo passurũ mandatorũ nostrorum executionem: nisi posteaq̃ constiterit Siciliæ regem: Venetorum & Mediolanensium duces: ac Florentinorũ magistratum Mãtuanæ deliberationi satisfecisse. Illis aũt parentibus te quoq; pariturum: nisi aliud noui emerserit impedimenti. Nam cõditionem hanc oĩa tua promissa continent. Sic. n. schola ferrariensis admonet: in qua ut tuis utamur uerbis: quidquid ignoratur: nusq̃ fac: sic tua dilatio post diutinam deliberationẽ procuratoribus nostris responderi mãdauit. Non uis esse primus: qui reipublicæ christianæ opem feras: sed primum iueniri inter omnes: qui auxilia fidei catholicæ negauit: neq; recusas: neq; iudæorum putas. Sic desyderio nostro respondes. sic superioris & domini tui iussibus pares. sic promissa custodis. sic magnificis & amplissimis uerbis tuis satisfacis. Ferremus hæc patienter: si nos tantummodo lederes. At cum tua rebellio dei offensio sit & totius christianitatis ruina: nam tuo iniquo exemplo multi mouentur. ulterius tamen tuam contumaciam tollerare non possumus: nisi tecum diuinam contemnere maiestatem & rempublicam perdere uelimus. Publica est enim causa & diuina: cui te opponis. & dum nobis resistis: dei uoluntati atq; ordinationi resistis. Impius es: qui relligioni te obicem facis. Iniustus: qui promissa rescidis. Infidelis: qui fidei denegas auxilium Nam quid nos petimus: nisi ut religioni christianæ opem feras? Quid rogamus: nisi ut promisso facias satis? Quid uolumus: nisi ut fidei Orthodoxæ non desis? Contra nefarios Turcos: qui nomen Christi delere nituntur auxilia tua requirimus. Dicis forsitã non sufficient pecuniæ meæ. Verum est id quidem nõ sufficient. sed alii quoq; argentum conferent. Incipiant alii subiicis. reipub. nihil interest. Tu incipias an alius? At tua magna laus est: si prior omnium tam sancto operi manum imponis: quæres q̃d si alii nõ sequantur? Minime hoc putandum est: quãuis eo casu & aiæ tuæ & gloriæ consultum erit. & pecunia non peribit. Neque enim ex territorio extrahetur aurum: nisi postea quam constiterit & in tuo

& in aliorum dominio tantam pecuniarum uim collectã esse:quæ ad ferenda Hungaris auxilia sufficiat.neq; argentũ exponeretur si ne oratorum consilio & tuorum:qui penes nos fuerint. Neq; mã tuam forma decreti mutabitur. Quid igitur resistis fili? quid re bellas? quid fidem frangis & iusiurandũ? An non intelligis q̃tum moliris malum? in quo religionem periculo ponis? si te alii imitã tantur:actum est de christiana fide:nemo resistet hostibus. Turcorum omnes erimus præda: & Mahumeti seruire cogetur euangelica lex. Nos & si te alioquin diligim?:in hoc non diligimus.iniqua est respõsio tua: iniusta:indigna:arrogans:perniciosa:detestabilis: & prorsus reiicienda. Nec nos sustinere ultra decet iniquas operationes tuas. Deo enim magis quã tibi placere debemus. & cum tu deum contemnas:nos deo seruire oportet. Non sunt ferendi qui suo exemplo alios inficiũt:aduersus quos:si non prosunt monitiones in caritate factæ:spiritualem uibrare gladium necesse ẽ:atque his armis uti:quæ nobis iustus & misericors deus contra rebelles largitus est: & quibus usos cõstat beatos apostolos Petrum & Paulum: Illum aduersus Ananiam & Saphiram. Istũ cõtra corinthũ. Arguimus te sæpe ueluti filium monitiões nostræ caritatis & beniuolentiæ plenæ pluribus te uicibus interpolarunt:nihil profecimus. neglexisti & contempsisti uerba nostra. asperior ac rebellior emersisti. Iam non est cur te ultra feramus.nihil resipis.nec spes est te resipiscere:nisi censuris ac pœnis utamur. Nam quem lenitas iudicis & mansuetudo non flectit: æquum est: ut seueritas & censurarum coerceat rigor. Dices inique nos agere: & ingratos esse: qui aduersus affinem & quidem benemerentem legum seueritate utamur. Solos enim asserere nos tibi affinitate iunctos esse: & multa ex te dona. magnosque honores recepisse nos sane. & si gloriosum putamus æstensi familiæ iunctos esse: non tamen fi ctam & inanem gloriam quærimus. neq; affinitatem magnifacimus post accepta summi Pontificatus gubernacula repertam. Et si enim ex Ptolemæa prosapia mater tua nata est: cui gens Picolominea: ex qua nos secundum carnem orti sumus: pluribus affinitatum uinculis nexa est. Affinitas tamen ultra personas: quæ cõiunguntur: haud quaquam progreditur. nec nos de sanguinis altitu

dine id est de aliena dote gloriandum putamus. Et qui ante nos in apostolica sede sederūt: non stēmatibus aut maioꝝ imaginibus: sed animi uirtute claruerunt: utpote q piscatura & sordidis nonnū quam ante pōtificatum artibus uictū parassent. Vtinā prædecesso ribus nostris ita uirtutibus & meritis æquari: sicut sāguinis nobi litate possemus. Vtrunq; sit: q̄uis indigni: diuina tamen dispensa tione uicariatum saluatoris & domini nostri Iesu christi gerimus in terris: & inter causam & causam: sanguinem & sanguinē: leprā & lepram absq; personarum acceptione iudicare: uitiaq; subditoꝝ corrigere: & uirtutes confouere tenemur. Neq; tu munera aut ho nores īproperaueris. neq; enim magnum est: si nobis in exordio summi apostolatus dona uel pretiosa misisti: q sedis: in qua sede mus: beneficētia centum millia auri nummum & amplius quotan nis ex uectigalibus tibi concessis exigis. Munera tua uix aureos bis mille ualuerūt: nec ea apud nos gratis esse permisimus. priuilegia enim & gratias tibi cōcessimus: quæ absq; magno auri pōdere ab aliis pōtificibus obtineri minime potuisses. Tu neq; scriptoribus prætaxatā pecuniam persoluisti. Quod nos curiāq; nostrā euntes Mantuā: & īde redeuntes summis honoribus excepis: quamuis lau dabile est: tui tamen debiti fuit. Neque tibi decori fuisset tua in di cione inhonoratū dominum iter habere. Verum quamuis liberali tatē & magnificentiā istam tuam probamus: non tamen ferendū est: ut in perniciem christianæ plebis nunc auariciæ studeas: cōtu maciam prætēdas. Deus & iudicium: & magisterium: & dominiū sup te nobis in terra tradidit: & aïæ tuæ curā cōmisit. nō prurire auribus tuis: aut quæ sint placita in oculis: sed utilia & salubria contulere: atq; īperare debemus. Cura nobis totius dominici gre gis imposita est. Nostꝝ est ex agro dominico zizanias malasq; her bas eradicare: bonūq; semen serere: hoc est in pectoribus subditoꝝ succisis uitioꝝ fomitibus bonaꝝ artium & totius uirtutis planta re radices. Si q̄s nostro nō paret impio: sicut in ueteri lege scriptū est: mortis pœnam meretur. Neque enim minor est in nouo testa mento summi pontificis auctōritas: quam fuit ī antiquo: q̄uis be nignitas atq; misericordia maior. Sed non adeo placidum aut clæ mentem esse sacerdotem oportet: ut peccata sinat īualescere: & do

mirari portas inferi. Imitandi sunt prudentes medici: q leues mor bos leniter curant: in periculosis ægritudinibus amaras & asperas adhibent medicinas: nec uerētur crudeli manu putridas secare car nes: ut pio conseruent animo incorruptas. Abscidendum est omne quod christi nocet ecclesiæ. omnes abusus resecandi. omnes inobe dientiæ mulctandæ atq; auferendæ sunt. nitendumq; summo co natu est: ut lex christi id est uoluntas dei seruetur i terris. Quibus ex rebus uolentes animo q̄ perniciosa est inobediētia tua: qua ute ris mandatoꝝ nostrorum executionem impediens: nihil aliud hoc esse aduertimus: q̄ ea quæ pro salute populi christiani excogitata & decreta Mantuæ sunt uelle puertere: & turcis diuiæ legis hosti bus in nos portam aperire: cunctamq; nostram religionem concul cationi ac ruinæ & desolationi cōmittere. Ne igitur tantum mali tua resistentia atq; contumacia pariat: uolentes tā tuæ saluti, quā reipu. christianæ utilitati opportūe consulere: auctoritate omnipo tentis dei & beatorū Petri & Pauli apostoloꝝ eius ac nostra tibi sub excōmunicatiōis pœna latæ sententiæ qu á contra te ferimus i his scriptis: nisi parueris. Harum serie præcipim us & mandamus: qua tenus infra nouem dies a præsentatione eaꝝ tibi facienda compu tandos: quoꝝ tres pro primo: tres pro secundo: & rursus tres ꝑ ter tio & peremptorio termīo assignamus: uocatis ad te ꝓcuratoribus seu collectoribus nostris plenam libertatem & facultatem conce das ut per eos litteræ nostræ ta cruciatæ: quā decimaꝝ uigesimaꝝ & trigesimarū in oibus locis tuæ dicionis & publicari: & executio ni mandari tute libere & absq; omni impedimento ualeant. Et tu nihilominus trigesimam & contingentem iuxta formam earundē litterarum & in termino in illis contento sine dim minutione per soluas. Sciens quia nisi hæc feceris: grauioribus edictis ac pœnis tuam cōtumaciam obstinationēq; coercebimus. Cuncta priuilegia: cūctasq; gratias uel tibi uel tuis maioribus ab apostolica sede con cessas reuocabimus & adnihilabimus. neque patiemur qđ rebel lione utens erga matrem tuam Romanam ecclesiam & defēsionē impediens christianæ fidei uicarius temporalis sub Romano pon tificatu aut honore: aut commodo potiaris. De præsentatiōe litte rarum tibi facienda earū latori fidem præstabimus. Expende igit̄

hæc:& cuncta diligenter cōsydera:& quanuis nobilis es & potens: nobiliorem tamen & longe potentiorem esse apostolicam sedē scito. Tu filius es:ipsa mater. Tu discipulus:ipsa magistra. Tu uassallus:ipsa domina. Tu fragilis & more mortalium cito periturus:ipsa supra firmam petram id est supra Christum fundata inuiolabilis perseuerat. Nam q̄uis aliquando fluctuet beati petri nauigiū : uentorumq; uarioꝝ turbinibus agitetur:summergi tamen aut perire nequaquā potest. Consydera diligenter : quibus te beneficiis Romana ecclesia cumulauerit:& caue ne reperiaris ingratus q fratri tuo nullatenus succedere potuisses:nisi te mā suetudo & exuberās apostolici trhoni benignitas miseratiōis suæ gratia præuēisset Age gratitudinē:atque obedientiam ostende Romāo præsuli:neq; moleste feras:quod te pœnalibus cōmouemus edictis. Inuiti eim hoc agimus.inuiti tuā dilectionem exacerbamus.sed urget nos zelus domus dei & publici tuiq; cura bōi. At hæc q̄uis amara & acerba pria gustatiōe uidebūtur:mox tamē dulcia fient ac suauia:si ad cor redies nō tā sæculi pompas:quā christū amare: & quæ sursum sunt sapere:non quæ super terram cœperis. Datum Senis

Pii Secundi:pont. Max. epistola undecima ad Pherdinandū Siciliæ regem commmendans negotia Mirabalti : & petēs animū eius in re Castilionis sæpius promissi.

IVS Episcopus Seruus seruorū dei Carissimo i christo filio Pherdinando Regi Siciliæ salutem & apostolicā benedictionē. Conturbasti:& adhuc conturbas miro modo mētem nostrā duabus in rebus: Vna est in negotiis dilecti filii Iohānis miraballi:quē nō tractas eo modo quo uellemus : cū sciasnos eum & familiā suam plurimū diligere. Alia est de Castilione sæpius promissio:cuius traditionē modo una uia:modo alia protrahis: sup ambabus rebus mittimus ad te dilectū filiū Antoniū de noxeto scutiferū nostrū:ut itelligamus tādē mētē tuā : & sciamus quo modo nos habere debeamus. Nā hactenus licet tui causa multa & magna fecerimus:ex te nihil nisi bōa uerba reportauimus. Dabis Antonio fidem in dicendis tanq̄ nobis:& fac ut aperte tuū animū

in utraq; re intelligamus. Datũ Macereti die xxix Maii.M.ccccLx. manu propria.

Pii Secundi: pont. Max. epiſtola duodecima ad Iſabellã Siciliæ Reginam de his quæ ad regem ſcripſerat.

Ius Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Cariſſimæ in Chriſto filiæ Iſabellæ Reginæ Neapolis ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Super nonnullis rebus concernentibus factum dilecti filii Iohannis miraballi mittimus ad te & uirum tuum Regem dilectum filium Antonium de Noxeto ſcutiferum noſtrũ: cui uelis in dicendis noſtro nomine plenam fidem præbere: & ita te habere: ſicut de tua deuotione cõfidimus: & noſtra erga te & dictũ Regẽ opera expoſcũt. Datũ Macereti die xxix Maii. Mcccclx. manu propria.

Pii Secundi: pont. Max. epiſtola tertia decima ad Franciſcum cardinalem Senenſẽ ut cardinalem ſanctæ Ceciliæ tanquam patrem obſeruet proficiſcentem ad exercitum.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorũ dei Dilecto filio Franciſco Cardinali Senenſi ſalutem & apoſtolicã benedictionẽ. Exigentibus eccleſiæ neceſſitatibus mittimus dilectũ filium Cardinalẽ ſanctæ Ceciliæ ad partes Marchiæ & regni ſiciliæ: & ad exercitũ noſtrũ. Volumus: ut omnia executioni mãdes: quæ ipſe dixerit: eumq; licet ſine legatiõe ꝓficiſcatᷣ: tanquã patrẽ honores & obſerues: qui tamẽ cito ad nos redibit. Accepimus quæ ſcripſiſti procuratori tuo de facto theſaurarii. ſumus de te bene cõtẽti. laudamus quæ opatus es in oppido Saxiferrati. prudenter ſingula & diligẽter egiſti. perge ut facis: & bonum nomen cuſtodi. Sic nobis maxime placebis. In Saxoferrato fiet: quod uis: tuæ iuriſdicioni cõmittetur. Nos tamen unum de Picolominibus in ea arce uolumus collocare. De præſide ſiue poteſtate facies: ut uoles. Datum Senis & ſcriptũ manu propria die vi. Auguſti. M.ccccLx.

Pii Secundi: pont. Max. epiſtola quartadecima ad Cardinalẽ Aquileienſem: i qua hortatur eum: ne legatus proficiſcatur in regnum ſiciliæ: oſtenditq; nolle cœptum bellum derelinquere.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei Dilecto filio Lodoui co Cardinali Aquileienſi ſalutem & apoſtolicam benedi ctionem. Cum tuitionem cariſſimi filu Pherdinandi Sici liæ regis accepimus: multo melior eius erat q̃ hoſtis ſui condicio & ratio ſuadebat:ne ſine cauſæ cognitione pateremur euci regno: quem conſtituiſſemus regem. Mutata eſt res:& hoſtis effectus po tétior:ſicut fortuna belli uaria eſt. Non tamen idcirco mutata cau ſa.indecorum nobis uidetur eius res miſeras non tueri: cuius flo rentes audiuimus. Neq; ferendum eſt: ut regnum eccleſiæ inuita eccleſia poſſideatur. Stat igitur ſententia cœptum bellum & iuſtũ non derelinquere. Audiuimus quæ per Scarãpium tuũ nobis ĩ hac re ſignificaſti. Laudamus conſiliũ & auxiliũ amplectimur.ẽ animi noſtri legatũ mittere ĩ regnũ experiẽtia & noĩe probatũ. nec alius quã tu occurrit melior. Hortamur igit̃ hãc prouinciã accepteṡ:& ei te accingas:qua re nihil eſt q̃d nobis efficere poſſis gratius. Neq; ſubtrahas quaſi ægrotũ. Podagra eĩm nõ ẽ exitialis morbus. Neq; nos tuas manus aut pedes:ſed cõſiliũ exigimus.& ſi pedibus opus erit & manibus: Archiepiſcopus rauẽnas hæc tibi iſtrumenta ſup plebit. Neq; rurſus res afflictas cauſeris. fiet enim magna muta tio:ut & nos & Ducem Mediolani notum erit auxilia totis conati bus ſuppeditare:& ſũma laus eſt res perditas reſtituere. Viros for tes in aduerſis cognoſcimus.& ardua petit uirtus. Age igitur. No li hoc onus honori coniunctũ maximo fugere:& gere nobis in hoc quod magnopere cupimus moré. Tuũq; animũ quãprimũ nobis effice notũ. Datũ ſenis nonas Septembris M.cccclx. manu propria.

Pii Secundi:pont. Max. epiſtola quintadecima ad Pherdinãdum re gẽin qua dubitantẽ eum de pontificis aĩo cõfirmat.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei Cariſſimo in chriſto fi lio Pherdinando ſiciliæ regi illuſtri ſaluté & apoſtolicam benedictioné: Ex his quæ multifariam nobis tũ alias:tum nouiſſime per Raphaelem familiarem noſtꝝ ſignificaſti: animad uertimus te dubitare ne mutato in te animo ſimus:uel ꝓpter Ca ſtilionis: uel propter Terracinæ caſus. Credimus non deeſſe: qui

hec tibi suadeant:ut multi reperiuntur: qui principū animos dis iur gere: q̄ cōiungere:paratiores sunt. Et nos olim tibi scripsimus uicinos potentatuū raro stabilē esse amiciciā:qd' tamen nos futu rū minime arbitramur: quādo nec tu iniqs delatoribus præbebis aures:nec nos uerba non probata mouebūt. Et si eīm aliquando conie cturis aliquātis permoueamur:non tamen cadimus ex propo sito.nisi re plane cognita. Quod si Castilonenses Terracinensesq; res non nihil animi rationis præbuerunt : nunquam tamen nobis persuaderi potuit tuam rem nō recte erga nos uadere: Idq; tandē exploratū habemus. Non est igitur cur nos uel mutatos esse iudi ces:uel facile posse mutari. Nos te inuestiuimus: & coronauimus de regno & magno & nobili. Nos te regi Réato præposuimus. Nos tuā cām in conuentu Mantuano magnifice defēdimus. Nos prop ter te magni & potētis Franciæ Regis inimicicias paruipendimus Nos ut Picininum tibi retineremus:pacta: quæ pro Malatesta ha bebamus:nobis utilia & honorifica remisimus. Nos Symonetū cū magnis copiis: & Iohannem malauoltam in tuum auxilium misi mus:quorū alter captiuitatem incidit:alter necem. & alium exerci tum in Abrutiis iam rebellanti Picinino opposuimus. Nos etiam te auro iuuimus. Nos etiā nūciis & litteris tuas partes ubique gē tium tutati sumus:adeoq; fauoribus prosecuti:ut bellum etiā tui causa nostris laribus substineamus: uidemusq; nunc subditos no stros omni hostili clade uexari. Quantum pecuniarum exposueri mus in hoc bello:quātos feramus repræsores. quot subiecti su mus & periculis & insidiis:non facile dictu est. haud quaquam tot & tanta pro te fecissemus:si mutare animum libuisset. Stat sentē tia non mutare propositum. Quod si deus dabit:ut hic uicinus no ster ex agro nostro repellatur hostis:intelligent omnes quāti Pher dinandum eiusq; iusticiā faciamus: & tu plane cognosces neminē esse:q caritatē erga te nostram superet. Quamuis hoc ipsum iam opera nostra palam ostentarunt:Nam neq; Alphonsus si uiueret: maiora potuisset ostendere dilectionis signa:quā nos ostendims. Scriberemus plura : nisi propositi nostri edoctus Raphael ad te re diret. Ex eo cogitationes nostras omnes intelliges. Tu ei fidem ad hibeto & adhibeto: & psuadeto tibiipsi nihil prorsus de animo no

stro erga res tuas esse mutatum. Tantū demorato: ut pium ꝓposi tū nostrum possimus explere. Scriptum Romæ manu propria die xxiiii. Octobris. M.ccccdx. Pōtificatus nostri āno Tertio.

Pii Secundi: pont. Max. epistola Sextadecima ad Regē Castellæ & legionis: ne se opponat Cardinali sancti sisti ad prouisionem ecclesiæ legionensis.

IVS Episcopus seruus seruorum dei Carissimo in christo filio Henrico Castellæ & legionis Regi illustri salutem & apostolicam benedictionem. Cum uacasset i curia nostra apud Senam ecclesia legionensis: prouidimus ei de persona dilecti filii Iohannis Cardinalis sancti Sisti: cuius probitas ac doctrina toti orbi nota ē: quē claræ memoriæ genitor tuus plurimi fecit: hæc potestas prouidendi ecclesiis p uniuersum orbē non ab hominibus sed ab ipso deo tradita ē beato Petro apostolo: & per ipsum eiusq; successores ad nos usq; deriuata. Tute nostræ ꝓuisioni opponis. Non uteris bono consilio, nec bona excusatio est ius patronatus allegare: Nam sedes nostra in ecclesiaꝶ regimine nullis humanis iuribus aut priuilegiis impeditur. Cōminaris Cardinali: nisi cedat eius cōsanguineos regno tuo eiicere. Idem fecit Rex Angliæ erga sanctū Thomam cantuariensem: sed nō fuit impune peccarū suū. Caue fili hæc exempla: & bonoꝶ potius regum: q̄ tyrannorum imitator esto. neq; audias eoꝶ uoces: qui te contra sedem Romanam incitant. Nam hoc est matrem persequi ab euangelio discedere: si ne quo saluari nemo potest. Vide quid agas. nos te amamus: & honori tuo consulimus: studebimusq;: quoad poterimus: saluti tuæ adesse: & bonum statum tuum adiuuabimus. At si pergis aduersari nobis: nō erimus nos in culpa: si tuebimur Romanæ sedis priuilegia quæ diuina sunt: & a nullo possunt q̄uis rege aut impatore cassari. Fugito oē cōsilium: quod nostram caritatē a te possit auertere. Quod si feceris: optime aiæ tuæ: & tuis subditis cōsultū ibis & nobis causam præbebis: ut amplius atq; amplius te amemus. Scriptum Romæ apud sanctum Petrum Kalendis nouembris manu propria & raptim. M.ccccdx.

Ius patronatus Regis Castelle.

Pii Secundi pont. Max. epistola decima septima ad Cardinalē sanctae Ceciliae: qua mōet eum ne putet extimationē suā esse apud se imminutam ex direptione cuiusdam oppidi.

IVS Episcopus seruus seruoꝝ dei dilecto filio Nicolao tituli sanctae Ceciliae Cardinali Theanensi salutē & apostolicā benedictionē. Magno mærore nos affecit: concussitq; miro modo mentē nostrā tristis casus: qui nudiustertius i castris nostris accidit: longeq; magis animū nostrū cōturbauit: quā conflictus apud Sarnum proxima æstate habitus. Illic eim nemo cecidit nisi qui hosti occurrit armatus. hic ēt imbelles & inocentes pueri sunt extincti. Ibi uicti nostri solū arma & equos amisere. hic uictores nomen & fidem perdidere. Gaudebamus oppidum sine sanguine: sine præda i deditionē uenisse. Et ecce ruptis fœderibus sæuitū est i eos. q sese sponte dediderunt. Nec fœminis sua seruata ē pudicicia: nec infantibus uita. O nefas. O pudor. Siccine crassatur maximi præsulis exercitus. Et quid alii faciāt? Quis deinceps nostram fidem sequetur? Succubuisse i bello minus damni erat. Sed sic i cælis uisum erat futurū. Magna ruīa facta est nostri honoris. Per famam & infamiam transire oportet. Nihil iputabimus tibi fili dilectissime. Scimus quantus ē ipetus furētis exercitus. Sæpe magnis Imperatoribus hæc acciderūt. Sæpe inuito Pompeio exercitus arma tulit: nec semp Alexander: aut Annibal: aut Iulius suas copias retinere potuerūt. Quid mirum si alieniorum Ducum turmæ tibi nō paruerūt? Credimus: & si læsa est æstimatio tua apud ignaros rerū: animā tuā apud iudicem: qui cūcta uidet: nihil detrimenti passuram. Nec nos hi sumus: qui ex tedetrimētū animæ requiramus. Scis quia nunquam quicquā tibi mandauimus contra præcepta ecclesiæ iustitiæq;. Si hoc scandalum secutum est: quod tuo nomini non nihil detrahit. Gaude: quia sine culpa es. gaude: quia nos etiā socios habes. Nam & nos omnis populus mordebit: q̄uis inocentes simus. Ne terrearis. Sufficit apud deū ueritati locū esse. Perge: ut cœpisti. Cura ut infelicibus oppidanis: quantum fieri potest: damna resarciātur. Da operam: ut arx omnino expugnetur si non uult deditionem facere: & bona quæ ibi sunt: reddantur

dominis:possunt pauperes incolæ priuilegiis ornari:& aliis nobis pro damno compensari. Nos eis oēm humanitatem præbendam censemus:quando contra ius fasq; uiolati sunt. Perge:ne timeas impetum fortunæ.hæc uirtuti nouerca est:sed uincitur pseuerãtia psuade tibi nos bene de te credere. In magno nūc mari uersamur Haud undiq; aduersi uenti & fluctus immensi agitant nauē. Du randū est:donec tempestas conquiescat:& placidum fiat pelagus. Dabit deus his quoq; finem malis. duremus & seruemus nos se cundis rebus.neq; enim mons ē sine ualle.& tempestati succedit tranquillitas. Alia scribet tibi nostro noīe Georgius noster. Vale. Datum Romæ apud sanctum Petrū quinto nouembris. M.cccclx. manu propria.

Pii Secundi Pōt.Max.epistola decimaoctaua ad Iacobum Sabellū: qua eum monet:ut dimisso Iacobo picinino: ad ecclesiæ deuo tionem reuertatur.

Ius episcopus seruus seruo℞ dei Dilecto filio Iacobo Sa bello Domicello Romano salutem: & apostolicam bene dictionem. Miseret nos tuæ senectutis:qui ætate grauio ri confectus bello uexaris & armis. Cōpatimur domui tuæ præno bili:quam prope casuram cernimus. Condolemus filiabus tuis: quæ propter duriciem aī tui hæreditate magna ex parte fraudant̄. Nam si pergis obstinato corde mandata nostra respuere: necesse est:ut ostendamus tibi q̄periculosa sit in superiores rebellio. Inui ti sane & prorsus mēte aduersa contra te agimus nobili prosapia genitum:quæ pontifices aliquando genuit. Amamus tui clarita tem generis:& te aliquādo dileximus: sed cōpulisti nos in odium tui:cum nolles impata facere. Mandauimus tibi:ut milites Iaco bi picinini hostis nostri ex oppidis tuis arceres: Si timeres aut il lum:aut ursinos:militiam nostram obtulimus:quæ te tuaque eu stodiret. De ursinis:quos tibi iniuriosos aiebas:iusticiam polliciti sumus. Noluisti audire uocem nostram. diu nos cauillosis respon sionibus suspendisti. Denique cum uideri uelles aliquid agere: pariturum te dixisti: si Nazanum: quod Nicholaus quintus ob demerita tibi abstulit: restitueremus:si stipendium in ducentos

eqtes daremus.si ursinos ablata restituere compelleremus.Quæ
pcstulata obsidétis potius q̃ obsessi uidebant̃.Quid ergo miraris
si te urgemus:̃si tuam cõtumaciam retundimus:̃si tuo exemplo
alios monemus:ne rebellent.Cogis nos tua ptinacia:& tæla eccle
siæ cõtra te prouocas.Sed accusas spolium in tuos factũ apud nar
dini Podium:& fidẽ uiolatã affirmas:& sæuiciam militũ damnas.
Fatemur:sæuitum est in tuos hoíes:idq; nobis inuitis ac dolenti
bus:sed fidé fractam negamus . Oppidani.n.contra ius belli post
datos obsides triginta pedites tuos admiscere:& nihilominus ser
uare eos nepos noster Antonius uoluit: seruassetq;: nisi arcis tuæ
præfectus uulgus militũ e castris signo dato ĩ oppidũ uocauisset:
dedissetq; aditum . Qui cum essent prædæ auidi:retineri non po
tuerunt.Antonius dum contra nitit̃:uix morté euasit.quod si ma
le actum est in oppido tuo:præfecto tuo imputa. Interroga filias
tuas:quæ affuerunt.ipsæ tibi ueritatem narrabunt. & quanta fue
rit nepotis nostri in custodia mulieꝝ & paupeꝝ rusticoꝝ diligétia
referent. Tu nunc romanis conseruatoribus scribis:& minas adii
cis suadens ut armenta sua custodiant. Melius agas: si tibiipsi cõ
sulas:& res tuas saluas uelis:neq; oém ecclesiæ idignationem ex
periri temptes.Credito:qa non es tu par põtifici maximo.nec tuæ
sunt uires:quæ fundamenta ecclesiæ possint euertere.Romanoꝝ
pecora noster miles tuebitur. tua:nisi Picininus custodiat:pitura
sunt.atquanta sit in Picinino spes habenda: iam didicisti:qui sub
eius promissis podium amisisti.Tẽpus est:si sapis:ut ad te redeas.
petis ut Romani te nobis cõmendent . Frustra ex aliis quæris:qđ
ex teipso habere potes.Tuum:si uelis: cõmendatum te facere:tua
te facta saluabunt.Non sumus nos:qui sanguinem tuũ sitiamus
nec tuam domum perire cupimus.Quod diximus ab initio belli:
& nunc in medio repetimus . Reiice Picinini milites : & pacem
habebis. Quærito ueniam.& inuenies etiam gratiam .Nos quan
uis indigni uicem dei tenemus in terris . conuersionem peccato
ris non mortem quærimus . Nihil excusationis habes:quod Pici
nino sis obligatus . Nulla est promissio : quam non tollat iussio
principis . Non licuit te fœdus inisse . Iniusso nostro initum au
ferre debes: cum iubemus : alioquin iniurius es tuo domino : &

ecclesiæ fidem fallis. Nec Picininus ita se habuit erga te: ut quicq̃ sibi debeas. Recole demum ex quo sanguine natus es. Recole q̃d debeas ecclesiæ. Recole quãta perpessus es: & finẽ miseriis quære. Quæres aũt: si mãdata nostra obedienter recepis. loquimur tanq̃ pater: qui non oĩo filius oblitus est. Tu filium prodigũ imitare: de quo loq̃tur euangelium. Redi domũ: & patris misericordiã potius q̃ iudicis iram expiri uelis. Nos tibi æquas cõditiones nunq̃ negabimus. Datũ Romæ manu propria die xix. Nouẽbris Põtificatus nostri anno tertio.

Pii Secundi Pont. Max. epistola decimanona ad Cardinalem Theanensem: qua hortatur ut forti aĩo militiam tolleret.

Ius episcopus seruus seruoꝝ dei Dilecto filio Nicolao cardinali Theanensi salutẽ & apostolicã benedictionem. Videris ex his quæ scribis: opinari aliquos esse apud nos: q tuæ fidei detrahant. non ita est. longe falleris. Non q carpi putas: laudaris. nec nos hi sumus: qui de te sinistra credere possimus. natura ita iubet: ut quibus benefecimus: fidem habeamus. Nobis labor tuus cognitus est. nec de cõstantia dubitamus. Quod si Antonii copias reuocauimus: id factum est ne tempus frustra ducerẽt. iam enim ex castris abierant propter contentiones & iurgia: quæ præcesserant: nec ullo tibi erant usui: ut accepamus. Ex te igiẽ arbitrati sumus eas in cãpaniam mittere: ut ꝑ hoc tẽpus: quo aer patit: hostes ibi uexarent: & hoc tibi scribi iussimus. Si nõ est factũ negligentiæ dabis nõ maliciæ. Iohãnem franciscũ putauimus Antonio sociandũ: ut esset qui ei pro reꝝ expientia consuleret. Incauta enim iuuentus est non habens rectorem. De braccianis est eadem sententia: quæ tua: ne quo pacto recedant: nisi nouis superuenientibus. Nec nos te ursinum: sed apostolicum existimamus eẽ. neq; tua consilia unquã damnauimus. & si aliquando nostra prætulimus: ut est mos dominorum: te æquum animum habere decet ẽt si aliquando deliremus. Scis enim plus domini stulticiam posse q̃ serui prudẽtiam. Boni aũt seruitoris est: quæ peccãt domini: nõ carpere: sed emendare: & hoc te facere pro tua integritate minime

abigimus.Hortamur te:ne turberis:si aliquádo aut hoc:aut illud impamus quod præter tuá mentē sit.Existimas noxium esse quod iubemus.rescribe.tempa.corrige.muta.nihil nos uolumus:quod malum esse itelligamus.Scimus graue esse,puinciam tuā.sed gra uia quoq; subeunda sunt onera:& magnas dignitates magnæ cu ræ sequunť.hoc nos expimur:qbus noctes insopnes transeűt. Te quoq; harų miseriarų pucipē rubeus pyleus reddidit.Fac bono aío quod facis:& dura: nec rumusculos timeas.p boná famá & malá non tibi solū:sed nobis quoq; transeundū est. hortare magnificū Alexandrų:& ComitēVrbinatē ne spē nostrá fallant.Viuimus sub alis eoų.urgeant hostes:dum tēpora ferunt:& Sabellū resipere co gant.Nos illi scripsimus:ut in his exēplaribus uidebis:quæ mitti mus.utiná intelligat.Ná sibi & nobis proderit resipiens.De Mar chia cognouimus quæ significasti.multa mala minať hō tuus.nec nos minora expectamus:nunc nos deo caros cognoscimus:quádo undiq; tribulamur:Sed finis miseriarų aliquádo erit:tu patere no biscum:q ēt nobiscum regnaturus es: De officio quod pro amico quæris: Gregorius tibi respondebit:et aius noster promissiones tuas haud irritas facere:Vale:& militiam:quæ potius malicia dici pōt:forti aío tollerato:doec ad nos redeas:quod breui fiet:Scriptū Romæ manu propria xx Nouembris M.ccccLx.

Pii Secundi Pont.Max.epistola uigesima ad Iacobū Sabellū ut tā dem redeat ad Pontificis gratiam:ut pollicitus fuerat.

Ius Episcopus seruus seruorū dei Dilecto filio Iacobo Sa bello Domicello romano salutē: & apostolicá benedictio nē. Audiuimus aium gerere te:ut quæ nobis grata sunt facias . Id nobis acceptissimū est: qui te semp dileximus:& inuiti tua loca oppugnauimus.Fac ut opa uerbis cōsonent:& sequere fi dem nostrá.Plus recipies tacendo q̄ petendo . Nobis mens est no bilem domū tuam honorare:non deprimere.Sapientiæ tuæ fuerit ut scias uti ꝓposito nostro.Scriptum Romæ manu propria apud sanctum Petrum M.ccccLx.anno iii.

Pii Secūdi Pont.Max. epistola uigesima prima ad Fredericū impa torē i fauorē Frácisci Sphortiæ ducis Mediolái.p īuestitura ducatꝰ

Ius episcopus seruus seruo℞ dei Carissimo i Christo filio Frederico Romano℞ Impatori semper Augusto salutem & apostolicam benedictionem. Intelleximus referente uenerabili fratre nostro episcopo & cardinali Niceno: qui apud te est super re Ducatus Mediolanensis nihil esse conclusum: sed abisse nuncium qui ad id missus erat sine spe ulla: & truncatā esse praticam ab altera parte: cum sibi nimium uideat quod petit. hoc certe nobis molestū est. nec uidemus cām sufficientem: propter quā hoc bonum impediat. Illud. n. in primis constat. Si pecunia: quæ petit exoluatur: negotium absolutum esse. In hac parte qui petit: facile pōt minus petere. At qui promittit: iustam cām habere pōt: ppter quam nō plura promittat: quia desint facultates: & nolit promittere quæ nequeat adimplere. Certe fili non sunt tantæ opes eius qui Mediolano potitur: quot creduntur. At onera opinionem excedunt. multa ei necessaria sunt: qui tantum dominium: & tam inuidiosum: & cum talibus uicinis tueri habet. Nos te rogamus: ut hunc uirum & familiam suam amplectaris: quæ in posterum Maximiliano tuo & tuorum natorum natis semper sit obnoxia. Tu nunc Imperator es. utinam diu uiuas. Migrandum tamen & tibi & oībus est qui uiuunt in terra. Nec tu post obitum Impator eris nec in tua domo semper erit Imperium. nec tu hoc præstare potes sed ut imperii beneficia in tua familia perpetua sint. hoc efficere potes: efficiesque si dum potiris imperio: ipsius imperii uiribus multos tibi & posteris amicos feceris: inter quos nostro iudicio: hi quoque diligendi sunt: in quorum manibus Mediolanum est Franciscus Sphortia & filii eius: qui multum in Italia possunt: & in futurum: ut credibile est: poterunt. Multum Imperatoribus ad res italas præstare longobardi possunt & potissime Mediolanēses. Sēsit hoc Roberthus bauarus: qui deposito Venceslao: electus Imperator: dum Romam pro corona peteret: a Galeacio Mediolanēsium principe profligatus in patriam redut sine corona. Galeacius enim Venceslai causam tuebatur: a quo fuerat Dux creatus. Nosti quoq;: ut arbitramur: italiæ statum: & quod exceptis Mediolanensibus pauci ad impium respiciunt: his ēt exceptis: q non ut seruent: sed ut pdant inspiciunt. quod si Mediolanum in alicuius

aliquando populi potestatem uenerit:actum est de impio i italia nec pauper ecclesia sine detriméto erit:quæ longe melius cum im perii amicis se habet quá cū inimicis. Optamus igitur:ut tui & no stri causa petitá sæpius inuestiturá cócedas:ne des occasioné:quod alii tuá gloriá uenari possint. Nō frustra loquimur:imperialis iá alias Genua francorum facta: & Astensis Vrbs francis paret. Nec Dux Sabbaudiæ tá te respicit q̄ franciæ regē. Regnum Siciliæ nu tat. & quanuis conamur ecclesiæ in eo nomen tueri:nescimus ta men rerum exitum: quoniam futuri soli deo cognitio relicta est. Age agitur prudentissime princeps: noli propter defectū alicuius pecuniæ inuestituram hanc negare:quæ imperiū seruabit in Italia & romáæ ecclesiæ plurimū consulet. Si non moueris Fráncisci pre cibus:moueant te filii eius:qui ex sanguine Philippi prodeūt:qué tui prædecessores inuestiuerūt. Moueat te imperiū:quod nisi hoc feceris:ex Italia pelletur. Moueat te pauper Italia: quæ inuita co roná & fasces iperii deserit. Moueát te nostra rogamina: quæ plu ris esse debét:quá requisitæ pecuniæ. Cócede nobis: quod aliis ne gas:quáuis tibi plura debemus:quá possimus ullo æuo psoluere. Postremo moueat te tuus Maximilianus:qui tibi deo præstáte su pstes erit: & aliquá Principum familiá sibi amicá in Italia cupit: quádo & tu illi in Italia nō parua dominia relicturus es. Nec aliū in Austria uides:qui plura expectet. Nosti qui sunt uicini tuæ do mus: & quod nō soli sui:censes:aliquádo timédi sunt. Facito igit̄ tibi & liberis tuis amicos: & utere imperio i tuá tuoq̄; gloriá atq; salutē. Nec neges quod tátis precibus ipetrare nitunt̄ cum id:qđ requirimus: & tibi & imperio & nobis ex usu esse cognoscas: sempq; plus in amicis præsidii q̄ in pecuniis ponito. Datum Romæ apud sanctū Petrū:scriptúq; manu propria. iii. nonas Februarias Mcccclx

Pii Secundi Pont. Max. epistola uigesimasecunda ad Fredericū Im peratorem bonū aium suū erga illū ostédés:q nō posset imutari

Ius episcopus seruus seruorum dei Carissimo in Christo filio Frederico Romanorum imperatori semp Augusto salutem & apostolicam benedictionem. Scribimus sæpe:

& multa per legatos ac nũcios significamus: quoꝶ fortasse aliqua molestius accipis: non tam mentem nostram q̃ uerba respiciens. Nos illud tuæ mansuetudini psuasum esse uolumus: nihil nobis placere quod aĩum tuum offendat. Scimus quantũ excellẽtiæ tuæ debemus: nec unq̃ cõmittemus: ut ingrati repiamur. Si q̃s putat nos posse aduersus te irritari: maxime fallit̃: ẽt si aliquando facias quæ nolimus: & quæ uelimus negligas. Vẽdicauerũt hoc sibi tua erga nos merita: quæ nullis æquare obsequiis unq̃ poterimus. Ac cepimus hoc maligno tẽpore non nulla parari: & tibi & nobis con traria: quæ: ut arbitramur: cum suis auctoribus euanescent. Certi sumus: quia non deeris. uerum scito nos quoq; tibi: quoad uixeri mus: non defuturos: idq; tibi infixum toto pectore sit. Esto itaque bono aĩo: difficile est apostolicam sedem: & Romanum imperium simul euertere. Altius fixæ radices sunt q̃ uentis euelli queant. In summo positi uertice sine uentis esse non possumus. Nostꝶ est p sistere: & solida uirtute machinamentis malorum hoĩum occur rere. Scriptum Romæ manu propria apud sanctũ Petrum Nonas Martias. M.ccccl x.

Pii Secundi Pont. Max. epistola uigesimatertia ad regem Francoꝶ adhortans ipsum ut pragmaticam sanctionem e regno suo eli minet.

Ius episcopus seruus seruoꝶ dei: Carissimo in Christo fi lio Ludouico Francorũ regi illustri salutem & apostolicã benedictionem. Viuente patre tuo claræ memoriæ Caro lo personam tuam semper dileximus & magnifecimus. Nec ulli rei consentire unq̃ uoluimus: quæ uel honori: uel statui noceret. Nunc quando ille a domino uocatus est: & tu eius locum tenes: non minori te studio atq; amore prosequemur. Benigna tibi sem per erit apostolica sedes: Tu facito: ut uice uersa in regno tuo Ro mana ecclesia mater fidelium in suo honore suisq; præminentiis conseruet̃. Neq; ulterius pragmatica sanctio: quæ cum deo stare non põt: tui populi aĩas perdat. Veniant ante oculos tuos gloriosa maioꝶ tuoꝶ gesta. q mirificis honoribus Christi uicarios ꝓsecuti sunt: & ꝓ tuẽda religione sæpe cũ exercitib9 in Asiã trãsiere. Cogita

Alr. Cognomen B[...] Francorũ illu[...] nõ Christi.in[...] et paulo post [...] transi[...] tu[...] ur ab eode po[...] eidem Ludo[...] regi [...]

Pragmatica sanctio.

quanto cum periculo fidei nostris ceruicibus : & in Graecia : & in Hungaria imminet Turcus. & da operam ut pacato q̃celerrime regno ad tutelã religionis cõmunibus uiribus arma sumi possint Ad quam rem persuade tibi nihil nos praetermissuros ex his quae in nostra potestate fuerunt. Super his latius te alloquetur uenerabilis frater Iohannes episcopus Atrebatensis:quẽ ad te mittimus Tu illi tanquã nobisipsis fidem adhibeto. Pius deus tuos gressus dirigat: & tibi semper adsit. Scriptum Tibure manu propria. xv. Kalendas Septembris. Mccccl xi.

Pii Secundi Pont. Max. epistola uigesimaquarta ad Ducem Burgũdiae ut Iohannem Episcopum Atrebatensem instruat; quo pacto se habet regere cum Rege Francorum.

Ius Episcopus seruus seruorum dei Dilecto filio nobili uiro Philippo duci Burgundiae salutem & apostolicam benedictionem. Accepimus clarae memoriae Carolum Francorũ regem naturae debitum persoluisse: & Ludouicum filium eius ad regnum esse uocatũ. Pius deus & patri defuncto misericordiam ostendat: & inuenti succedẽtiq; filio benignus adsit. Nouellus rex ut existimamus: memor erit tuae erga se caritatis: qui extorrẽ confouisti. Multũq; tuo iudicio tribuet. Arbitramur igitũ iam uenisse tempus: quo & pragmatica sanctio uenenũ terrae ex Frãcia reiiciatur. & aduersus turcos christianae relligionis hostes magnifice arma sumant. Pro quibus rebus mittimus ad ipsum regem uenerabilem fratrem Iohãnẽ episcopum Atrebatẽsem: quẽ tamen prius te iussimus adire: atq; ex te mandata suscipere secundũ quae se gerere habeat: qui pro tua sapientia noui regis mores optime nosti. & q̃uo sit aggrediendus: non ignoras. Tu ergo amantissime fili & uerus apostolici defensor honoris instrue oratorẽ nostrum: & uias illi ostende: p quas ad ea peruenire possit: quae desyderamus. recognoscatq; tandem Francia: ut debet: christi uicarium: & defensio relligionis totius conatibus assumatur: quemadmõm te semp optare aĩaduertimus. Reliqua explicabit tibi dictus epũs: cui tanq̃ nobis ipsis fidẽ adhibeto. Pius deus te nobis & uniuersae resp. christianae

diu conseruet. Scriptum manu propria Tibure.xx. Kalendas septẽbres.M.cccclxi.

Pii Secundi: pont.M.epistola uigesimaquinta: ad Regem Francorũ commẽdans eum: quod pragmaticam e regno tollere uelit: cui reginam Cypri e regno pulsam cõmendat.

IVS Episcopus seruus seruorum dei carissimo in Christo filio Lodouico Francorum regi illustri salutem & apostolicam benedictioné. Accepimus ex litteris uenerabilis fratris nostri Iohannis Atrebatẽsis quanta eũ caritate complexus sis: & quã pium erga nos & Romanam ecclesiam geras affectũ. Vtq; ad tollendam de tuo regno constitutiõem illam: quæ pragmatica dicta est: uoléti & recto sis animo. Laudamus deum: & suæ maiestati benedicimus: quæ talem tibi mentem dedit. Nam quid aliud dicere possumus: nisi qđ ex magnis periculis dei bonitate liberatus es: & ĩ hæc tempora reseruatus: ut esses: qui suscepto regno pater no sublatis erroribus libertatem sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ instaurares: atq; restitueres: & maiorũ tuoꝝ æquata gloria christião nomini quietem fundares. Benedictus deus: q tuæ personæ custos fuit: & spiritũ tuũ erexit: ut cogitares quæ pia: & omni laude sunt digna. Sic magnus Constãtinus: sic duo Theodosii: sic Carolus magnus: & plures ex tuis progenitoribus immortale nomen & inextĩguibilẽ consecuti sunt gloriam: quia Romanam ecclesiam matrẽ suam debito sunt honore prosecuti: quorum te uestigiis inhærentẽ & diligimus totis præcordiis & laudamus: & omnis te posteritas celebrabit. Illud autem inter cætera cõmendamus: quod absq; conuentu & consultatione multorum pragmaticam auferre statuisti: quemadmodũ idem Episcopus nobis significauit. Sapis certe. regem te magnanimum ostendis: qui non regaris: sed regas. Optimus enim princeps est: qui per sese recta cognoscit: & operatur: qualem te esse confidimus: nec scriptura: quæ ait: ubi multa consilia: ibi salus: non consultorum multitudinem requirit: sed cõsiliorum maturitatem & digestionem: quæ res in paucis facilius reperiũtur. Neq; enim aut honestas: aut iustitia multitudini facile sua

detur:quæ uariis affectibus agitata ad peiora semper inclinat:con fusioni subiecta est consulētiū multitudo. Nec bene res habet:ubi suffragia numerantur:non ponderantur. Sæpe enim fit: ut maior pars meliorem uincat. Facis:quod te decet: qui sciens pragmaticā esse absq; deo eā eliminare de tuo regno decreuisti:nec uis i discep tationem adducere an fieri debeant : quæ tu ipse facienda nouisti. hoc est Regem esse & bonum regem:& quem boni ament : mali ti meant:Nam qui per alios reguntur:nec per se intelligūt:quæ sint agenda:contemptui sunt. Probamus igitur admodum:& commen damus quæ de tua deliberatiōe circa pragmaticā Episcopus Atra batensis scribit:hortamurq;:ut quæ proposuisti in animo efficere: cito facias:Neq; cum possis hodie benefacere:cras faciam dicas.hi larem datorem diligit deus:quæ iusta & honesta sūt:moras nolūt fac tuam sapientiam:sicut nos cognoscimus: ita & mūdus omnis quāprimum cognoscat:ne aliquis dicere possit:diu noluit:qui diu deliberauit: qđ si prælati regni tui & uniuersitates aliquid ex no bis desyderant:te mediatore ad nos recurrant. Nam si quis unquā Pontifex fuit Gallicæ nationi affectus: ut multi fuerunt:Nos cer te inter primos reperiemur: qui nomen & gentem huiusmodi ho noremus: & diligamus. Nec unquam postulatis honestis aduersa bimur:sciimusque dignum esse ut fratribus nostris Coepiscopis i multis deferamus:eosq; honoremus. Pariter quoq; uiris doctis:& qui docti esse cupiunt : in uniuersitatibus litterarum studia sectā tibus subueniēdum esse non ignoramus. Ab his enim catholica fi des defenditur:& doctrinæ lumen propagatur. Age igitur fili per fice:quod in aīo geris : & confide nos tibi & regno tuo oīa cōcessu res: quæ ratio & honestas suadebit. Cæterum quia Regina Cypri ad nos & regno suo deiecta & extorris profecta est:& ad tuā ut cre dimus: serenitatem proficiscetur cōsilium & auxilium petens: nā regnū eius Soldani Aegyptii auctoritate occupatū est: Et qa sicut accepimus:Mahūetes Turcoꝝ dominus Synopim: & Trapezūtam & multas alias Asiæ ciuitates ac prouincias nuper sibi subiecit:& in Europam uictor ac tumens eo proposito reuertitur : ut christia nitatem totam proterat:& conculcet:Serenitatem tuam rogamus & flētes petimus:ut respicias in quo statu est catholica fides:quo

modo ex uno latere Turci:ex altero Sarrhaceni urgent. Pone ante oculos tuos lamẽtabiles christianorum uoces:qui per Asiam: & Græciam in medio nationis peruerse constituti miserabilibus modis affliguntur. Cogita in quo loco est sacrũ domini sepulchrũ: quod inspicere absq; Mahumetanorum uoluntate non possumus. Sãcta terra:quæ nobis lucem fidei præbuit:nunc in tenebris est. Totus oriens plenus est spurcicia Mahumetea: quæ etiam in Europã suũ uirus effudit:inde Græciæ:hinc Hispaniæ parte occupata. Nec dies ulla in qua non multæ christianorum animæ pereant. Rhodus in periculo est nobilis insula & maris quondam domina. Peloponnesus in potestate turcorum est paucis exceptis locis. Tota Epyrus ad eos defecit. Bulgaria: & Valachia & Rascia maiori ex pte turcis paret. Hũgaria uulnus expectat: & multis afflicta cladibus nõ potest tantos belli motus sustinere. Nec est qui consoletur eam. timet uictorem Mahumetem iam spoliis oriẽtis & asiæ uiribus actum. timemus sane illi genti, timemus & alii: qui sunt ĩ hostium circuitu:nec nos sumus qui succurrere possimus. Voluimus oculos nostros modo huc & modo illuc:& lustratis omnibus christianorum prouĩciis:nemo regum nemo principum nobis occurrit: qui tãtæ rei subuenire possit nisi tu solus quem pius deus sui populi saluatorem:ut confidimus: hucusq; seruauit incolumen: Nec permisit in manus se quærentiũ incidere. Tu dei ope hæreditarium regnũ in pace cõsecutus es mortuo patre. Philippus Burgundiæ Dux clarus & potens tibi obsequẽtissimus est. Cæteri Duces & Comites regni te domino gloriantur:& tibi sine controuersia parent. Ex Anglia:si uolueris nihil tibi aduersabitur. Hispaniam habes amicam Omnes per circuitum te reuerentur & colunt: & legatiões ex lõginquis partibus ac ex ipsa Italia te saluatum & honoratũ aduenitũt. Magna est hæc gloria, magnum dei donũ. Intellexit diuina pietas cogitatiões tuas:& multa cognouit ĩ animo tuo proposita esse ad cõmune bonũ. Nec dubitamus: quin cũ esses exul quodammodo a regno: sæpe tecum dixeris si paterno ĩ solio aliquãdo sedeã: quãta faciam tibi deus grata. Certe non patiar tuã hæreditatẽ a Turcis dilaniari audiuit te deus: & oĩa tibi aduersa reppulit, planauit iter tuum: & te in auito regno collocauit excelsum præ regibus terræ.

Omnia tibi tranquilla dedit. Si quid aliquando intra te deo promisisti: illa seruato. si nō promisisti: qđ non est uerisimile: recognosce beneficia: quæ accepisti a domino deo tuo: qui te filium regis creauit: & in regnum: cum diu extorris fuisses: summa cū gloria restituit. Ostende te gratum diuinæ pietati: & pro tantis beneficiis uicem repēde. Tolle: ut factum Oratori nostro spopondisti: pragmaticam constitutionē: & hoc facto: quod nō est difficile: erige te totū in auxilium religionis cōtra Turcos. Stude ut expeditio aduersus hostes christi fiat. exhibe te huius rei ducē & caput. nec dubita: cūcta erunt tibi prospera. hoc est negotium te dignum. tibi hæc gloria seruata est. nihil est: in quo te laudabilius exercere possis. hæreditaria hæc tibi prouincia est: nam pugnare cum Turcis: & ulcisci & terram sanctam recuperare: & fidem seruare: & Romanā ecclesiam honestare: Francorum regum proprium est: & hoc tu commodissime præstare potes. Vera frācorum soboles sapientia & rerum experientia præditus in opulento & pacifico & potentissimo regno sublimatus. Omniū oculi te respiciūt. omnes afflicti te uocant: & nos præter te nō uidemus: qui hæc possit præstare: & ad te unū recurrimus christianæ fidei defensorē. Tu ergo & a nobis & a toto christianorum populo rogatus & ī primis a deo commonitus præpara te huic prouinciæ: ad quā feliciter dirigendā omnia obtinebis a nobis: quæ a iusto & pio christi uicario: & beati Petri successore obtineri debeant. Datū Romæ die xxvi. Octobris. M. cccclxi. pōtificatus nostri anno quarto manu propria.

Pii Secundi: pont. Max. epistola uigesimasexta ad Cardinalē Atrebatensem: ut confirmet Regem Francorum in proposito tollendæ pragmaticæ.

PIUS Episcopus seruus seruorum dei Dilecto filio Iohāni Cardinali Atrebatensi salutē & apostolicā benedictionē. Fluctuāti diu & maximis pcellis tua nauis agitata ē. Nūc ī portu nauigas. Pius pōtifex e medio tēpestatū eripuit te: & ex hostiū cunctis trepidātē suis extraxit humeris. factū ē: q nō credebas: & Pius suū tibi uerbū tenuit: & pacem peperit tibi. At si non est

pax:quãdo:ut ais:in dubio ponit̃ : quod de pragmatica scriptũ est: & pura dona condicionem recipiunt:& tumultuatur:& dubitatur: an excusationi mandetur:quod publice decretum est. Rursus pro missa quædam referuntur:& qđ non licet retrocedere. Nõ ignorat Cardinalis Atrebatensis quomodo possint ista conuinci:& scit non respondere ultima primis. Quis unq̃ audiuit Regẽ aliquẽ fracorũ aduersari christi uicario? Iutrix ẽ illa domus nõ oppugnatrix apo stolicæ sedis: nec carolus Lodouici pater ad arma unquã uenit cõ tra romanũ præsulẽ: quãuis ægre ferret Andegauẽses regno Sici liæ deturbari. quid faciat Lodouicus prĩceps deo amabilis : & iusti ciæ cultor:& beatorum apostolorũ deuotus? An ex pio filio & amã te expectabimus:quod ex patre paululũ irato nõ timuimus? Lodo uic? ẽ:& lodouici ex frãcorũ domõ nunq̃ ro. ifensi fuere põtificibus Scis:q̃ta ẽ iusticia nostræ causæ? Scis:quid tibi diximus abeunti? nec iusticiam negabimus nec paucis honeste tractatum: aduersus eũ:qui iusta offert. nulla fas est arma sumere. Habebas hæc:quæ diceres regi & alia multa: quæ pro tua singulari doctrina nõ igno ras Miramur:cur montium ruinam mineris:quando adsunt:quæ impedire casum queunt. Memores sumus eorum:quæ ante scrip ta sunt securitatis plena. Nec postea interamnensis in Frãciam re diit: si quid mali ille seminauit:iam radices emiserat: quãdo prio ra illa splendida & magnifica plẽa pacis & gloriæ uerba scripsisti. Si postea immutatum est aliquid : tuum est id corrigere & ita effi cere:ut talem regem experiamur:qualem primo depinxisti:quẽ nõ possumus non iustũ & pium credere. Reliqua ex Antonio accipies Noxetão tuo & nostro. Vale & ueni: quia cupimus te uidere pilea tum. Ex urbe Idus Ianuarii. M.cccclxi.

Pii Secundi pont. Max. Epistola uigesima septima ad regem Francorum extollens eum ob eliminatã pragmaticam sanctionẽ.

IVS Episcopus seruus seruorum dei carissimo in christo filio Lodouico Francorum regi Illustri salutem & aposto licam benedictionem. Excellentiam animi tui : & pietatẽ mentis ex multis operibus eius licuit hactenus intueri.

Sed potiſſime diebus proximis quando ex inclyto regno tuo prag maticam eliminari ſancioné ſic appellatã iuſſiſti: quæ res diuinũ propemodum te principem oſtendit: ueramq; francorum ſobolem & chriſtianiſſimum regem declarauit. Non præteribit deus hoc tã egregium factum irremuneratum, nec ſedes apoſtolica immemor erit tanti beneficii: cum magno Conſtantino: cum Theodoſio: cũ Iuſtiniano & aliis clariſſimis principibus tuum nomen collocabit. Nos certe te ſemper honorabimus princeps deo amabilis: & gra tiſſimum habebimus tuæ uoluntati complacere: ſicut ex Antonio Noxetano dilecto familiari noſtro: qui has tibi reddet: plenius in telliges: cui fidem dabis. Chriſtus Iheſus dominus noſter dextra ſua te protegat: tibiq; benedicat & regnum tuum feliciter. Datum Romæ apud ſanctum Petrum Idibus Ianuariis. M.cccclxi. manu propria.

Pii Secundi: pont. M. epiſtola uigeſimaoctaua ad Regem Franco℞ qua hortatur: ne adhibeat fidem: ſiquis de ſua ſanctitate ad eũ mala ſuggereret.

i Christiani- 10 - tempore christia- cognomentu Regi m fuit impertitum: ... Ma...

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei: Cariſſimo ĩ chriſto filio Lodouico Francorũ Regi chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictioné. Quod te amamus fili toto pe ctore: quodq; tuus erga nos amor reciprocus eſt: & tuo regno con ducit: & Romanæ primæq; ſedi & toti reipublicæ chriſtianæ admo dum ẽ utile. Sed hoc multorũ offendit animos: qui ex publico dã no priuatum uenãtur cõmodũ. Crede fili: & in tua curia: & ĩ noſtra nõ pauci ſunt: qui te uellẽt nobis inimicum eſſe: & nos tibi aduer ſari. Idem multi cupiunt extra noſtras curias conſtituti: & magni & parui principes & priuati homines. Nam quicũq; nos oderũt: & te amãt: moleſtiſſime ferunt eã caritaté: quæ inter nos eſt. Sciẽtes quia nõ poſſumus non proſperari ubi mutuo diligimus: & oĩs no ſtra ꝓſperitas illis eſt aduerſitas. Ob hãc rem ſummo ſtudio anni tũtur: & te nobis & nos tibi abalienare. ſcribuntq; tibi aut ꝑ alios ſuggerunt diuerſa mẽdacia: quæ male accipias: & pariter nobis de te multa mentiuntur: & oĩa meditantˀ & machinãtur: ꝑ quæ cõmu

nis nostra dilectio extiguatur:& odia cōsurgāt:ad quæ mitiganda opus sit ad eos recurrere:qui mediando:tractando:& sese sæpius ī terponendo crescant:& magni ac potentes fiant.hæc dicimus non sine causa & quidem magna. Accepimus enim esse aliquos ex cu ria nostra:qui ad te aliqua scribūt siue alio modo ad te deferri cu rant:per quæ tuā possint beniuolentiā imminuere.Nec desunt: q pari modo ex aliis locis de te nobis scribāt: Sed nos illis non habe mus fidem:nec malis eorum uerbis mouemur:quoniam tua uide mus optima opera:nec credimus signis: ubi uicimur experimētis: hortamur:ut & tu quoq; his auctoritatem abroges:qui tibi de no bis sinistra referunt.Fallaces hæ artes sūt & iniqua inuēta:quibus aliquādo & Cardinales & aliqui uiri magni utūtur:qui nunq̄ adeo creuere:quin cupiāt esse maiores:q nec honoribus satiari:nec opi bus expleri possunt: Hi existimant multo sibi utiliorem nostram tribulationē:q̄ pacē:& idem de te censent:benigniorē te sibi futuꝶ non dubitant:si aliquātulum uexeris:q̄ si tranquillo statu fruaris. Antiquæ sunt huiusmodi uersutiæ.solent inter se colloqui & affir mare q regū latera stipant:& qui romanis pontificibus assident : tunc se esse in pretio:cū domini sunt in periculo: & tunc suā poté tiā crescere cum dominoꝶ decrescit maiestas & auctoritas:ac ex do minoꝶ detrimento suū quærunt emolumētum.Si rex:inquiunt : franciæ romāo Pōtifici erit inimicus:& Papa illi nō amicus uterq; nos quæret:& nostra utetur opera. Magnum erit nomen noſtroꝶ magna potestas: & ab hoc & ab illo uocabimur gratias impetrabi mus:quas optabimus.Simulabimus nos utriq; fideles. Nulli eri mus practicando concordiā.semꝑ nutriremus discordiā:& arbitri ac iudices diffidentiū reperiemur.Ipse metus nos magnos ac beatos dominos uero & humiles & benignos reddet. qđ si pergāt se dili gere:uti faciūt:Rex & Pontifex:nō ē cur nobis utant̄. Ipsi per sese sua expedient negotia.Nihil ad nos ueniet:nihil nobis cōmūicabūt Nullū erit nostꝶ emolumētū.Verꝰ ut tales homines priuatā & dā nosam utilitatē suā malo ingenio quærūt:ita nos bono animo & optimis artibus nostrā & cōmunē utilitatē quærere oportet:& his fraudibus obuiando uicere ī bono malū: & reipublicæ christianæ pie consulere.Nā si discordemus inuicem:non poterunt non oriri

multa mala. Si erimus unanimes(ut sumus)& tuum regnum florentissimu efficietᷣ:& tota christianitas miro modo lætabitᷣ.unanimes autem esse nõ desinemus : si uterq; nostrũ ea tantũ uoluerit quæ sunt honesta:& in his:quæ iusta sunt:cõtentabitᷣ.Nec præstabit aures susurrõibus ac delatoribus iniquis.Nos fili amãtissime ex parte nostra tibi offerimus : quod ex te nunquã aliquid postulabimus:aut nõ iustũ:aut non æquum. Et rursus amplius dicimus: quod nunquã tuæ mãsuetudini aliquid negabimus : quod cũ deo possimus honeste cõcedere Erimusq; tibi & tuis semp gratiosissimi. Nec facile de te aliquid sinistre credemus . Rogamus pari mõ te uelis exhibere.maxime circa credulitatẽ: ne præstes fidẽ criminatoribus:ẽt si sint Cardinales : quia & in hoc ordine reperitur non unq̃ iniquitas: & sæpe inuenti sunt aliq ex cardinalibus infestissimi romanis pontificibus . Sicut & duces aliqui in suos reges psidia usi sunt . Nullum collegium est maloꝝ hoĩum oĩo uacuum . Et in apostoloꝝ cætu Iudas inuentus est proditor.Discute priusq̃ credas.& nihil credas nisi probetᷣ : ex his quæ ad te mala de nobis significantur.Nos adeo tuam serenitatẽ diligimus:ut impossibile sit aliquid nostra opera in tuam cõtumeliam fieri saltem scienter & appensate.De regno Siciliæ hortamur:ut uelis bene rem intelligere.Cardinalis Atrebarensis tibi & nobis:ut credimus:fidelis dicit se breui ad nos uentuꝝ & allatuꝝ æquas condiciones: huic pp doctrinã & integritatẽ suã multũ habemus fidei. Expectamus cũ desyderio suũ aduẽtũ.Si ita eritut ipse ad nos scribit:credito nos nihil recusaturos:q̃ possimus facere cũ hoẽstate. Audiẽus & Atrebatẽsẽ & alios oratores tuos:& ĩoĩbus erimus faciles ac benignissimi.q iusta sũt.utinã uideres mẽtẽ nostrã & cor nostꝝ posses ĩtrospicere. gauderes certe talẽ te hẽre põtificẽ:q̃ tãtũ te amat.Noli aliqd ĩ malã partẽ accipere:qd per nos fiat:priusq̃ CardinalemAtrebatẽsem ex nostra curia scribẽtem audieris.Nec uelis his applaudere: q de tuo & nostro incõmodo suũ quærũt cõmodũ.Scriptũ Romæ apud sanctũ Petꝝ manu ppria Sexto Kalendas Martii.M.cccclxii.

Pii Secundi:pont.Max.epistola uigesimanona ad Regem Frãcorũ qua eũ laudat extinctione pragmaticæ:& promissione auxilii cõtra Turcos.

IVS Epifcopus feruus feruoꝝ dei cariffimo i chrifto filio Lodouico francoꝝ regi illuftri falutẽ & apoftolicá benedictionem. Attulerunt nobis oratores tui extinctá pragmaticam fanctionem. Et infuper auxilia contra Turcos ampliffima ꝑmiferunt. Vtraq; res digna eft tuo genere. & tuis uirtutibus. Laudamus benignitatem aĩ tui: & dignum te cenfemus: quem fancta fedes apoftolica praecipuis fauoribus & honoribus profequatur. Et hoc quidem noftri propofiti femper erit. Nec credimus fessuꝝ aliquãdo in hac beati Petri fede pontificem: qui te magis fit amaturus quam nos amamus tuam probitatem. Petierũt a nobis oratores ipfi & maxime Cardinalis Atrebatenfis: ut copias noftras armigerarum gentium ex regno Siciliae reuocaremus: ne militarẽt aduerfus confanguineum tuum ducem Iohannem. Cupimus defyderio tuo complacere: quia dignus es omni honore & omni gratitudine. Sed hortamur mãfuetudinem tuam: ut curam geras noftri honoris: & patiaris: ut quod petis: abfq; infamia noftra poffimus efficere. Quod exercitum mifimus in regnum: non fuit: ut tuum fanguinem offẽderemus: fed ut uiam facti & uiolentiae de regno ecclefiae prohiberemus: & rem ad iufticiae tramitem reduceremus. Nunc fi abfq; uia iuris gentes noftras reuocaremus: appareretq; átea fuiffemus iniufti: q tamẽ fecũdũ iuris uiã ꝓceffimus Ea propter ut tuae uoluntati morem geramus: & honorem noftꝝ conferuemus: uifum eft nobis hoc medium opportunum: ut tollãtur offenfae hinc inde: & fiant induciae belli feu treguae cõuenientibus modis: & qđ in curia noftra inftituatur iudicium de regno: & illi attribuat̃: cui de iure debet̃: quia noftra intentio ẽ parti tuae fiue Regis Renati tuo intuitu oẽm fauorem honeftum impartiri. Et cõfidimus qđ tua ferenitas nõ uelit aliud quã quod iuftũ & honeftum eft. Si pars altera acceptabit ĩducias: fiet iufticia: & ut fperamus cã tui amici & cõfanguĩei bene ftabit: qa folũ habebit locũ ueritas & iudiciũ. Si recufabit: tũc habebis: qđ petis: & retrahemus gentes noftras de regno cũ honefto titulo. Si tui Oratores habuiffent mandatũ acceptãdi treguas: mox eas indixiffemus: fed ipfi uoluerunt ad tuã ferenitatem ipfam rem referre. Et ideo non funt factae treguae: quae tamẽ noftro & omniũ iudicio parti Regis Renati

multum fuissent utiles:& alteri pti damnosæ. Oportuit igitur rē hāc differre ad tuum examen:& expectari responsionem tuam. in terim stabūt res:sicut solent inter eos:qui bellum habent. Quod si acceptaueris:quæ per nos responsa sunt oratoribus tuis:mox ha bito responso procedemus ad treguas indicendas:& si recipienť: fiet opus laudabile ad tuam & nostram gloriam. Si non accepta buntur a parte regis Pherdinandi: faciemus indubie quod petis. Subtrahemus gentes nostras: & sinemus rem in manu tuo℞: ut prosequátur ius suum: ut melius eis fuerit uisum: prouiso quod iuribus ecclesiæ non fiat detrimentū. Nec credas fili amantissime hæc nos quærere ad differendum: quia:ut dictum est: ex nunc fe cissemus inducias uel treguas: si affuisset tuus consensus. Sed qa is abest: oportuit rem differri. Persuade tibi quia uoluntas nostra est tibi complacere. Sed opus est ut iuues nos: quod cum honore nostro id faciamus. Posteaq̄ semel egressi fuerimus: hanc litē non intrabimus. itē℞ eam defacili & studium nostrum erit: ut desyde rio tuo morem geramus: & oīa fugiamus: quæ nostram possint be niuolentiam perturbare. Ita hortamur: ut tu facere uelis erga nos nec facile credas his qui mala nunciant. Si posteaq̄ res hæc cōpo sita fuerit: inueneris nos promissa nō seruare: poteris de nobis iu re conqueri. Sed nunquam inuenies q̄ uiolentur a nobis conuēta. Facut q̄primum concordetur hæc materia regni p uiam iam con scriptam: & uidebis quia tibi & domui tuæ Pius Pontifex semper erit benignus & gratissimus. Nec nunquā te pœnitebit sequi hoc consilium quod damus. Scriptum manu propria die xxviii. Martii M.cccc.lxii.

Pii Secundi Pont. Max. Epistola siue oratio trigesima ad ducē Mutinæ: qua honeste refellit quædā ab eo scripta ad oratorē suum agentem Romæ.

Ius Epūs seruus seruo℞ dei Dilecto filio nobili uiro Borsio duci Mutinæ & nostro in Ferraria uicario salutē & apostoli cā benedictionē. Nemo ue℞ de se mīus audit q̄ publica potestas quæ q̄to maior ē: tanto magis fallit̄. Experti sumus hoc in nobis ipsis: qui posteaq̄ beati Petri cathedram uel indigni cōscendimus

praro accepimus:q folium Sibyllæ nobis recitarent. Cecidissemus inter multiplices adulantiũ laudes:& multa de nobis credissemus maxima & falsa:nisi ex humili loco ad hoc sublime solium perue nissemus:& uersati diu apud reges:quib us artibus inauratis pala tiis uiueret̃:pcalluissemus. At tu:cuius & pater & auus & lõga se rie maiores & frater fuere principes:facile capis adulantis hamo & nihil te laudãti non credis. Probat hoc epistola tua:quã misisti Antonio oratori tuo apud nos agenti: in qua fere tot sunt præcla ra de teipso testimonia quot uerba. Nihil est enim illic:quod in tuam præcipuã laudẽ non uergat: & tamen a te dictata depræhẽ ditur:& tuum sermonẽ redolet. Iussisti:ut nobis ostenderetur. Le gimus eam:quanuis longissima est:non semel sed iterum. Fuerũt enim:& quæ cum uoluptate:& quæ cum molestia audiuimus:qui bus abunde cõsyderatis:coacti sumus etiam inuiti aliquid respon dere:tecumq; non adulãtis:sed publici patris more agere:nullãq; boni pastoris partem relinquere. Vera erunt uerba nostra:& si for tasse dura uidebunt̃. Sed melior est amara ueritas q̃ dulce men dacium. Tu si sapies:ut speramus:cuncta in partem recipies me liorem. Audi ergo fili:& gaude: quia non impinguamus oleo ca put tuum:sed acri potius rhamno lauamus. Quærelis & purgatio nibus plena est epistola tua. Verum ne iuste quæreris:neque rite purgaris, monstrabimus ista per partes:hic capitibus adnotatis: in quibus magis instas. Ab initio autem scriptorũ tuorum illud grauiter ferre uideris: quod Antonio legato tuo & Gurroni ger mano plæraq; diximus:quæ tuo nomini detrahunt: & honorẽ su gillant:& ponis tu ipse uerba:quibus nos usos dicis. Nolumus ea repetere:ne replicata cicatricem aperiant ipsa rememoratione du riora. Per ea existimas nos iam te iudicasse non auditũ: quod nec deus Adam fecerit:ac si uelis iudicii:quæ sit ordienda tæla mõstra re:& nandi artẽ docere pisces. Nos assidue uersamur in iudiciis:& ubi sit citatio necessaria:nõ ignoramus. Scimus quo pacto notoria & quo pacto dubia iudicantur: Nondu m contra te sententia ulla promulgata est:nec iudicium inteptatum: nec quærela aduersus te publice proposita:nec tuus honor læsus. Sed cũ accepissemus te multa moliri aduersus ecclesiæ romanæ statũ: & inimicis nostris

consilio auxilioq; adesse: nec deessent ingentissimae coniecturae:& id rumor:qui raro mentit᷑:publicus cōprobaret:accersiuimus oratores tuos Gurronem &Antonium:deq; tuis actionibus cōquesti sumus. Diximus nō placere quae contra nos & romanā ecclesiam moliebaris: & plaerosq; de tuis moribus reprehendimus: mandātes ut monita nostra ad te deferrent:& te meliorē conarent᷑ efficere. Nō tenemus uerba ex ordine quae diximus. nescimus an his uocabulis usi sumus:quae ĩ tuis litteris inseruisti. Illud scimus:quoniam sbocatiatum nunq̃ te appellauimus:quod uerbū in sermōe latino:quo utimur:non inuenit᷑. Possibile est inter cōquerendum nos uel infidelitatē accusasse tuam: uel leuitatē nō infamē te redderemus:aut tuae familiae gloriam obfuscaremus : quā semp magnifecimus. Sed ut emēdaremus errores tuos: & te reduceremus ĩ uiam. Nam cum illos alloqueremur:teipsum uidebamur affari atq; monere: ut deinceps caueres ecclesiam ledere & tuae parenti aduersari:& ne promitteres quae nolles implere:qa in altero proditionis:in altero leuitatis est crimen. Tu haec quasi iudicia recipis: & iniuste actum existimas:quod sine processu damneris. Paterna sunt haec monita non iudicia. Seruauimus euangelicā legem: & quod illa in fratre iubet: fecimus in filio:qui cum te alloqui non possemus:in nos peccantē cōuenimus oratores tuos:& semotis arbitris:diximus quae de te accepamus:ut te tādē corrigeres. Nā qđ illis dictum est:perinde accipe debes:ac si tibi fuisset dictum. Tu perinde habes tanq̃ ecclesiam adhibuerimus: quod ad ultimū reseruamus:ne uiolemus euāgelium. Inique agis: qui tuo detractū honori censes:quasi te publice criminati simus:quod minime uerū est:neq; in collegio cardinalium unquā:neq; in aliis conuentibus de te uerba fecimus:nisi magnifica & honestissima supplicia & quidem acerba & mortalia uulnera uocitas monita nostra:& ais te illa perpeti non posse. Cogitasse legationem hac de causa insignem mittere:quae tuam innocentiam ostendisset:postea mutasse consilium:quia sufficeret orator ad expugnationē istiusmodi: & praesertim cum non dubites decem Cardinales etiam in publico Consistorio aduersus nos pro tua defensione assurrecturos: & tuae astipulaturos innocentiae. De missione legatoꝝ tuū fuerit arbitrium

De cardinalibus uide quid dicas. Viri cum graues tum iusti sunt: necpigebit eos ēt contra nos ueritati phibere testimonium. At si ueraces sumus: libentius pro nobis contra se stabunt: nec nos eorꝫ assertiones recusabimus: & si pges expiri iudicium: cõtētabimur: ut inter te nosq; iudices fiant. Nam si te uolueris expurgare: ma gno labore opus erit: & arte magna. Si qdem ubi macula impressa est: ad benetergendũ multa laborat aqua. Cupis ut te hostē decla remus: potiusq̃ hoc pacto tuã existimationē īminuamus: nã fidei non tantũ nostris inesset assertionibus. Nos: q̃uis tua opa id uide rent̃ exposcere: non tamen adhuc eo propandum censuimus: ut te hostis loco haberemus: sed beneficiis & gratiis prosequ maluimus ut uinceremus in bono malum: sicut iubet apostolus. Spantes qđ aliquando teipsum recognosceres: & Pii pontificis beniuolétiam uti scires. Contra euenit: prorũpis in uerba desperationis plena & asseris te ppeti non posse impropia nostra quesiturꝫq; modos: qui bus his molestiis ex uariis siue amicos: siue inimicos experiri de beas: & traditurꝫ alteri Ferrariæ claues: mutaturꝫq; dominũ. Atq; hoc esse magni aĩ: cui carior est honor q̃ dominatio. Nimium deli catus es: si non quis tui dominii pferre monita: & si mauis priua ri dominio q̃ repræhendi. At si probaueris alium dominũ intelli ges quid sit ecclesiæ subesse. Quocunq; uertes: pœnitentia præsto aderit. Facis more hoĩum: quibus contéptui est mite impium. dãt tamen aliquando contéptores pœnam. Tu si sapies: non quæres meliorem panem: q̃ triticeus est. Nec progenitorꝫ tuorũ uestigia deseres. nec moleste feres tui domini repræhésiones: etiam si fue rint indignæ. nec magni animi iudicabis principatum relinquere & dominationi sponte cedere. Dionysio Syracusarum tyranno in arce ab hostibus clauso: & nullam spem retinendæ potestatis ha benti cum Polyxenus socer consuleret: ut uelocissimo equo cõscē so intra fines carthaginensium sese reciperet: damnauit Phylistus *Philisti consilium* qui postea historiam conscripsit: aitq;: haud expedit tibi Dionysi equo uectum sponte extra dominationē euolare. Sed contra p cru ra: quod adiures: suppetant reluctanté extrahi. Elotis quoq; inter *que ad iures* amicos Dionysii non infimus: idemq; poeta dominationem inqt honestissimum esse sepulchrum. Nõ est nobis dubium cum horꝫ

sententia tuæ menti magis amica sit:quoniam Polyxeni quanuis alíud uerbis exprimas: tuo tamen ex aío pendent oía:quæ dixisti: & tui arbitrii est ea uel facere:uel negligere:exitus ipse ostendet: an sis eius celsi aíquem laudas:expurgationem deinde tuā ingre deris. Atq; in primis idcirco nos tibi succensere diiudicas:quia no lueris aduersus proditorē ecclesiæ Romanæ Sigismundū arma su mere:qui tibi sanguine iunctus sit: & consuetudinē maioꝝ tuoꝝ prætēdis:qui pacifice cum uicinis uiuentes:& opes multas cumu larunt:& mirifice a suis subditis amati & obseruati fuerunt. Nos &si æquum censemus eum : qui uassallus est:seu uicarius:pro sa lute sui domini arma cape: & maius esse uinculum inter subditū & dominum q̄ inter cognatos & affines. Scimusq; sæpe patres in filios:& filios in parentes pro statu sui principis strinxisse ferrum non tamen propterea tibi subirascimur:quia Sigismundo non in fers bellum hoi pnicioso & ferido. Neq; hoc unq̄ tibi crimini de dimus. sed illud repra hendimus:accusauimus:acerbe tulimus qđ oíum hoíum sceleratissimū excōmunicatum hostem ecclesiæ de claratū domi apud te sæpe habuisti:eiq; cōmunicasti: & ut nobis affirmatum est:petenti opem denegasti. hoc certum est:quod here ticum & anathemate percussum non euitasti. nec timuisti cēsuras nostras. Et q̄uis excōmunicationē incurristi et cōmunicans:qui a romano præsule excōmunicatus est:non tamen diuinis officiis ab stinuisti:quæ tua præsentia polluebant: Inuisibile est anathema: & inuisibiles opatur effectus. tu hoc aut nō sentiebas:aut non cu rabas. Nos aūt qui scimus excōmunicationem instar lepræ conta giosam esse: & tui cā dolebamus: & eoꝝ:qui tecum cōuersarentur: nec poteramus nō ægre ferre:quod in terris ecclesiæ maiestas ec clesiæ cōtemneret: & eius hostes honore cumularent. Hoc dolui mus Borsi:nō quod bellū recusares tuæ:ut dicis:insuetū familiæ Nā deo uolente satis erunt ecclesiæ uires ad expugnandam delen dāq; detestabilē & abominandā Malatestaꝝ familiam: quæ nō so lum ecclesiæ romanæ dominæ suæ:sed fidei catholicæ bellū intu lit: & turcoꝝ impiam gētē in italiam studuit aduocare. Nec tu no bis Alphōsum regē:aut alios cōmemoraueris:quoꝝ societatē recu saueris:ne bello iplicareris. Vide q̄ belle arguis: Negaui regi:possū

& papæ negare.admisit rex excusationem:cur non admittat papa: tanq̃ minor sit papa q̃ rex: & minus ecclesiæ sis obnoxius q̃ regi: ita rationaris. Admittimus argumentationes tuas: quando plus armis q̃ dialecticæ opam dedisti: & si nunc arma recusans:dialecti cam uideris amplecti. Nescimus quanti apud alios momenti erit hoc argumentũ. Quod propterea sibi uult: cum te dicis nõ optare ampliationẽ dominii: & contentari eo quod a maioribus accepisti. An bellum augendi tantum dominii cã geritur? At id non est iu stum ad res repetendas: ad uim propulsandã: ad opem ferendã his qui patiunt̃ indigna: ad obediendum suo principi iuste sumuntur arma. Qui pp gloriam & impium augendum bello uicinos infe stant: rem pniciosam agunt. Sapis tu: & inter paucos es laudãdus si parta tibi sufficiunt: ne ultra cupis: & philosophi magis q̃ prin cipis uitam induisti. At nos ex ore tuo accepimus sperare te breui uenturam esse in potestatem tuam urbẽ quã non ignobilẽ quam nolumus noĩare: & tum qdem affirmasti oẽm te opam impartiri: ut illius dominio potiri posses: quæ tua nõ est. Sed mittimus ista illuc pgimus: ubi de mutuo denegato te purgas. Quo in illo nõ ita rem narras: ut gesta est: si dominico fuerit credendum: q nos inter & te fuerit interpres. Audi q̃o ille ad nos scripsit: qui neq; puer est neq; sopniator. Ait ille se fuisse in domo tua: teq; multi locutum de tua ardẽtissima erga nos caritate: & inter cætera: qd' admõm cuperes edoceri: in qua te nobis posses morem gerere: qd nil tibi iucundius esset: quam nostris desyderiis satisfacere: se q; respondisse nos bello implicitos necessario nullius rei egentio res esse q̃ pecuniæ: quam belli neruum dicunt: facturum te opus egregium: nobisq; acceptissimum: si auri.xx. milia nummum aut aliquid amplius mutuo traderes. excepisse te id sermonis alacri uultu: exhilaratumq; dixisse quod petentibus nobis hoc mutuum haud quaquam negares. Suadebat igitur Dominicus: ne rem in temptatam relinqueremus: quia certum esset te aurum numera turum adeo te uerbis efficacibus obstrixeras. subrisimus acceptis litteris. diximusq; Dominico non bene notum esse Borsium: qui dicta eius pro factis habet. Subiratus est Dominicus: cum accepit suum apud nos cõtemni iudicium: rescripsitq;: ne tuas oblationes

paruifaceremus:quoniam aut nulli credendum esset:aut seruares ipse uerbum tuũ. Quibus auditis significauimus ei:si sibi uideretur:aut peteret:scire se tamen deceptũ iri: multũq; distare obseruantiam a promissis. rediit ad te Dominicus:& postulato mutuo nihil obtinuit:& confessus est errorẽ suum & te nobis:quoniam sibi notiorem esse suis litteris affirmauit. Sic res acta est. tu inde excusationẽ praetendis:quia non inuenisti auꝝ. Facile est nolentẽ nõ inuenire. Recordati sumus illius poeticae sententiae id hoꝝ genus reprebãtis:quibus in denegando paululum pudor adest:post ubi tẽpus est promissa iam pfici: tũ coacti necessario se apiunt & timẽt:& tamẽ res eos premit denegare. Et paulopost: Si rege ubi fides nihil illos pudet hic ubi opus est:non uerent̃. illic ubi opus non est:ibi uerent̃. Nemo qui ducem Mutinae auri. xx. milia nummũ non posse alicunde corradere cũ uelit:dum mõ uelit:arbitret̃ Sed multum distat a uolũtate uoluntas. Nec fugientẽ iudicii poenas filium missus pater inqrere facile repiet. Tibi an cordi fuerit mutuũ facere:nemo te melius nouit. Nos pudet tedetq; nõ mutuo:sed amico carere:quẽ probando pdidimus. Sed ad res gallicas sermo uertat̃: pp quas iratos nos tibi affirmas tanq̃ iniquo tulerimus aio te franciae regibus esse propensiorẽ. At haec respondes: q̃uis ex domo frãciae ducas originẽ:& oratoribus gallicis saepe honores impẽderis:ex tua cõsuetudine quemadmõm cardinalibus & caeteris uiris praestantibus illac transeuntibus:nunq̃ tamen aliqd tractatũ esse te:quod statui nostro aduersaret̃. Es. n. Italus:nec uelles francoꝝ cã aliquem Italum ledere. Constanter inficiaris te duci Iohanni:aut Comiti Iacobo aliquod auxilium praebuisse: & opinioni nostrae:quã de tua in Gallos affectione nos asseris cõcepisse fantasiae nomen indidisti:tanq̃ fantastici simus:bis enim fantasiã uocas. Damus tibi arbitrium:ut de nobis loquaris:ut libet:nec ꝑpterea erimus alii q̃ sumus. Nos de tua origine non disputamus: neq; ĩficias imus maioꝝ tuoꝝ nobilẽ & antiquã originẽ esse. Rursus quoq; amicũ & regibus esse Franciae & illis obsecũdare nunq̃ dãnauimus:dũmodo Romanae ecclesiae:quae tua domina est:non insidiareris. Procul a uero est opinio tua:q te idcirco displicuisse nobis existimas:quod benigne Gallos oratores exceperis. Carolus

Rex Franciæ illustris huius:qui nunc regnat:pater absq; culpa no stra magnopere nobis fuit infensus:nec tamen unquã repræhẽdi mus.Legatos eius in domo tua honoratos esse. Quomodo id nũc damnaremus in Oratoribus lodouici Regis:qui de nobis & aposto lica sede optime meritus est:& a nobis admodũ diligitur: & obser uatur : nec legati eius absque honore præcipuo ex nostra curia re cedũt.Dicis te non misisse ullos ad eum nuncios:ne quẽpiam offẽ deres.Nescimus quos timuisti:tuipse scis:nos certe uereri in hac parte non oportebat: quando & nos ad eũ misimus:& tota ferme Italia misit.Tu si non misisti:ut ais: aliorum certe causa abstinui sti non nostra:Nam nos te neq; regi amicum esse dolemus : neq; duci Iohanni:quem non minus uirtute:quam genere nobilẽ dicũt At quod illi & comiti Iacobo nullo præsidio fueris:quo uultu asse ras:ignoramus:Cum Hercules germanus tuus:quem de proditio ne Regi Pherdinando facta apud principatus Italiæ palam infimu lasti:nunc eidẽ Duci contra Pherdinandum militet : Et magna ex parte tuis alatur stipendiis.Cum sæpenumero comiti Iacobo argẽ tum miseris:& tu ipse auctor fueris:quod princeps Tarentinus eũ conduxerit: sicut compertæ tuorũ domesticorum litteræ insinuãt. Sed quid coniecturis opus est in rebus manifestis ? Siluester pici nini Comes quasi alter Achates : qui æstate proxima ante hanc il lius nomine aduersus nos bellum gessit : & usq; ad urbis mœnia prædatus est:ac propemodum Tibur abstulit insignis latro & ho stis ecclesiæ manifestus:his diebus tecum in colloquio fuerit: quẽ tu nostri contẽplatione blande allocutus magnifice honorasti: mi litemq; conducere:arma & equos emere i tuis terris absq; ullo im pedimento permisisti.Potes hoc negare:si uis:quanuis extant litte ræ tuæ:quibus te colloquio Siluestri efficis mẽtionem:si dicimus te multa transegisse cum Sigismundo hominum sceleratissimo:& cum Picinino aduersus statum nostrum:& si non accepimus testi monium tuum:in quo negas:non mirere.Nã tu ipse fateris:quod gentes mundi non credunt tibi:sumus & ipsi in mundo: & cõmu nem sequimur opinionem. Nec adhuc testimoniũ dei audiuimus in contrariũ:quod imploras. Illo audito sententiam mutabimus : quia ipse ueritas est:& mentiri non potest. Interea non possumus

more hominum uæhementibus non auscultare coniecturis. Scis quod sæpe auditus es dicere: ego francus sum: nec possum Francis non fauere. Ferraria schola Italiæ est: i qua qđ nescitur: nusquã scitur: quæ uerba cum aliis operibus tuis profecto aliquid significant. Cardinalem Atrebatensem citas testem: & Regis franciæ literas: qui tua erga se officia non satis probet. Nolumus Cardinalis de te sententiam quærere. Regis repræhensiones probamus. Vellet enim te apertum esse nec ulla uti dissimulatione: & ita sane dicebat uel consanguineum uel amicũ. Nam qui sub pallio præstat opem: nec satis animosus ẽ: nec suo facit officio satis: amicis & cõsanguineis palam subueniendum est. & magnanimi est occultare quæ faciat: siue noceat: siue prosit. Ingens spiritus nõ quærit tenebras. Leo manifeste irascit͛. Draco occulte isidiat͛. uilissimi cordis ẽ more uulpecularum quasi p furtũ aliquid agere: quod si amas francos: ut ais: & si sanguis illorum es: cur nõ pblice partes illoꝝ tueris? & manifeste suppetias bellantibus affers? Nemo te accusabit: quando tot sunt uincula. nec nos damnabimus: dabimus amico ueniã: qui subuenit amico. Nec iprobabimus consanguineum: qui consanguineo opem affert. Et simul sciemus: quid de te sentiendum sit: Cæterũ ne falsa opinione ducaris: existimas nobis molestum esse tuum cum gallis commertium: edicimus tibi palam. Nos eum: qui nunc regnat in Francia Regem loco filii habere & amare toto pectore: si quem mortalem amamus. Sic eĩm egregia sua uirtus: & altus animus: & beneficia: quibus romanã ecclesiam cumulauit: exposcunt. Non est igitur: quod opinari queas ingratã nobis esse tuam cum eo beniuolentiam. Illud ingratum nobis est: quod ei nõ aperte faues: & quod illi causam præbes: ut de te non satis contentus existat: qui dum ei simul & aduersæ parti uis amicus uideri: neutrius plenã unis gratiam. Hæc ad Gallos: quos ue seruato iure: quo teneris ecclesiæ: & ames & obserues hortamur: q̃uis nec illos ultra cupere crediderenus. Nunc de uenetis agẽdũ ẽ: quos te nobis odiosum reddidisse arbitraris: quoniam ad eos nauigaueris. Et asseris te nihil cũ eis egisse: quod nobis molestũ esse debeat: i qua re possis eorum uti testimonio. Cur iueris Venetias incertũ nobis ẽ: quãuis nõ uulgarium hominũ neq; læuiũ litteræ

ad nos datæ sunt : quæ te pnicio∫as ∫tatui no∫tro res molitũ affir mauere:ꝗuis Senatus ille grauiſſimus &iuſticiæ tenax tuis ſuaſio nibus non auſcultauerit. De ſuo autem erga te amore uel odio ni hil meminimus nos dixiſſe.neq; eĩm illius reipu.ſecreta nouimus nec noſtri moris eſt incerta pro certis aſſerere . Non eſt igitur uer bum noſtrum:quod te Veneti puniturĩ ſint infenſi tuis moribus ut ais:nos affirmaſſe. Tu tamen noſtii:quæ nobis Ferrariæ de illo Dominio locutus fueris,nos illa nunquam uiuenti homini effudi mus:ne tibi noceremus : & ſcis ꝗa ſuaſimus tibi:ut amiciciam Ve netorum magnificares:quorum præſidio rem tuam ſeruares.Cur tuũ ad eos iter dãnauiſſemus:aut cur inde fuiſſemus indignati ti bi?An non potes ire quo uelis?Libertas huius rei penes te ẽ: quã uis innuas in tuis litteris te non ueniſſe ad nos Mantuam : ne Ve netis diſpliceres:& tamẽ eo tempore cum tuũ ꝗ quæſiuimus aduẽ tum non Venetos te uereri:ſed aſtra reſpondiſti : quæ tibi mortẽ portendebãt:quorũ eſt magna prænunciare. Vide quam fueris ti bi ipſi conſtans.Multis te uerbis expurgare niteris : quod neq; cũ Venetis:neq; cum Gallis:neq; cum alijs quibuſuis hominibus ali quid tractaueris ĩ cõtumeliã aut damnũ noſtrũ. & accuſas nos ꝙ leuiter credimus delatoribus. An ſit leuiter credere:quæ tot aſtipu latores habet:tu ipſe iudica:qui pauloante dixiſti tibi gentes mun di nõ trẽdere:quod ſi ita eſt:quod nos credimus:cuncti credũt . & ſi leues ſumus:omnibus ſumus leues:qui mũdũ incolunt. Aſſeris quod in ignẽ ires :corpuſque omne dares flamæ pro ueritate aſſer uãda inocẽtiæ tuæ:nec tibi flama noceret.Primo totũ corpus igni experimento deuoues : poſtea:quaſi pœnituerit:ſolã manũ offers : ut Scæuolæ imiteris exemplum . Et ais quod non arderet manus tua igni admota.ueritas incendio reſiſteret.Recte Scæuolã adduxi ſti.Nam mutui delicti conſcius eam:quæ peccauerat : manum fo co admouit.paſſus eſt cõſtãter exuri . hominis conſtancia in eo fa cto non innocẽtia laudatur:& tu ſi ita conſtans fueris:parem cõte queris laudẽ Sed cauebis:nec quæ dicis:omnia facies.Perraro eĩm magna dicuntur antequam fiant:& facere uiri fortes quam dicere malunt.Angeris,indignaris , iraſceris quod te leuem & nugacem & uerboſum ſiue linguacem: ac deniq; parum penſi habẽtẽ ſtul

tūq; esse dixerimus:& odio prosequamur:cum te subditi tui & cū cti Italiæ populi ac principes nobis exceptis & amēt:& prudentem existiment. Si ita esset:non ab re doleres:& iusta esset querela tua. Verum nos te neque stultum:neq; amentem unquā iudicauimus neq; illa tibi ascripsimus unquam uitia:quæ nominas:quanuis de tuis oratoribus questi simus. Nam quo pacto sbocatiatum te uocauissemus:quod uerbum latina:qua utimur:ut ante diximus:lingua non habet. Quomodo te stultum appellauissemus aut amētē cuius astutias sæpe repræhendimus:& nimias in rebus agēdis cautiones atq; uersutias? De leuitate potuimus aliquid dicere : cū de tua inconstantia loqueremur:qui ꝓmitteres:& nō faceres: qđ nō potest leuitati non ascribi. Quod te odio prosequamur : cū cæteri ament:non recte ais:nam quanuis tua quædam facta damnemus te tamen non possumus non diligere:qui homo es & creatura dei: & multæ in te sunt partes dignæ amore & laude : & nos christi locum tenentes ī meriti cunctos fideles ī christo diligimus & te præsertim:qui uassallus noster es: & ecclesiæ Romanæ uicarius. Dolemus tamen aliquando quod non exequeris tuum munus: neq; illum te exhibes domino tuo:quē debes. Sed odium procul abest & rancor & maliuolentia : quæ sit autem aliorum de te uel existimatio uel opinio: & quantum ab eis ameris : non est exploratum nobis:sed testis es tuipse tibi: qui & Venetos te magnificare & amare uæhemēter affirmas. Amplectimur testimonium tuum:quāquā ex alieno ore tua laus efficacior exiuisset. Quibus officiis & Ducē mediolani:& Ducissam:& Comitē Galeacium sis ꝓsecutus : multis ī medium uerbis affers:& coli te ab illis & obseruari & magno habere in pretio asseris. Non imus inficias: quāuis nō omnes prīcipes ita sunt aperti ut nos:& illi nostra ætate uidentur sapere : q melius dissimulant. Quod Florentini: ut ais:prudētē & circunspectū & alti cordis sensuq; magni principē ducant & ament: & nullam unquam tibi de finibus litem moueant:& subditos tuos nullo dāno:nulla cōtumelia afficiant: audiuimus non sine uoluptate tuoq; nomini magnā accessionem hinc factam esse cognoscimus ꝗ te populus ille inter ethruscos oculatissimus admiret & laudet Illa ē eim uera laus: quæ ab homīe laudato ꝓficiscitur:multo ma

gis ab excellenti populo. De Mantuano principe & anima una in duobus corporibus:sicut Aristophães ait:cõsentimus tibi:& quod ille perspicacem & cautum & sapientem & principem iudicet:tuã sequimur auctoritatem. Nec Bononiẽses & magnificare & procul uidentẽ existimare negauerimus. At quod te ament non sit nobis uerisimilis: cũ suos exules in tuis urbibus foueas:nisi occulta est inter uos intelligẽtia:cuius rei tibi iudicium reliquimus. Illud ex ploratissimũ est: quod de tyrannis Romãdiole affirmas.es illis:ut scribis:carus atq; acceptus: Sigismũdo præsertim homini pernicio so:& fratri eius nihil meliori. Quibus uel fausti contra nos: uel non astitisti nobis cõtra eos ut tenebare. Verum ex cõmertio tam facinorosæ domus nulla tibi assurgit laus: & cautius erat hunc lo cũ præterisse:& si cõsanguinitas ĩtercessit: ut ais:nõ ẽ efficax testi monium sanguinis. Pergis ad Regis Pherdinandi negotia:& pluri ma dicis de patre suo:& de affinitate: quæ tuo germano cum illo fuit:& lõgas explicas rerũ ambages:quo modo te Alphonsus ama uerit honorauerit q;:& munera quæ illi attulit. Quod nũquã Pher dinando nocueris:& litterarum eius exemplaria nobis misisti: ĩ q bus ille te optime meritũ de se affirmat: Ais tamen nepotem tuũ qui cum eo fuit:aliam Regis mẽtem ad te detulisse:& plus Regi: quam tuo nepoti adhibes fidei:& tamẽ dicere soles nobilissimum æstẽsis familiæ sanguinẽ ueracẽ esse nec scire mentiri. Si ita ẽ:cur Pherdinãdi litteris:quã nepoti tuo magis credis? Si uera ẽ Pherdi nãdi epistola:mentitus ẽ nepos tuus. Si uerax tuus nepos: falsa ẽ epistola:nec de te Pherdinãdus bene sentit. Nos & nepoti tuo cre dimus. & Pherdinando ignoscimus ea scribenti:quæ tibi placeãt: quia non est calamitosi hominis & ĩ aduersa fortuna constituti po tentes principes:etiam nocentes accusare. fatetur potius: quæ illi uolunt:& tollerat:& dissimulat iniurias siue ut desistant persequi siue ne magis noceant. & multum interest: quo tempore quis lo quatur. Posteaquam multa inculcasti de tua in te omnium gratia nobis demptis:dicis te more progenitoꝝ tuorum ĩ bellis:quæ Ita liam agitant:neutri partiũ adhæsisse ipsamq; neutralitatẽ magnis effers præconiis. Nã tui subditi hic ditati sunt pace fruẽtes:& sæ pe Italia tuoꝝ studio maioꝝ:q neutralitatẽ seruauerunt:ad otium

rediit.Subdisq; & patrem tuum: & alios antecessores sæpe grauia ĩ se odia excitasse:cum essent neutrales dicentibus his:qui conten debant.Qui nõ ẽst mecũ:contra me est:& idem tibi nunc ais acci dere:quẽ oẽs oderunt:quos belli societatem refugis.Multi ergo te oderũt:qui uel Ferdinãdũ:uel Renati sequuntur facta:qui multi sunt:& ipsi contendentes oderunt.Non igitur solus te Pius Ponti fex odit.En quam cohæret ista prioribus.Sed damus ueniam mul ta dicenti:qui non potest ĩ multiloquo deesse peccatũ.Extollis pluri bus uerbis neutralitatẽ:& rem iustã ac pernecessariam cõaris ostẽ dere.At Solon:qui leges dedit Atheniẽsibus rem ciuitati pernicio sam censuit exilioq; neutrales mulctauit.Stante basiliensi cõcilio cum germani neutralitatẽ quandam recepissent & ab Eugenio & ab ipso cõcilio reprobati fuerũt.Et sunt qui angelos quosdã ex cæ lo præcipitatos aiunt qa pugnãte Michaele archãgelo cũ Dracone stante bello dubii fuerãt nec agno adhærentes nec lucifero.Bono nienses·quos tibi amicos asseris:eos: qui diuisa ciuitate partẽ nul lam recipiunt:male transuersos appellãt.Christianitas tota quasi ciuitas quædã est dei in terris quæ cælestẽ inquirit Iherusalẽ:hanc unitam esse conuenit:qđ si diuidatur ĩ partes: & altera impugnet alteram:ei cõsentiendũ ẽ:quæ iuste induit arma:ut fiat belli finis: & discãt iniqui pacẽ tenere:& parere superioribus:Etsi licet aliquã do belli expertem esse: id profecto nõ licebit domino iubẽte:ut ar ma pro se capiat contra hostem suum.In his quæ pendent: ex gra tia & arbitrio poteris neutri auxilia subministrare.Ut si Veneti: & Florentini:uel Mediolanẽses inter se pugnent.q̃do istorũ nemo tibi superior est:& quidqd ex te petunt:ex gratia petũt.Secus ĩ Pa pa fuerit:cui uel nõ roganti teneris ut domino assistere.Si modo eius Vicarius es:ut non tam opere:quã uerbo fateris.At dicis non posse te perpeti mortalia uulnera nostra:hoc est uerba: quibus te repræhendimus: & peremptoriũ nobis cõminaris edictum: quasi grãdem aliquam sis facturus mutationem: nisi desistamus te ob iurgare: plusq; commoueris nostris uerbis: quam nos tuis factis agitemur.Est tamẽ tui arbitrii facere ut uelis:& uti edicto perẽp torio cum tuo domino:quãdo eum nõ habes ut dominũ.Facile pa tiemur te sequi desyderiũ tuũ: si non poterimus impedire:nec ho

mines sine lege:nec equi sine fræno retineri possunt.Si leges con temnis:difficile est in officio te retinere: qui posteaquam aliquan diu acerba locutus es. Deniq; subiūgis uelle te scire quo pacto de beas nobiscū uiuere:tanquam uelis obsequi nobis: si noscas quæ sint officii tui partes.non est quod te multis moremur: breuis est formula.Recte uiuito:nos nihil ex te quærimus:nisi quod æquū: qđ debitū est.Tu nisi omnes:quas petis:ex nobis gratias obtineas iniuriā tibi factam putas: nec distīguis inter debitū & gratiosum & cum res arduas ingentesq; petas.si negantur. gratiolas inquis obtinere non potui.si conceduntur.& quid est:ais: parua res ē mi hi concessa:quæ nulli plebeio fuisset negata.Atq; ita fit ut siue ne gemus:siue concedamus:quod postulas: parē ineamus beniuolen tiam. Petiuisti: ut publicani: qui tuo nomine ab ecclesiasticis ui ris uectigalia exegerunt:absolui posset.Indulsimus.teq; alieno do nauimus ære.Tu hoc minimum ducis:& tāto te munere indignū reddis.Nec priuilegia tibi concessa trahis ad gratiā:quæ plurima sunt.Relinquemus deinceps ī terminis iuris: atque ita intelliges quot quantasq; gratias a nobis acceperis.Non erimus iniurii tibi si iuri te relinquemus.Amplificas:& admōm extollis:quæ ī nostrā laudē feceris uel utilitatem.quæ uero accepisti a nobis: imminuis atq; contemnis.Quod nos laudaris:habemus tibi gratias: quāuis non stabit laus nostra:nisi operibus nostris conueniens fuerit.qđ quid supra uerum dicitur:caducum est:tua tamen probanda uolū tas ē.De utilitate:quā nobis præstiteris:amplo loqui ore nō possu mus.non es tamen fraudatus tua laude.Misisti ad nos uasa quædā siue uitrea:siue christallia pulcherrimaq; de auro atq; argēto uesti ta:quorum ualor mille aureos non excessit:at qui ea detulit secum priuilegia ad te retulit multarū & magnarū rerum quarū taxa auri decē millia nummū ascendisset: tibi nihil constitere: gratis enim cuncta tuo Annibali ingenio nō natu pœno tradita sunt. Honora sti nos ferrariæ egregie quidē ac magnifice.& cū Mantuā iuimus & cum inde rediuimus:nec negamus nos ide tibi obnoxios esse:q̄ uis sine tuo magno dedecore & ingratitudinis nota nō poteras tu um dominū non honorare:qui te summo cumularat honore.Ferrari am petēs: & ī tuas ædes familiariter & absq; ulla pactione uel cō

diciõe descẽdens. Quæ res tuũ nomẽ orbe toto clarius atq; illustrius reddidit. Nec quisq̃ fuit: q te papæ aduentu nõ magis exaltatũ existimauerit: q̃ papã tuis honoribus decoratũ. Nos tamen officiũ tuũ non dedimus obliuioni: nec propterea satisfactũ liberalitati & magnificentiæ tuæ iudicamus. Sed auximus gratias: & qđ maxie cupiebas: quanq̃ non satis ex honesto cupiebas: Episcopũ ferrariensem ad feltrensem transtulimus ecclesiã: nõ q aliqd deliquisset: erat.n.uir grauis & iustus. sed quod eum priuatis quibusdã simultatibus recto intueri uultu nõ poteras. Nec suffecimus ei extraneũ quempiã aut ignotũ ingratumq; tibi. Sed eligimus ex familia Rouarellarum: quã inter paucas obseruas Laurentiũ p te nobis sæpe cõmendatum uirum excellentẽ. & litteris & moribus sacræ theologiæ studio inter primos laudatum. Optabas Bartholomæũ eius fratrem Archiepiscopũ Rauẽnatem in Collegio Cardinalium assumi: idq; litteris & nunciis & ore tuo sæpe a nobis efflagitasti. Egissemus: ut primũ facultas data est: tuæ ingenti cupiditati morem: & ais nos tibi cũcta negare: quæ petis. & siquid obtines: gratiolas impetrasse te minimas dicis & nulli negãdas: fortasse parua existimas priuilegia & indulta q̃plurima ex nostra cancellaria obtenta: quia nihil soluisti: & liberaliter gratisq; omnia concessa fuere. More hominũ facis: illa pluris existimantur: quæ carius emũtur: quæ gratuita sunt: ipsa donatione uilescunt. Tu si nostra tuaq; beneficia in æquilibrio posueris: inuenies te longe superatum. Nec nos hortaberis: ut nepotum nostrorum salutẽ & firmamentũ ĩ tua quæramus familia: ut ad oratorẽ tuũ scribis. Suades enim ut meminerimus: qui fuerit exitus nepotum aliorũ pontificum: qui post illorum obitum mox corruerunt. Commemoras uetustatem tuæ domus: quæ per tot sæcula durauit: tutumq; nepotibus nostris refugium ĩ tua domo quærendum censes: id fiet: si te beneficiis prosequemur: ostendamusq; te nobis esse carissimum: retribues eim nostris nepotibus. Vis prius accipere: q̃ dare. Fœneratoris hoc fuerit q pignus ante capit: q̃ mutuã pecũiam e manu mittat. Venditores prius mercẽ tradũt: deinde pretiũ accipiunt. Esto fiat: qđ admones. Erit ne ꝑpterea bene consultum nepotibus nostris? Non dicis qđ multa expectare illi ex te queant: sed refugium: ais: habebunt in

domo æstési.Refugium eiectis extorribusq; côuenit: exulare illos
prius oportet: deinde apud te refugium îuenire. At qđ refugium?
cecti ne an uictus? uestitus ue? An quod Moses apud sacerdotem
Madianitá. An qđ dauid apud Achi filium Maochi regem Gethi.
Incerta est hæc refugii promissio: quod etiam fugientibus ex ore
canum aliquando feris præbet. Pulchꝝ nêpe refugium nostri ne
potes abs te sperauerint post obitum nostꝝ: qui nobis uiuêtibus
& summis te beneficiis prosequentibus iniurius eis fuisti. Andre
as: Ptolemæus: & Iacobus pater eius testes sunt: quibus quas mi
nas intuleris: tuæ litteræ docent: quæ in manus nostras peruenere
Alter eoꝝ frater noster secundum carnem consobrinus est: alter
nepos nec tamen eis pepercisti: quis consanguineos tuos appelles
Egerrime tulisti nos Andreæ in tuo territorio ecclesiasticum bene
ficium contulisse: & reseruatum quidem atq; in curia uacans. Re
stitisti: & diu impediuisti. Quomodo tua nostris nepotibus elargi
re: qui aliena eis donari non permisisti? Satis hoc indicat: qualis
post obitum nostrum sis futurus: qui dum uiuimus: talé te exhi
bes. Nam si hoc fit in uiridi: quid fiet in arido? quáuis non habet
cæli decretum post nos uictuꝝ te esse: & nescis quid uesper uehat
Multus est tuus de nostris nepotibus sermo: & arbitraris nos eos
uelle reges constituere. Falleris. Non quærimus eis montes aure
os: nec propter eos spoliabimus Romaná ecclesiam: nec ut eis be
nefiat: uel tibi: uel aliis remittemus cêsus beato Petro debitos. faci
lius erit bóa ecclesiæ a nobis eripere: q̃ recipere. Nepotes nostri eâ
ferrent sortem: quam tulerunt aliorum pontificum: uel cỗangui
nei: uel affines Satis erit eis: si tanquam priuati ciues honeste que
ant uiuere: nec si tibi æquabunt nec cæteris æstensibus: quorum
nobilitas uetusta est: & opes multæ nobis cura est: nó de nepotib?
nostris: quáuis eos non negligimus: sed de sede apostolica: quæ
multo antiquior est: & nobilior tua domo: & si non male audis:
ét ditior huic consulimus: huic pdesse studemus & scimus qa si
cut tu morieris: & successoré habebis: ita & nos morituri sumus
& habituri successoré: qué sacrú collegium elegerit: & is erit Iesu
Christi uicarius pater pauperú æterni regni clauiger: nec noster
tátú ueꝝ ét beati petri successor huic hæreditaté seruare îtegram

cupimus.Nec maior affectus tuus est erga hæredem:qui tibi suc cedet incertus q̃ nobis erga successorem: quem certi sumus adeo eligendum esse. Nec familia nostra piccolominea uel paup absq; gloria erit nobis uita functis:quæ Romanum pontificem unū ge nuit : ét si non sumus hoc culmine digni. Tu fruere ut libet do mus tuæ nobilissima fama: & maioꝝ te titulis ac triumphis oble cta.tantum desine nepotibus nostris uel ignobilitatem:uel paup tatem exprobrare:meminerisq; multoꝝ regum parētes fuisse ser uos & seruoꝝ progenitores aliquando regnasse:nec potentiam ul lam ulli inter mortales non deficere: nec nobilitaté nō obscurari. Atq; hæc de nepotibus nostris: quoꝝ te curiosum esse non inuiti audiuimus : si mō uera caritas est & non mercænaria : Videris ta men oīa tui emolumenti cā dicere: ut te magnificemus.& reuer teris ad purgationem : & iterū atq; iterum obiecta non tā refellis q̃ negas & instas:ut tibi negāti fidem habeamus:& quoniam hoc assequi desperas: offers ad confutandam calumniam : quam tibi falso impositam dicis auri cētum milia florenum uelle deponere apud mensarios Romæ: qui nostro cedant ærario:nisi tuam inno centiam plane ostendas : nec diu manes in proposito:mutas obla tionem euestigio : & depositum ipsum transfers:in uades:aisque decem cardinales hanc summam tuo noīe promissuros:neq; dubi tas quin singuli eoꝝ pro decēmilibus sese obligent: tanta est tibi de his fiducia.Quid hic dicamus? hæc profecto uia est:qua te op time purges. hic est legitimus defensionis modus : Acceptamus oblationem tuam eo quo fit ordine. Deponito auꝝ:aut uades da to:nō recusamus cardinales:si non probaberis deliquisse:impune ab his ac pecuniam & famā refers tecum & dignus eris quem ma gnis efferamus præconiis.Pulchra res:bellum inuentum prouide cogitasti.duplex hic periculum fiet: & tu experieris:quantū te car dinales ament:& nos palam uideb imus:an teneas quod polliceris nostra sententia est:neq; te dicta seruaturum: nec cardinales tuæ satisfacturos opinioni. Falli uellemus:Sed non patieris adeo labi romanum pontificem: ut falsa pro ueris accipiat : neque plus ui rium hæc oblatio habebit quam altera Dominico facta de argen to:& altera nobis depetenda Mantua. Atq magnopere petis:ut te

in priorem gratiam recipiamus: & omissis quærelis te amemus. te honoremus.& cũ aliis benefaciamus.nec te unũ postergemus. Cupisq; tandẽ scire:quo in te aĩo simus. Libet tecum apte loqui: & nostrã seruare consuetudinẽ.libera est mens nostra:& quod ge rimus in corde:promptũ habemus in ore.Audi ergo aĩ nostri sen tentiam:nec uageris amplius incerta pro certis habens.folium ti bi non Sibyllæ:sed euangelii recitabimus.Nos neq; te odimus:neq; contẽnimus:nec familiam tuã libenter ledimus: sed admiramur paulũ:ac dolemus quod eum nõ te nobis exhibes: quẽ sperauimus & qualẽ te esse uel familia tua: uel dignitas requirit:atq; iccirco tuos legatos absq; arbitris seorsum accersitos adhortati sumus: ut te nostro noĩe cõmonerent ab errore abire & in uiam reuerti: ne pgeres ulterius Romanũ offendere pontificem: qui dominus tuus est:& cuncta quæ de te acceperamus:illis apta fecimus. Si non sunt uera:quæ tibi obiecimus:recte negas.Sed purgãda sunt indicia:& coniecturæ dissoluendæ: & faciendũ depositũ:quod pol liceris.Sin uera de te locuti sumus:& iusta est querimonia nostra non multa ex te petimus.Fatere delictum:& præsto sumus uolẽti mores corrigere ueniam dare.Imitare filium prodigum sua pecca ta confessum:& apponet tibi pater uitulum saginatũ:& fiet ĩ tua conuersione lætitia similis illi quæ refertur in euangelio.Sed nõ põt facile adduci:ut peccasse aliquando censeas.Recta tibi & sum ma laude digna cuncta uidẽtur quæ agis:Atq; iccirco præter nos principes oẽs te colere & admirari magnope asseris.In culpa sunt domestici tui:qui raro uer̃a tibi de te dicunt.Multa est in tuo pala tio palpans adulatio:regum familiaris morbus.Approbant qdq̃d agis:purpurati tui quidquid loqueris admirantur.Alius sapientiã tuam:alius eloquentiam tollit in cælũ.Hic te Salomoni præfert. ille Demostheni.nunc liberalitas tua:nunc magnanimitas lauda tur.Si quẽ plectis:iusticia & seueritas magnis effertur præconiis. Si absoluitur:etiam innocens clæmentiæ misericordiæq; cõcedit᷑. Quidquid mente agitas:diuini ducitur esse cõsilii. Si laudas quẽ piam:laudant & illi.si rursus damnaueris:eundem damnant.Ais aiunt:negas negant:si dixeris æstuo sudant:quocunq; pergis:sem per inter laudem placentiamq; te reperis. Veronam:quoniam li

beri populi est:nunquam pergis:hinc tu tibi complaces. Neq; ani maduerteris alium de te sermonem esse in foro: alium ĩ thalamo Si priuato non nunq̃ habitu circuires urbem incognitus:& modo in plateis:modo in balneis:& aliquando in pistrinis: seu tabernis uinariis audires populi uoces quod sæpe tuus genitor: tuusq; frater dicitur factitasse:uerum de teipso cognosceres: & multa de tuis operibus emendares. Et si statua tua:quæ in foro sedet:apertas haberet aures:posset'q; tecũ loqui:qualis sit plebis erga te animus non subticeret. Nam sæpe in eam tanquam in teipsum maledicta prebraq; iaciuntur:ut est oĩs in suos rectores contumax populus Sed quoniam neq; statuæ datus est sermo:nec tu libere loquẽtem audis plebem:nec qui tecum uictitant:ad uerum te fantur, officii nostri esse putauimus de te aperte ad te scribere:quæ sentiremus non carpentis detrahentisq; inimici: sed more pii patris corrigentis & amãtis:quem non decet adulari aut impinguare oleo caput filii. Si uera dicimus:intelligis:quæ sunt corrigenda, potes adhibere medicinam cognito morbo: & gratia est indicanti habenda: qui noluit te ignorantem perire. Si sanus es: & nulla eges cura: gaude conscientia tua:& nihilominus ama:qui te admonet. amat enim & te ille:qui corripit:quanuis corripiat frustra:si nõ amaret sineret pro sua opinione te labi: cui nulla esset de tua salute cogitatio. Nos te diligimus:ut ante diximus: odimus autem ea quæ credimus in te mala esse:atq; idcirco monemus:ut illa relinquas: si uera sunt. sin falsa:ut ita purgeris:ne uel uos uel alios sinistra opinio de te teneat. quia non malo tãtum sed mali quoq; suspicio ne carendum. Accipe uerba nostra in bonam partem quanuis dura uideantur. & habeto gratiam quod aperte loquimur. neq; figmẽtis utimur aut blanditiis. Si capesses consilia nostra delectaberis tandem in eis. quanuis ab initio paululum acerbitatis uidẽtur habere. ut sunt oĩa præcepta salutis quæ amaritudinẽ quandam ab initio præ se ferunt. & ipsos inchoãtes deterrent. Posteaq̃ uero recepta fuerint. & cõsuetudinem transierint mirabilem proficientibus suauitatem exhibent & dulcedinẽ suggerunt incredibilem. Datũ Viterbii nonis Iunii. Mccccl xii. Põtificat' nostri ãno quarto.

Pii Secūdi Pont. Max. epistola trigesimaprima ad regem francorum cōmendans eum de bono animo erga pontificem: & de regno Siciliæ ratum fore affirmans quod promisit.

Pius episcopus seruus seruorum dei: carissimo in Christo filio Lodouico Francorum regi christianissimo: salutem & apostolitam benedictionē. Reuersus ad nos Antonius Noxetanus familiaris noster dilectus: multa de tua erga nos caritate exposuit: quæ percupide audiuimus: quanuis alii alia uario rumore assererent & præsertim de reuocandis ex curia nostra prælatis tuis: quod nunquam potuimus de tuo castissimo pectore credere: cum nos te etiam antequam regnares: semper amauerimus & pro nostris uiribus saluti tuæ cōsuluerimus. Illud autem quis potuisset uerum arbitrari: ut plus tu illos existimares: qui te aliquando persecuti sunt: quam nos: qui audiuimus: semper dilexi mus toto corde: & plura possumus ad tuam gloriam cōferre mul to q̄ illi? Affirmauit nobis Antonius te iuxta cor nostrum regem esse: qui alta mediteris: & nobis in amore respondeas. Quare nihil nobis potest esse iucundius maxime uero id magni fecimus: quod de conuentione Antonio exposuisti. est enim res te nobisq; digna: si modo caute conducatur & secrete conuentibusq; modis: ut eidem Antonio respondimus: qui de hoc ipso ad te rescribet. Speramus bona multa inde emergere posse & pro re publica christiana: & pro tua gloria. Nam & tu es: ut uidere uidemur: qui ad magna sis natus: tuorum more progenitorum: & nos minima studimus: & cupimus aliquando tibi ostendere quanti te tuamq; domum faciamus. De regno Siciliæ: quod scripsit tibi de mandato nostro Cardinalis atrebatensis: & quod tibi rettulisse credimus episcopum Ferrariensem: ratum & firmum erit: si per te fuerit acceptum. Nam ea uia est: quæ cum nostro honore teneri potest: cuius sumus parcissimi: Nec credimus tuam: & serenitatem honori nostro uelle derogare: cum nos tuum & seruatum uelimus & ampliatum. Amplectare igitur oblationes nostras: & inuenies nos non uerba dare: sed facta. Si quid interim audis: nō moueare. Nā dū pendent tractatus uel pacis uel induciarum sua quisq; negotia

Christi amisit.

prosequitur:ne copræhendatur incautus. Vale in christo optime. Die.xi.Iunii.M.cccclxii.Viterbii manu propria.

Pii Secundi Pont. Max. epistola trigesimasecunda ad Regem francorum credentialis in episcopum andegauensem.

Ius episcopus seruus seruo℞ dei carissimo i Christo filio Lodouico Franco℞ Regi illustri salutem & apostolicã benedictioné. Venerabilis frater episcopus andegauẽsis orator tuus nobis pp uirtutes suas acceptissimus & gratissimus fuit Is ad te reuertitur: Speramus bene informatus de nostra erga te caritate & singulari affectione. Rogamus: uelis ab eo audire: quæ secum contulimus: & tibi persuadere inter principes qui hodie uiuant: te nobis esse carissimũ. Reliqua ip se tibi exponet: quem pro sua nobilitate uera oĩa locuturu℞ non dubitamus. Scriptum Romæ manu propria die quarto Maii. M.cccclxii.

Pii Secundi Pont. Max. epistola trigesimatertia ad regẽ Franco℞: in qua quædam refellit: quæ falso ei fuerunt enarrata.

Ius episcopus seruus seruo℞ dei carissimo i Christo filio Lodouico Franco℞ Regi illustri salutẽ & apostolicã benedictionem. Litteræ tuæ quas heri accepimus datas Burdegalis: quis modestissimæ & humanissimæ: querela℞ tamẽ plenæ fuerunt. In his. n. ais uenisse ad te aliquos: qui affirmauerunt nos cũ tuæ obedientiæ litteras & pragmaticæ abdicationẽ accepimus: ter clamasse guerrã usq; ad capillos. De qua re tanq̃ uera dolore te ostendis: & sentire uideris: nos quæcunq; agimus eo tẽdere: ut consanguineus tuus regno Siciliæ excludatur: & tu dominio Genuæ frauderis: Quas res multis de causis indignas dicis. Non miramur fili amantissime inueniri hoĩes qui talia dicant: afferant: iuramẽto cõfirment. Multi sunt enim hoĩes adeo maligni: ut oẽs eo℞ cogitationes in malũ uergant: neq; hoĩes uereantur nec deũ quibus & peierare & mentiri pronũ est. Sed miramur nobile tuũ pectus his nugis potuisse fidem præstare: Nam quantum litteræ

sonant:persuasum tibi est: nos ea uerba dixisse:quæ suprascripta sunt de guerra:& id opere implere: & dicis de duce mediolani: & de nepote nostro multa. Certe fili dignū erat eos qui de nobis talia ad te detulerunt:cōpræhendisse & tenuisse: donec ueritatē inquisiuisses:& pro rei euentu uel puniuisse uel præmiasse:Nam in tali & tanto negotio aliquid affirmare grauissimū est:quod pōt iter nosq; diffidiū parere. Nos certe ne dū talia nō diximus: sed neq; uel cogitauimus unq̄ uel sopniauimus:fuissemusq; admōm stulti si hunc sermonē emisissemus. Nā quis pontifex est:qui talia uerba effunderet?Sunt ne illa uerba sacerdote digna?An potius secura?Quippe tam leuis fuisset pontifex talia dicens q̄ uanus & nugax:qui ea ad te detulit:atq;ut scias: qbus uerbis usi sumus:quādo primum de sublatiōe pragmaticæ certitudinē habuimus: hæc ueritas est. Eleuauimus manus ad cælum:& cum lachrymis diximus.Gratias agimus tibi deus:qui hoc tempore tā religiosum & nobilē regē euexisti:i cuius corde posuisti dilectionē ecclesiæ tuæ sanctæ. Da mihi gratiam:ut pietati suæ digna possim præmia retribuere. hæc uox nostra fuit plena lachrymis:quæ præ dulcedine tui doni emanabant. Vide an hæc consona sint his:quæ tibi relata sunt. Quæ aūt publice diximus in tuam laudē & tuæ domus gloriam:ipsa oratio per nos edita docet. Hortamur & iterū hortamur ne susurronibus his credas: aut tam facile aures præbeas:sed cō præhensos teneas usq; ad inquisitionem ueri. Nos te amamus: & magnificamus: & amaturi sumus uita comite. Cardinalis Atrebatensis & multi alii testes sunt nostræ feruentis erga te caritatis. Quod ais de nepote nostro:scito quod ante quam pater tuus moreretur:per uerba de præsenti matrimonium contraxerat cū puella.xi.annorum: ut nobis affirmatum est:& debebat tunc cōsumari:nisi quod in æstate bellis intendēdum fuit:Dilatum est usq; ad festa natiuitatis: & tunc sponsæ suæ cōmunicauit nepos noster: quo tempore nondum uenerant oratores tui ad nos:nec certitudo erat ulla de pragmatica sublata:imo oīa dubia fuerunt usq; ad aduentum oratoꝝ: Nec nepos noster de cōsilio nostro matrimoniū consumauit quādo eius rei arbitrium noluimus unq̄ nos assumere: sed de uxore diximus ut ageret quæ in suam rem existimaret:

quia ipse esset:qui de coniuge sciret quid sibi conueniret.Et ita fecimus semp cũ nostris consanguineis pmittentes eis:ut nuptias sibi deligerent.Præterea multis mensibus & fere anno ante misceramus copias militum nostroꝝ pro defensione regni Neapolitani q̃ de matrimonio aut uerbum ullum esset aut cogitatio ulla.Nõ ergo matrimonium ipsum fuit cã fauoris p nos Pherdinando impensi:sed ratio tuẽdi honoris nostri & iuris romanæ ecclesiæ. nec tu tibi persuadeas:quod pp nepotes nostros aliqd agamus honori nostro cõtrarium. Nos non solemus unum dicere:& aliud agere. Nec inuenies nos incõstantes:nec studemus auferre tuo generi regnum Siciliæ. Sed posteaq̃ tuam accepimus obedientiam: multa intermisimus & de Aquila:& de Abrutio:& de duce Soræ:& aliis pluribus tui cã. quod si noluissemus agere quæ poteramus:audiuisses alia noua.Nec pecuniæ regni tui hæc fecissent aut pecuniæ cõtra tuicos congestæ:quæ nullæ sunt.Multa tibi dicunt de auro quod ad nos uenit p p sublationẽ pragmaticæ:rogamus ne credas oĩ uerbo: quia non augent propter hoc redditus cameræ in qnde cim milibus aureis annuatim:nec in decem milibus:& q aliter dicunt:nesciunt ueritatem. Vide:quæ guerra hinc fieri possit.Sed si posset:non tamen faceremus maxime contra te:qui de nobis optime meritus es.Quod aũt non cessatur a bello:id est quia expectamus responsum tuum sup his quæ ad te misimus. Talia non debent fieri sine modis & formis debitis & cum bonis securitatibus ut salus honor noster & status ecclesiæ.Quod attinet ad Genuã contrarium eius est:quod tibi psuades.Nam nos duci Mediolani semp scripsimus:quod in facto Genuæ tibi morẽ gereret:& in oĩbus rebus tuã beniuolẽtiam quæreret:& in hoc multa sunt scripta nostra:& multæ suasiones oratoribus suis factæ. Ipse quoq; lodouicus:qui se gerit pro duce Genuæ:bis ad nos legatũ misit consilium & auxilium petẽs. Auxilium diximus palã nos minime daturos contra domũ Franciæ.Consilium aũt dedimus:ut cum tua maiestate se cõponeret:& obtulimus ẽt: si uellet nos mediatores. Hæc per nos acta sunt in facto Genuæ:posteaq̃ tu regnũ franciæ accepisti.Vide:si hæc sunt signa:q te uelimus excludere an non. Quantum aũt ad matrimonium filiæ tuæ:id nos magnificemus:

& gratias agimus tuæ ſerenitati. Non potuit id tractari:quoniam ut diximus: ante aduentum oratorũ tuoꝝ cũ alia cõſumatũ erat. Verum de hac re latius tibi ſcribet dilectus filius Cardinalis atre batẽſis. Pro deo fili ne ſuadeas tibi ſiniſtra de nobis:nec putes nos uti dolis:quia non ſunt nobis amici. Natura noſtra ẽ uerax. Dicimus ẽ eſt:& non non:nec uariamus ſermones noſtros. Perſuade tibi:qa te diligimus: ſi quẽ diligimus hominẽ. Cogita:ut regni huius Siciliæ negotia cum tuo & noſtro honore terminentur: & conuerte animũ ad rem fidei tuẽdæ contra turcos: ſicut tibi per epiſcopum Ferrarienſem ſignificauimus. Et uidebis an Papa pius uerax ſit: & an te tuoſque diligat. Vtinam eſſes in loco:in quo poſſemus te alloqui & audire. Certe non diſcederes a nobis: niſi optie cõtentus. Vale:& noli credere delatoribus pluſquam nobis. Scriptum Viterbii manu propria die.x. Maii. M.cccclxii.

Pii Secundi: pont. Max. epiſtola trigeſimaquarta ad Regem Francoꝝ. ubi excuſat ſe de his:quæ acciderũt in regno Siciliæ.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei cariſſimo in Chriſto filio Lodouico Regi francoꝝ chriſtianiſſimo ſaluté & apoſtolicã benedictionẽ. Credimus te accepiſſe: quæ his diebus i Regno Siciliæ acciderunt aduerſus partes regis Renati:quæ res nõ ita emerſiſſent: ſi oratores tui ad treguas cõponẽdas citius iter ad nos feciſſent. Vtrunq; ſit:perſuadeto tibi nos neque aduerſis rebus frãgi:neq; ſecũdis inſoleſcere. Quæ alias tibi ſcripſimus de mẽte noſtra i facto regni Siciliæ:& oratoribus tuis pariter affirmauimus:nõ mutabimus. ſed uẽientibus ipſis tuis oratoribus cũ pleno mandato ad unguem ſeruabimus: quæ ſumus polliciti. Vtinã qui prio ad nos uenerunt:cõponendaꝝ reꝝ facultatẽ habuiſſẽt. Iam res in uado eſſent. Tu ſapiens es & iuſtus:cogitabis: quæ tuo & noſtro honori conueniant:& illa proſequeris: & ad ea inuenies nos abſque ulla fictione promptiſſimos. Si quis aliud pietati tuæ ſuadere conabitur:a uero erit alienus & indignus: cui præbeas aures. Optimus deus ſerenitati tuæ ſemper propitius adſit. Scriptũ Pientiæ. vi Kalẽdas Septẽbres. M.cccclxii. manu propria.

Pii Secundi:pont.Max. epistola trigesimaquinta ad Cardinalē san ctæ Ceciliæ monitoria de agēdis cum illustri Comite urbinati.

IVS Episcopus seruus seruorum dei dilecto filio Nicolao Cardinali sanctæ Ceciliæ apostolicæ sedis legato salutem & apostolicam benedictionē. Tua fides & in rebus omni bus diligētia & circūspectio liberat nos scribēdi onere: qa ubi tu es nos sumus.& ea facis:quæ ipsi faceremus:nec hortatu indiges.Si qua sūt apud nos:quæ tibi cognita esse cupimus:scribit ad te Gre gorius Lollius nostro noīe.Nō igit̄ mireris:ut arbitramur:si litte ras manu ꝓpria scriptas haud multas recipis: & credimus labori nostro te nō inuitū parcere. Nūc epistola hæc parua a nobis exara ta ad te ueniet:& cū ea exēplar litteraꝝ: quas Vrbinati comiti scri bimus aduersus dolos & machinamēta.Sigismūdi ꝓditoris:Cuius artes & isidias euitare perarduū ē:quanuis Frederici ꝓspecta nobis uirtus ē & cōstātissima fides:tamen omni ingenio adnitēdū ē:ut ī officio retineatur:& ut ipse omni conatu hostē urgeat: neq; sinat ꝑtrahi bellū:quoniā neque post uictoriā ipsū deseremus. Tu scis quæ illi dicenda sunt:& naturam eius calles.Vtere tua industria: & accelera quāmaxime potes ad belli exitū:neq; aut Venetos: aut alios uerearis:Nam Veneti nobis amicissimi sūt:& nostri causa co mitē Carolū denuo cōduxerunt: i qua re frustrata est & Sigismū di expectatio:& Ducis Mutinæ diligentia.Nūc oratores Regis frā ciæ uenturi sunt:& in his quoq; spes Sigismūdi sita est:ut in fidu ciis:quæ de regno faciendæ sunt:concludat̄:decipitur.neq; eīm de nostri subditis alioꝝ erit iudiciū.In regno res nostræ supiores sūt Curato quā citius fieri potest:Sigimūdus pereat:& auersus comes sentiat quod ueretur.Vale.& sepæ nobis scribito.Dux Mediolani: ut nobis significat:mittit Comiti auri numum sex millia: & Lo douico maluicio in Abrutiismille. Scriptum manu propria apud balnea Petriolensia nonis Octobribus.M.cccclxii.

Pii Secūdi:pon.Max. epistola trigesimasexta ad Fredericū Comitē Palatinū reprǽhēdens eum:quod arma Diethero iunxerit:& edi xerit:ne quis apostolicas litteras ī suo dominio publicaret.

AD FREDERICVM COMITEM PALATINVM

IVS Episcopus seruus seruorum dei Nobili uiro Frederico Comiti Palatino sacri Imperii electori salutem. Quod te dilectum de more filium non uocamus: neq; benedicimus tibi:faciūt opera tua: q ut ecclesiæ Magūtinæ bona ad te trahere aduersus apostolicæ sedis mandata Diethero priuato & anathematizato iungere arma non es ueritus: & ulterius publica edicta ponere.ne quis litteras nostras in tuis territoriis uel publicare uel exequi audeat mortem ei cōminatus:qui cōtrafecerit. quod nihil est aliud q̄ primæ sedi & Ihesu Christi uicario rebellare: Quibus ex rebus quanuis nolis:ipso tamē iure excomunicatus es:& extra ecclesiam Christi factus.neq; dilectus filius appellari potes:neq; benedictionis capax haberis:nec te tua tuentur edicta & inhibitiones:quibus apostolica decreta prohibes ad te deferri. Non flumina:non montes:non murі:aut aliæ quæuis munitiōes excōmunicationis ad te adnū impedire possunt.Dei flumen est apostolicū anathema:cui nulla possunt arma resistere.Tu longam epistolam ad nos scripsisti:ut excusares:qd̄ fecisti.Sed quanti momenti sint quæ dicis:Deus nouit:& tu ipse scis:nec nos ignoramus. Iudicat te conscientia tua. Quæ te causa mouerit Diethero tuo prius inimico auxilium præstare contra iustіciam:omnes intelligūt.Potes multa dicere:sed ueritas in suo loco manebit. Petis:ne credamus inimicis tuis.ne ue tibi causam demus quærendi remedia quibus defendi possis: & arroganter aliqua & per minas subnectere uideris.Nos solum operibus credimus:& ea:quæ palam uidemus:non possumus credere.Tua offensio notoria ē & mãifesta rebellio.Si te uolueris emendare:& ut bonū filiū decet: apostolicis obedire præceptis:utemur pii patris officio:nec redeūtē filium aspernabimur: quin potius uitulum saginatum apponemus: sicut in euangelio erga filium prodigum fecisse legimus bonū patrēfamilias. Quod si perges apostolicā sedē impugnare & eius decreta contemnere: senties maiorem esse romanam ecclesiam:quā uel tu sis: uel quicunq; alius tibi opem afferre uoluerit. Prudens es: & nosti: quæ possunt aduersus te fieri:& plane intelligis:quia non potest uinci ueritas: & quod iniuste agenti nulla satis tuta possunt inueniri præsidia.Datum Romæ Anno incarnationis dominicæ millesimo

quadrigentesimo sexagesimoprio. Pôtificatus nostri anno quarto.

Pii Secundi: pont. Max: epistola trigesimaseptima ad comitem ur binatem: ut solita uirtute perseueret contra Sigismundum.

PIUS Episcopus seruus seruorũ dei dilecto filio nobili ui ro Frederico Comiti montis feltri copiarũ nostrarum duci salutem & apostolicam benedictionẽ. Si uerus ad nos ser mo peruenit: fidem tuam quanuis incorruptibilẽ multifariã mul tisq; modis corrumpere adorsus est: iniquus ille proditionum ma gister & totius impietatis consumatus artifex Sigismundus mala testa uerus pditionis filius: qui: ut accepimus: & tu aliquid nobis significasti. Posteaquã tua eximia uirtute: & tuorum militũ strenui tate apud Senã gallicã in campo uictus pfligatus: & turpiter fuge re coactus est: nuncium ad te misit: rogans ne uelles aliena causa regno eum exuere: adiiciens quod si nos eum ad coquinã: & paran da fercula redigeremus: tu quoq; tandẽ mulio fieres: affinitatẽq; tibi pollicitus est: si aut eum nobis recõciliares: aut persequi cessa res. Scimus quamsapienter stulto respõderis: & quãprudenter eũ cõfutaueris. Non est: cur sapientem admoneamus. illud tantũ hor tamur: ut forti animo perseueres, urgeas, instes. nullã occasionem omittas perdẽdi hostis: belloq; studeas quãtotius finem imponere & nos ad teipsum teterrimo inimico & insidiatore pfido liberare: cũ quo nulla possunt certæ quietis inueniri fœdera. neq; arbitreris quanq̃ Rex Franciæ noster amicus inducias in regno Siciliæ quæ rat: & Sigismũdum quasi amicum uelit compræhẽdere: nos unq̃ passuros: quod de nostris subditis alius sit aut arbiter: aut iudex: q̃ sedes apostolica: quæ modo apud nos est. Perge igitur & uince: atq; attere prorsus & consumito sceleratum Sigismundũ: & in eo uenenum Italiæ extinguito. Quod si feceris: ut speramus: eris nõ nobis solum: uerũetiam successoribus nostris: & tẽpore carissimus Et nos tuã probitatẽ his præmiis prosequemur: quæ cũ alii tũ ip se tu magna existimes. Neq; enim nos: ut Sigismundus ementit: nobilitatem odimus: sed malos & infideles nobiles atq; ipsius Si gismundi similes: qui matrem & dominam suam romanam eccle

ſiam prodere non uerentur. Fatemur: quoniam illos corrigere quã tum deus conceſſerit: non negligemus. Te uero: & qui tua imitan tur opera: totis amamus præcordiis: & quoad noſtræ facultates patientur: uita comite honorabimus: & magnos efficiemus: haud ignari duabus rebus imperia retineri pœna ſcilicet & præmio Sigiſmundus illa iudice mundo: tu hoc per quam dignus haberis. Data apud Petriuolũ & manu propria ſcriptum nonis octobribus. M.cccclxii.

Pii Secundi: pont. Max. epiſtola trigeſimaoctaua ad ducem Venetiarum: ut ſibi fauori ſit aduerſus Sigiſmundum: aut ſaltem iuſtum bellum non impediat.

IVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum dei dilecto filio nobili uiro Chriſtophoro mauro Duci Venetiarum ſalutem & apoſtolicam benedictioné. Superioribus diebus profligato apud Senam gallicam pditionis filio Sigiſmundo malateſta: ſecretariũ tuum apud nos agentem Nicolaum Sagundinum hortati ſumus noſtro nomine ad te ſcriberet: ut ad proſequendam uictoriam de hoſte iniquiſſimo nobis fauori eſſes: aut ſaltem iuſtiſſimum bellũ noſtrum non impedires. Reſpõdit tua nobilitas: ut bono eſſemus animo quia ſucceſſum rerum noſtrarum nullo pacto retardaturus eſſes: ſed noſtris potius deſyderiis te conformem exhiberes. Gratiſſima fuit nobis reſponſio tua: quæ a tuorum prædeceſſorum iuſti & honeſti cultorum ueſtigiis nõ recederet. Secuti ſumus uictoriam in hunc uſque diem felici curſu. Et multa abſtulimus hoſti uel caſtella: uel oppida. Nunc uero accepimus Dominicũ malateſtã: qui nõ é fratre melior: & qui ſe noſtrũ & romanæ eccleſiæ par uis operibus hoſté declarauit: multa dicere de tuo erga ſe fauore: palamq; affirmare tua ſibi præſidia nõ defutura: cũ & ipſum & fratrem in tuam protectioné receperis. Durum eſt hoc credere de tua & dominii tui moderatione ac pietate. Conſueuiſti eccleſiã obſeruare, honorare, colere. Idé facere maiores tui: qui multa & magna bella pro religione ſuſceperunt: & Alexandrũ tertium prædeceſſorem noſtrum aduerſus iniuriam Frederici primi Romanorum Im

peratoris protexerunt: & aliis sæpe romanis præsulibus in suis ne cessitatibus opem tulerunt. Non possumus nobis psuadere: neq; id uero simile est. Te nunc hereticis scismaticis ab ecclesia præci sis aduersus ecclesiam auxilia præstare: quando non solum adiuua re tales: sed alloqui pœna ē anathematis. Credimus uana esse: quæ hostes iactuant: & ut assueuerunt suam causam tueri mendaciis. Non tamē nos fugit esse aliquos diuini timoris expertes: qui tuis auribus multa suggerentes magnopere studeant in eam te partē trahere: ut hostibus nostris opem feras: ut sunt plures discordiaꝝ satores: & qui pulchram Italiam pacatum iri ferre non possunt. Dilecte in christo fili & pīceps deo amabilis hortamur te: ne his aures accommodes: ne deciparis. Nosti: quam graue est iustiam īpedire: & damnatis de heresi patrocinari. Sigismundus hereticus est. qui mortales asserit humanas animas: & resurrectionem mor tuoꝝ negat: & ut talis dānatus est. Vxores interemit. adulteria: stu pra: incestus: sacrilegia prope infinita commisit: fœdioribus etiā scelenbus inquinatus. Quot proditiones fecerit: non ignoras. In sacratissimo pascæ die: quo uel scelerati homines deuotionem ali quam sentiunt: quattuor transfugis amputauit manus. Viduas: ac pupillos suis expilauit bonis. Nolumus percurrere mille nefar ria: scelera cūcta capitalia: quorum: si unum aliquis ex tuis ciuibus admisisset in republica tua optime instituta: nullo pacto uiuere p mitteretur. Similis ei est frater aut pauleminus sceleratus: excom municati ambo sunt: & priuati uicariatibus: Alter sententia: alter ipso facto secundum pontificales constitutiones terræ: quas posse derunt: ad cameram pertinent: & deuolutæ sunt. Hortamur te: ne nos in uendicatione nostri iuris impedias: neq; diuinæ ultioni ob uiam pergas. Non nos malatestas insequimur. Deus est: qui de su is proditoribus uindictam quærit. Noli dei iudicia perturbare. Audi: quæ uulgo dicuntur. Cuncti homines manus ad cælum ten dunt: deoque gratias agunt: qui tandem sceleratum Sigismundū in pœnas rapit meritas. Quid reris de tuo domino diceretur: si p fectionem aduersus ecclesiam iam perditorum hominum: quos cuncti oderunt: susciperes? Adde quod nulla uia res Turcorum ma gis iuuare posses quam malatestis suppetias mittens. Quomodo

enim nos aduersus Turcos intendere neruos possemus: in iustissi ma expeditione nostra per te impediti. De subditis nostris agitur fili: Inobedientes & rebelles & proditores filios: ut Deus & iura uolunt: punire pergimus. Et quis est: qui de nostris subiectis iudi cio nostro aduersari debeat? Cogita de te ipso: quid tibi uideretur: si tuam in tuos sententiam uiolare aut impedire aliquis conaretur. Euangelica iussio est & naturalis: ne aliis faciamus quod nobis ip sis fieri nolumus. Plura fortasse dicimus q̄ oporteat. Quado incer tum nobis est: an ea facturus sis: quae hostes iactitant. Et uero si melius est: te nobis & apostolicae sedi potius: q̄ hostibus fauturū. Nam hinc laudem & gloriam consequeris. Illinc non nisi probra & animae damnationem: & cuncti te esse dicerent: qui bello Italiā inuolueres: ne aliquando contra turcos expeditio fieret: & plura ex orirentur mala: quae mente coniectari potes. Deus meliora permit tat. Nos fili hoc anno nostrum in re fidei animum tuae nobilitati exposuimus: si ea uia nō succedet: experiemur aliam. Intelleximus te legatum de rebus grauibus ad nos missurum. Videbimus eū: & audiemus iucūdo animo: & nostras cogitationes aperiemus ei. Rem fidei simul tractabimus. Videbit ipse: & uidebit omnis mun dus: quia per nos non negligetur christianae religionis defensio: ēt si corpusculum nostrum & sanguinem ponere debeamus. Tantū tua respublica nobis adsit: neq; uanas iduat suspiciones: quas ma leuoli suggerūt. nostra mens est: eritq; uita comite cum tuo domi nio uoto concordi uiuere: & Italicae paci consulere. quae uix haberi aliquādo poterit: nisi uenenosae spinulae Malatestarum extirpentur Datū Petrioli scriptū manu ꝓpria die. xxviii. Octobris. M.cccclxii. Si qua de terris acquisitis uel acquirendis de manu Malatestarū iniecta est tibi difficultas: uel aliunde aliqd in mentē tuā uenit: ꝗ sinistrorsum accipias: hortamur dilectionē tuam id nobis aperia-. Ita enim tuae reipublicae satisfaciemus ut plane intelligas nos illi esse affectissimos: & cōmunis boni zelatores. Scriptum manu pro pria ut in litteris.

Pii Secundi pont. Maxi. epistola trigesimanona ad Imperatorem ubi dolere dicit de quodam casu Imperatoris & renunciatione Capellani sui.

AD IMPERATOREM

IVs Episcopus seruus seruorum dei Carissimo in christo filio nostro Frederico Romãoꝝ imperatori Augusto salutem & apostolicam benedictionem. Gallus capellanus tuus cum ad nos infelicem tuæ circunuallationis casum attulisset: haud facile dixerimus: quo mærore: quoue dolore fuerimus affecti. Nec maiori succubuissemus anxietati: si nos ipsi in eodem piculo fuissemus. Et eĩm ꝑpter ætatẽ: qua præcedimus: & locũ: quẽ tenemus indigni filii loco te colimus. & pp beneficia: quibus nos cumulasti: tanq̃ patrẽ amãtissimum ueneramur & obseruamus. Et qs pater ẽ. & aduersam filii fortunã nõ dolet: Quis filius & nõ angitur calamitate patris: Referebat gallus te uiēnæ in arce clausũ ab impiis ciuibus oppgnari. Bombardis & omni tormentoꝝ genere concuti muros: ipleri fossas: admoueri scalas: cõmius eminusq; pugnam misceri: uulneribus ac sanguine multo rem geri: teq; & si forti animo fortunã ferres: & munitionẽ defenderes: spem tamẽ salutis unicam habere in rege Bohemiæ: hũc solum posse ĩprobos uiennensis cohercere: teq; libertati reddere. Rogare igit̃ ne aduersum eum: quanuis hereticum se declarasset: uiris pœnas flumina remus. O infelix æuum nostrum. O inopem germaniã. O miserã christianitatem: cuius imperator nisi ab heretico Rege saluari nõ potest. Creuit hinc dolor noster. Et quanuis indignum putaremus heretici hominis cõtumaciam non choercere. Indignius tamen arbitrati sumus te in tanto discrimine constitutũ non adiuuare. Si potuissemus ad tuam liberationẽ nostri exercitus mittere duces: aut ipsi uenire: mihi nobis fuisset gratius. Sed quis tot mõtes: tot flumina: tot diuersa dominia penetrasset: Sera erãt auxilia nostra & uanæ spes. Sci ipseramus uicinis principibus: ut tibi opẽ ferrẽt. Ignoscebant omnes. succurrebat nemo. iclinauimus caput: & tui causa censuras aduersus Bohemum cogitatas suspẽdimus: & quæcunq; optauit Gallus a nobis: concessimus. Breuia & litteras dedimus. nihil negauimus eorum: quæ ad tuam liberationem cõducere sumus arbitrati. interea & fratrem tuum in te arma uertisse accepimus: & cum Viennensibus delirantem unum ex obsessoribus persecutoribus usq; sui sanguinis factum esse. Quod ad maiorem cumulum nostri doloris accessit: increpauimus eũ epistolis nostris

quanuis nihil profecimus. Quis dicat: quanta fuerit nostræ mẽtis amaritudo ? dum pendet aius inter spem liberationis: & capturæ metum: nulla dies nobis non acerbissima fuit: donec tandẽ hodie te libertati redditũ intelleximus scribente Fortunauro. Respirauimus: & tecum ipsi liberati sumus: quãuis non ea liberationis formula sit q̃ sperauimus. Artibus suis usus est Bohemus: neq; te perire uoluit nec uincere. Austriales inter se odijs certare perpetuis optat. Vt contendentium arbiter existens dominus tandem fiat: sed benedictus deus: qui non est passus in manus impiorũ te peruenire. Hortamur fili ac monemus: ne frãgaris aĩo: ne mœsticiæ succumbas: & si dura ꝑpessus es & indigna: nec primus tamen: nec solus fraternas insidias incidisti. Primorũ in orbe fratrum alter iter fecit alterũ: Fraternas acies: alternaq; regna ꝓfanis decertata odijs scribit Statius apud romanos: fraterno primi maduerunt sanguine muri. Parricidijs nulla regna caruerunt: quid antiqua cõmemorauimus ? nostra ætas plena exemplorũ est. filius patrem: & pater filium in Francia: in castella: in Aragonia persecutus est. Et tu in Baioaria duos lodouicos patrẽ & filium grauissimis inter se odijs decertantes meministi. De cõmunis hostis aceruo tuam accepisti portionẽ. Confide in domino: & bene actum esse tecum existima: quãdo peiora non incidisti mala. Oẽs qui pie & iuste uiuere uolũt persecutionem patiuntur. Odit mundus quietos principes: raptores: sanguinarios scelere inquinatos oĩ: & infideles: ac sui similes amat. Tu quia mitis es: uelles q; quiete & bene uiuere: mundo aduersaris: & mũdus aduersatur tibi. Sensisti eius uulnera. non turbetur aĩus tuus. Beati: inquit dominus: qui persecutionem p p iusticiam patiuntur. Et tu certe beatus eris: si perseueraueris usque in finem iusti & honesti cultor: & hos præsentis sæculi fluctus tã q̃ maris contẽpseris. Quod ut efficias. hortamur: ac requirimus. Mansuetudini tuæ semꝑ affuturi: quam pius & misericors dominus: ut confidimus: nunq̃ deseret. Sed in anno nouo: quem cras intimabimus nouis & melioribus successibus: tuos diriget gressus. Datum Romæ apud sanctum Petrum ꝑprie Kl. Ianuarias. pontificatus nostri anno quinto.

Filius patrem, et filium in Francia Aragonia. in Castella est.

Pii Secundi Pont.M.epistola quadragesima ad episcopū Tornacē sem se excusans ad querelas ducis burgūdiæ de præsidētia iter cardinalē atrebatēsem & nepotē ducis:& de qbusdā aliis monasteriis.

Ius episcopus seruus seruoꝝ dei uenerabili fratri Guiliel mo episcopo tornacēsi salutē & apostolicā benedictionē. Bene accepimus tuas litteras: quas de monasterio sancti Vedasti ad nos scripsisti:nō est iusta ducis querela:Cardinalē atre batasem nō prætulimus nepoti suo:quē iussimus credere:& mōa sterium ipsum Archiepiscopo cōmendauimus.Alterum monaste rium nō putauimus e re aīæ nostræ illi dimittere.Dispēsatores sa tis archiepiscopo est Metropoliticā ecclesiam & prioratus duos:& sancti Vedasti nobilē & diuitē abbatiam retinere.Atq; id fuit sena tus nostri iudicium: Atrebatēsi cardinali nō recōpensæ cā cōmen datū est:dimissum monasterium.Sed qa cardinalis est ei potius q̄ alteri datū.Et semp apud apostolicā sedē plura pmissa sunt cardi nalibus q̄ episcopis:Fatemur Burgundiæ ducem de nobis & sede nostra optime meritū:qui nunquā inobedientia uacillauit: nō ser uauit pragmaticā nisi in regno Frāciæ & lodouico regi de tolléda ei supplicauit: & cōtra turcos uolūtarium se ostēdit:& nūc aduer sus Palatinū ecclesiæ romanæ rebellē auxilia misisse dicit̄: & alia prope īfinita sunt eius merita.Veꝝ propterea nō credimus sapien tiam eius æquū cēsere ut e nobis iniusta reportet: & aīam nostrā in piculo ponat:nec suæ bene cōsulat.Nō est confidēdus ecclesiæ status:nec monasteria cumulatum uni tradēda sint: præsertim iu ueni nōdum satis disciplinato . Illud magis mirabile est:quod ais ducē amaruléto aīo ferre in cā Susatēsis latā esse sentētiam: hoc ualde alienū est a iusti principis iudicio.Cur.n.nolit dux iusticiam fieri?si sum⁹ iudices:iudicare tenemur & nulli facimus iniuriam nostro utētes officio:si saltē recte iudicāus.si non sumus iudices: nulla ē sentētia nostra:& si hoc mōstrabit̄.corrigēus errorē. At de struet̄ coloniēsis ecclesia.Illius erit pecatū:cuius opa destruet̄.nos imūes erimus.nec ob eā cām ducis erga nos ulla ē iusta conq̄stio.

AD DVCEM BVRGVNDIAE

Cæterum quanuis multa sint illius erga romanam ecclesiam me rita:non tamen minora in eum sunt nostra beneficia:& tute scis: qui ad preces eius aduersus Caroli Regis Franciæ uoluntaté eccle siæ tornacensis præfectus fuisti. Sic leodiensis:qui non sine indi gnatione multorū rogante duce promoti sunt. Tacemus decimas. tacemus alia multa duci cōcessa: quæ & si merito obtinuit: sensit tamen in illis apostolicæ sedis gratitudinem: & sentiet in futurū Quod si promouimus Cardinalem atrebatensem:& cum magnis fauoribus cumulauimus:si plus illi aliquid attribuimus: quã du ci uideret: ipse ĩ culpa ẽ Dux. si peccatū ẽ:qui eū quasi fratrẽ: qua si filium:quasi seipsum cōmẽdauit. Postremo de monasterio et cō cesso si dimiserit: faciemus:quod duci placuerit:dūmodo Archiepi scopi nõ incidat manus:quia non dictat id nobis conscientia. Et si continget aliter Cardinali prouideri: iubebimus:ut dimittat hoc: & similiter duci more geremus: cui & modo ĩ ecclesia Atrebaten sis morem gessimus:quãuis pro alio summo studio quereretur. Cupimus eim & duci:& suis omnibus rẽ gratã efficere: quem sin gulariter amamus. Miramur quod de rebus turcoꝝ tã sera ẽ sua respōsio. Vtinã nõ redeat in fumū spes nostra. Vale. & hæc oĩa du ci tu ipse legito:ut sint pro respōsione ad suas litteras. Datum Ro mæ quinto Kl. Ianuarias. M.cccclxii. Pōtificatus nostri ãno quĩto.

Pii Secundi:pont. Max. epistola quadragesimaprima ad Ducem Burgundiæ petens ab eo intentionem suam in causa ecclesiæ Maguntinæ.

IVS Episcopus seruus seruorum dei dilecto filio nobil uiro Philippo duci Burgũdiæ salutẽ & apostolicã bened ctionẽ. Scripseramus superioribus mensibus carissimo ĩ christo filio Frederico Romanorum imperatori Augusto: q̃potui mus accuratius: ut causam defensionis ecclesiæ Maguntinæ am plecti uellet:ac operam daret liberationi uenerabilis fratris nostri Georgii Episcopi Metenẽsis : & dilectorum filiorū caroli marchio nis badensis & Vldarici comitis Vertembergensis : qui superio re æstate rebus aduerse gestis a Frederico comite Palatino Rheni capiti extiterunt. Requisiuimus suam serenitatem: ut aggredi uel

let hæc opera: in quibus & laudem & gloriam sibi parare posset. Rescripsit nobis nup sua sublimitas:a(umq; suum promptum q dem & optime dispositum demõstrauit. Adiecit aũt inter cætera nõnulla de peruerso proposito Palatini prædicti: eumq; accensum contra honorẽ nostrũ:& apostolicæ sedis esse significauit: quodq; post inducias Nurebergæ initas inter ipsos idẽ Palatinus astu & dolis nõnullis principibus & prælatis ac cõmunitatibus se coniungere & colligare nixus est eo consilio: ut apostolicã imperialemq; dignitatem pro sua damnabili libidine confundere:& pessundare possit. Suadet impator obuiandum esse tantæ iniquitati:& ad cõseruationem utriusq; dignitatis unam & expeditã uiam præ cæteris nobis obtulit:qua una opa occurri possit malignitati Palatini & complicum & liberatio episcopi metenẽsis alioꝝq; captiuorum procurari.Ea est ut nos simul cum ipso Impatore cõmuni nomĩe nobilitati tuæ: aut dilecto filio Carolo nato tuo cõtra Palatinum & Diethert m de Isembug:& comitem de Bathsem helbemboge: & illis adhærentes ac sequaces capitaneatũ cõmittamus:litterasq; apostolicas cum censuris & pœnis opportunis ad cohercẽdum rebelles & hostes cõcedamus.Placuit nobis & placet impatoris consilium:idq; amplecti aĩo decreuimus. Sed quia nescimus:quæ sit in hac re intentio tuæ nobilitatis: deliberauimus prius ad te scribere:ut nobis significes qd intendas.Nam si nouerimus tibi cordi hanc rem esse:alacri aĩo capitaneatum huiusmodi: ut impator censet:deferemus. Nobis enim gratum supra modũ futuꝝ est:ut nobilitas tua aut filius tuus onus ipsum assumat:& ut assumere uelit:affectuose hortamur ac requirimus: Id ẽt postulantes ut super hoc tuam intentionẽ nobis notam facias.Si enim acceptandũ duxeris: nos confestim litteras apostolicas ad te transmittemus: confidentes nihilominus quod propter hoc non deseres religionẽ christianam quin ei contra turcos:ut sæpe pollicitus es:auxilia oportuna ipse præstes.Erit igitur prudentiæ tuæ examinatis rebus id consilii capere:quod dignum sit tanto principe:& quod tibi ac domui tuæ laudem & gloriam afferat. Cæterum ex ipsis Imperatoris litteris læto animo accepimus eum decreuisse nostra præsertim contemplatione concedere tibi regalium inuestituram super

quod in tui fauoré sæpius ad celsitudinem suam scripsisse memi nimus. Et nó solum hoc facere deliberasse: sed ét affinitatem tecū contrahere ratione sui filii & filiæ tui nati: ac tibi uicariatum im perii in terris gallicanis ultra Rhénensis cócedere statuisse. Quod profecto nobis est gratissimum. Idq; serenitati suæ ac generosita ti tuæ prosperum & felix esse optamus ad pacem & perpetuā con solationem utriusq; nostrum ac sedis apostolicæ & christianæ re ligionis conseruationem & augumentum. Datum Romæ xiiii. Ka lendas februarias. Pontificatus nostri anno quinto.

Pii Secundi: pont. Max. epistola quadragesimasecunda ad Archie piscopum Genuæ monens ut abstineat ab illo Ducatu & magi stratu temporali.

Ius episcopus seruus seruoꝵ dei: uenerabili fratri Paulo Archiepiscopo & duci genuēsi salutem & apostolicam be nedictionem. Ducatum patriæ tuæ & libero ciuium decre to te assecutum scribis: eumq; per nostram benedictionem frater nitati tuæ flagitas confirmari. Admirati sumus cōsilium tuum: qui eius ciuitatis temporale regimen acceperis: quæ super omnes Italos nouitate gaudens semper nutat: semper in motu est: nec ul lum diu rectorem ducēue patitur. Et tu anno superiore quāta sit tuoꝵ ciuium constantia: in te ipso didicisti: qui cum ab eis ad hūc ipsum principatum fuisses assumptus: non tam cito magistratū inuisti: q̄ deponere coactus fuisti. Nobis quidem eodem fere tem pore & assumptio tua & depositio nunciata fuit. Quid nunc futu rum sit ignoramus. huc accidit rei nouitas. Nam si pōt idem hō & ducis & Archiepiscopi psonam gerere sanguinis mō absit effu sio. Nescimus tamen an archiepiscopus genuensis ante te alius ducatum inierit. Maximam esse cām oportet quæ hanc nouitaté induxerit: forsitan experti genuēses iniusta esse regimina sæcula ria: atq; inde tot mutationes oriri putantes ad te confugerunt: & fastidio quodam sæcularis imperii experiri aliquando sacerdotal e decreuerunt: si forsitan iustius ac mitius gubernentur. Magna é tibi bene agendi necessitas imposita: nisi rectam iustitiæ uirgam

tenueris:nisi uim prohibueris:nisi paci & otio consulueris:nisi mo dum paruis cupiditatibus imposueris : nisi teipsum & tuos stipa tores in honestatis fræna redegeris: non stabit potestas tua,breui dominaberis,cito regnum amittes. eiicieris non sine tuo & sacer dotalis eminétiæ magno dedecore,si tamen eiiciaris : & non peio ra tibi accidát: ut sunt ante oculos exempla domestica Vide quid agas.Non eadem est sacerdotalis & sæcularis imperii norma. Pa terná & omni clæmentia plenam esse pontificalem administratio né oportet:nó tyranni eam. Multa in sæculari principe ferunt ho mines:quæ abhorrét in ecclesiastico: quæ in layco pusilla & leuia æstimátur delicta:in clerico maxima & grauissima iudicantur.Sa cerdotes:quoꝝ uita ueluti speculum inferioribus é:non solú a ma lis opibus abstinere:sed oía declinare cóuenit:quæ quoquomodo præ se speciem mali ferunt:uide:quem gradum ascenderis. Si po tis es pie & iuste impare. ac nó subditos solú: sed teipsum coher cere.Si uales uirtute irrumpere iniquitatem.Si pro communi uti litate quærenda:non pro tua libidine explenda ducatum accepisti Si ad tutandam religionem christianá aduersus ipsos turcos ani mú geris:& in eam rem corpus tuum deuouere proponis: & iniu riam proximi non queris.Confidentes rite: & secúdú leges tuæ ci uitatis principatum hunc ad te delatum esse:& quod:ut polliceris utiliter populo tuo præeris,Illum tibi & tuis ciuibus & uniuersæ reipublicæ christianæ í nomíe sanctæ trinitatis benedicimus. Da tum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, pridie Kl.februarias,M,cccclxiii,pontificatus nostri anno quinto.

Pii Secundi:pont.Max. epistola quadragesimatertia ad regé Fran corum monens ut perseueret in deuotione ecclesiæ Romanæ.

Francorum Regi christianissimo

IVS Episcopus seruus seruorum dei carissimo in christo filio Lodouico Francorum Regi christianissimo saluté & apostolicá benedictioné.Pius & misericors deus: q te Re gé constituit:& in uertice gloriosissimi Regni collocauit: ab ecde siæ romáæ deuotióe & caritate: quæ tua & omniú fideliú mater é alienari nó sinet: quáuis multi sint : ut accepimus:qui rectum &

pium afum tuum a recto itinere inde uia conatur trahere:non ue rentes mẽtiri & falsa suggerere: ut uos tuæ serenitati infensos & inimicos ostendant. Sed non est tua puerilis mens: quæ tanquã fo lium huc & illuc diuerso flatu trahatur: & ad oẽm uentũ sese uer tat. Solidam & constantem erga nos dilectionẽ tuã esse non dubi tamus quando & nosipsi in caritate non ficta inconcusse pseuera mus. Nec aliud ab optimo & maximo deo tuæ serenitati precãur q̃ uictoriam & felicitatem cum salute corporis & aĩæ: ut tandem te adiutore directore ac duce aduersus impios turcos christiana cõ surgant arma: & perditam Græciam atq; Asiam cum sacro domi ni nostri Iesu christi sepulchro recuperent. Quæ cum ita habeãt: nõ desunt tamen: qui per singulos dies sinistra de nobis tuis mo destissimis auribus insusurrant: & alii de regno Siciliæ cum dero gatione nostri nominis uerba faciunt. Alii nos te tuamq; gentem odisse falso garriunt. Alii alia suggerunt: quæ tuæ mansuetudi ni putãt esse molestissima. Et nouissime quidem ad nos delatum est Cardinale Atrebatense referente te & commonitum esse quod nuncius noster episcopus legionensis apud carissimum filium no strum Castellæ regem pro causis nostris agentem tuis desyderiis sese opposuerit: & cõuentionem atq; amiciciam inter te & ipsum regem conatus fuerit impedire: quæ res animum tuum conturba uerit. Audiuimus hæc non sine displicentia singulari: quando his artibus tuam erga nos beniuolentiam imminui posse uidemus. Nescimus carissime fili legionẽsis opera tam procul a nobis agẽ tis. Nec de rebus incertis possumus respondere certa. Illud dici mus in apostolico uerbo nos talia illi nunquam mandasse aut in nuisse. Nam cur nos pacem & unionem inter christianos reges & ipsa tam illustria christianæ religionis lumina conuenire impedi remus: qui nihil aliud desyderamus quam nostris diebus aduer sus infideles nostris ceruicibus imminẽtes felicia moueri arma? Quod sine pace fidelium fieri non potest. Sane cum accepissemus hac hyeme præterita inter te & Castellæ regem suboriri discordi am: & bellum timeri: mox legatum de latere ad partes illas trans mittere decreuimus dilectum filium Cardinalem sanctæ Susãnæ uirum doctrina & integritate præstantem. Sed renunciato quod

induciæ factæ essent in Aragonia: & quod breui conuẽturi essetis distulimus: sperantes eam cõuentionem cõcordiam proculdubio pariturã: nec potuisset legatus in tẽpore ad cõuẽtũ proficisci. hæc erat intencio nostra fili: ut si cõuenıretis: & unanimes pacem am plectarem ini: laudaremus deum: sin aũt legatum ipsum nihilominus mitteremus unionem & pacem quæsituꝝ. Deus nouit hanc mentẽ. & si mẽtimur: peccatũ puniat. Et qũo nos tam impii fuissemus: ut pacem inter maximos reges iterturbare conaremur? Aut qũo tam stulti: ut consideremus: uolentes tantos principes cõuenire posse disiungere? Absit a tua bonitate hæc de nobis opinio: quia si non sumus sapientes: non tamen prorsus alienati a mẽte repiemur. Episcopus legionẽsis si talia egit: per sese id egit temerario consilio: ut multi sunt: qui credẽtes suis dominis placere admodum displicent. Nos illi aliam cõmissionem nullam dedimus: nisi de decimis ꝓquirendis: & subsidio contra turcos. Corrigimus eum nũc nostris litteris auditurı excusationẽ suam. Si peccauerit non ıbit sine ultione. Exẽplum habet in oculis episcopũ Interãnẽsem: qui apud anglos ĩdigna & sibi non cõmissa ꝑpetrans ad monasterium redactus est: & dignitate põtificali priuatus. De regno Siciliæ non est: quod purgare cõueniat quando ad nos eius regni iudicium ꝑtinet: directum habentes dominium: & ita confidimus a nobis esse processum: ut nulla cuipiam iusta supsit querela: & quod treugæ non habuere locum: in culpa fuerunt oratores cui: qui nostros ĩmediatos subditos cõpræhẽdere uoluerunt: & hoĩem hæreticum oĩum sceleꝝ artificem proditoꝝq; regem & ĩpatorẽ includere conati sunt: quem nos nulla in parte meliorẽ Turco putamus Sigismundum malatestã. Relatũ quoq; nobis est nõnullos esse: qui generale concilium apud te quærunt. Non est nomen cõcilii nobis exosum: cuius res salutaris est & sancta: quando ad bonum finem quæritur: & rite recteq; geritur. Veꝝ stante unico põtifice maximo Iesu christi uicario in ecclesia unita: nullius est cõuocare concilium nisi papæ: & ab ipso quærenda est indictio cõcilii: non a regibus. Ipse est enim caput ecclesiæ: & pastor dominici gregis: & oĩum pastor pastoꝝ id est oĩum episcopoꝝ episcopus. Si quis aliud tibi suadet: scito illũ errare ab utero matris suæ: id est

Generale Concilium

a[d] ꝑdic[?] rem Regem et ĩmp[er]atorem

non a

militatis ecclesiæ. nec tu illum audias: cui sine peccato auscultare nõ potes. Cogita: q sunt illi: q talia ex te flagitat: & an sua quærat: an quæ sunt Iesu christi. Andegauẽses nostri: qa priuatas res agũt nec tuam aĩam tẽporali suæ præferũt utilitati. Rex Bohemiæ: qui ad te uerbosum legatum misit: si tamen rex appellandus ẽ: nuper se publice in conuentu Pragensi declarauit hereticum: dicẽs se uelle contra præceptum nostrum sub utraq; specie cõmunicare: qa id esset ad salutem necessarium. Timet nunc processum nostrum. & idcirco cõcilium quæritat: ut tempus labatur ultionis. Idẽ Fredericus facit comes palatinus qui ecclesiæ Magũtiæ plura castra eripuit: & fratris filium p fraudem priuauit electoratu Imperii: & domino suo Imperatori multis modis iniurius & infidelis fuit. Accedit & Sigismundus austrialis: qui in sancto die pascæ suũ episcopũ: & Cardinalẽ manu armata inuasit: & captiuauit: & uindictã uereť patrati facinoris. qui sunt alii: tu ipse nosti. Cuncti priuatas prosequuntur causas: & præsertim non nulli tuæ nationis episcopi: qui propter te nobis inimicantur: existimãtes nihil sibi utilius esse q̃ inter te nosq; dissidium esse. Tua sapientia cõsyderabit oĩa: & zelũ expendet eoꝝ: qui tibi res nouas suadent: & de concilio multa loquuntur. Non auscultabis cæcis. in tuo lumine uidebis lumẽ: & nostro desiderio studebis aliquando satisfacere: quod tibi anno pxime decurso Ferrariensis Episcopus declarauit. In illo. n. adhuc psueueramus: & in tuæ serenitatis ope plurimũ cõfidimus piũ orantes deũ: ut tuis actiõibus psperꝝ tribuat successum: cõfidẽtes te recte ambulare: & nihil magis q̃ dei omnipotẽtis gratiã quærere: q̃ tuæ mãsuetudini sua misericordia abunde largiatur: obnixe precamur. Scriptũ manu ppria Romæ apud sanctum Petrum quinto nonas Maias. M.cccclxiii.

Pii Secundi: pont. Max. epistola quadragesimaquarta ad ducem Venetiarum: a quo petit consiliũ de expeditione contra turcũ.

IVS Episcopus seruus seruorum dei: dilecto filio nobili Viro Pasquali Malipperio Duci Venetiarum: salutem & apostolicam benedictionẽ. Quæ pararet Turcorũ dominus ad inuadendam perdẽdamq; religionẽ nostrã christianã: mul

tis ex locis in dies reddimur certiores. Nec te latent eius conatus: q sæpe nobis scripsisti: ut de remediis: quibus sibi resisti posset: cogitaremus. Multum hæc res nos angit: quia cernimus piculum: & non scimus inuenire refugium. Christianæ uires certe multo maiores sũt: q̃ turcorũ: sed illi uniti sunt: Nos diuisi Illi unius iussu præsto sunt: Nos multorꝫ expectamus cõsensum: priusq̃ possimus in unam descendere sententiam. Nos mantuam iuimus: ut in communi christianorũ cõuentu de tutione catholicæ fidei ageremus uel haberemus consensum omnium quomodo res successerit: pudet dicere. Neglecta res fuit: quia nec principes opem ferre uoluerũt: nec per nosipsos ad tantam belli molem sufficientes eramus. Interea Turcus hostes suos in Asia pdomuit: Et fortior inde reuersus a tergo tutus: Hungariam: & alias uicinas gentes inuadere parat. Nec animus illi deest. Italiã & alias nationes paulatim sibi subicere. Neq; id erit arduũ: si pergimus alter alterum non iuuare. Dolemus tantã esse ĩ populo christiano uel ignorãtiam: uel desidiam. Omnes propria curãt, nec uident: quod pereuntibus publicis priuata etiam corruũt. Sed quid agamus: Non est hoc malum: qꝫ nostris uiribus auerti possit? Non est Romana ecclesia: quæ suo ære turcos ualeat debellare: Nec saluet christianitas: q̃uis aliquando isti aliquando illi subuẽiamus: qui minimi sunt: dum nõ possumus hungaris subuenire: quibus maiori auxilio opus est. Frustra medicus uulnus pedis: aut manus curat: & morbum cordis aut capitis negligit: dum cogitamus christianitatis discrimen: & cõmune periculum aĩo uoluimus. nõ possumus nõ tristari: nõ angi: non totis affligi præcordiis. Sed qd agamus? Rogati principes: rogati populi ut subueniant religioni christianæ, nec sinant pessundari Orthodoxam fidem: obaudiunt. Si uero imponimus decimam: non possumus exigere. Si iubemus indulgentias publicari: dicunt omnes id quæstus causa fieri. Si petimus mutuum: non inuenimus creditum. Quid igitur restat: nisi de cælo auxiliũ expectare? Sed uult dominus omnia nostra experta fieri: & tunc suam opem non denegat Ob quã rem dum magis ac megis cogitamus si quid per nos fieri possit ad communem populi christiani saluté uenit in mentem hæc uia: quam breuiter exponemus. Dilectus fi

lius noster Philippus Burgundiæ Dux iampridem uotũ uouit uel le se aduersus turcos propria in persona proficisci : & bellum gere re Si uel Imperator:uel rex Franciæ: uel alius princeps ad tantam expeditionem idoneus simul iret:Stat adhuc uotũ:quia nullus pri ceps magnus ad eam rem se obtulit.Decreuimns eum requirere : ut uoto satisfaciat. Et ne se possit excusare : offeremus & ipsi pso nam nostram:& ibimus cum eo:Nam si uoluerit acceptare : & in Venetiis ingredi mare:expectabimus eum Ancone: & tibi coniun gemur et cũ illis triremibus:quas poterimus armare & omni poté tia nostra.Et ibimus secum aut in Albaniam:aut in Epyrum : aut in eum locum:de quo melius uidebitur.Interim hungari turcos i Rascia uel alibi inuadent:quibus non dubitamus Imperatorem da turum inducias.Non erit:quin dux ipse Burgũdiæ ad ducem mil lium hominum pugnatorum secum adducat.Rogabimus & Regẽ franciæ:ut si non possit ipse uenire : saltem aliquẽ nobilem princi pem cum Duce Burgundiæ mittat:quod non credimus negatuꝝ. Nos ex territoriis ecclesiæ ducemus quos poterimus : Et ulterius alios reges & principes auxilia bonis:ut mittant rogabimus.Epis copis uero & aliis ecclesiasticis mãdabimus:ut pro uiribus suis & aliquid minus suppetias afferant. Sperandum est: quod per hunc modum & ex Italia : & ex aliis nationibus non paruas poterimus copias nobiscum adducere.Nam quis ille erit tam durus uel prin ceps:uel episcopus:qui romano pontifici proprium corpus offeren ti auxilium neget pro christi nomine defendendo.Veꝝ qa magna res est Ihesu christi Vicarium suam sedẽ relinquere: & aduersum fidei hostes uexillũ crucis deferre.necessarium putamus:ante quã hoc uulgetur:ita prouidere: ut tali modo possimus exire : qui sit ad honorem dei:& saltem christiani populi: & hostium nostrorum cõfusionem & exterminium:hoc autem futurum existimamus : si rex Franciæ auxilia promittat saltem decem millium pugnatorũ : si dux burgundiæ in propria persona uenerit:si dominium uenetũ aperte bellum Turcis indixerit:& cum classe potenti nos associare uoluerit:& si demũ ita territorium ecclesiæ dimittere poterimus: quod in absentia non sit periculũ: hoc ultimũ non multũ difficul tatis habet.Inueientur enim perfacile modi:quibus prouideatur.

& iam aliquid meditatum est:quod suo tempore aperietur.Nunc ista tria sunt exquirenda:ut scilicet uestrum:& regis franciæ:& ducis Burgundiæ:ut præmissum est:habeamus auxilium. Nam sine his non auderemus tantum aggredi negotium.Istis habitis confidimus multos cõcursuros:& futurá rem pro dei honore alias inauditam.hoc præcipuum est:quod nobis occurrit . hoc cogitauimus unicum esse remedium:quo christiani possint exercitari. Non petimus:q̃d aliquis contribuat pecunias.Nolumus alienum aurum:q nostrum offerimus corpus.Nemo poterit dicere : quia querimus quæstum.Libenter ponemus animam nostram pro saluatore christo Ihesu:qui suam pro nobis posuit in ara crucis:& utiná digni simus pro nomine Ihesu martyrium pati.hæc est cogitatio nostra fili dilectissime.hoc consilium.hoc medium: per quod christiani ad tutelam fidei ualeant excitari.Communicamus hoc tecum:& secretissimum esse uolumus:donec sit tempus:quod offerat̃. Si tibi & tuo grauissimo concilio placet:certifica nos p tuas litteras : quod ueniente Duce Burgundiæ in propria persona: & rege franciæ auxilium:de quo supra diximus: offerente cũ classe ualida nos uelis associare siue associari facere : & nos tuo & illorum habito uotiuo responso publicabimus solemniter transitum nostrum . Legatos mittemus:quocunq; opus erit. indulgentias dabimus:& alia quæ uis necessaria faciemus: & tibi in tuis territoriis oĩa concedemus quæ digna uidebũtur.Tantũ est:quod a nobis in hác usq; diem p communi salute potuit excogitari.Si meliora inueniemus cõsilia: nõ refutabimus. hæc sex ex nostris cardinalibus sub magno silentio aperta sunt:& ab eis laudata. Hortamur te:ut hæc occultissima sint:neq; aliis cõmunicẽtur: q̃ iis:sine quibus res concludi nõ põt. Ná nos hoc hortari nostro nõ scribimus ut secretius negotiũ fiat. Nam multis de causis non expedit hoc ante publicari q̃ spes sit: posse fieri. Cupimus:ut quam celerrime tuis litteris nos certiores reddas.An consilium placeat: & an tuum dominũ ea facere uelit: quæ petimus.Nam habito tuo responso ad ea:quæ restabunt:si id placebit:absque mora nauabimus operas:quis carissimi in christo filii nostri Caroli franciæ Regis oratores:qui ad nos ueniunt : pro pedem sint affuturi.Non tamẽ eos in hoc negotio duximus expe

ctandos: cum sciremus nihil in hac re ipsis esse cōmissum : quod ad propositum faciat. Et noluimus medium tempus perdere. Erit necesse ad eum mittere. Quod ita demum faciemus : si hāc nostrā cogitationem: tuum graue iudicium approbauerit : & suas partes obtulerit . Datum Romæ apud sanctum petrum die. viii. Martii . M.cccclxiii .

Pii Secundi : pontificis Maximi epistola quadragesimaquinta ad Episcopum Tornacensem laudans eum de his : quæ aduersus turcos prosequebatur.

PIUS Episcopus seruus seruorum dei uenerabili fratri Guilielmo Episcopo tornacensi salutem & apostolicam benedictionē. Vidimus te & Frācofordiæ Ratisponæ : & in multis germanorum conuētibus aduersus turcos christianam religionem infestantes toto feruere pectore: teque proinde ualde dileximus At cum dilectus filius Philippus burgundiæ Dux anno superiore per nos rogatus fidei orthodoxæ opem afferre pulcherrimam spē rei benegerendæ per aduentum suum nobis præbuisset: deide subticuisset: ita ut rem prorsus neglexisse uideretur. fuimus & de illo & de te haud parum stomachati: & illi succensebamus: qui suo nō faceret uoto satis: & te in animo nostro accusabamus: qui tuū non implorares officium: neque illum de suo debito cōmoneres : neq; nos de statu rerum certiores faceres: putabamus ab eo uiro: q fueras in Germania te longe mutatum. Sed recreasti nos modo tuis litteris: quibus & moram ducis expurgas: & rem optime inchoatā refers. Laudamus & ducem: & tuam fraternitatem: hortamurque ut cœpta perficiatis. Scribimus duci quemadmodum ex exemplari: quod præsentibus introclusum est: plane cognosces . Legito excellentiæ suæ litteras nostras : & ad uerbum interpretator: & reliqua facito: sicut de tua probitate confidimus : ita ut breui ducem carnalibus oculis intueamur: quem mētalibus assidue cernimus: & una proficiscamur in hostem deo propitiante uictores euasuri. Primogenitum ducis nostris uerbis ex corde salutabis: quem intelligimus similem patri creuisse: uirtutis & religionis amatorem .

Nobilem borbonii Ducissam: quam dignam omni honore reputamus: commonefacito: ne fratrem a dei seruitio retrahat: quoniam ultor est dominus iniuriarum suarum: & parētum peccata punit ī filiis. Si natos amat suos: rebus omnibus honorem dei præferat. Bene uale. Scriptum Tibure sexto idus Iulias. M.cccclxiii.

Pii Secundi: pontificis Maximi epistola quadragesimasexta ad ducem Burgundiæ monēs ut seruet: quæ promiserat ei aduersus Turcos.

IVS Episcopus seruus seruorum dei: dilecto filio nostro in Christo Ihesu nobili uiro Philippo duci Burgundiæ salutem & apostolicam benedictionem. Cum uideremus anno superiore mentis nostræ oculis quanta imminerent christianæ religioni pericula: nisi turcorum armis ac furori quāpropere occurreretur: misimus ad te uenerabilem fratrem nostrum Laurentium episcopum Ferrariensem: qui nostra tibi consilia patefaceret: & tuam opem imploraret: teq; de uoto commoueret. Respōdisti: ut principem nobilem & religionis amantissimum decebat: uelle te desyderio nostro satisfacere dixisti: missurumq; mense octobri legatos ad nos: qui de re tota transigerent. Recreasti nos tuo responso: spēque nobis pulcherrimam præbuisti: fidem euāgelicam tuis præsidiis aduersus Mahumeteam impietatem saluatum iri. Expectauimus oratores tuos: non uenere in tempore. Cecidimus magna spe. doluimus. nesciuimus quo uerteremur. Perscrutati sumus aliquorū aliorum principū aīos: nō inuenimus: qui spōsam christi ecclesiam sacrāq; religionē consolaret. Cuncti post sua desyderia uadunt publicæ salutis obliti: interea sæuissimus turcorum princeps Mahumetes congregatis ualidis exercitibus terra marique christianū populū crudelibus lacerauit modis. Lesbon insulā nobilē nomini christiano parētē inuasit. cepit. diripuit. & infelices omnes animas in Asiā trāsportauit mulierum & puerorum. uiros aūt palis affixit. Misit deinde in hungariam & i Valacchiam suos duces: & maxias intulit clades fidelibus populis. Nouissime uero Bosnam īgressus est: & tanquā tēpestas horrida cuncta uastauit. oppida munitissima expu

gnauit: ac protriuit. Regem omni auxilio destitutũ in captiuitatẽ adduxit: regno uniuerso potitus est. Regina inops atq; infelix: dũ turcos fugit: christianos nequiores inuenit: a quibus capta detinetur: ut quidam putant: Turcorum principi ad ineundã gratiam donanda. Discurrit omnem Illyrici oram absq; aduersario uictor exercitus. Trepidãt uicini omnes & qui minus potentes sunt: prius sese dedunt: q̃ adeantur. Dux Stephanus a filio inuaditur. q cũ potenti manu turcoꝝ aduersus patrẽ bellũ gerit: & magnã ei partẽ agri ademit. Ragusei: quãuis mœnibus altis atque crassissimis urbem munierint: impetum nihilominus tam ualidi ac ferocissimi hostis formidant: nec putant se resistere posse. Implorantq; mæsti & anxii undique auxilia. Scanderbechius inducias cum hoste pepigit: quamuis plærique asserant eum ad turcos omnino defecisse: quod nundum exploratum habemus. Veneti: quanuis potẽtissimi sint: non tamen metu uacant: cum hostis uires animo uoluunt: cogitant: quæ possint inueniri remedia: quibus modis tantus impetus declinetur: præparant arma: uiros naues: & alia ad bellum necessaria: facturi extremum pro religione conatum: si a reliqs christianis non deserantur. Hungari quoq;: quantum possunt: tantum conantur: & suis pectoribus tanquã parietibus reliquam christianitatem defendunt: trepidant tamẽ scientes sese impares esse tantis hostium uiribus. Cuncta ĩ metu cõstituta sunt. nec spes hactenus ulla data est: quæ possit labantes retinere animos: quasi dormiant christiani principes: ita ruinam fidei orthodoxæ uẽturam expectãt. omnes ignoscunt: & nemo succurrit. Tu primus inuẽtus es carissime fili & princeps deo amantissime: qui nos & reliquã christianitatem in hac animorum conseruatione tantaq; tribulatione cõsolari ac recreare dignatus es: qui p dilectum filium Lucam nuncium nostrũ ad te missum litteras ad nos dedisti generosissimi animi tui indices: in quibus oratorum tuorum tardiorem missionem excusas: & te prorsus missurum ĩ festo assumptionis gloriosæ uirginis Mariæ affirmas: facturumq; omnia pro nostro desyderio ad expeditionem contra turcos obeundam. Petisq; ut in eodem tẽpore legationes Italiæ apud nos habeamus: cum quibus res ipsa defensionis fidei uotiue ac feliciter trãsigi queat: quoniam ad illa te

praeparas: quae per Ferrariēsem episcopum petiuimus. Benedictus deus & pater domini nostri Ihesu christi pater misericordiarum: & deus totius consolationis: qui consolatur nos in omni tribulatiōe nostra: nec deserit nos in tempore malo. In tempore aptissimo ad uenerunt litterae tuae: priusquam uenena ulterius serperent morti feri serpentis. Retinebit haec tua deliberatio nutantes animos: & omnium mentes confirmabit: quae labare: quodāmō uidebantur. Laudamus mirum in modum animi tui constantiam ac magnitu dinem: quae perseuerat in proposito suo: & quae deo uouit: nul lo pacto uult esse irrita: nec audit consilia in contrarium data. Et quis te non magnis praeconus ad caelum tollat: qui unicus es inuentus hoc tempore afflictionis fidem christianam defensurus qui & si aetate ꝓuecta excusari posses apud hoīes domi manens: & qđ restat aeui īter cognatos & carissima pignora traducēs: maius deo seruire & cum laboribus & anxietatibus maximis pro sancto euāgelio decertare. Digna haec mens tuo genere: dignū ꝓpositum Frācos illos unde originem ducis: imitaris: qui nullos pro fide chri sti tuenda labores: nulla pīcula deuitarunt: atq; ideo deus eoꝝ re gnum in posteros continuauit. Perge fili amantissime. age ut polli ceris. praepara te ad tuum aduentū. Sume arma & scutum: & ueni in auxilium populo dei. Esto saluator christianitatis. In pīculo con stituta est religio nostra: nisi adiuues. Turci Bossinā occupauere: ex quo regno & hungariae & germaniae imminent: & in Italiam sibi portam apuerunt. Nam breuis est ad forum Iulii transitus. Immi nēt Adriatico mari & ciuitatibus Venetoꝝ: quae in littore Dalma tiae sitae sunt: quas si occupauerint: quod absit: clausum est mare Venetis: & oīs nauigatio interdicta: quoniam Venetiis classes sine remigibus Sclauonicis armari non possunt. Occurrendū est: priusq̄ ista fiant. Danda sunt auxilia Venetis & hungaris: quae nisi tua uirtute parentur: difficile est aliunde opem afferri. Nostri: qbus cla dibus Italia afflicta est in siciliae regno. Nosti germanoꝝ conflicta tiones. Hispania & Anglia ualde remotae sunt prouinciae: & suis domesticis dissensionibus agitantur. Solae galliae quiescunt: quaꝝ uires tu ipse afferre potes cum fauore carissimi filii Frācoꝝ regis potentissimi & christianissimi: qui si nolit exire regnum: pōt tamē

multis aliis modis expeditionem in turcos iuuare. Dux mediolani pro sua aī magnitudine:ut cōfidimus:nō deerit huic opi:nec dux Mutinæ:qui alias Mātuæ magnificētissime se obtulit. De genuēsibus pax sperare licet:quibus est opus auxilio alioꝝ. Florētini florent: & possunt si uolunt:plurimum afferre præsidii: & uolent:ut credimus:cum uiderint rem serio geri:nec reliqui potentatus Italiæ auxilia denegabūt: excepto regno fatigato nimis atq; prorsus exhausto. Mitte igitur fili legatos tuos ad res firmādas:ut pollicetis: & præpara te quanto otius ad ueniendum. Nos legationes italiæ ad tempus designatū ad nos uocamus: nec dubitamus affuturos. Interea legatum de latere Cardinalem Tusculanum ad Venetos mittimus:qui tum senatu eorum de rebus necessariis trāsigat ostendat animum nostrum: & spem bonam faciat. Noli dubitare. iuuabit deus causam suam. nec sinet suam sponsam perire. Nos fili quæcunq; significauimus tibi per Ferrariensem: adimplebimus exponemus animam pro nostris ouibus: quæ Christi sunt: & bonū illum pastorem imitabimur. Tu & nos ætate graues ponemus ue lamen ante oculos iuuenum principum: & fortasse multos excitabimus. Esto certus fili: quoniam tu: & nos: & hungari: & ueneti: ēt si alii sileant. perficiemus cum laude & honore dei hoc iustissimū bellum: quia uenient multi sine mandato principum: & in Asia erunt motus multi: & in Græcia: & manus dei erit nobiscum: quæ uinci non potest. Expectamus cum desyderio tuos oratores: & tuum aduentum: facturi omnia quæ nostro incumbunt officio. Misericors deus: qui tuæ menti sanctum inspirauit propositum: corpus tuum incolume: & animum perseuerantem in suo seruitio custodiat. Scriptum manu propria Romæ. vi. nōas Iulias. M. cccclxii. pontificatus anno quinto.

Pii Secundi pont. Max. epistola quadragesimaseptima ad Regem portugalliæ monens ut præstet auxilium contra turcos.

IVS Episcopus seruus seruoꝝ dei carissimo in christo filio Alphōso Regi Portugalliæ illustri salutē & apostolicā benedictionem: Ituri sumus in bellum contra turcos: hoc

ipſum p nepotem noſtrum anno ſuperiore ſignificauimus. Ituri ſumus non miſſuri. Corpus noſtꝝ:quáuis debile huic expeditioni & deo donabimus non pugnaturi:neq̃.n.uires ad hoc adſunt:ſed oraturi prælio intererimus & alios adhortaturi. Menſe maio pro ximo dilectus filius nobilis uir Philippus Burgundiæ dux ad nos cum claſſe uenturus eſt:cum eo iter ingrediemur. Veneti quoq; claſſem ualidam adiungent:& hungari terreſtri itinere turcos ag gredientur:ſcis quod olim uoueris. Nobis euntibus non licet tibi manere domi:de neceſſitate ſalutis obligatus es:tanq̃ princeps & tanquam chriſtianus:defenſioni ſacroſanctæ religionis totis uiri bus tuis aſſiſtere. Ob hanc cauſam remittimus ad te procuratorẽ tuum de noſtro propoſito: noſtroq; deſyderio plene inſtructum. ipſum audi.& uota noſtra exaudi. Facne ſine te tuiſq; auxiliis in tam ſanctã & neceſſariam expeditionẽ proficiſcamur: quando de tua ſingulari uirtute: & aío generoſo præ cæteris orbis chriſtiani regibus præcipuã gerimus fiduciam. Noli fallere opinionẽ noſtrã quod ſine præiudicio aíæ tuæ & nois tui magno dedecore fieri nõ poſſet. Scriptũ romæ apud ſanctum Petꝝ tertio nonas Octobres. M,cccclxiii.

Pii Secundi:Pont.Max.epiſtola quadrageſimaoctaua ad regem ca ſtellæ perſuadens ut nolit deeſſe in expeditione pro fide.

Ius epiſcopus ſeruus ſeruoꝝ dei cariſſimo i Chriſto filio Henrico caſtellæ & legionis Regi illuſtri ſalutem & apo ſtolicam benedictionẽ. Ituri ſumus cũ Philippo duce bur gundiæ & cum Venetis contra turcos:ſicut audies ex Suero capel lano tuo uiro probo:hortamur excellentiam tuam ne deſis nobis ſed oſtendas in hoc opere tam ſancto nobilitatem aí tui: & regni gloriam:ſicut de tua ſingulari uirtute cõfidimus. Scriptũ Romæ apud ſanctum Petrum die y. Octobris. M,cccclxiii.

Pii Secundi:pont.Max.epiſtola quadrageſimanona ad Franciſcum Sphortiam Ducem Mediolani monens ut perſonaliter profici ſcatur contra turcos.

Ius episcopus seruus seruorum dei: dilecto filio nobili ui ro Francisco duci Mediolani salutem & apostolicā benedictionem. Quæ scripturi sumus absentes: multo libētius præsentes diceremus: & si non tanta terrarū spacia nos disiungere conuenirent atq; alloqui tuam nobilitatem nullo pacto neglexisse mus. Digna enim res est: quæ uerbis potius q̄ litteris agitetur. At cum præsentia corporalis negetur: oris officium supplebit epistola quanuis interrogata non respondebit: nec seipsam tuebitur impugnata: nisi nostræ petitionis honestas & ingenii tui bonitas spem afferret: non cōsideremus scriptis īpetrare quod quærimus? Quid hoc sit scire q̄primum aues: exponemus cum fiducia: desyderium nostrum piasq; cogitationes aperiemus amanti filio. aduerte atq; aures benignas adhibe? Christianus es. christūq; dei filium colis cum patre & spiritusancto regnantem: unumq; deum in trinitate personarū: & trinitatem in unitate diuinitatis adoras. Multa & magna ab hoc ipso deo consecutus es bona. Quæcunq; in te maxima & optima sunt: dei dona esse non ambigis. libet paululum ista p currere. Quis tibi parentē clarissimum Sphortiam inter belli duces sui sæculi principem dedit? Deus. Quis te adolescentē in exercitu: cum patrem inimica rapuisset unda: præfecit? Deus. Quis tibi uictoriā de Braccio tribuit? Deus Quis tibi aut Florētinos: aut Venetos: aut Insubres: aut ligures: aut trāsalpinos gallos totiens superare concessit? Deus. Quis tibi uxorem formosam: prudentē: nobilem: fœcundam: & magni principis filiam coniunxit? Deus. Quis tibi Mediolanum subegit? Deus Quis te fratribus bello claris honestauit? Deus. Quis te pulcherrima sobole donauit? Deus Quis tibi ualidum & honestum corpus indulsit? Deus. Quis te ex mille periculis liberauit? Deus. Quis te ad sexagesimum uitæ annum perduxit? Deus. Si uelimus beneficia numerare: quæ in te bonitas magni dei cumulauit: longiores fuerimus q̄ instituimus Tu illa melius nosti: cuius adolescentia ad rei militaris scientiam non alienis præceptis: sed suis imperiis: non offensionibus belli: sed uictoriis: non stipendiis: sed triumphis est tradita. Qui alienis copiis cum aliquandiu præfuisses: pluraq; bella gessisses: q̄ alii uiderunt: aliusque pugnando uicisses: tibi tandem militare statuisti:

& proprium ducens exercitum laborando uigilando instando uincēdo ad regnum usq; peruenisti. Ducem te uocat populus. Res ipsa regē te esse declarat. Ei. n. præsides regno: quod longobardi olim tenuere: Ciuitatum numero: populo℞ frequentia: potentia quoq; & opibus pluribus regnis sublimius atq; præclarius ultra citraq; padum regnas: floremq; illum Italiæ obtines: cui Gallia cisalpina fuit olim nomen: nunc uulgo lombardia dicitur. Inter christianos principes magnus & clarus haberis. Inter hoīes nostri sæculi unū te fortunatissimū cuncti prædicant. oīa suppetunt tibi: quæ mortales optima ducunt. nec tu ita nescius es: ut hæc tibi attribuas: quasi tua uirtute quæsita ex alto cōcessa sunt. Sine bonis quæ prisci fortunæ dixerunt: nos tēporalia uocamus. multos uidimus uirtute præstantes. Benignis te oculis respexit deus: qui tibi & uirtutem largitus est: & uirtutis amplissima præmia. Sed quid tu fili pro tot tantisq; beneficiis largitori omnium domino retribuisti? quid fecisti: ut gratus uidereris? Cauisti ne deum offenderes? an potius tanto licentius uixisti: quanto fortuna tua fuit maior? Noli ægre ferre: si liberius tecum agimus. accipe patris uerba in bonā partem. Nosce teipsum. & quæ gesseris: in hanc usq; diem mente reuolue. Gratus ne filius: an contumax: atque rebellis fuisti deo: cum Romanæ ecclesiæ bellum intulisti & patrimonium beati Petri inuasisti: nec dimisisti: nisi coactus? Quot te duce rapinæ: incēdia: cedes perpetratæ sunt? Quot raptæ uirgines? Quot matronæ uiolatæ? Quot urbes incensæ? Quot sacraria direpta atque diruta? Et quam fecisti pro tot offensionibus emendam? introspice conscientiam tuam. uide quis fueris: & quam duxeris uitam. Si castus: si modestus: si abstinens: si iustus: si præceptorum dei cultor: bene est. At si lapsus es: si legem domini contempsisti: debitorem te esse nequaquam ignoras. Cogita: ut dissoluas aliquando debitum: duplex tibi satisfaciendi ratio incumbit: altera pro peccatis: quo℞ tu ipse conscius es: altera pro maximis & innumerabilibus beneficiis: quæ tibi a deo collata sunt. Tēpus est tandē: ut satisfacias. Sexagesimū exegisti annū. Quantum supsit æui: incertū est. Nemo crastinā diem sibi promittere pōt. Nescis: q̄d uesper uehat. Impossibile est senem diu uiuere. Dum tempus adest: dissolue

debitum.Præsens iam prodemodum uita effluxit. Inquire alterã priusquã ista prorsus deficiat: nisi dum uiuis in hoc sæculo de al tero cogitaueris: totus moriere. In tenebras mitteris exteriores nunq̃ uisurus lucem:nisi dum luce præsenti frueris: opera lucis feceris:nisi delicta expiaueris:quæ cõmisisti: & dignã gratitudinẽ pro susceptis beneficiis ostenderis Caue:ne uoceris ad iudicium: priusq̃ satisfacias.occupa tempus:quod adest.occasiõẽm:quæ obii citur:arripe. obiecta facultas est: qua facile possis & debitum tu um persoluere:& uitam æternã acquirere Quæris quo nã pacto: uia in promptu est:quã si tenueris:nõ solũ animæ tuæ:sed gloriæ quoq; consules:cuius nomen per omnia sæcula mãsu℞ ad omnes gentes illustre perueniet.Si neglexeris:infamis fies deo & homini bus odiosus.Cogeris facere:quæ suadebimus.nisi & nominis: & animæ detrimentum perferre uolueris.Expectas cũ desyderio hãc tibi uiã monstrari:istuc uenimus. Philippũ Burgũdiæ Ducem no stri Regio Franco℞ sanguine natum ditissimis ac nobilissimis pro uinciis præsidentem nulloq; nostri sæculi rege minorẽ: is audita Bosnẽsium strage regisq; gentis eiusce miserrima nece:& quod ĩ dies turcorum uires inualescunt·christiano℞ debilitatur:nec iam finitimis Turco populis animus ẽ arma capessere: misertus chri stianæ religionis ne præda Turco℞ fiat:ne sanctũ euangeliũ con culcetur: corpus suum in expeditionẽ aduersus blasphemã gentẽ deuouit.Legati eius ad nos missi asserunt eum proximo uere aut in itinere moritu℞:aut ad nos uentu℞.Vlterius pro nostra uolun tate siue in græciam: siue in Asiam profectu℞ bellum turcis illa tu℞:huius te sequi uiã optamus:quod hic factu℞ se offert:idem ex te desyderamus.Arma in turcos induas:cupimus:Nõ es senior eo.Quod ipse pollicetur:recusare non potes:dimidio breuior tibi superest uia:nec nos te sub alio quouis Imperatore militatu℞ quæ rimus.Dux eris & moderator exercitus.Nec Philippus:q̃uis nobi lissimus & altissimo sanguine natus ducatum tuum dedignat̃: q uero expetit:ac magnope desyderat ĩ turcos pugnaturo te sibi du cem fore:salutẽ christiani populi quærit nõ gloriam suã. Nouit: quantum in bello ualeat auctoritas atq; felicitas Imperatoris:quã tiq; te faciant in armis:cũ ciues cũ hostes non ignorat cui ad res

militares bene feliciterq; gerendas diuinitus quædam semper adiuncta prospitas fuit. Vnum te esse confidit: qui ducere scias exercitum ac reducere: qui hostium præuenire consilia noris atq; oés insidias euitare. Notum esse in turcis tuum nomen non dubitat. Quod si te præsentem in castris acceperint: non minus auctoritate tanti uiri: q̃ in robore magni exercitus terrebunt. Recte ab oratore scriptum est ad administranda bella uæhementer pertinere: quid hostes: quid socii de nostris imperatoribus existiment: cum opinione non minus famæ q̃ certa ratione moueantur homines. Quibus ex rebus optat Philippus: optamus & nos maxime expeditioni quã paramus in turcos: ne corpus tuum: ne te ducem denegés: neue tuam auctoritatẽ felicitatẽq; subtrahas. Princeps: quæ sunt digna principe: cogitabit: inquit sapiens. Amplectere hoc munus tua uirtute dignissimum gloriose princeps. Nulla res est: in qua te possis aut laudabilius aut gloriosius exercere. Respice statũ christianitatis. Considera quæ nunc est christiana religio: & quæ olim fuit. De sanctis apostolis prophetauit Dauid: quod in omnẽ terram exiret sonus eoꝝ: & in fines orbis terræ uerba eoꝝ: nec mẽtitus est. Dissæminatum euangelium oĩs impleuit terras. Christo totus paruit orbis. Vide: quo sumus redacti. Vix ãgulum Europæ seruauimus. Hierosolymam perdidimus: in qua Iesus pro nostra salute crucem ptulit. Sepulchrum illud sacrumq; lectum: in quo propter nos uita nostra obdormiuit ĩ domino: spurci & fœtidi Mahumetis obseruant cultores: quæstusq; tantum causa nostris ostẽdunt. Miserrima condicio christianorum: qui domini & dei sui sepulchrum: nisi Sarrhaceni permittant: uidere non possunt. Antiochiam: in qua sedit beatus Petrus: ante quam Romam peteret: & Damascum: in cuius agro creditur Adam fuisse formatus: & septem Asiæ ciuitates: quibus prædicauit Iohãnes apostolus: & oẽm Asiam: Syriam: Mesopotamiam: Persidem: Mediam: ulterioresq; gentes Mahumeteus occupauit error. Qui natus in Arabia Aegyptum infecit: & Alexãdriam beati Marci sedem euangelicæ doctrinæ felicem olim scholam optimaꝝq; artium: & omnium litteraꝝ nobile sacrarium corrupit. Cirenem peruasit: & æmulam Romanæ urbis Carthaginem: omnẽq; libyam decipiens iuxta Maurita

niam Gaditano transmisso freto in hispaniam usq; penetrauit:cui usq; in hanc diem pars Bethicæ paret:quam nunc Granatá uocát Ex asia quoq; in Græciam Mahumetea transiuit insania: nec tan tas impedire blasphemias hellesponto licuit:contédentibus de im perio græcis:ciuili dissensione crassáte patrum nostroꝝ memoria turci Calliopolin:& Adrianopolí:multasq; alias ciuitates & í thra cia & in Thessalia & Attica:& í reliqua græcia occupauere. Nouissi me diebus nostris orientalis impii ac totius græciæ columen Có stantinopolis in turcoꝝ potestatem peruenit:quam prisci nouam romam appellauere: patriarchali sede atq; impiali throno glorio sam: quæ ante hoc tempus a christiano noíe nunquam abhorruit nunc non sine magno dedecore nostro amissa est: neq; hic nostra calamitas finem habuit. Bulgariam totam pdidimus & Rasciam: & Seruiam:& quicquid terraꝝ ab Adrianopoli Sauum usq; amné ac Danubium interiacet. Valachi quoq; ultra Danubium quæsiti nó pauci ad turcos defecere. Ex altera parte:qua notissima nostris mercatoribus sese maria infundunt:Peloponnesus amissa é. Arx græciæ quondam uocata & Achaia & Acarnania: & Epyrus: & Ma cedoniæ maior pars:& hoc tandem anno:proh pudor:Bosna capta est & Lesbos absq; humani sanguinis effusione: absq; cótumelia christiani nominis: absq; iniuria magni dei sanctæq; trinitatis. hæc fortasse gesta dixerit aliquis: mendacium est. In captiuitate constantinopolitana Constantino Imperatori abscissum caput: ha stæ suffixum per ciuitatem: & castra delatum est. nobilitas cæsa. Sacerdotes crudeliter laniati. plebs uænundata. & ad seruitia in Asiá missa. Sacræ uirgines incœstatæ. matronæ ac puellæ ea passæ quæ uictoribus libuerunt. sacra loca fœdata atq; dirupta. Nobile sanctæ Sophiæ téplum Iustiniani Cæsaris opus toto orbe memo rabile spurciciæ Mahumeteæ reseruatú. imagines dei ac sanctoꝝ deletæ. diuina & ímortalis trinitas publice blasphemari. Crucifixi simulacrꝝ per derisioné in castra portatú sputo luto atq; os fœdata te prouolutú:nec minora in aliis locis pperrata. Rascianis princi pibus (quos uocát Despotos) eruti oculi. optiates gétis suffixi palis aut grauioribus affecti suppliciis. nó é méoratu facile. In subactis

prouinciis quantam exercuerint turci sæuiciam: quanta ĩ christia
nos immanitate sint usi. Catacusinũ insulæ dominũ apud Mity
lenem crudeliter trucidarunt: atq; Italici generis puberes oẽs acu
tis trãsfixere palis. Græcanicam plebem uændidere sub hasta. In
Bosna quoq; Stefanum regem: qui salutem pactus sese dederat
hosti: Mahumetes ipse humano sanguine insatiabilis: & omni be
stia truculentior sua manu obtrũcauit: & cũ eo nobilem patruum
pari crudelitate peremit: urosq; omnes potentiores coniecit ĩ uĩ
cula. in fœminis nulla modestia usus est. in sacris nulla reuerẽtia
populus in seruitutem adductus. uastata regio. diuina & humana
pariter deleta. hæc facta sunt nostris diebus: & tacuimus: ac tace
mus. Quid iam restat: nisi ut in Italiam ueniatur. non multũ iti
neris ex Bosna in forũ Iulii: nec ualde difficilis aditus. Carni sunt
medii nec potentes populi: nec altis tuti fluminibus: nec asperio
ribus clausi montibus. Si uelit itinere terrestri Italiam inuadere
turcus: non procul abest. Si maritimo sexaginta millia passuum:
aut amplius paulo ex Vallona usq; Brundusium nauigatio patet.
Quid tibi uidetur fil.? parua ne censes: quæ christianis intulit tur
cus mala? futura ne cernis pericula. nunquid præteritas uindicare
iniurias decet? futurasq; præcauere? an impune christianæ religio
ni turcus illuxerit: diuinũq; nomẽ blasphemauerit? Quamuis non
est diuina maiestas: quæ lædi possit aut minui: nos tamen blasphe
mias dei atq; sanctoꝝ multas ferre non decet. Multa in ueteri te
stamento exẽpla legunt: quæ nos admonẽt illatas deo cõtumelias
uindicare. Non tulit Finees adulterantẽ Zambri in zelo domini
scortum: atq; ipsum interfecit. nec Matthatias sacrificãtes idolis
tolerauit hebræos: cum septẽ filiis robustissimis Anthiochi profa
natores deiecit dicens melius esse mori in bello q̃ uidere mala gẽ
tis suæ ac sanctoꝝ. Non est uerus christianus: non est fidelis: non
est dignus honore: q̃ sine mẽtis cõturbatione diuinas blasphemias
audit. Si clientulus: si subditus noster. si libertus: si seruus uiolat
irascimur: arma capimus: uindictam exposcimus. & pro cõtumelia
dei non cõmouebimur? Si propinquo: si amico aliq̃d agri sublatũ
est: uires cum eo iungimus: atq; oi conatu studioq; recupare ꝑdi
ta nitimur. Heu quantũ agri: quantũ possessionis: quantum impii

domino nostro ablatum é Christo Ihesu: nec de recuperatione co
gitamus. ĩgrati filii sumus: & hæreditate domini prorsus indigni
qui tanta desidia atq; torpedine: quæ illi sunt ablata: negligimus
Quid perdita commemoramus? Vtinam solliciti essemus seruare
quæ restant. In angulũ Europæ redacti sumus: neq; hoc tueri cona
mur. Vrgent in dies turci. murus noster hungaria quatitur. hac ex
pugnata Germani cladem expectant & Itali: quanuis ad nos: ut di
ximus: aliæ portæ pateant. Nulla dies præterit: quæ nõ aliquid au
ferat Euangelio. Perimus in horas: & non sentimus. Lætargũm pa
timur dormientes morimur. En fili: en princeps nobilis potes ne
ista audire: & non aio cõmoueri? Minime quidẽ te adeo ferũ aut
ferreum esse credimus. Angeris: ut arbitramur. hæc audiẽs: nec po
tes de cõi salute cogitare: Verũ de communibus rebus communia
cogitas: & quasi de cõmuni sorte sis unus ea facturũ te polliceris:
quæ faciant alii. Non hoc uolumus. plus aliquid exigimus. ex uiro
singulari singularia petimus. ex raro rara. Philippo te socium cupi
mus in exercitu te uidere præsentẽ ducere copias: ordinare acies.
signũ prælii dare. hostes inuadere urgere: ꝓfligare: ac prorsus dele
re desyderamus. huic te muneri accingas: oramus. hũc laborem: &
quæ sũt ĩ eo ꝑicula: præcamur: ne fugias. Sic te deo gratum osten
des. sic tua peccata purgabis. sic fama apud omnes clarebis: & nul
la unquam ætas de tuis laudibus conticescet. Dices te satis gloriæ
nactum sup̃ioribus bellis. extare uictoriarũ tuarũ multis ĩ locis tro
phæa: quæ te fama sup æthera uehant: quæ clarissime gesseris: ꝑ
multa in omniũ ore uersare poetas & oratores in tuis celebrandis
laudibus desudasse: iãq; publice historias & poemata legi de tuis
operibus edita. Bella: quæ hactenus gessisti fili. q̃uis tibi multum
peperere laudis: quæ fortitudinẽ: patientiã: uigilantiã. celeritatẽ:
industriã: cõsilium: cæterasq; uirtutes tuas patefecerũt: plurimũ
tamẽ ab his distant: quæ nũc gerẽda proponimus. In illis priuatã
utilitatẽ sectabaris. in istis cõmunẽ inuestigabis. In illis tempora
le regnũ quæsiuisti. in istis æternũ adipisceris. In illis non fuisti si
ne peccato. in istis ab omni peccato mũdaberis. Illa cupiditatis fue
runt. ista religionis erunt. Illa hominum. ista dei: quãuis præclara
sunt: quæ gessisti hactenus: leuiuscula tamẽ uidebũť ad ea cõpara

t

ta:quæ nunc faciēda proponimus:quæ nō solū fecisse:sed uoluisse facere beatitudinem præstat. Quantum diuina præcellūt iis:tan tū bella pro Christo suscepta ea superātquæ hominum cā regnā di cupiditate geruntur In his uersatum pleno te ore:& qui nūc ui uunt:& postea laudabunt. Ad hæc senectutē fortasse obicies:Sini te meā sum grauioris ætatis inqes:quietē cariosa membra depo scunt.non sum aptus galeæ:thoracem ferre non possum Deo gra tias agimus:qui tibi hāc excusationem ademit.diuino munere so spes es:& optime uales:multo te seniores militauere Massinissam ferunt extremo iam senio nullo adiutore cōscēdisse equum:& mu nera obisse militaria. Sigismūdum Cæsarē uidimus supra septua gesimū annū castra sequerē. Quid uetera aut externa quærimus: In familia tua extāt exēpla:Michelettus patruus tuus florētini du ctor exercitus ad nonagesimū annū militādo peruenit Non excusat ætas Ducē.morbi excusare possūt.āni nō possūt. Militiæ assuetos hoīes equo insedētes magis quā lectulo incubātes mori delectat: atq; idcirco sine lāgoribus plærūq; uitā finiūt. Deficcat malos hu mores labor:nec artetis finit locū esse doloribus.& fortasse tua no bilitas:si ꝑ sua consuetudine militiæ insudasset: labores q; castro rum pertulisset:neq; ad urbanum otium se redegisset:superiori an no ægrotatione illa caruisses:quæ te prope exanimauit. Crede no bis fili longe sanius i negotio uiues:quā in otio. Castrenses labo res:ac uigiliæ:exercitatio:sudor:& quas inter nutritus es:ætateq; fere omnem duxisti militiæ molestiæ atq; angustiæ:diutius te in uita conseruabunt. Noli accusare senectutem: qui nō es Philippo senior. Multi in ea ætate:in qua es:castra sequuntur. & princeps quidem Tarentinus multo te natu grandior:& hoc anno & supio re fuit in castris. Ille ꝓ profana priuataq; causa exercere fatigare q; senīū nō recusat.& tu in cōi diuinoque opere senectutis obtētu excusationem prætēdes. Tuum ingenium:tuā idustriam:tuos ocu los:qui uidere omnia in bello solēt:nō tui corporis robur: tua sue manus quærimus:cōsulere:monere:iperare tuum erit. Iuuenes la certos exercebunt:& fortia pectora obiciēt hostibus. Noli negare nobis præcelsum animum tuum.absit excusatio senectutis:ubi cū senibus ē eundū. Erius & nos:si deus dederit:in hac expēditiōe præ

ſentes non ſolum ætate:ueɋ̨etiam morbis graues Stat animus ca
niciem noſtram huic militiæ conſecrare: & inutile corpus ei reſti
tuere:q dedit Nihil ualemus in bello:quis neſcit? Spectare præli
um poſſumus:pugnare non poſſumus nec dignitas noſtra eſt:cui
competat ferrum ſtringere:qui eius locum tenemus:cui dictum é
a domino:Mitte gladium tuum in uagina. Principes ſæculi enſem
exercere noſtro iuſſu debent. noſtrum eſt pugnãtibus pro religio
ne benedicere diuinumq; implorare fauorem:& hocquidem ſedu
lo faciemus. In monte aliquo: aut ex alta puppi ſpectabimus præ
liantes:& inſtar Moſei precibus & orationibus incumbemus: dũ
tu ac Philippus acies ordinabitis: & robuſtiſſimi milites manum
conferent. Ibimus crucẽ domini præferentes. ſequemur ſacratiſſi
mum Chriſti corpus : ſanctorum reliquias adducemus in hoſtes
chriſtianæ religionis:caput:& ornamentum: & ſuprema maieſtas
ibit in bellum : Quantus ſit fidei zelus:quantaue chriſtianoꝝ cu
ra:nunc palam fiet. Si non ſequentur Chriſtum domini : qui chri
ſtiani uocantur:apparebit eos falſũ induiſſe nomen. Nos tamen
te comite ac Philippo iter agemus. Ibimus in hanc expeditionem:
ne dubita. Senes ſequemur ſenes. bellum hoc ſenum appellabit̃ :
& hanc notam noſtri ſæculi regibus ac principibus inuremus: ut
exeuntibus ad bellum pro religione ſenibus iuuenes domi manſe
rint:memorabile in poſteris opus forſitan: & aliqui uerebũtur in
famiam iuuenes:& noſtra caſtra ſequentur. plura de hac ſenectu
tis excuſatione diceremus: niſi proſpecta eſſet animi tui generoſi
tas:cui quæ maxima ſunt:& claritudinem præ ſe ferũt:haud diffi
cile ſuadẽtur. Nec non tuum iudicium formidamus. Conſiliarios
tuos: & uxorem: & amicos: & liberos non teipſum timemus. Sci
mus egregiam mentem tuam ſentire nobiſcũ : ardua cupis & al
ta:nec animo tuo quicquam maius ẽ: ſed aderũt cõſiliarii:aderũt
& amici. Quid agis maxĩe prĩceps inquient:quo te is perditum in
græciam nauigabis? Turcis inferes bellũ:& regnũ tuum nobiliſſi
mum atq; opulentiſſimũ tanto labore quæſitum hoſtibus diſſipã
dũ relinques? Et qs illud te abſente tuebit̃? Vxori ne cõmittes an
filio:nũquã ſatis in fœmina præſidii fuit:filium adoleſcentia pro
hibet adminiſtrare. An neſcis:quot circunſtant lupi rapaces? Diffi

cile custoditur:quod a multis quaeritur.Ducere te florem militiae oportebit.Quis fines defẽsurus domi manebit? insidias nostri fi nitimoꝝ gẽtiũ:& unde timẽdũ sit:tute melius nosti. Caue ne dũ alienas opes tutari pgis:amittas tuas:& liberi tui pulcherrima so boles in spẽ regni nati educatique domo tandem eiecti panẽ men dicare cogant. Si corpus tuũ:si teipsum paruifacis:at saltẽ liberis cõsule:q te habituꝝ in hoc bellum nũquã amplius uidere sperãt: & iã iam te simul ac regnũ amisisse uidentur. Haec suggeret tibi: non dubitamus magna pars eorum:qui latera tua stipant: & qui tuo fauore lauti facti sunt ac potentes. Ex purpuratis tuis alii ex pensas formidabunt:alii labores ac pericula.pauci erunt: qui talia consulentes nõ sibi magis:q̃ tibi cõsulãt.quãuis de tuo piculo nõ de suo sese anxios ostentabũt.Sed age bone princeps expendamus haec cõsilia.Nos tantũ ab illoꝝ opinione distamus: ut quae illi for midãda putãt:tutissima cẽseamus: nec uereamur asserere pricipa tum tuũ securiorẽ futuꝝ in causa dei te absente: q̃ si domi delitu eris.Remanebit uxor tua nobilissima mulier: quã subditi omnes colunt. Remanebit Galeacius spes unica gẽtis insubrium magna nimũ illũ & sapiẽtissimũ olim ducẽ proauum suum noie referẽs: cuius memoria ex cordibus longobardoꝝ deleri nõ põt. Vnde illis timor forsitan ex Francia? At rex ille frãcoꝝ:cuius christianissima propago dicitur: nunquã eo erroris adduceretur: ut regnũ tuũ in uaderet:dũ Christo militas:cauebitur quoq; & huic parti securitas tibi ab illo fiet.quid de Venetis dixerimus? An hos uereri oporte bit:quoꝝ saluti consules? rẽ Venetoꝝ ages:& illoꝝ arma timebis? Non coherent ista simul:nec uero consonant, quin potius si quid rubiginis est inter Senatũ Venetũ:& tuã excellentiã: siquid suspi cionis:siquid simultatis: totũ hoc tuo itinere auferet. Obligabis tibi & posteritati tuae Venetos. aeterna erit illoꝝ erga tuũ genus caritas ac beniuolẽcia. parui labore tẽpus ĩ multos annos tuis po steris cõsules.& qd erit timendũ domui tuae hic Venetis: ide fran cis securitatem promittentibus? Adde Florentinoꝝ uigilias: ac di ligentes excubias: quorum permaxime interest in tuis tuorumq; manibus seruari Mediolanum. Illi subibunt curam: ne quid detri menti per absentiam tuam res longobardicae patiantur. Illos tuis

filiis adiutores patronos ac tutores relinques. Illi non minus de sa lute tuæ domus: q̃ tu ipse solliciti erunt. Ipse præterea deus omni potens: & dominus noster Iesus Christus tuorum filiorum custos erit: tutamq; tibi familiam: & saluũ principatum conseruabit: nec cum suam agites causam: relinquet ipse tuam. Sed ære alieno gra uatus sum ais: tantos subire sumptus nulla ratione potuerim. imo uero hæc unica uia est. qua possis dissoluere debitum. diminues sumptus: nõ augebis. Quamplurimi te sequentur suo ære milita turi. Deus ipse tibi adiunget milites: multis modis licebit ad hoc bellũ pecunias quærere. Scis: quæ Mantuæ meditata fuere: & illa & alia in medium ueniẽt. Iacta cogitatũ tuũ in domino: & ipse te enutriet. Non deest argentum deo: cuius sunt omnes thesauri ter ræ. Inueniet ecclesia: quo pacto necessaria tibi suppeditet. At durum est: inquis: dulces relinquere natos: & amatã cõiugẽ: & urbis opulẽ tissimæ delicias: assuetus regno uoluptatibus regni carere non po tes. Non petimus hæc ita relinquas: quasi nunq̃ recuparaturus. Ca rere ad breue tẽpus his te cõmodis uolumus: moxq; ad ea reuerti. Dulciora sunt intermissa gaudia: uoluptates cõmẽdat rarior usus post laborẽ gratissima quies: suauissimus post uigiliam sopnus. Si tis potum approbat: cybum fames: marcescit in otio uirtus. Rede unti ex bello cũcta tibi & suauiora uidebunt̃ & meliora. Si reuer tar: inquis. Quid si moriar? recta in cælũ ibis peccatis exutus om nibus: & nulla pristinæ sordis inquinatus macula. Beatus: qui uel in bello ceciderit: uel iturus ad bellum in uia fuerit morte præuẽ tus: Pari apud deum lance ponderant̃: & qui causam eius tuentur: & qui tueri totis uiribus adnituntur. Voluntatem inspicit æthe reus iudex magis q̃ opus. At domi uelles mori tanq̃ mollius ossa cubẽt manibus tumulata suorum: uana isthæc: facilis iactura sepul chri. cõsulẽdũ ẽ animæ magis q̃ corpori. hæc ubicũq; moriaris: tã tundẽ habet ad cælũ uia. honesta mors quærenda est nõ pompa se pulchri: pretiosa in cõspectu domini mors sanctorum eius. Sanctos domini esse nemo dubitat: q pro testamento eius moriuntur: qui pro religione pugnantes in bello cadũt. Si omnibus: q patriã auxe rint: iuuerint: defenderint: certũ est esse in cælo definitũ locũ: in quo beati æuo sẽpiterno fruantur: quẽadmodum philosophi tra

diderunt. Quid de illis dicemus: q pro rep. christiana tuenda: pro fide catholica ampliáda: pro sancto euágelio conseruando animá suá posuerũt? Quis dubitet in cælesti regno cũ beatissimis spiritibus lucidas his sedes cõstitutas esse. Credendum est sacris eloqis: quoniam nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: quæ promisit dominus diligentibus se. Et quoniam non sunt dignæ passiones huius sæculi ad futuram gloriam: quæ reuelabitur in nobis caue fili: ne uel uxor te domi retineat: uel filiorũ cognatorũq; caritas: aut regni delectabile culmen. Noli ꝑ deo graue ducere his ad tempus carere: quæ tandem inuitus: quando uoluerit deus: cogeris relinquere. Si nũc dimiseris iubente domino: cito recuperabis dimissa: & amplius æterni regni promissionem accipies. Si hanc iussionem neglexeris: dimittes tamen aliquando & uxoré & liberos: aut ipsi præmorientes te dimittent. Reguũ quoq; relinquere oportebit: nec recupationi locus erit. Incertum quo sis iturus. Nam quæ spes futuri regni esse potest ei: qui uocatus ad regnum ire cõtempsit? Timemus tibi fili timemus uæhementer: nisi audias uocem dei: qui te ire in turcos iubet. Iam senex es: ut ais: quanto uixisti diutius: tanto minus supat uitæ. Emerenda ẽ altera: priusq̃ ista deficiat? Caue: ne decipiaris ab his: qui animá extingui cũ corpore putant: & alterũ negant sæculum. credendum est semper sacris ueteribusq; sermonibus deũ esse dicentibus: qui opera hominũ bona præmiat. mala punit: & impios igne urit inextinguibili. pios ĩdefectibili luce donat beatosq; reddit. quod nõ solum nostri theologi docent: sed philosophorũ quoq; peritissimorũ libri cõfirmant. Consule tibi: & noli: cum feliciter in hoc mũdo uixeris: in alio miser esse: in quo sine termino uiuitur. Sed opinaris fortasse difficillimũ tibi offerri bellum: ex quo uictor nequeas aut honoratus reuerti. Audiuisti multa de turcis & imperio Mahumetis: quod terra mariq; late pateat quod innumerabiles exercitus cogere turci soleant. quod Asiæ dominentur & greciæ. quod auri: & argẽti diuites facile desyderiũ suũ expleant. Quid ualebũt nostræ uires: ais: aduersus tantum imperatoré? Dicemus breuiter: q̃uis magnam esse Mahumetis potentiam nõ negamus: minor ẽ tamẽ: q̃ fama feratur. excedit rumor uerũ: numerosos fatemur: exercitus

cogere potest:uerꝫ ibellis populi & ꝓrsus effœmīati .Græcia:quæ
quodam robustissima fuit:& oriencis imꝑium uendicauit: oīum
hodie gentium uilissima & abiectissima est.Asiaticos mulieres po
tius:q̄ uiros dixeris.Inermes ad prælium eunt : parma tantū & ar
cu muniunt͛ :non cataphracti equi uisuntur : non galeati equites
rara lorica cernit͛:rarior thorax:ense recuruo cesimq; pugnāt:quā
uis robusta turcorum corpora dicāt: nuda sunt tamen aut armis
tecta debilioribus.Quid facient miseri:ubi nostroꝝ equitū cohor
tes inciderit & asperas ferro hastasq; acies incurrerint͛: aptissima
cedt turba est:tanquam pecudes mactabuntur. In mari nō est tur
corum classis : quæ Venetam ferre queat . In terra hungaros for
midat. Quid faciāt cum latinos & nostræ splendorem militiæ ui
derint͛:Hactenus cū græcis pugnauere:& inermibus populis:ubi
ad nostros uentum fuerit:sentiēt:q̄tum distent a mulieribus uiri
Quid quod ī Thracia:Mysia:totaq; græcia:& ubiq; citra Hellespō
tū aduenæ turci sunt inhospites pauci pro multis: nec diliguntur
a subditis.Quis enim eum diligat dominū:qui suæ religionis est
hostis͛:& a quo miserrima premit͛ seruitute͛:Odere græci turcos.
qđ si spes eis fiat recuperandæ libertatis:facile nostris armis illos
eiicient.Recens capti Bosnenses serui.Rasciani cito ab eis deficiēt
Albani præsto sunt nobiscū arma cōiungere.Maritia classis modo
unā prouinciā:modo alterā infestabit.Hungari ꝑ Rasciam:& Bul
gariam penetrabunt. Sunt & in Asia uiri potentes Caramanus Ci
liciæ tyrānus:& alii complures Mahumetis inimici: q̄ eū a tergo
ferient.Non sufficient uires eius tot loca tueri : nec tantis appara
tibus respondere.Vexillū crucis christianaque signa certissime co
piæ sequentur:Hungarorum:Burgundiorum:Venetoꝝ:Albanoꝝ
Turcq:si ueneris:& nostræ & illorum:qui coacti seruiunt turcis :
quamprimum poterunt iugū excutere.Alios præterimus:qui suo
pte ingenio etiam non uocati uenient:cum increbuerit fama te si
mul ac Philippum cum Venetis: Hungaris:ac Romano pontifice
expeditionem pro religione parare.Verebitur Lodouicus franciæ
Rex: qui se christianissimum uocitat : in eo exercitu suos non ap
parare francos: qui pro Christo pugnaturus egreditur . Pudebit
eum:pudebitq; cæteros reges : cum tu eas ac Philippus & nos ui

t 4

Ludouicus Fran Rex christianissimum se uocitat

nificæ crucis signum præferamus:defensioni fidei auxilia nó præbere. Venient plures q̃ credamus. alios religionis zelus adducet. alios cupido gloriæ:& magna uidendi auiditas trahet.alii cum domi tuto esse nó possint:sub specie militiæ honestum sibi exilium eligent. Quosdam inuitos militare domino reges cogét:ne domi seditiones excitent. Non deerit Christo unde suum possit parare exercitú atq; supplere. Accingere igitur fili:& in hanc gloriosam expeditionem teipsum q̃ totius præpara. neq; hoc bellum euites: quod nos te debiliores adituri sumus:& Philippus te senior igressurus. Esto gratus domino pro beneficiis tibi collatis. Cósule aíæ tuæ:dum tépus habes. Redime peccata quæ cómisisti hoc tá præclaro facinore:quod tibi proponimus. Amplectere oblatá gloriam: ut hanc tantæ laudis hæreditaté cuis relinquere posteris ualeas. Consule periclitanti religioni:& hoc bellum tá necessarium uolés libésq; subito: in quo si te ducé prabueris:certá nobis uictoriam de imanissimo dracone pollicet̃ dominus. Si absueris:nescimus: qdnam sperare possumus:& magná tui nois timemus infamiam: nec dubitamus:quin domini & saluatoris tui indignationé incurras. Cósulere nos:& uniuersam Christi ecclesiam. cócede te deo in hoc sanctissimo bello. suscipe demandatá puinciam læto aío:quæ ce gloriosum in terra faciet:& deniq; regnaturų assumet in cælū. Filiis uero cuis:& natis natorų: & qui nascentur ab illis regnum perpetuo cófirmabit misericors deus: qui tuos in hanc usq; diem feliciter gressus direxit:& in cuius manu sunt corda regum:det tibi eligere:quod suæ uoluntati sit placitum:teq; tuamq; domum bene custodiat. Data Romæ.

Pii Secundi Pont. Max. Epistola quadragesima ad Blancá Mariam Ducissam Mediolani:ne obstet uiro deliberanti ire pro fide

IVS Episcopus seruus seruorum dei dilectæ filiæ Nobili mulieri Blancæ Mediolani Ducissæ salutẽ & apostolicá benedictioné. Virú tuum aduersus ipsos Turcos arma sumere iubet deus: hoc ei scribimus:uide né hostes. piculosum est diuinæ uoluntati resistere. periclitat̃ christiana religio. In foribus hostes adsunt. ppe ad radicé posica é securis. nisi uigilamus: nisi

forti animo resistimus hosti: actum ē de noīe christiano: Spes ma
gna salutis ī tuo uiro sita est. Si sumpserit arma & scucum ducto
req; se christianis præbuerit : liberabit dominus in manu eius po
pulum suū: & immanissimū Draconē conteret. Quod si prouinciā
hāc recusauerit: nec diuinæ uocationi paruerit: cæteri quoq; se sub
trahent: impedieturq; sua culpa christianæ fidei expectata defēsio.
Quod de sua magnanimitate haud quaquā putamus: cui semper
magna & præclara cordi fuerūt. Te ipsam ueremur: ne uiri propo
sito aduerseris: ne retentes ire uolentē: obiiciasq; more mulierum
mille pericula: amantis est ab amato non posse diuelli. cōcedimus
ista coniugio: nec miramur acerbam tibi futuram uiri absentiam
sic maritalis exposcit affectio: Sed maior est christi caritas. Si plus
uirum q̄ deum diligis: non es deo digna. In euangelio hæc legisti.
Deo nihil negare oportet. Caue: ne tui amoris causa uiṛ a deo se
iungas: odisse hoc esset nō amare. Noli esse impedimēto his : quæ
diuina maiestas ordinat. Recordare: quot accepisti a deo bona: nec
uelis ingrata uideri. Deus hūc tibi: quē diligis. uiṛ dedit. Audebis
ne pro paruo tempore reposcēti negare? Concessum in multos an
nos: ī paucos mēses cōcedēti nō permittes ? Caue: ne cælestem ma
iestatē offendas: in cuius manu est uirū tuū auferre cum uelit: ni
hil ei negādū est: qui potest cogere. Sine ueniat cōiunx tuus: & ea
faciat: quæ iubetur . Sine deleat peccata sub hoc itinere: & suæ sa
luti consulat. eris tu quoque meriti sui particeps : si pro seruitio
dei mariti absentiam æquo animo tuleris. Propone tibi & cōiugi
moriendū esse aliquando: & quod ætate prouecti ambo diu simul
esse ī hoc sæculo nō potestis. Fugit uita mortalis: & quasi fumus
cito euanescit Quærenda est altera: quæ neque molestias habet :
neque finem. Illic thesaurizandū est. illuc aspirandum Si uirū tu
um in prouinciā sibi decretam iusseris ire: aut ire uolentē non īpe
dieris: & illi & tibi optime consules: ambo post hanc uitam cum
Christo regnabitis: alioquin & tibi & illi timemus Hortamur igi
tur: ne uiri uiā impedias. ne absentiam parui temporis in uita su
stieas. Redibit: ne dubita: cito ad te gloriosus gaudebisq; tui & sui
causa. ambo in hoc opere cælestis uitæ præmia consequimini: &
qui fuistis in hoc mūdo felices: in altero eritis beati. Pius & mise

ricors deus in animo tuo ponat: quæ ſuæ ſunt beneplacita uolun tati. Data Romæ.

Pii Secundi pont. Max. epiſtola quinquageſimaprima ad cunctos chriſtianos ut ꝓficiſcant̃ ſecū in expeditionē contra turcos.

IVS Epiſcopus ſerus ſeruorum dei uniuerſis & ſingulis chriſti fidelibus ſalutē & apoſtolicā bndictionē. Ezechielis ꝓphetæ magni ſententia ē: Venientē gladiū niſi annūciauerit ſpeculator animaꝝ: quæ perierint: ſanguinē de manu eius requirendū fore. Quod ueriti ſanctæ memoriæ prædeceſſores noſtri Nicolaus quītus: & Calliſtus tertius ab eo tēpore: quo turcoꝝ efferata rabies Conſtantinopolin expugnauit: uentuꝝ ad interiora chriſtianitatis hoſtilem gladium clamare non ceſſauerunt. Cōmonere chriſtianos principes ac populos quāto in periculo eſſet noſtra religio, niſi occurreret̃ hoſtibus priuſq̃ amplius inualeſcerent. Suaſere, ut arma ſumerent, defenſionē catholicæ fidei ſubirent, furentibus beſtiis obuiam irent, nec ſinerent imanem Draconē Mahumetem fideles deuorare aīas. Videbant ferocem illius aīum: occupata Conſtantinpoli: minime quietuꝝ: cuius inexplebilis eſſet dominandi cupiditas: nec dubium quin orientali ſubacto impio ad occidentale aſpiraret. Annunciata eſt in tēpore futura calamitas: ſed non eſt credita. Non fuerunt auditæ ſanctoꝝ paſtoꝝ uoces, utiles admonitiones ſurda pertranſiuit aure chriſtianus populus. Hūgari tantum ſub Calliſto uigilantes arma ſumpſerunt: qui de tuēdo regno ſolliciti: dum ſuos fines obſeruant: cuſtodiunt noſtros. Exceptis Hungaris ac theuthonibus: & aliis uitinis non pauci quāuis magna ex parte pauperes & ſecundum ſæculum ignobiles: in clyti uero in conſpectu dei crucē domini aſſumpſerunt: & magno in hoſtes ſpiritu præuenerunt: quoꝝ potiſſime auſibus apud Albani graecam: quam noſtri Belgradū uocant: turcoꝝ ingētes copiæ profligatæ fuerunt: & Mahumetes ille terribilis ac ferox turpem arripuit fugam. Nationes aliæ tanq̃ nihil ad eos turcoꝝ facta pertinerent: in ſuis ſedibus quietæ manſerunt. Nos deinde: ſicut domino placuit: quanuis indigni tanto munere Calliſto ſucceſſimus: qui mox in apoſtolatus initio Mantuanū conuentum indiximus:

in quo de cōmuni utilitate cōmunibus christianoꝝ cōſiliis agere
mus:uenit in mentē:quod p Eſaiam ſcribiť:Super montē excelſū
aſcende tu qui euangelizas ſyon.exalta in fortitudine uocem tuā:
qui euāgelizas Ieruſalem.exalta:noli timere.Dictum id nobis pu
tauimus:ſatiſfecimus:ut arbitramur:præcepto.Affuimus in tēpo
re præfinito . non ſine ſumptu & labore graui oſtendimus fideli
bus chriſtianis uulnera ſua ; & quæ paſſi fuerant: & quæ paſſuri
uidebanť:niſi ſeipſos aduerſus turcos defenderent.Clamauimus:
quaſi tuba exaltauimus uocem noſtrā.audiuit oīs eccleſia:ſed nō
exaudiuit uerba noſtra. Non fuit plus ponderis noſtris: q̃ præde
ceſſorum uocibus.fruſtra conati ſumus.incaſſum abiere labores.
Interea quantum creuerint turcoꝝ uires:difficile dictu eſt:auditu
miſeꝝ.A mari pōtico uſq; ad amnem Sauum: & ab ægeo pelago
uſq; ad Danubium nobiliſſimas interiacentes prouincias ſuæ poſ
ſeſſionis fecere.Tranſiuerunt & ipſum Danubium:Valachiæque
magnam partem occupauerunt. Penetrauerunt & Sauum:atque
agros hungariæ longe lateq; uaſtauerunt.Hoc āno Boſnam inua
ſerunt:uniuerſumq; regnum ſibi ſubiecerunt & inſulam Lesbon
Quāta uero crudelitate in ſubactis urbibus ac prouinciis uſi ſint
horret aſus dicere.In conſtantinopoli græcoꝝ Impator obtrunca
tus eſt:& caput haſta ſuffixum per caſtra delatum.Raſcianis prin
cipibus eruti ſunt oculi.In lesbo multitudo pubeꝝ palo tranſſixa
In boſna regem:qui ſalutem pactus ſeſe dederat:cum patruo ſuo
Mahum etes ipſe humano ſanguine inſatiabilis ſua manu·ut fer
tur:iugulauit. Quis nobiles uiros:quis ſacerdotes cōmemorare
rit ad cædem raptos? Senes ac iuuenes ī plateis immaniſſime tru
cidatos? Vbiq; cruor cæſorum uiſus.ubiq; morientium gemitus
auditus:Nulla reuerentia matronaꝝ:nulla uirginum. Fœdum re
latu eſt: quantum hoc genus hoīum in libidinē ſit īmerſum:cui
oēs abhominationes gentium pſeudopropheta: quē ueneranť .in
dulſit. Quid de ſacroſanctis eccleſiis dixerimus? Tēplum illud ſā
ctæ Sophiæ Iuſtiniani opus toto orbe memorabile Mahumeteis
ſpurcicus reſeruatum eſt . Reliqua ſarraria aut dirupta ſunt: aut
polluta.altaria diſiecta atq; protrita.Imagines ſanctorum deletæ
aut luto fœdatæ.nulla ſaluatoris Chriſti:aut glorioſiſſimæ matris

eius statua sine singulari probro dimissa simulacrũ crucifixi per derisionem in castra delatum saxis & luto petitũ & tandẽ i cœno relictum. O domine deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam. polluerunt templum sanctum tuum: posuerũt morticinia seruoꝝ tuorum escas uolatilibus cæli: carnes sanctorum tuoꝝ bestiis terræ. Effuderunt sanguinẽ eoꝝ: & non erat qui sepeliret. Quãuis nõ potest ledi tua maiestas nec tua gloria minui: decet tamen seruos tuos: decet nos miseros christianos: quæ tuam ueluti in cõtumeliã fiunt: totis conatibus auertere atque ulcisci. Nõ tulit Finees adulterantẽ zambri: sed zelo incensus domini Madianite scortum & illum interfecit. uidit Matthatias sacrificantem idolis hebræum & doluit: & contremuerunt renes eius: & accensus est furor eius secũdum iudicium legis: & insiliẽs trucidauit eum super aram. Sed qs est zelus noster? quæ cura religionis? Blasphematur sancta trinitas. conculcatur euãgeliũ. sacra prorsus abiiciunt̃ nostra. christianũ nomen funditus eradicatur: & subticemus? Nemo ẽ: qui pro cõmuni salute assurgat. Stat mater ecclesia dolens & gemens: & non est: qui consoletur eam. Et quid dici de nobis põt infelicibus christianis: nisi propheticum illud? Facti sumus opprobrium uicinis nostris subsannatio: & illusio his: qui in circuitu nostro sunt. Maiores nostri hierosolymam perdidere: & omnẽ Asiam ac libyam nostro tempore Græcia est amissa: & Europæ maxima pars. In angulũ orbis redacta christianitas ẽ dei & domini nostri Iesu Christi sepulchrũ nisi sarrhaceni uelit: uidere nõ possumus: quæstus causa nobis illud ostendunt. Patriarchales sedes ueneratu dignissimæ: Constantinopolitana: Antiochena: Alexãdrina: & hierosolymitana iugo seruitutis oppressæ aut a Sarrhacenis occupantur: aut a turcis non sine dedecore atq; ignominia christiani nominis Romanã ecclesiam matrem omnium fidelium ac magistrã quam beati apostoli Petrus & Paulus suo martyrio dedicarũt: nunc nobis eripere Mahumetes interminatur & faciet: nisi tandẽ excitamur a sopno & cõatus eius studemus elidere. Væ nobis christianis pricipibus: uæ nobis ut qd nati sumus uidere cõtritiõne populi nostri: & cõtritiõnẽ sacræ religiõis: uidẽus fratres nostros i manus inimicoꝝ rapi ex diuersis excarnificari suppliciis: & nõ mouemur. Videmus

in dies christianorum prouincias ab infidelibus inuadi:& non angi mur:sed in domo quiescimus?Quot iam regna ab euāgelio sunt aliena?Quæ gens iam non hæreditauit terram domini:& non ob tinuit spolia eius?Siue orientē respicimus:siue meridiem:siue in arctō uertimus oculos:oīs ecclesiæ cōpositio ablata est. Ancillam uidemus:quæ fuit libera:& domina gentium.Ecce sancta nostra: & pulchritudo nostra:& claritas nostra magna ex pte desolata est Coinquinauerunt eam Turci:& sarrhaceni:& aliæ fœdissimæ gen tes.Quid nobis adhuc uiuere?nisi cogitamus de tāta infamia sur gere:ac pristinum recupare decorē?Cōmouemur uæhementer:dū talia mente uoluimus. Angimur:cruciamur.nec aio possumus eē quieto:nisi principes christianos pro tutela sacræ religionis aduer sus spios turcos arma sumere uideamus. Pastoralis officii nostri est:quis nescit?dominici gregis curā gerere:qui eius loco successi mus:cui dictum est a domino.Pasce oues meas.Oues Christi fide les populi sunt.his cōsulere nos oportet has protegere & totis cō seruare conatibus:ne luporum aut aliarum bestiarum morsibus pereant. Sed quid agat infelix pastor:ubi luporum innumerabiles turmæ gre gem inuadunt:iussiq; canes insurgere latrare ac defendere caulas obaudiunt ac diffugiunt hæc in præsentia conditio nostra ē.Turci tanq̄ lupi & imanes bestiæ ouile dominicū id est christianā plebē lacerare conant̄ & lacerant. Vocamus in auxilium principes tanq̄ custodes christianæ plebis:aures claudunt̄: nolunt audire uocem pastoris:post sua quisq; desyderia pgit.Quid agemus.Soli ne lu pos hoc est turcos aggrediemur? nō sunt uires nostræ:quæ tantā uim ferre queant. Nimium creuit turcorum potentia.non pōt eorū ipsum deleri:nisi christianorum magno conatu:magnisq; classibus & exercitibus.Non habet apostolica sedes unde ista conquirat:ni si christiani reges christianiq; populi opem afferant.At hoc eis ha ctenus suadere nō potuimus.Conuētū fecimus.legatos misimus. oīa temptauimus:quæ uisa fuerunc ad excitandos animos pro tē pore necessaria.Non profecimus. Quō nunc proficiemus? Quid ergo?Negligemus ne fidei defensionem?Minime quidem pastor bonus inquit in euangelio : Veritas animā suam dat pro ouibus suis:Mercennarius autē:& qui non est pastor:cuius non sunt oues

propriæ:uidet lupũ uenientẽ & dimittit oues & fugit:& lupus ra
pit & dispgit oues. Admouemur his uerbis. qd nam agere debea
mus. extrema oĩa temptanda sunt pro salute dominici gregis. In
grauioribus morbis grauiora adhibent remedia medici:idẽ & nos
facere cõuenit. Nõ decet pastorẽ suas oues relĩquere, occurrere lu
pis oportet:ẽt si sit aĩa pro grege ponẽda. Pastor bonus imitãdus
est dominus noster Iesus. & optimi præceptoris uestigiis inhæren
dum:q uerbo quod docuit:ope adimpleuit. Alios hactenus exhor
tati sumus defensionẽ fidei suscipe:atq; in bellũ ire: missuri lega
tos & alia facturi:quæ nostræ facultates sufferre possent: mãsuri
pro necessitatibus ecclesiæ apud septa ouium: quæ restant nondũ
expugnata. Nunc maiora promittemus:& quando aliter excitare
christianorꝝ torpẽtia corda non ualemus:nosipsos piculis obiecta
bimus:nostrꝝq; caput aduersus turcos offeremus ĩ bellum:& quã
tum nobis ecclesia ro. & patrimonium beati Petri ministrare pote
rit:tantũ pro fide catholica protegenda exponemus: & profunde
mus in hoc itinere. Nec soli proficiscemur in hostes:clarissimo ge
nere natus & amabilis deo princeps Philippus Burgundiæ dux in
hanc expeditionẽ uenturꝝ se offert: non sine delecta militũ manu
& exercitu ualido potentis & clari Venetorꝝ ducis ingens & formi
danda classis supioribus mensibus in græciam nauigauit: totãq;
fere Peloponesum ui atq; armis eripuit hosti:Isthmũq; penĩsulæ:
qui sex milibus passuũ inter duo maria patet: undecim: ut aiunt:
diebus excitatis muris ac turribus clausit:memorabile factum &
inter præclara ueterum opera numerãdum. Hæc eadem classis:ut
promissum est nobis: non deerit. Spondent quoq; & cæteri Italiæ
potentatus pro sua religione & in cõmune bonum affectione præ
cipua:& tam sancto digna ope auxilia: fauente nobis altissimo ma
ritimũ bellũ feliciter absoluemus quoniam non sunt turci pares
in pelago Venetis. Ex altera parte in terra pugnabunt hungari:ge
nus hoĩum in bello ferox:& qui iam turcos uincere didicerunt. In
clytus rex gentis Matthias iam coronã & pacem in regno cõsecu
tus ĩgẽtes poterit armare:atq; in prælium ducere copias. Hæc no
bis certissima sunt belli præsidia. cum his ibimus. cũ his dei prœ
lium decertabimus. Erunt & albani nobiscũ & multi p Græciam:

ut speramus:& alias hosti subiectas prouincias a turcis deficiétes castra nostra sequentur.christiani enim sunt:deserentq; Mahumetem.hosti parent coacti metu.qui non é diuturnus magister officii:ut primũ spes libertatis affuerit:aduersus insolentes dominos cornua erigét.nec deerunt in Asia motus:ut sunt in oĩ géte atq; ĩ oĩ puicia male pacati hoĩes & nouitatũ cupidi:qui tépus expectãt. Non erit facile turcis tot locis occurrere.difficile defenditur:quod undique oppugnatur. Quod siquis innumerabiles hostium copias esse dixerit: ne putauerit in castris fidelibus parem numerum cogi posse.respondemus multum inter sese distare homines:& alios natura imbelles esse:alios feroces:uirtus spectanda est magis: q̃ numerus.Non est in multitudine uictoria belli:de cælo fortitudo conceditur.Tam facile deo est in paucis uincere q̃ ĩ multis.Nostra causa dei est:pro lege dei pugnabimus.Ipse dominus conteret hostes ante faciem nostram.Audimus susurrare aliquos.nõ desũt qui murmurantes aiunt. Quid ages in bello senex ægrotus sacerdos?non est bellare tuum:nec potes:nec debes ferire gladio : qui loco eius suffectus es : cui præcepit dominus ut gladium in uaginam mitteret.Reges tuo iussu tenentur enses exerere.tuũ est iusta bella gerentibus benedicere.Fatemur: non conuenit nobis effudere sanguinem:quando per alios possumus iusticiæ fideiq; necessitati subuenire. Quod si religio in periculo est : & absque nostro non potest ferro defendi.non est nobis uetitum:quod Samueli & Heliæ inuenitur fuisse permissum. Sed non est hoc propositum nostrum:ut gladio pugnemus in bello : Nam quo pacto stringeremus ensem:qui uix manus ad benedicendum populum possumus eleuare?Oratione pugnabimus:non ferro:precibus adiuuabimus præliantes non brachiis. Erimus in alta puppi: aut in aliquo monte propinquo:dũ prælium geretr̃ præliabitr̃.& nostris benedicemus hostibus uero maledicemus:quemadmõm de Mose legitur in bello Amalechitarũ : quo orante uincebat Israhel: cessante orare succumbebat. Orabimus & nos sine intermissione pro bellatoribus nostris hoc præstare poterimus:hoc sedulo faciemus. Cor cõtritũ & humiliatũ nõ despiciet dominus: Possemus & hoc ipsum domi manẽtes facere:nec minus ualerẽt preces: Sed nõ ẽ sola orationis

cā:quæ nos propriam sedem relinquere cogit.& in bellum trahit ut alios excitemus.pergimus.exemplo nostro inuitare q̄plurimos studemus.Sequēt & nos uenerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales:quemadmōm ad hoc ipsum:qui ualidi sūt sponte se obtulerunt.Sequent & episcopi cōplures:& alii minoris ordinis sacerdotes ac clerici nō oraturi tantum: uerũetiam pugnaturi:cum res ipsa postulauerit . Expetas quoq; bellorum & robustissimas militum cohortes & fortia pectora iuuenũ ex agris ecclesiæ ducemus ad prælium : qui nobis oratione pugnantibus ferro pugnent.Ibimus extenso dominicæ crucis uexillo sacratissimũ Christi corpus præcedet:& sanctarũ reliquiarũ arcula. Saluatorē in bella uadentē sequemur.ipsi cohærebimus.Ipsi preces assiduas porrigemus ab ipso salutem implorabimus . Miserebit̄ nostri:ut arbitramur:piissimus Iesus:nec populum suum ī hostium manus uenire pmittet:cuius pretiosissimus sanguis in ara crucis effusus a maligno nos hoste liberauit. Et q̄s erit christianorũ tā feri tā lapidei tā ferrei pectoris:qui audiens ro.pontificē beati Petri successorem domini nostri Iesu christi uicarium æternæ uitæ clauigerũ patrem ac magistrũ uniuersorũ fidelium:cũ sacrosenatu cardinalium cleriq; multitudine in bellum pro tuenda religione proficiscentē libens domi remaneat.Et quam potent excusatio quenq̄ iuuare? Senex debilis:ægrotus in expeditionē p ergit.& tu iuuenis sano ac robusto corpore domi delitesces.Sũmus sacerdos:Cardinales:Episcopi:clerici prælium petunt:& tu miles:tu baro:tu comes:tu marchio:tu dux:tu rex:tu impator in ædibus propriis otiaberis? Sic cine peruerti hoium officia patiemur?ut quæ sunt regum: sacerdotes agant.& quæ nobilitati conueniunt subire clerũ oporteat. Necessitas ire nos urget : q̄a non possumus alio pacto pro diuinæ legis defensione christianorũ aíos cōmouere . Vtinam & hoc modo cōmoueamus.Nō pgimus in bellũ:tanq̄ nostri sit officii.sed quoniam aliter cōsulere fidei nō ualemus:nescimus an hoc sufficiēs remedium erit. Mandauit dominus beato Petro:ut titubātes fratres sua conuersione firmaret dicens.Ego rogaui pro te Petre:ut non deficiat fides tua:& tu aliquando cōuersus confirma fratres tuos.Quod Petro dictum est:& nobis dictum intelligimus.Cōfir

mare fratres qui titubant debemus. Confirmabimus uos fratres & filios:ut superamus:hac profectione nostra : & ita non præualebunt portæ inferi aduersus ecclesiam dei nobis cõmissam. An denegabitis nobis auxilia uestra: & caput uestrũ patrem ac magistrũ in hostes proficiscentem fideles christiani deseretis? En quãta gloria uobis erit crucẽ domini cũ sacratissimo corpore Ihesu ipsumq; romanum præsulem sine uestris præsidiis in hostem pergere. Nosc ite reges ac principes officium uestrum. idcirco gladium geritis: ut ecclesiam fidemq; tueamini:atq; ut malos & impios homines debita pœna coerceatis. Et qui nam homines peiores: q̃ turci reperiuntur?qui fidem sanctæ trinitatis abiicientes: & saluatorẽ Christũ uerum deum esse negantes abominabilẽ Mahumetis cõplexi legem in omnia scelera prolabuntur : & iam maximam orbis partem suis nefandis abusibus fœdauerunt:& legem conantur euangelicam dissipare. Aduersus hos gladium dedit uobis diuina maiestas. in hos illum exercere debetis. ac diuinam ulcisci contumeliã An non pudet tam diu tam fœdã gentem tam turpiter in christianos esse crassatam. An bellũ non satis iustũ:non satis necessarium esse putatis aduersus nationes : quæ conuenerunt disperdere nos & sancta uestra? Accingimini iam tandem : & quoniam sine nobis ire non uoluistis:ite nobiscũ. Sumite arma & scutum: & uenite in auxilium nostrum. imo uero in auxilium uestrum & uniuersæ rei publicæ christianæ. Exemplum de Philippo recipite:quem nec domesticæ deliciæ:q̃bus prouinciæ suæ plurimum abũdant:nec suorũ preces. nec itineris longitudo aut difficultas : nec senectus ipsa & ꝓposito suscipiẽdi cõtra turcos belli usq; in hãc diẽ deducere potuerunt. Neq; fauente domino i futurum deduciẽt. Imitamini hũc nobilissimũ principẽ. mementote professionis uestræ:quã ĩ baptismate subiistis. Cogitate quãtũ deo tenemini:& quantũ proxĩo. reddite uicem pro susceptis beneficiis. estote grati altissimo:qui uos creauit ex nihilo:nec animalia bruta aut lapides : sed homines rationales esse uoluit. Et cum primi parentis culpa damnati essetis: ac mancipia facti dæmonum: misit filium suum ĩ similitudinem carnis peccati:qui morte sua mortẽ uestrã deleret Stupenda & inæstimabilis caritas:ut seruũ redimeret:filio nõ pepercit. Dominus

u

Ihesus in cruce pro nobis inter latrões pependit: Innocẽs agnus cũ sceleratis deputatus est: Speciosus forma præ filiis hominũ euerberatus laceratus ab impiis deformis apparuit. A plãta pedis usq; ad uerticem non erat in eo sanitas:neque species:neq; decorũ. Sic placitum patri:qui propter peccata nostra tradidit illũ: propiciatorem enim proposuit eũ per fidem in sanguine suo. Iniquitates nostras ipse portauit:& liuore eius sanati sumus: qui eũ inimici esse mus:reconciliati sumus deo p morte filii eius. O crudelis christiane:o ingrate: o mentis inops potes ne hæc audire & nõ animo cõmoueri:non cupere pro illo mori:qui pro te mortuus ẽ. De honore illius agit̃: q te de diabolica seruitute pretiosissimo sanguine suo redemit. de christi nomine disceptatur: de fide catholica: de baptismo: de cæteris ecclesiæ sacramentis: de Sacro sancto euãgelio. Aduersus hæc omnia turci militãt. hæc euertere ac prorsus delere conantur: & tu nihil cõtra moliris: Quid agis iners: redde te gratum deo: & cogita quonam pacto creatori redẽptoriq; tuo aliqua ex parte satisfacias. quoniã peccator es: redie tuas iniquitates hac tam sancta & salutifera profectione: An diuitias bonitatis domini & patiẽtiæ & lõgaminitatis eius contemnis: an ignoras quoniam bonitas dei ad pœnitentiam te adducit: Caue ne secundum duriciem tuam & impœnitens cor iram tibi thesaurizes idiuriciæ & reuelationis iusti iudicii dei:qui reddet unicuiq; secundũ opera eius. Conuertere:& agito pœnitentiam ab oĩbus iniqtatibus tuis: & non erit tibi ruina propterea expectat dominus: ut misereatur tui. proiice præuaricationes ãtiquas:& fac tibi cor nouũ & spiritũ nouũ & ueni. milita pro domino:ne morte moriaris æterna. Cogita de proximis tuis & fratribus christianis:qui uel sunt in captiuitate turcoꝝ dura seruitute oppressi:uel captiuari in dies atq; i seruitutem rapi uerentur. Si homo es: humanitas te trahere debet: ut opem feras homini indigna ferenti. Si christianus: pietas euãgelica: qua iubemur proxios tanquã nos ipsos diligere. Considera proximoꝝ tuoꝝ christi fideliũ ærumnas: in quos turci desæuiunt. Filii e cõplexu parentũ & infantes ab uberibus matrum eripiunt̃ uiolantur uxores in conspectu uiroꝝ. senes tanquam inutiles occiduntur. iuuenes tanqñã boues aratro iunguntur: & terram uome

re uertunt. Miserere fratrũ tuorũ. affer opem tam dura ferentibus Quod si nihil horum te trahit: at saltem de tua salute cogita: nec te tutũ idcirco existimes: quia mansionem fortasse procul a turcis sortitus es. Nemo tam remotus ẽ: quin repiri queat. Si uicinũ di miseris in periculo: q̃ ante te proximus est ignudimitteris: & ipse similiter a uicino: qui retro te habitat. Tales oportet nos esse in aliós: quales erga nos illos cupimus inuenire. Nolite auxilia gallorũ sperare: Theutones nisi & nos hungaris: nec nos galli hispanorũ: nisi theutonibus opẽ fertis. Qua mẽsura metieritis: eadẽ remetietur & uobis. Nec ꝓpterea sibi quispiam blãdiat̃: quoniam principatu polleat aut regno. Cõstantinopolitanus ĩperator: & Trapezuntius: & Rex Bosnæ & Rasciæ domini: & alii quãplures principes capti & crudeliter occisi: quid sit expectandũ edocẽt Nihil tam cõtrarium Mahumeti q̃ nomen regium. Orientis adeptus Impium ad occidentale festinat: nouã erigere Monarchiam conat̃. Vni turcorũ impio: & uni Mahumeteæ legi cuncta submittere studet̃. Si potestis talia ferre prĩcipes ac populi christiani: manete domi: nec iam de subuertenda formidabili turcorũ potẽtia cogitate. At si seruile iugum horretis: si contumeliam dei & proximi tollerare nequitis: si pudet semiuiros Asiaticos græcorũ gentẽ: quod nunquã antea fecerunt: subegisse: eoq; superbiæ prorupisse: ut Europã sibi totam breui tempore pariturã sperent. Si cor uirile uobis est: cor nobile: cor altum: cor christianum: sequimini uestigia patris uestri: sequimini castra nostra. uenite in auxilium fidei. uenite in auxilium fratrum uestrorum: opponite uos murum pro domo dei. cogitate de uestra salute: de uestra gloria. nolite permittere ut sine uestris auxiliis proficiscamur in turcos. Mittite subsidiarias acies, iuuate christianum exercitum. Quanto fortiores ibimus: tanto citius auxiliante domino cum uictoria reuertemur. Nec putetis insuperabiles Turcos esse. Vinci possunt: & sæpe uicti fuerunt. Quantum ualerent arma turcorum: Belgradus ostendit. Minor est turcorum potentia: q̃ fama feratur: Imbellem atque inermem multitudinem ad prælium ducunt: quam tanquam pecudem gregem dissipare licebit: nec ipsa turcorũ agmina grauioris armaturæ usum didicere: raras loricas rariores thoraces induunt: nec gr

leas more nostro lucentes ostendunt : raro teguntur corpora : fer
ro acinace utuntur & arcu: parma se protegũt: & galeris pilosa qua
dam materia duraq; contextis: Quod si latinas inciderint acies ri
gentes calibe. ferrataſq; hastas: & cataphractos equos: & manu ba
listarum sagiptas intelligent cũ mulieribus se hactenus pugnasse
nũc cum uiris esse certandũ . Diximus quæ nobis certa promissa
sunt auxilia: & quanta spe uictoriæ procedamus. Quod si uos quo
q; coniunxeritis: arma & auxiliares addideritis turmas: multo ala
criores ibimus : nec dubium quin orientales ingressi prouĩcias tã
co maiorẽ ad nos concursum inueniamus dedentium se populorũ:
quãto ualidior fuerit noster exercitus. Si mouebimini uos christia
ni occidentales: & animarum uestrarum pastorem secuti fueritis:
mouebuntur & multi ex Græcia atq; Asia christiani: qui uerũ esse
christi uicarium Romanũ pontificem non dubitant. Iam dudũ nõ
fuit in oriente Romanus præsul: Vt primũ intonuerit aduentasse
latinam classem Romanum uehentem præsulem: innumerabiles
curmæ: non dubitamus : ad uisendũ beati Petris successorem cũ
flætu & lachrymis sacros osculaturi pedes accurrerẽt: seq; & sua p
mittẽt ei. Hac spe fræti Venerabiles fratres ac filii dilectissimi his
rationibus persuasi: his cõsiliis moti: Venerabilibus fratribus no
stris Cardinalibus hoc ipsum suadentibus corpus nostrum canici
emq; nostrã & seniles ac debiles artus huic sanctæ expeditioni cõ
secramus: dominoq; cõmendamus: Statuentes circa nonas Iunias
quæ proxime instant: Anchonam petere: atque in eius portu nauẽ
conscendere: & cũ ea classe: quã interim nostro & aliorũ sumptu po
terimus instruere: Adriaticũ ingredi pelagus : & ulterius recto iti
nere aduersus hostes fidei proficisci : non dubitantes quin Philip
pus Burgũdiæ dux maritimis armatus copiis ad idẽ tẽpus præsto
adsit: uenetiq; ualidã classem: de qua dictũ est: expeditam in mari
habeant: & tam ille q̃ isti sese nobis cõiungant: sub uexillis eccle
siæ ac uiuifice crucis signo aduersus ipsos turcos auctore domino
feliciter pugnaturi. Cruce signati autem: qui suis aut mittentium
sumptibus ĩ hac pia expeditione militaturi sunt: & nauigia æquo
pretio ad trauciendum Venetus habeant: curabimus . Ea propter
uos omnes & singulos Cardĩales. Patriarchas. Archiepiscopos. Epi

scopos: Abbates: & cuiuscunq; conditionis uiros ecclesiasticos: religiosos: & seculares: q de sorte domini effecti estis: Vos quoq; Imperatorem: Reges: Duces: Marchiones: Comites: Communitates: Barones: Nobiles: Milites, Ciues, & alios quoscunq; fideles, siue in urbibus cōmoremini, siue in agris per uiscera misericordiæ domini nostri Ihesu christi per passionem eius, qua uos redemit, per iudicium extremū, in quo stabitis ante tribunal eius, accepturi unus quisq; secundū opera sua: per spem uitæ æternæ, quā repromisit dominus diligētibus se obnixe monemus, requirimus, & obsecramus: ut quæ cōmode potestis i hāc sanctā expeditionē nobis auxilia præbere: non differatis: sed in tēpore prædicto ad nos mittatis. Veniat per seipsum: qui ualidus est, & commode potest. Qui ueni re non potest: mittat alium: aut alios iuxta uires suarum facultatum: si neq; alium potest mittere de bonis sibi a deo collatis: quātum secūdum conscientiā suam pōt: p fideles manus in hanc expeditionem cōtribuat. Aut in cistis reponat: quæ ad hoc opus i singulis diocesibus cōstituentur. Nec dubitet quispiam magna præmia cōsecuturos a domino: eos qui hoc tam sanctum opus: ac tam necessarium pro suis uiribus adiuuerint. Manifestum enim exploratumq; est omnibus: qui sacrosanctam religionē fidemq; orthodoxam adiuuerint: auxerint defenderint: certum esse in cælo definitum locum: in quo beati æuo sempiterno fruantur. Credendū ē semper sacris ueteribusq; sermonibus: post hanc uitam migrādū esse in alterā asserentibus: & qui pie in hoc sæculo uixerunt: legēq; domini seruauerūt in altero uitam beatam sine fine cōsecuturos: alios uero miseram. Infallibile propheticum illud ē: quod nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: quæ pmisit dominus diligentibus se: & quod Paulo teste: Non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram gloriam: quæ reuelabitur in nobis. Iustissimus est retributor dominus: q nec bona sine præmio: nec mala sine pœna præterit. Confidite in deo: & non confundemini. date de bonis uestris ei: qui dedit uobis: & centum accipietis pro uno: & uitam æternam possidebitis: quam ut certius cōsequi ualeant: qui nostris exhortationibus obediences hoc sanctum opus & necessarium iuxta possibilitatem suam adiuuerit. Nos de

omnipotentis dei misericordia: ac beatorum Petri & Pauli apostolorum eius auctoritate confisi de plenitudie potestatis cælitus nobis concessæ omnibus uere pœnitentibus & confessis: qui in hanc expeditionem nobiscum uenerint: aut per hungariam . uel aliam uiam contra turcos arma protulerint. & per annum aut ad minus per sex menses. si amplius non potuerint. in bello perseuerauerit plenissimam omnium peccatorum suorum remissioné & ueniam elargimur. ita ut ꝑ satisfactione delictoꝝ & pœnæ. quæ fuerat imponenda: succedat labor itineris ac militiæ. nec sacerdos aliam pœnitentiam confitentibus iniungat. qui uenturi sunt. Volentes eos qui ut præmissum est: ad hoc sanctum opus proficiscent᷑: omnem gratiam & indulgentiam consequi: quá nostri prædecessores proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ & i anno Iubilæo Romá petentibus dare consueuerunt. Non dubitantes quin animæ illoꝝ: quos ad bellum hoc proficisci bona mente contigerit: cum beatissimis sanctorum patrum & angeloꝝ dei spiritibus post hác uitá in cælestibus sedibus collocent᷑: & consortes in perpetuum christi factæ æterna felicitate fruantur. Quod si forsitan anno non exacto ipsorum aliquos post iter arreptum in prosecutione tam pii: & tá sancti operis ex hac luce migrare contigerit: uolumus: & concedimus: ut tales nihilominus præfatam indulgentiam itegraliter cósequat᷑. Similiter & eos: qui commode uenire non ualétes: alium uel alios suis expensis secundum suarum uirium facultatem trás miserit: uice sua ad annum uel ad minus ad sex menses i hoc bello militaturos ita ut nó solú mittentes indulgentiam & gratiam huiusmodi consequátur sed etiam missi: & ut omnis ætas: & sexus: & cuiuscunq; professionis homines huius sanctæ indulgétiæ participes esse possint. Volumus: ut person æ quorúcúq; monasterioꝝ seu locorum religiosorum marium uel mulierum cuiuscunq; ordinis uel professionis existant: quæ pro singulis decem suppositis claustri sui unum bellatoré destinauerit : hac eadé indulgentia & gratia plenarie gaudeát: & missus ipse gaudeat. Idem concedimus & indulgemus uniuersis christi fidelibus: qui non ualentes per se singuli alium mittere: duo simul: tres uel: aut quattuor: aut plures usq; ad decé unum miserint: q uice eoꝝ in bello pugnaturus aut

aliud opus utile facturus interfuerit. Volentes ut ipse pariter gratiæ particeps fiat: si per annum aut ad minus per sex menses continuauerit: aut post iter arreptum in uia decesserit. Insuper qui cōmode uenire aut alium per se: uel cum alio: aut aliis mittere non ualens: q̄tum per ebdomodam cū familia sua exponere consueuit in arca in sua ciuitate uel diocesi ob hanc causam cōstituenda imposuerit: indulgētias huiusmodi pariter assequatur. Volumus autem: & apostolica auctoritate mandamus: ut quicunq; huic operi tam sancto se obligauerint: salutare signum uiuificæ crucis uestibus sprimāt: & in humeris suis illius memoriam portent: cuius passione ab æterna damnatione redempti sunt: ipsum imitantes: cui ad nostrā redemptionē eunti factus est principatus sup humerum eius: & qui nos admonens ad sectāda uestigia sua. Qui uult: inquit: uenire post me: abneget semetipsum: & tollat crucē suā: & sequat̄ me. Ne uero hæc nostra ꝓfectio: & ipsū profectionis tēpus fideles populos lateat: mādamus oibus & singulis ꝑ totū orbē metropolitanis in uim eius: quā nobis debent obedientiæ: ut ipsi primū in ecclesiis eoꝶ cantata missa solēni spiritus sancti: & conuocato populo has nostras litteras publicēt: & in circuitu ecclesiarū ꝓcessiones faciant: deīde copias eaꝶ autēticas suffraganeis suis quā citius mittant: illos monentes: ut & hoc ipsū in suis ecclesiis cum deuotione & diligentia faciant cæteꝶ in tāto christianæ religionis discrimine: quantum a turcis in præsentia cernitur imminere: nulli dubium esse debet: quin christiani oēs tam reges & principes: q̄ alii potentatus: & priuati homines ad defensionem catholicæ fidei & sanctæ legis euangelicæ iuxta possibilitatē suā cū bonis & corporibus suis de necessitate salutis uiriliter assurgere: & indesinenter assistere teneant̄. Eapropter fideles ipsos Ihesu christi cultores uniuersos & singulos cuiuscunque status & condicionis fuerint: siue pontificali: siue impatoria: uel regali præfulgeāt dignitate. Haꝶ serie monemus ac reqrimus: & uim promissionis factæ i sacri susceptione baptismi: & uim iuramēti præstiti cū dignitatū suarum insulas susceperunt: & per obedientiam nobis debitā eis: & eorum singulis mandamus: ut hanc sanctam expeditionem: ad quam profecturi sumus: non sine maximo corporis nostri dispen

dio modis:quibus possint:quancelerrie adiuuare & promouere fe stinent : ab illo cuius causa agitur exuberantia suscepturi præmia & i præsenti uita & in futura. Negligētes aūt neglīgent:& i extremo iudicii die minime inter illos inuenientur:quibus dicturus ē dominus. Venite benedicti patris mei:percipite regnum. Nā quo pacto cum Christo regaturus est:qui temporale regnū:aut delicias aut uoluptates pro Christo non uult relinquere:cū dicat ipse Christus in euangelio. Qui diligit patrem suum & matrem suam:aut uxorem:aut filios plusquam me:non est me dignus. Consyderate ista fideles christiani:& mente reuoluite diligenter:ne ignorantes ignoremini:& tandem pœniteat:non adiuuisse in periculo cōstitutā Ihesu christi religionem & fidem. Caueant sibi:qui tales fuerit. Tu uero quicūq; fueris christiane fidelis : q pro tuis facultatibus expeditionem contra turcos obeūdam adiuueris: benedictus esto in ciuitate & benedictus in agro : benedictus fructus uentris tui & fructus terræ tuæ:fructusq; iumētoꝝ tuoꝝ & armentoꝝ:& gregum:benedicta horrea tua:& benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus esto ingrediens & egrediens. Det dominus inimicos tuos qui consurgunt aduersum te corruentes in conspectu tuo:& mittat dominus benedictionem sup cellaria tua:& super oia opa manuū tuaꝝ & abundare te faciat oibus bonis:& constituat te in caput & non in caudā. Tibi aūt qui uolens audire uerba nostra:non solū adiuuare opus sanctissimū:ad quod anhelamus:negligis:ue ꝑetiam uolentes impedis: aut deterres non solum nouissima illa tremenda examinis die coram redemptore tuo:cui oia dedit pater i manus ad sempiternum supplicium est expectanda:sed misera interim ꝑ oēm uitam timenda calamitas. Iustum est enim ueri dei iudicium Iustæ ultiones suæ. Consyderat semitas pedum tuoꝝ:nec falli in faciem pōt paratam uero bonoꝝ & maloꝝ opum gerens mercedē nec irremuneratum quod bene:nec impunitū quod male gesseris esse ꝑmittet. Fidelis aūt populi sui & sanctæ ecclesiæ suæ:& legis suæ catholicam cām perturbans:ubicunq; eris:inueneris ab eo : & quæ diuinæ uoces inquis denunciāt:erunt tuo capiti horis omnibus trepidādane uidelicet maledictus sis i ciuitate:maledictus

in agro: ne mittat dominus sup te exuriem: & sitim: & increpationem in omnia opera tua: ne egestate: febri: & frigore te percutiat ne sis semper calumniam sustinens & oppressus cunctis diebus: & stupens ad terrorem eorum: quæ uidebunt oculi tui: ne det tibi dominus cor pauidum & deficientes oculos & animã mærore cõsumptam: & ne sit uita tua quasi pendens ante te: & ne timeas nocte ac die: & non credis uitæ tuæ. Aduersus uero hanc iram domini dei tui potestas nulla tua: nomen nullum tuum: nec terrenum priuilegium potent præualere. Sagiptæ eius acutæ penetrant ad intima cordis: & carbones desolatorii animã nocentẽ exurũt. Vos uero ĩfelices pyrrhatæ & ĩfelices latrones: q uel terra uel mari diabolo militãtes in christianos latrocinia exercetis: si euntes ad hãc sanctã expeditionem: si redeuntes ab ea impedire capere uel spoliare quocũq; prætextu eritis ausi: uos inquã cũ adiutoribus uestris: cũ fautoribus ac receptorib9 anathema estote & ab ecclesia christi penitus alieni. Vos quoq;: qui scienter his uenditis aliquid: emitis ab his aliquid: portũ aut loca eis cõceditis: cum eis publice uel occulte communicatis: pariter anathema estote. In uos autẽ uniuersitates locorum & ciuitatum mandamus per ecclesiarũ prælatos interdicti sententiam ferri. Nolentes ullum priuilegium sedis cõciliorumue quencunq; uerborum uim habeat: uos ab hac pœna defendat etiam: si de uerbo ad uerbum inseri: uel particulatim illud exprimi & recenseri oporteret. At tu domine deus: qui nosti corda hominum: & renes eorum scrutaris: & nihil ignoras eorum quæ fiunt si bene agunt christiani principes priuatiq; homines: si de tuo honore solliciti sunt: si defẽsioni fidei nõ deiũt: si expeditioni: quã ꝓ tuendo euãgelio præparamus. quæ præstare possunt: auxilia non denegent: adiuua eos: dirige gressus eoꝝ: diesq; multiplica: retribue mercædẽ pro bene factis. cõserua eis regna: & principatus: patrimonia & possessiones auge: & tãdẽ ad pingua pascua tua & diuites mẽsas accersito. Quod si corde indurato sua potius q̃ tua quærentes priuatas cãs magis q̃ publicas curant. auariciæ student: uoluptatibus ac deliciis indulgẽt: & nos ad tua bella uadẽtes nolunt associare: aut auxilio iuuare cũ possint: quin potius opẽ ferre uolẽtes impediunt. aut cõuertere illos domine: & sana q

ifirmum est,aut quod noxium estne noceat:cohibeto.Angustias nostras aspicis pie deus de excelso sancto tuo:& nosti quia præter gloriam nois tui& præter salutẽ gregis dominici nihil aliud quæ rit uox nostra. Memento domine Iesu christe quoniam beato Petro & successoribus eius claues regni cælorum tradidisti:uolẽs quæcunq; ligarent ab eis in terra ligata esse in cælis:& quæ soluerent soluta.Ecce adsum beati Petri successor impar meritis auctoritate nõ minor indignus uicarius tuus:respice ad preces nostras:& exaudi nos de alto solio tuo. benedicito qbus ipsi benedicimus:& quibus maledicimus maledicito.Ne memineris iniqtatum nostrarũ antiquarum.cito anticipent nos misericordiæ tuæ.adiuua nos deus salutaris noster:& propter gloriam nois tui domine libera nos:& propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.Da felicẽ cursum cœptis nostris. Vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est a turcis:introeat in conspectu tuo. audi gemitus compeditorum: & redde uicinis nostris septuplũ in sinu eorum. Improprium ipsorum quod exprobrauerunt tibi:respice super populum tuum benignis oculis.fac nos ire cum prospitate ad bellum tuum: ac reuerti feli ces.Da nobis uictoriam de tuis hostibus:ut tãdem recupata gratia per totam Europam dignas tibi cantemus laudes:tibiq; perpe tuo seruiamus:& omnis terra te adoret:& nomini tuo psallat i sæcula sæculorum.Datũ Romæ apud sanctũ Petrum ãno icarnationis dominicæ.Mcccclxiii.xi.Kal.nouẽbres.Pontificatus nostri ãno sexto

Pii secundi:pont.Max.epistola quinqua gesima secunda ad ducem Burgundiæ:ut non interponat tempus ad eundũ cõtra Turcos

Ius episcopus seruus seruorum dei dilecto filio nobili uiro Philippo Burgundiæ duci a deo dato salutem & apostolicam benedictionem.Epistolæ tuæ de clade uenetorum ac de dieta regum:deq; dilatione tuæ profectionis ad nos missæ: quanuis heri & nudiustertius abunde respondimus:libet tamen hodie iterum respondere:ut in rebus agendis quæ celeritatẽ exigunt:scias nullã interponendam esse morã. Audi erga hæc pauca:& illo tuo

iudicio diuinissimo diligenter expende: ac pcipito ueritatem quæ ut ex tuis litteris accepimus: haud quaq̃ syntære ad te delata est. Neq; enim qui de Venetis in Peloponneso profligatis rumor ad mercatores in tuis regionibus agentes peruenit: uerus extitit. Iacturam fatemur aliquã obsidentes. Corinthum uenetoꝝ copiæ acceperunt: ubi uulneratus dux exercitus paulopost obiit. Præfectus classis timore quodã inani pculsus tanq̃ infinitæ hostium turmæ ad se debellandũ uenirent: simulq; imbribus & frigore uexatus: musꝝ: quem sumptu maximo & ingẽti celeritate ad Isthmũ erexerat contradicentibus sociis & amicis: relinquere statuit: collectisq; machinis & usibus armamentis in classem sese recepit: & apud neapolim in portu nauales copias cõtinuit. Equatum: pedestresq; socios intra Pelopõnesum p hyberna distribuit. Quod posteaq̃ Venetis in senatu recitatum est: quãuis ignauia præfecti multifariam damnata sit: non tamen deposuere patres belligerendi curam: sed tanto acrius atq; maioribus spiritibus nauandas bello operas decreuerunt: quanto cum maiori dedecore res pulcherrimæ cœptas præfectus p secordiam & ignauiam deseruisset. Missa sunt illico equestrium at pedestrium copiaꝝ supplementa: & defuncto duci suffectus alter. Præfecti quoq; classis: qui p ignorantiam & pusillanimitatem absq; hoste fugisset hostem: Antiquata potestas: & ĩ eius locum subrogatus alius auctoritate aĩo & reꝝ expientia maior. Vr satus Iustinianus senatoria gente natus: & inter primores apud uenetos honoribus & opibus excellens: quẽ profectũ retens armatis triremibus iam in prouinciam peruenisse: & classis imperium suscepisse putamus: quam supra quadraginta triremium eẽ tradunt. Non ẽ igitur cur uereare in tempore præscripto Venetos paratos esse nõ posse: qui iam parati sunt: & manus p singulos dies cum hoste conserunt: Illud q; summis desyderiis flagitãt: ut tua & nostra classis quamprimũ eis adiungatur: ne soli tantam belli molem diutius sustinere cogantur: quod esset eoꝝ reipublicæ grauissimum atq; intollerabile. Post desertum Isthmum intelligentes turci: qui per Boetiam & Atticam: propinquasq; regiones morabantur: murum a Venetis erectum sine custode remansisse: tractis: ut aiunt: quindecim milibus militum Pelopõnesum ingressi

Argos petiere: arbitrantes prima incursione munitione potiri: sed a præsidio ueneto & hyemantibus ibi militibus præter opinio nē turpiter & cū dāno repulsi sunt. Quidā captos a turcis argos: & deinde a uenetis: q arcē retinuissent: recupatos aiunt: famæ nō dū ueritas æquata est. Turci ab argis Neapolim petiere: ubi collo catā i statione classem diximus. cōcursum est hic semel & iterum tertioq; non detractāte Veneto: cū turcis prælium. Ter cōmissa pu gna. ter turci ab oppido reiecti sunt: iacturāq; nō paruā tulerunt. Octingentis suaꝝ desyderatis ex uenetis q̄pauci ssimi ceciderunt. actis nō placuit turcis plura tēptare circa munitiōes: sed agros po pulati pecora & hoīes: quotquot inuenerūt abegere: Peninsulāq; relinquerunt: hæc ex litteris admirati sui q secundū locū in classe tenet: Senatus uenetus accepit: Nō est igit̄ tā turpis belli facies in græciam christianaꝝ prium: q̄ tuis mercatoribus depicta ē. In pā nonia uero atq; i illyricos res nostræ multo supiores sunt: Carissi mus.n. filius noster Matthias hungariæ rex cū exercitu profectus in Bosnā profligatis hostibus: quicunq; obuiam dati sunt oīa recu pauit. quæ anno supiori magnus ipse Turcus inuaserat. Prospa sunt apud hūgaros oīa: nullis inter se discordiis agitant: cum im peratore reconciliati sanctā: ut appellant: coronā ab eo uendicaue runt: solēnia coronationis propediem celebranda ferunt. Nulla p circuitū bella timent: nisi turcoꝝ: Aduersus hos nihil obstat: quin proxima æstate ualidissimū cogant exercitū: & in campū splēdidi ac florentes exeant. Non pua est hungarici regni potētia quando unitum est & concors: ut in præsentia. Quod si audiant hungari te nosq; ac uenetos i bello esse cōtra turcos græcasq; oras uexare nactiq: quod semp optauerūt: arripient cupide occasionē: & animis ingētibus ex altera pte turcos ferient: nec sinent habere qetem. Erit q; dura res Mahumeti: inde terrestres copias: hinc maritimas propulsare. Nec deerunt hungaris auxilia ex uicinis regionibus. Teutones: ut arbitramur: exhortationibus legatoꝝ nostroꝝ: quos ad eos misimus: & Poloni socias manus iungēt: & in tāta christia næ fidei necessitate subsidia nō dēgabūt. Ipsi uero hūgari: ut cōis fert opinio: posteaq̄ accepint ro. præsulē Iesu christi uicarium ere cta cruce cum sacro senatu in turcos profectū esse: nullis poterūt

edictis mi nisq; domi retineri. Cuncti signum crucis accipient: & armati utrunq; poterunt. hostilé terram inuadét:difficilius pro hibebitur miles: q̄ cogetur: Nec Italia nostra nobis crede fili in tanto negotio defes erit:Plura aderūt nobis auxilia:q̄ forsitan exi stimes:Nō deerit in cā sua sibi dominus:Alios zelus fidei trahet: Alii ne fiant infames:uel inuiti sequent:Non scribimus ista sine cā:Cū te uiderint romanū applicuisse portū:mirabilis fiet accessio populorū:& iam iam sese multi præparāt:qui erunt nobiscū in tē pore accincti:ut classem ingrediant. Nec classis ipsa nostra:ut in domino cōfidimus:contēnenda erit,neq; ultra tēpus præfixū diffe ret. Non est igit fili:cur moras profectioni tuæ adducas:tanq̄ res in Italia minus prouisas arbitrere. aut Venetos parū instructos in termino putes. Oīa præsto erunt:& gaudebit cor tuū:postea quā nobiscū fueris:& antiquū illum ueneratuq; dignum Venetiarum ducē cum suo senatu nobiscū uideris nauigare:& ordinē regū atq; aiorū promptitudinē cognoueris. Quibus admōm aduersa esset di latio quā postulas:nocuit.n.semp differre paratis. Quod uero de couentione regum scribis, deq; pace ppetua aut tēporanea: & auxi lis:quæ ineuntium concordiæ promittunt:q̄uis magnifacimus: & pacem illam totis desyderamus præcordiis.non est tamen eius momēti:ut profectionē tuam aut impedire:aut retardare debeat: si qdem te remanente ad cōuentionē statutā & pacē tractante: in certum est an uoti cōpos fias. Nā & in cōuentu præterito:& sæpe alias frustra de pace tractatū est. Illud certū & exploratissimū est: quod te ad præstitutā diem nō ueniente murmurabunt nationes: fidéq; tibi & nobis abrogabunt. Hungari spem ponēt: & fortasse turcis:qui multa promittunt:auscultabunt. Veneti quoq; rebus suis cōsulent:quos turci magnis & assiduis pollicitationibus solli citare nō desinunt. Nollent in bello remanere soli, dicent: duo mē ses petunt: forsitā uiginti fient:si nō seruatur primus terminus: nec secundo locus erit. Quid præterea mēse augusto proderit ad uentus: prius fugiet æstas q̄ ueniat ad hostes. Quid agat in hye me classis: totus nobis peribit annus. Hæc secū pensitantes Vene ti nec tibi:nec nobis credent:& quod in rem suā fuerit:cogitabūt nō sine piculo christianæ religionis. paucos inuenias:q fidem impe

rio præferant.Non sunt tibi oẽs similes:qui pp religionẽ tuendá nulla coactus necessitate solo dei amore florẽtissimas opes:& am plissimũ regnũ dimittere decreuisti. populi & mortaliũ turba ma ior facilius fideꝗ principatũ relinquũt.Ideo si accepit:multitudo populoꝝ statutá diem neglectá esse facile cõturbabit:nec de ulteriori pfectione spẽ suscipiet. Deponet feruorẽ:qua erat accẽsa ad obeũdá in turcos expeditionẽ.Deponet arma:apparatusq; oẽs abiicient:& in te nosq; culpá referẽs dánabit nõia nostra:neq; deinceps nobis ẽt iuratis fidem præbebit. Interea turci cornua erigẽt.pedestres equestresq; copias apparabũt.Naues instruẽt:& oĩa p circuitũ occupabũt.cũcta eis obedẽt sine labore. sine negotio subiiciẽt nõ resistẽtes.Infame erit in græcia & in Asia nomẽ nostrũ:nec remanebit águlus nõ hosti parẽs.hæc certissima sũt detrimẽta. nec nõ cunctabimus:si mãseris domi ad pacẽ tractádá:ut incerta conse quaris bona:certissima patieris emergere mala.Quod nõ credimus tuæ mẽtis esse:ꝗ bonus es & sapiẽs.Si posses ad tractádá cõcordiá interesse cõuentui.& ad nos in tẽpore pficisci:suaderemus:ut maneres:qđ cũ fieri nequeat:profectionẽ tuá remansioni præponimus hortamurq; ut uenias:neq; moreris .Cũ deo res agit̃ .deo uouisti. deo tu nosq; ac Veneti expeditionẽ in turcos pmisimus : tẽpusq; præfiximus:quádo esset exeundũ.nõ est deo negáda fides:nec nos eius optimonis sumus:ut te deo nolle seruare pmissa existimemus ꝗ cõuenta hoĩum nunꝗ fregisse diceris.Rogát te inde fráciæ & angliæ reges:ut ad conuentionẽ remaneas:de pace acturus hinc Veneti:hinc ro. pontifex:hinc Iesus cuius in piculo lex posita est:ut uenias:& pmissa adimpleas:hortant̃ .Elige:qbus magis parere uelis.Nos te deũ hoĩbus prælaturũ nõ dubitamus:bellũ cũ turcis:si nõ ueneris:nõ fieri:& ordinata pibunt.Si nõ mãseris:poterit & sine te tua tamen ordinatione:tuis cõsiliis:tua puidẽtia pax regum tractari atq; cõcludi. Nec inutilia erunt eoꝝ auxilia:quádocunq; uenerint nobis.Turcoꝝ bello iplicitis timemus:nisi remáseris:cõcordiam tractaturus deficientibus mediatoribus inter reges pacẽ nõ habiturá locũ:neq; auxilia ĩde cõtrahi posse.Nos si domi destineamus:neq; uentas ad præstitutá diẽ : cũcta:quæ in Italia & ĩ hũgaria cæterisq; ĩ locis cõtra turcos parát̃ :pitura timemus: manifestaq;

cernimus christianæ fidei iacturã. Vtrũque malũ: utrũque fugiẽdũ At cũ duo simul incumbũt mala:ita ut alterũ icurrere oporteat prudẽtis hominis ẽ eligere:q̃ minus noceat:minusq; certũ sit.Nemo q̃ sapiat ex duobus piculis sua spõte maius certiusq; igredit̃: In frãcia &Anglia discordes reges de domĩo & fortasse de gloria cõtẽdũt.In Græcia & Hungaria inter Christianos & turcos nõ solũ de Impio:uerũetiam de libertate:de uita:de fide:ac religione certaẽ.In altera cõtẽtione qcũque uicerit: Christo seruiet:ĩ altera supantibus Turcis Christo renũciare & Mahumeti parere fideles populos oportebit.pibit euãgelium.& oĩs nostra religio cõculcabitur.Quod mẽte uoluẽs tua nobilitas amissã pridẽ Cõstantinopoli expeditionẽ in turcos uouit:quæ in hãc usque diẽ p annos decem & amplius dilata ẽ fatemur sine tua culpa.Ve℞ nõ sine dãno christianæ reipublicæ. plures enim interea ꝓuinciæ:regnaq; nõ parua in turco℞ potestatẽ puenere:& infinita christiano℞ multitudo bello capta in seruitutẽ Mahumetis redacta ẽ.Nũc si differas ulterius:& ꝓmissa in tẽpore negligas adimplere. nec tu culpa carebis: q̃ minori & incerto malo præteriens maius & certius.nec nos infamiam euitabimus:q̃ uulgatã & omnibus populis nationibus gẽtibusq; ꝓmissam ꝑfectionẽ nostrã sine te pficere non poterimus. Circũspecta ẽ & ꝓuida tua nobilitas.nihil ho℞ ignoras.ꝑ teipsum omnia nosti.nec eges monitore.Hinc honor urget:& christianæ religionis utilitas atque necessitas:ut quãprimũ uenias. Inde regũ preces te retrahũt: ue℞ nõ sine piculo tui decoris & cõmuni damno.cũ nequeas illis morẽ gerere:& quæ deo ꝓmisisti seruare. Generositas:ut arbitramur:& animi tui fortitudo ad honestiora ꝓpẽsior erit.Hæc habuimus:quæ ad scripta tua responderemus.Nũc curare tuũ ẽ:ut opinioni:quã de tua ꝓbitate atque cõstãtia fideles populi sibi psuaserũt:spõsioniq; nobis:& deo factæ nẽ desis. Datũ Romæ apud Sanctũ Petrũ x.Kalendas Februarias.M.cccclxiiii. Pontificatus nostri Anno Sexto.

Has Pii Secundi pont. Max. epistolas q̃ diligentissime castigatas Antonius Zarothus impressit opera & impendio Iohannis petri nouariensis.Anno domini.M.cccclxxxvii Octobris.